

ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය

සුඤ්ඤ ජානදුරේ චන්ද්‍රතන ස්වාමීන්වහන්සේ

ධාතු විභජිත

සූත්‍රය

මජ්ඣිම නිකාය

පූජ්‍ය පානදුරේ චන්ද්‍රනන ස්වාමීන්වහන්සේ

ධම් දනයක් වශයෙන් නොමිලයේ බෙදාදීම පිණිසයි.

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 2020

ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය

පූජ්‍ය පානදුරේ චන්දරත්න ස්වාමීන්වහන්සේ

අයිතිය:

මිනිරිගල නිස්සරණ වනය සංරක්ෂණ මණ්ඩලය

මිනිරිගල, 11742

දුරකථනය: 033 3339193

nissaranavanaya@gmail.com

www.nissarana.lk

ISBN : 978-955-4877-12-2

මුද්‍රණය

කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස්

17/2, පැහැරිවත්ත පාර,

ගංගොඩවිල, නුගේගොඩ.

දුරකථනය: 0114870333

පෙරවදන

යථ ධීතං මඤ්ඤාසාවා නසාවතතති, මඤ්ඤාසාවෙ ඛො පන අසාවතමානෙ මුනි සනෙතාති වුචචි'ති.

යම් අධිෂ්ඨානයෙකැ පිහිටියහුට උත්සන්න වූ (තෘෂ්ණාදී) මඤ්ඤානාවෝ නො පවතිත් ද, උත්සන්න වූ මඤ්ඤානා නො පවත්නා කල්හි ක්ෂිණාසුව මුනි තෙම උපශාන්ත යැ.

(ධාතුච්ඡේද සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය.)

මමත්වය මුල් කරගත් සිතෙහි හටගන්නා හැඟීම්වලට 'මඤ්ඤානා' යන වචනය යෙදේ. මෙහිම වර්ධනය වූ මට්ටමක් වන 'ප්‍රපඤ්ච' හෙවත් වටවළල්ලේ යමින් හිතේ සිදු වන කතන්දර ගෙනෙත ස්වභාවයක්ද හඳුනාගත හැක. අපවත් වී වදල අති පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ, විශේෂයෙන් ප්‍රපඤ්ච සම්බන්ධයෙන් ඉතා වටිනා ග්‍රන්ථයක් **Concept and Reality in Early Buddhist Thought** නමින් 1971 දී පළ කළ අතර, එහි සිංහල පරිවර්තනය 'පැරණි බෞද්ධ චින්තාවේ සංකල්පය සහ යථාර්ථය' යන නමින් 2015 දී පළ කරන ලදී.

ධාතුච්ඡේද සූත්‍රයේ අවසාන භාගයේදී, හිතේ හටගන්නා මඤ්ඤානා සමනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් සර්වඥයන් වහන්සේ කරන විග්‍රහය රහතන් වහන්සේගේ සිතේ ස්වභාවය සම්බන්ධයෙන් අපට ඉඟියක් සපයයි. උත්සන්න වූ මඤ්ඤානා නොපවත්නා කල්හි ක්ෂිණාසුව මුනි තෙම උපශාන්ත බවත්, මෙලෙසට උපශාන්ත නොවූ

සිතේ හටගන්නා මඤ්ඤානා වනාහි රෝගයක් බවත් ගඩුවක් බවත් උලක් බවත් වැඩි දුරටත් සර්වඥයන් වහන්සේ දේශනා කරති.

විපස්සනා භාවනාවක් වඩන යෝගාවචරයාද තමාගේ සිත්හි පහළ වන ප්‍රපඤ්ච සමනය සඳහා භාවනාවේ ඉහළ අවස්ථාවලදී විශේෂයෙන් උත්සාහවන්ත විය යුතු අතර, භාවනාවේ ඉදිරි වර්ධනයත් සමග, මමත්වය මුල් කරගත් මඤ්ඤානාද සමනය කර ගත යුතු බව දේශනාවේ පැහැදිලි කර තිබේ. මෙලෙස ප්‍රපඤ්ච සහ මඤ්ඤානා සියල්ල සමනය වූ සිතක් ඇති රහතන් වහන්සේ උපශාන්ත වෙති.

නිස්සරණ වනය අරණ්‍ය සේනාසනයේ 2011 වසරේ ආරම්භ වූ නේවාසික භාවනා වැඩසටහන් සඳහා බොහෝ යෝගී පිරිස් උනන්දුවෙන් සහභාගි වන අතර, 2019 නොවැම්බර් මස වන විට දසදහසක් පමණ දෙනා සහභාගි වී ඇත. 2018 දෙසැම්බර් මස පැවැති 196 වන භාවනා වැඩසටහන, පූජ්‍ය පානදුරේ වන්දරතන ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් පවත්වන ලදී. ඒ දේශනා සඳහා ධාතු විභවය සූත්‍රය මුල් කරගෙන ඇත. ආරම්භක, ආදිකම්මික විපස්සනාවකට මෙන්ම ගැඹුරු විපස්සනාවකටද උපදෙස් ඇතුළත් එම දේශනා මාලාව මෙම පොතට ප්‍රස්තුත වී ඇත.

බොහෝදෙනාට භාවනාවට පිවිසීම සඳහාද දැනට කරගෙන යන භාවනාවට ඉදිරි මග පෙන්වීමක් වශයෙන්ද මෙම පොත යොදාගත හැකි වෙතැයි අපි අපේක්ෂා කරමු.

උඩර්ට්ටයගම ධම්මජීව හිමි
නිස්සරණ වනය - මිනිරිගල
2019-12-04

පුනායානුමෝදනාව

වර්ෂ 2018 දෙසැම්බර් මස නිස්සරණ වනය අරණය සේනාසනයේ පැවැති 196 වැනි නේවාසික භාවනා වැඩමුළුවේ දී, ධාතු විභඩ්ග සූත්‍රය ඇසුරින් පූජ්‍ය පානදුරේ චන්දරතන ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් පවත්වන ලද ධර්ම දේශනා මාලාවක් පදනම් කරගෙන මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කරන ලදී.

මෙම ධර්ම දේශනා මාලාව පොතක් ලෙස මුද්‍රණය කිරීමට අවසරය සහ ආශීර්වාදය ලබාදුන් නිස්සරණ වනයේ ප්‍රධාන කර්මස්ථානාචාර්ය අති පූජ්‍යීය උඩර්ටියගම ධම්මජීව නායක ස්වාමීන් වහන්සේට කෘතඥතා පූර්වක නමස්කාරය පුද කරමු.

ධාතු විභඩ්ග සූත්‍රයෙහි ඇතුළත් ගැඹුරු ධර්ම කරුණු සරලව පැහැදිලි කරමින් ප්‍රායෝගික උද්‍යෝග සහිතව ඉදිරිපත් කරමින්, භාවනානුයෝගීන්ට එය අවබෝධ කරගෙන තමතමන්ගේ භාවනා පරිචය සමග ගළපාගැනීමට පහසු වන පරිදි ඉතාමත් හරවත් ධර්ම දේශනා මාලාවක් පැවැත්වීම පිළිබඳවත්, අතිශය කාර්ය බහුලත්වය මැද වුවද කාලය වැය කරමින් මෙම පොතෙහි මූලික පිටපත සංස්කරණය කර දීම පිළිබඳවත් පූජ්‍ය පානදුරේ චන්දරතන ස්වාමීන් වහන්සේට නමස්කාර පූර්වක ප්‍රණාමය පුද කරමි.

භාවනානුයෝගී ගිහි පැවිදි පිරිස් වෙත නිවැරදි මාර්ගෝපදේශකත්වය සපයමින් නිවන් මගෙහි හික්මවීම සඳහා ස්වාමීන් වහන්සේලා විසින් කරන්නා වූ මහඟු කාර්යභාරය විරාත් කාලයක් කරගෙන යාම පිණිස මේ උතුම් ධර්ම දූතමය කුසලය

ශක්තියක්, ආශීර්වාදයක් වේවා! ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ සියලුම සමාස් ප්‍රාර්ථනා ඉෂ්ට සිද්ධ වේවා!

මෙම ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කිරීම පිළිබඳ අදහස ඉදිරිපත් වූ මුල් අවස්ථාවේ සිටම සියලු කටයුතු සොයා බලමින් සම්බන්ධීකරණය කර දේශනා පරිගණකගත කරන ලද්දේ ඡෙහාන් සංජන මහතා විසිනි. යමුනා කුමාරි මහත්මියද දේශනා පරිගණකගත කිරීම සඳහා දයකත්වය ලබා දුන්නාය.

රාණි රාජපක්ෂ මහත්මිය විසින් අත් පිටපත සංස්කරණය කර, සෝදුපත් පරීක්ෂා කරමින්, නිවැරදිව පොතෙහි මුල් පිටපත සකස් කිරීම සඳහා මහත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරන ලදී.

මෙම පොත මුද්‍රණය සඳහා රමණිය ලෙස මැනැවින් සකස් කර දුන්නා වූ ගරු දෙල්ගමුවේ ධම්මසුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේට ගෞරවනීය කෘතඥතාව පුද කරමි.

මනරම් පිට කවරයක් නිර්මාණය කර දීමෙන් අමිල් කුමාර මහතාත් ශෝභන ලෙස පොත මුද්‍රණය කර දීමෙන් කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස් අධිපතිතුමා ඇතුළු කාර්ය මණ්ඩලයන් දයක වූහ.

ඒ සියලුදෙනාට මේ භවය තුළම උතුම් ධර්මාවබෝධය පිණිස මේ ධර්ම දනමය කුසලය හේතු වේවා!

මෙලෙස මෙම ධර්ම දේශනා මාලාව ග්‍රන්ථයක් ලෙස සම්පාදනය කර, ධර්ම දනයක් ලෙස බෙද හැරීමේ මූලික අරමුණ වනුයේ, 2016-01-17 දින අභාවප්‍රාප්ත වූ විශ්‍රාමික විදුහල්පති නිශ්ශංක ආරච්චිල්ලාගේ තිලකරත්න මහතාට පුණ්‍යානුමෝදනා කිරීමයි. මේ උතුම් ධර්ම දනය තුළින් ජනිත වන්නා වූ අප්‍රමාණ කුසල් එතුමා ඇතුළු සසර පුරා පින් අපේක්ෂිතව සිටින සියලුම ඥාති හිත මිත්‍රාදීන්ගේ සංසාරගත ජීවිත සුවපත් වී, උතුම් නිවනින් නිවී සැනසීම පිණිස හේතු වාසනා වේවා!

මෙම පොතෙහි ඇතුළත් අතිශය දුර්ලභ, න්‍යායාත්මක සහ ප්‍රායෝගික දහම් කරුණු ඔබේ මනස අනුක්‍රමයෙන් භාවනාවේ

පරතෙරට ගෙන යාම සඳහා මග පෙන්වීමක් වනු ඇතැයි නිසැකව විශ්වාස කරමු. මෙය ඉතා සතිමත්ව කියවා අවබෝධ කරගනු ඇතැයි ද, ප්‍රායෝගිකව අත්හදා බලා ධර්මයේ සන්දිට්ඨික ගුණය තමා තුළින්ම අත්දකිමින්, අප්‍රමාදී ව උතුම් නිර්වාණය සාක්ෂාත් කරගනු ඇතැයි ද, ගෞරවයෙන් අපේක්ෂා කරමු.

අවසාන වශයෙන් මෙම පොත පරිශීලනය කරන ඔබ ද මා ද ඇතුළුව, තුන්ලෝ වාසී සියලු සත්ත්වයින් හට සසර දුකින් අතමිදීමට උතුම් චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය අවබෝධ කරනු පිණිස මේ උතුම් දනමය කුසලය හේතු උපනිශ්‍රය වේවා!

සම්පාදකවරිය
2020-01-17

පටුන

පෙරවදන	i
පුණ්‍යානුමෝදනාව	iii
1. නිවැරදි දැක්මට අනුග්‍රහ කිරීම	1
2. ධාතු හඳුනාගනිමු	31
3. ආයතන පිළිබඳ නිවැරදි අවබෝධය	63
4. අටලොස් ආකාර මනසේ හැසිරීම්	91
5. වේදනා ඇසුරෙන් ප්‍රඥ වර්ධනය	121
6. සත්‍ය ස්වභාවය රැකගනිමු	149
7. උත්තරීතර අත්හැරීම	175
8. මඤ්ඤනා දුරු කළ නිකෙලෙස් සිතක්	201

1 | නිවැරදි දැක්මට අනුග්‍රහ කිරීම

නමො තසු භගවතො අරහතො සමා සමුදාසු

ඡ ධාතුරො අයං, හික්ඛු, පුරිසො තී.

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වතුනි, අපි මේ නිස්සරණ වනයේ පවත්වන භාවනා වැඩ සටහන්වලදී ක්‍රම කිහිපයකට අපේ භාවනා වැඩසටහන ශක්තිමත් කරගන්න උත්සාහවත් වෙතව. විශේෂයෙන්ම අපි කරගෙන යන භාවනාව පමණක් නෙවෙයි, ඇත්තටම භාවනාව ආශ්‍රිතව අපිට විවිධාකාර පැතිවලින් භාවනාව දියුණු කරගන්නත් භාවනාවට උපකාරී වන විවිධ හේතු කාරණා හිතන්නත් සිද්ධ වෙතව. විශේෂයෙන්ම මේ පින්වතුන් සියලුදෙනාම වෙනදට සමාදන් වෙලා ඉන්න ශීලයට වඩා යම් පමණක අධිශීලයක අද හික්මිලා ඉන්නව. මොකද මේ ශීලයෙන් අනුග්‍රහ කිරීම බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුමත කරල තියනව. අපි ඒ විදියට සැදිල පැහැදිලා යම් පමණකින් ශීලය අලුත් කරගත්තහම, එහෙම නැත්නම් යම් පමණකින් අපි ශීලය පැත්තෙන් කැප උනහම අපේ හිතේ යම් පමණක ඔසවා තැබීමක් සිද්ධ වෙතව. හොඳට මේ භාවනාවට සුදුසු පරිසරයක් හිත ඇතුළේ සකස් වීමක් සිද්ධ වෙතව.

මොකද අපි වෙනදට වඩා කැප වෙන ගතියක්, වෙනදට වඩා පේවෙන ගතියක්, වෙනදට වඩා ශීලය ගැන වග කියන ගතියක් අපේ හිතේ ඇති වෙනව. මොකද අපේ හිතේ යම් අවස්ථාවක විපිළිසර භාවයක් තියනව නම්, වෙච්ච දේවල් ගැන පසුතැවෙන ස්වභාවයක් තියනව නම්, නැත්නම් තමන්ගෙ අතින් වෙච්ච වැරදි ගැන මොනව හරි පසුතැවීමක් අපේ හිතේ තියනව නම්, භාවනාවක් කරන්න හරි අමාරුයි. ඒ නිසා අපේ පැරණි වැරදි අමතක කරල, වෙච්ච දේ වුණා, දැන් අපි මේ බුද්ධ ශාසනයක් ලැබිල බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයේ හික්මෙන්න උත්සාහවත් වෙනව. මේ හික්මෙන්න කාටවත් පේන්නවත් කවුරුවත් කියනවටවත් නෙමෙයි, අපි අපිම තේරුම් අරගෙන. එතකොට අපි මේ කය වචනය හික්මවාගන්නව කියන එක, එක පැත්තකින් අත්‍යවශ්‍ය වෙනව.

අපි මේ භාවනා වැඩසටහනකදී විශේෂයෙන්ම බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ කය වචනය හික්මීමට එහා ගිහිල්ල හිත හික්මවාගන්න. අපිට කය වචනය හික්මවාගැනීමට, එක අතකින් හිත හික්මවනවට වඩා ටිකක් රළු මට්ටමක හික්මීමක් අවශ්‍ය වෙනව. ඒ කියන්නෙ අපිට හිත හික්මවාගැනීම සුක්ෂ්මව කරන්න අවශ්‍යයි. කයත් වචනයත් හික්මවාගැනීම මේ විදියට අපි ‘කෙනෙක්’ ‘පුද්ගලයෙක්’ වශයෙන්, ‘සත්පුරුෂයෙක්’ වශයෙන්, ශීලයක් සමාදන් වෙලා උත්සාහවත් වෙනව. එතකොට මේ ශීලයෙන් අපි හික්මෙන්න හික්මෙන්න කයේ යම් පමණක කීකරු භාවයක් ඇති වෙනව. සංවර භාවයක් ඇති වෙනව. මේ සංවර භාවය තුළින්ම අපේ වචනයත් තව දුරටත් සංවර කරගන්න අපිට හැකියාව ලැබෙනව. මෙහෙම වචනයත් තව තව සංවර වෙන්න සංවර වෙන්න, පුළුවන් තරම් අපි නිහඬ වෙලා උචමනාවට පමණක් කතා කරන්න කතා කරන්න, අපේ කයත් වචනයත් සැහෙන්න දැන් දමනය වෙලා හික්මිලා භාවනාවකට සුදුසු පරිසරයක් අපේ චිත්ත අභ්‍යන්තරයේ හටගන්නව. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව මේ ශීලයක් සමාදන් වෙන්නෙ හිතේ තියන විපිළිසර භාවය, තමන්ටම තමන් චෝදනා කරන ගතිය, ‘මේ වැඩේට මං සුදුසු නෑ’ කියල තමන්ම යම් කිසි චෝදනාවක් කරන

ගතිය, වැරදි පෙන්නල දෙන ගතිය, මෙන් මේ වගේ අපේ ඇතුළෙන්ම එන යම් යම් අප්‍රසාද, එහෙම නැත්නම් යම් යම් වෝදනා, එහෙම නැත්නම් “අපි වැඩේට නුසුදුස්සෙක්” කියනව වගේ අපිටම කරගන්න භානිකර දේවල්, අපිටම එන භානිකර සිතුවිලි වළක්වාගන්න ඇත්තටම ශීලයෙන් පුළුවන් කියල. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ කුසල ශීලය හිතේ තියන මේ දුබලතා දුරු කරගැනීම සඳහායි කියල.

අපි හැබැයි මෙතනින් නතර වෙන්නේ නැහැ. ඉන් එහාට අපි පොඩ්ඩක් යන්න අවශ්‍යයි. අපි ශීලයක් සමාදන් වෙලා එතැන නතර වීමක් කිසි සේත්ම බලාපොරොත්තු වෙන්නේ නැහැ. බුද්ධ ශාසනයකදී බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙශනා කරන්නේ ශීලය කියන්නේ හරියට ගොඩනැගිල්ලකට අත්තිවාරමක් දැමීම වගේ. ඒ අත්තිවාරම මත, ඒ අත්තිවාරම පදනම් කරගෙන අපිට හොඳින් ඒ මත, සමාධි ප්‍රඥ කියන - ගොඩනැගිල්ල තනන්න සිද්ධ වෙනව. ඒක ඉතින් ක්‍රමානුකූලව ටිකෙන් ටික කළ යුතු කාර්යයක්. ඒ වගේමයි මෙතනදී කිසි සේත්ම අදහස් වෙන්නේ නෑ අපි ශීලයෙන් පරිපූර්ණ වෙලා ඊළඟට සමාධියක් වැඩිය යුතුයි, සමාධිය පරිපූර්ණ වුණාට පස්සේ ප්‍රඥව දියුණු කරගත යුතුයි කියල. ශීල සමාධි ප්‍රඥ අපි දැන් ඉන්න තැනින් පටන් අරගෙන කරගෙන යන්න පුළුවන්. ඒ නිසා අපිට පසුගිය කාලේ ජීවිතේ විවිධාකාර අතපසු වීම් වෙන්න ඇති. විවිධාකාර වැරදිත් අපේ අතින් සිද්ධ වෙන්න ඇති. නමුත් අපි අවංකව මම අද ඉදන් හික්මෙනව කියල බොහොම අව්‍යාජ සිතුවිල්ලක් ඇති කරගෙන උත්සාහවත් වෙනව මේ කාලයේ අඩු තරමින් මට හික්මෙන්න පුළුවන්ද කියල පරීක්ෂා කරල බලන්න. එතකොට ඒ සඳහා අපි උත්සාහවත් විය යුතුයි. සමහර වෙලාවට අපිට පරණ දේවල් මතක් වෙන්න ඉඩ තියනව. නමුත් අපි නැවත නැවත මතක් කරගත යුතුයි “මම දැන් පොරොන්දුවක් වුණා, මම දැන් අධිෂ්ඨානයක් පිහිටුවාගත්ත. ඒ අධිෂ්ඨානයේ මට පිහිටන්න පුළුවන්ද, ඒ අධිෂ්ඨානය මත මේ දින ගණන පිහිටල කටයුතු කරන්න පුළුවන්ද” කියල අපි උත්සාහවත් වෙනව එක පැත්තකින් අපිවම පරීක්ෂා

කරගන්න. එක පැත්තකින් අපි කැප වෙලා මේ බුද්ධ ශාසනයක් ලැබිවිච අවස්ථාවෙදි ඒ ආර්යයන් වහන්සේලා රහතන් වහන්සේලා බුදුරජාණන් වහන්සේලා කටයුතු කරපු ආකාරයට සුළුවෙන් හෝ සමීපව කටයුතු කරන්න අපි උත්සාහවත් වෙනව.

එතකොට මේ යන ගමනෙදි බුදුරජාණන් වහන්සේ මිලගට කියනව බුද්ධ වචනයටත් ඇහුම්කන් දීම අවශ්‍ය බව. විශේෂයෙන්ම අපි භාවනා වැඩමුළුවකදි මේ භාවනාවටම අදළ සූත්‍රයක් අරගෙන කථා කරනව. මොකද ඒ හරහා අපි වඩන භාවනාවට සැහෙන්න බුද්ධ වචනය සනාථ කිරීමක්, නැත්නම් බුද්ධ වචනයෙන් හොඳට හේතු කාරණා පැහැදිලි කරගැනීමක් කරන්න අවස්ථාව තියෙනව. එතකොට අපි නිකම් ඔහේ අපිට හිතූණ හිතූණ දේ කරනව නෙමෙයි, “මේක මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ අවුරුදු 2600 කට කලින් දේශනා කරල තියෙනව නේද” කියලා අපිට අපි කරන භාවනාව ගැනම ලොකු විශ්වාසයකින් යුක්තව කරගෙන යන්න අවස්ථාව තියනව. මොකද අපිට කරගෙන යන භාවනාව ගැන ඒ තරම්ම විශ්වාසයක් නැත්නම්, දෙගිඩියාවක් නම් තියෙන්නෙ, මේක හරි යයිද නොයයිද කියල නිකම් හිතේ විපිළිසර භාවයක් නම් තියෙන්නෙ, අවිනිශ්චිත භාවයක් නම් තියෙන්නෙ, විශ්වාසයෙන් යුක්තව මේ කටයුත්ත කරන්න අමාරුයි. ඉතින් ඒ නිසා අපි බුද්ධ වචනය හොඳින් මතු කරගෙන, ඇයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ මේ විදියට දේශනා කරල තියෙන්නෙ, කොහොමද ඒ දේශනාව අද අපි මේ වඩන භාවනාවත් එක්ක ගළපගන්නෙ, එහෙම නැත්නම් අද අපි මේ ලබන අත්දැකීමත් එක්ක කොහොමද බුද්ධ දේශනාව ගැළපෙන්නෙ කියල මේව ගැන පොඩි විමසීමක් කරනකොට අපිටම මේක සනාථ වෙනව නම්, අපි ඉන්න තැන බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙන්න මේ මේ අයුරින් ප්‍රකාශ කරල තියනව පැහැදිලි කරල තියනව කියල තේරෙනව නම්, පින්වත්නි අපිට විශ්වාසයෙන් යුක්තව තවත් ඉදිරියට යන්න අවස්ථාව තියනව. දෛර්යය ඇති කරගෙන ඉදිරියට යන්න අවස්ථාව තියනව. ඒ නිසා විශේෂයෙන්ම මේ භාවනා වැඩසටහන්වලදි අපි භාවනාවට අදළ සැහෙන්න සමීප සූත්‍ර දේශනා මතු කරගෙන ලං කරගෙන

ඒවයෙන් උදවු උපකාර අරගෙන තව ඉදිරියට යන්න බලාපොරොත්තු වෙනව.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා අපි මේ බණ ඇහුවට, ඒව හිතීන් දරාගත්තට, ඊටත් එහාට ගිහිල්ල අපි සමහර වෙලාවට තර්ක විතර්ක අනුව අපට දෙනෙ ක්‍රමවේද අනුව මේව අපේ හිතේම විවිධ විධියට විශ්ලේෂණය කළාට, සමහර කාරණා තියෙන්න පුළුවන් අපිට ඒ තරම්ම වැටහෙන්නේ නැති. ඒ වගේමයි විශේෂයෙන්ම භාවනාවකදී අපි තනිකරම තනියෙන් යන ගමනක් තියෙන්නෙ. කලින් අපි මතක් කරගත්තා පොතේ දැනුම, අපි අහපු දැනුම, මේ වගේ දේවල් අපේ හිතේ තිබුණට අපි තාම ඒවා ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් අපි අපිම අත්දැකල නෑ. නමුත් භාවනා කරද්දී අපි උත්සාහවත් වෙන්නෙ කොහොමද මේ කියන දේවල්, ඇත්ත වශයෙන්ම මේ අවුරුදු 2600 කට පස්සෙන් වලංගුද, අදත් අපිටත් මනුෂ්‍ය ජීවිතේදී අත්දැකගන්න පුළුවන්ද, කියල බැලීමයි. මේ අනුව එක පැත්තකින් ආර්ය පර්යේෂණයක් තමයි අපිටත් කරන්න තියෙන්නෙ. එබඳු වකවානුවකට තමයි අදත් අපි පැමිණිලා තියෙන්නෙ. අපිට ඒ සඳහා දින ගණනාවක් දැන් වෙන් වෙලා තියනව. ඉතින් අපිත් පුළුපුළුවන් විදිහට උත්සාහවත් වෙනව මේ කටයුත්තෙ යෙදෙන්න. මේ කටයුත්තෙ යෙදෙනකොට අපිට සමහර වෙලාවට සැක මුසු තැන් ඇති වෙනව. එහෙම නැත්නම් අපේම අත්දැකීම, අපි ඒ ඒ අවස්ථානුකූලව කරපු දේ, නිවැරදිද කියල යම් සැක මුසු තැන් ඇති වෙනව. ඒ වගේමයි අහපු දේවල් සම්බන්ධයෙනුත් සමහර වෙලාවට අවිනිශ්චිත භාවයක් ඇති වෙනව. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව තමන් එක්ක ඉන්න අනිත් වැඩිහිටි කෙනෙක් එක්ක, නැත්නම් කලාණ මිත්‍රයෙක් එක්ක සාකච්ඡා කරල මේ සාකච්ඡාව හරහා තමන්ගෙ හිතේ පැන නගින විවිධාකාර ගැටලු සහගත තැන් සැකමුසු තැන් දුරු කරගන්න කියල. ඒ නිසා අපි විශේෂයෙන්ම කමටහන් සුද්ද කරන, එහෙම නැත්නම් කමටහන් සාකච්ඡා කරන, අපේ භාවනාව ගැන සාකච්ඡා කරන, ඒ පැයේදී පැය එකහමාරේදී පුළුවන් තරම් උත්සාහවත් වෙනව අපේ අත්දැකීම්

හෙළි කරන්න. ඒ හෙළි කරන්නේ මේ අපි කරන බව පෙන්වන්නාවත් ඒකෙන් අපි නම්බු නාමයක් ගන්නවත් නෙමෙයි. මේ අපි කරගෙන ගිය හැටි හරිද, නැත්නම් මම ඒ දේවල් නිවැරදිව අත්දකිනවද, එහෙම නැත්නම් ඊළඟට මම අවස්ථානුකූලව කරපු දේවල යම් යම් සංශෝධන කරන්න සිද්ධ වෙනවද, සිද්ධ වෙලා තියනවද, කියල පොඩ්ඩක් විමසිලිමත් වීම සඳහායි.

මෙතැනදී අපි බොහොම විවෘත වෙන්න අවශ්‍යයි. එහෙම නැතුව අපි එකක් අත්දැකල වෙන දෙයක් කියල තේරුමක් නෑ. මොකද අපි මෙතෙක්දී බොහොම අවංකව විවෘතව අපේ අත්දැකීම හෙළි කිරීම හරහා අපිට අවස්ථාවක් තියනව ඉදිරියට යන්න. මොකද අපි රාග සිතක් එනකොට ද්වේෂ සිතක් එනකොට මේවා ඒ ඒ හැටියට දැක ගත්තේ නැත්නම්, දැනගත්තේ නැත්නම්, අපේ චරිතානුකූලව මොකක්ද කරන්න ඕනෑ කියල සමහර විට අපිට විමසාගන්න අමාරුයි. එහෙම නැත්නම් ඒ ඒ අවස්ථානුකූලව මොන මොන උපක්‍රම පාවිච්චි කරලද මේකෙන් ගැලවෙන්නේ කියල හිතාගන්න අමාරුයි. ඒ නිසා හුඟක් වෙලාවට භාවනා වැඩ සටහන්වලදී අපි තේරුම්ගත යුතුයි අපේ හිතේ කෙලෙස් තියන බව. ඒ කෙලෙස්වලට අනුරූපව අපි යම් යම් විදිහට යම් යම් ප්‍රතික්‍රියා දක්වන්නත් ඉඩ තියෙන බව. ඒ වගේමයි ගිහි ජීවිත ගත කරල ආපු පින්වතුන් විශේෂයෙන්ම ගිහි ජීවිතවලින් ඇත් උනහම, ඒ තමන් කරපු කියපු දේවල් සැහෙන්න ඔළුවට එනව. ඒ නිසා අපි ඇස් දෙක පියාගත්තහම සමහර වෙලාවට අපේ හිතට එන දේවල් අපි ගෙදර ඉන්ද්‍රද්දී ආවේ නැති දේවල් වෙන්න පුළුවන්. ඒ කියන්නේ ගෙදර ඉන්ද්‍රද්දී ඒ තරම්ම ද්වේෂ සහගත සිතිවිලි රාග හරිත සිතිවිලි මෝහ හරිත සිතිවිලි හිතට නැවිත් ඉඳලා අපි දැන් මේ භාවනාවකට ආවහම සමහර වෙලාවට එබඳු විවිධාකාර විෂම සිතිවිලි පවා අපේ හිතට එන්න ඉඩ තියනව. මොකද අපි මේ කරන්නේ අරවයෙන් සම්පූර්ණයෙන් ඇත් වෙලා දැන් මේ දින ගණන බ්‍රහ්මචරියක් ආරක්ෂා කරමින් ටිකක් වෙනදට වඩා කාමයන්ගෙන් ඇත් වීමක්. එනකොට කාමයන්ගෙන් ඇත් වෙනකොට කාම සංඥ අපේ හිතේ එක්තරා

අන්දමකින් හොල්මන් කරන්න පටන්ගන්නව. මොකද අපි ගෙවල්වලදී පුළුවන් තරම් ඇස් කන් නාසාදිය පින්වමින් තමයි කටයුතු කළේ. නමුත් දැන් අපි ඊට වඩා හාත්පසින් වෙනස් දෙයක් තමයි කරන්න බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ. එතකොට සමහර වෙලාවට අපි ඒ කරපු කියපු දේවල් හරහා මේ කටයුත්තට ඒ තරම්ම අනුග්‍රහයක් ලැබෙන්නේ නෑ. සහයෝගයක් ලැබෙන්නේ නෑ. සමහර වෙලාවට අපි දන්නෙම නැතුව, එහෙම නැත්නම් ඒ තරම්ම විමසිලිමත් වෙන්නේ නැතුව, අපි යම් යම් දේවල් ඇසුරු කළා. යම් යම් කටයුතු කළා. ඒ හරහා කෙලෙස් රාශියක් අපේ හිතට එකතු වුණා. ඉතින් අපි භාවනා වැඩ සටහනකට සහභාගි වුණාම මේ ශීලයක් ආරක්ෂා කරන්න කැප වුණාය කියල අර දේවල් එක පාරට අමතක වෙන්නේ නෑ. ඒ වගේමයි ඒ දේවල් එක පාරට අපේ හිතින් අයින් වෙන්නේ නෑ. ඒ නිසා අපි ඇස් දෙක පියාගෙන සරල අරමුණකට හිත ගන්න ගියාම ඒ පරණ මතක, අතීත මතක ඔක්කොම වගේ එළියට එන්න ඉඩ තියෙනව. ඒ වගේමයි විවිධාකාර කෙලෙස් සිතිවිලි ඇවිස්සෙන්නත් ඉඩ තියෙනව.

ඒ නිසා අපි ටිකක් මධ්‍යස්ථ විය යුතුයි. එක්තරා අන්දමකින් නිහතමානී විය යුතුයි. අපේ සිත් සතන් තුළ සැහෙන්න කෙලෙස් ඉතිරි වෙලා තියෙනව කියල පිළිගන්න තරම් එක පැත්තකින් නිහතමානී වෙන්න සිද්ධ වෙනව. එතකොට අපිට මේ විදියට නිහතමානීව මේ කටයුත්තට අත තියන්න පුළුවන් නම්, ඉතින් කෙලෙස් ඒවි, හැබැයි මං ඒවට මොන මොන අන්දමින්ද ක්‍රියා කරන්නේ කියන කාරණාව සම්බන්ධයෙන් අපි ඉදිරියට ටික ටික සාකච්ඡා කරන්න බලාපොරොත්තු වෙනව. මොකද මේ කෙලෙස් දුරු කරන මාර්ගයකට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිව පොළඹවන්නෙ; කෙලෙස් දුරු කරන මාර්ගයක් හරහායි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සංසාරෙන් එතෙර වන මග අපට පෙන්වන්නේ. විවිධාකාර හේතු නිසා අපි මේ සංසාරෙ ඉපදී ඉපදී මැරී මැරී ගමන් කරනව. කෙළවරක් නැති සංසාර ගමනක අපි යෙදෙනව. මේ කෙළවරක් නැති සංසාර ගමනට විවිධාකාර හේතු මුල් වෙලා

තියෙනව. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ හේතු අතරින් ආමන්ත්‍රණය කරන්න පුළුවන් හේතුවක් වශයෙන්, ක්ෂය කරන්න පුළුවන් හේතුවක් වශයෙන්, දුරු කරන්න පුළුවන් හේතුවක් වශයෙන් පෙන්නන්නේ විශේෂයෙන්ම තණ්හාවත් අවිද්‍යාවත් කියන කරුණු දෙක සම්පූර්ණයෙන්ම දුරු කර දැමීම. එතකොට තණ්හාව අවිද්‍යාව දුරු කරන මාර්ගයට බුදුරජාණන් වහන්සේ විවිධාකාර ක්‍රම ඉදිරිපත් කරල තියෙනව. ඒ විවිධාකාර ක්‍රම තමයි ඇත්තටම අපි දහමෙන් ඉගෙනගන්නේ. ඒ වගේමයි ප්‍රයෝගිකව අපි ඒව යොදගන්නේ. එතකොට ප්‍රයෝගිකව අපි අපි යොදගන්නා ක්‍රම අතර යම් යම් වෙනස්කම් තියෙන්න පුළුවන්. භාවනා ක්‍රම අතර යම් යම් විවිධාකාර වෙනස්කම් තියෙන්න පුළුවන්. නමුත් ඒවා ගැන අපි ගැටුම් ඇති කරගැනීම නෙමෙයි අවශ්‍ය වෙන්නේ. මෙතෙක්දී අපි තේරුම්ගන්න ඕනෑ ඒ ඒ වැඩේට ඒ ඒ ආයුධය පාවිච්චි කරන්නයි තියෙන්නේ. මේ ලෝකේ විවිධාකාර භෞතික කටයුතුවලදීත් මනුස්සයෝ විවිධාකාර ආයුධ පාවිච්චි කරනව. ගහක් කපන්න ඕනෑ වුණාම පොරොවක් පාවිච්චි කරනව. ඊළඟට ඒක කුට්ටි කරන්න ඕනෑ වුණාම කියතක් පාවිච්චි කරනව. ඒක හොඳට ඉරාගන්න ඕනෑ වුණාම වෙනත් අන්දමේ කියතක් පාවිච්චි කරනව. ඊළඟට ඒක තව සියුම්ව කපාගන්න ඕනෑ වුණාම අපි හිතමු ඔන්න පිහියක් පාවිච්චි කරනව. ඊටත් එහා ඉතාම සියුම්ව පාවිච්චි කරන්න ගියාම, නැත්නම් සකස් කරගන්න ගියාම ඊටත් සියුම් ආයුධයක් පාවිච්චි කරනව. ඔය වගේ අපිට මේ එකම පද්ධතියක වුණත් විවිධාකාර ආයුධ හමිබ වෙනව.

අන්න ඒ වගේමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ හිත හදන වැඩේට නා නා ප්‍රකාර ආයුධ, නා නා ප්‍රකාර උපක්‍රම පෙන්නල දීල තියෙනව. ඉතින් අපිත් මේ භාවනා වැඩසටහන්වලදී මේ නා නා ප්‍රකාර උපක්‍රම ගැන ඉගෙනගන්නව. අපි අපිම ඒව අන්හද බලනව. අපි අපිම ඒවයෙන් යම් යම් ප්‍රධාන දේවල් තෝරගෙන, නැත්නම් ප්‍රධාන කර්මස්ථාන තෝරගෙන, අපි අපිම ඒව වඩමින් අපේ හිත හැසිරෙන ආකාරය ගැන අධ්‍යයනයක යෙදෙනව. අපි අපිම අපේ හිත නැවත නැවත ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරල බලනව. මේ මේ විදියට

කටයුතු කරද්දී, කොහොමද මගේ හිත හැසිරෙන්නේ? කොහොමද මගේ හිතේ කෙලෙස් දුරු වෙනවද නැත්නම් වැඩි වෙනවද? ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩෙනවද? බොජ්ඣංග ධර්ම වැඩෙනවද? මේ ආදී වශයෙන්, 'අපි නිවනට සමීප වෙනවද' කියල යම් යම් ආකාරවලින් අපිට අපි ගැනම යම් පමණක තක්සේරුවක් කරගන්න අවස්ථාවක් තියෙනව. එතකොට පින්වත්නි අද මේ භාවනා වැඩසටහනෙදී අපිත් මේ සාකච්ඡා මාර්ගයෙන්, අපේ ඒ කටයුතු ඉදිරිපත් කරමින්, අපි කරගෙන යන භාවනාව නොවළහා හෙළි කරමින් බලාපොරොත්තු වෙන්නේත්, අපි පුළුවන් තරම් මේ කරගෙන යන වැඩේ සාර්ථකව කරනවද, කමටහන තව පිරිසිදු වෙන්න ඕනෑද, තව සකස් වීම් වෙන්න අවශ්‍යද, දියුණු කරගන්න අවශ්‍යද, නැත්නම් තව මේක බහුලීකෘත වෙන්න අවශ්‍යද ආදී දේවල් විශේෂයෙන්ම සාකච්ඡාවට බඳුන් කරන්නයි.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව මේ කටයුතු ඔක්කොම අතරෙ අපි යම් අවස්ථාවලදී අපේ හිත එකඟ කරගන්න අවශ්‍යයි. හිතේ තියෙන්නේ විසිරිවිච භාවයක් නම් එතනින් ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න බැහැ. ඊට කලින් අපේ හිත එකඟ කරගන්න අවශ්‍ය වෙනව. මොකද බුද්ධි වචනයෙම සඳහන් වෙනව සමාහිතො, හිකධවෙ, හිකුඤ්ඤා යථාභූතං පජානාති.¹ සමාහිත හිතක් තියනව නම්, එකඟ හිතක් තියනව නම්, සමාධිමත් හිතක් තියනව නම්, තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. අද ලෝකේ විවිධාකාර අන්දමින් බුද්ධිය දියුණු කරන ක්‍රම තියෙනව. ඒකට හිතේ මහා ලොකු විශේෂ එකඟකමක් අවශ්‍ය නැහැ. යම් පමණක එකඟ භාවයක් අපි හැමෝටම මනුස්සයෝ වශයෙන් තියෙනව. ඒ එකඟ භාවය ප්‍රමාණවත් මේ ලෝකයේ තියෙන විවිධාකාර ලෝකායන විෂය තේරුම්ගන්න. විද්‍යා විෂය තියනව, කලා විෂය තියනව, නා නා ප්‍රකාර විෂය අද ලෝකේ තියෙනව. ඉතින් ඒ නිසා මිනිස්සු විවිධාකාර විෂය ඔස්සේ විවිධාකාර වශයෙන් දැනුම් ඒකරාශී කරගන්නව. අපේ ඔප්වෙ සැහෙන්න සංඥ ගබඩා

¹ සංයුත්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්ත, නකුලපිතු වග්ග, සමාධි සූත්‍රය

කරගන්නව. ඉතින් ඒවා අපිට මතක තියාගන්න පුළුවන්. ඒවා අනුව අපි විවිධාකාර විභාග පාස් කරල, උපාධි අරගෙන අපි විවිධාකාරව මේ දැනුම එකතු කරගන්නව. නමුත් මේ ‘දැනුමයි’ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ‘ප්‍රඥාවයි’ අතරේ සැහෙන්න වෙනසක් තියනව. ඒ නිසා අපි භාවනා වැඩසටහන්වලදී බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ දැනුම එකතු කරගැනීමක් නෙවෙයි. විශේෂයෙන්ම කොහොමද බුදුහාමුදුරුවො කියපු ප්‍රඥව අපේ හිතේ අවදි කරගන්නෙ කියල උත්සාහවත් වීමයි. එතකොට ඒ ප්‍රඥව අවදි කරගන්න නම් ඊට කලින් අපිට අවශ්‍ය වෙනව හිතේ සමාධිමත් බවක්. හිතේ එකඟ බවක්. හිත විසිරිලා නම්, වර්තමාන වශයෙන් කොහොමත්ම හිත තියාගන්න අමාරු නම්, කෙළවරක් නැතුව අතීත අරමුණු ඔස්සේ දුවනව නම්, කෙළවරක් නැතුව අනාගත අපේක්ෂා ඔස්සේ සිහින ඔස්සේ අපි සිහින මවමව ඉන්නව නම්, එතකොට පින්වත්නි හරි අමාරුයි මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥව අපේ හිතේ දියුණු කරගන්න.

එහෙම නම් අපිට අවශ්‍ය වෙනව පොඩ්ඩක් අපේ හිත එකඟ කරන වැඩක් මුලින්ම කරන්න. ඒ නිසා උද්‍යෝගයක් වශයෙන් සක්මන් භාවනාවක් වගේ දෙයක් හඳුන්වා දීමේදී අපි මුලින්ම උත්සාහවත් වෙන්නෙ කොහොමද අතීත අනාගත කියන මේ අන්ත දෙකෙන් අයින් වෙලා වර්තමානයට හිත ගන්නෙ. මොකද සාමාන්‍යයෙන් අපේ හිත සැහෙන්න කෙලෙසිලා තියෙන්නෙ බර වෙලා තියෙන්නෙ සංඥ බහුල වෙලා තියෙන්නෙ අතීතයත් අනාගතයත් කියන මේ අන්ත දෙකෙහි හිත හැසිරීම නිසයි. වර්තමානයෙ හුඟක් වෙලාවට අපේ හිත කෙලෙසෙනව අඩුයිමත් නෙවෙයි, නමුත් අපේ හිත සාමාන්‍යයෙන් වර්තමානයෙ ඉන්නවට වඩා වැඩි වැඩියෙන්ම ඉන්නෙ එක්කො අතීතය අල්ලගෙන, නැත්නම් අනාගතය අල්ලගෙන. විශේෂයෙන්ම වයස යනවත් එක්ක අතීතය අල්ලගෙන ඉන්න ස්වභාවයක් තියෙනව. ඒ වගේමයි තරුණ කාලෙදී ළමා කාලෙදී අනාගතය අල්ලගෙන ඉන්න ස්වභාවයක් තියෙනව. මේ නිසා අපි මේ කාරණා තේරුම්ගන්නව නම් ඔන්න අපිට තේරෙනව හිත අතීතයට දුවන්න දුවන්න ඒක තව තව පැරෙන ගතියක්

තියෙනව. යම් යම් අතීත සිදුවීම් මතක් කරකර හිත පාරාගන්නව. සමහර වෙලාවට අපිටම තේරෙනව මේ දේ නැවත නැවත සිතීමෙන් කිසිම ප්‍රයෝජනයක් නැහැ කියල. නමුත් අභාග්‍යයකට අපි කියන දේ හිත අහන්නෙ නෑ. හිත එයාට කැමති කැමති දේවල්ම හිතනව. හිත කොයි තරම් කෙලෙස්වලට කැමතිද කීවොත්, බොහෝ වෙලාවට දුක්බර අතීත දේවල්වල පවා ගැලී සිටීමෙන් සිත අපූරු වින්දනයක් ලබනවා. එතකොට අපි මෙබඳු අකීකරු හිතක් තමයි ටික ටික මෙල්ල කරන්න උත්සාහවත් වෙන්නෙ. ඒ වගේමයි අනාගතය සම්බන්ධයෙනුත් විවිධාකාර දේවල් හිතහිතා හිතන්න මවමවා හිතේ කෙලෙස් වැඩෙන විදියටම අපි සමහර වෙලාවට හිතනව. ඉතින් කොයි තරම් මේ දේවල් හරහා අපේ හිතේ කෙලෙස් වැඩෙනවාද කියන එක අපිට තේරුණත් සමහර වෙලාවට ඒකෙන් ලැබෙන ආස්වාදය නිසා, සමහර වෙලාවට ඒකෙන් ලැබෙන ප්‍රමෝදය නිසා අන්තිමට අපි ඒවම හිතහිතා කතන්දර ගොතගොතා අපේ හිතම දුෂ්‍ය කරගන්නව.

ඒ නිසා අපි මේ කටයුතු සම්බන්ධයෙන් පොඩ්ඩක් විමසල බැලුවහම අන්න තේරෙනව මේ හිත එක පාරටම අතීතයෙන් අනාගතයෙන් මුදවගන්න බැහැ. එයා කියපු පමණින් මේ වර්තමානයෙ ඉන්නෙ නෑ. ඒ සඳහා යම් යම් ක්‍රමෝපාය යොදන්න සිද්ධ වෙනව. ඒ කියන්නෙ හිත මෙල්ල කරන්න විවිධ උපක්‍රම අපිට පාවිච්චි කරන්න සිද්ධ වෙනව. ඒකෙදි ඇත්තටම අද වර්තමානයේ හොඳින්ම භාවිත කරන්න පුළුවන් ක්‍රමයක් තමයි සක්මන් භාවනාව කියන්නෙ. මොකද අතීතයෙදින් බුදුරජාණන් වහන්සේලාත් ඒ වගේම රහතන් වහන්සේලාත් අනිකුත් ආර්යයන් වහන්සේලාත් කල්‍යාණ මිත්‍රයන් වහන්සේලාත් විශේෂයෙන්ම ලංකාව වගේ රටවල්වල හොඳට බුද්ධාගම බැබළුවීම් කාලවලදීත් සක්මන් භාවනාව හොඳට ප්‍රගුණ කරල තියෙනව. මේ පින්වතුන් අනුරාධපුරේ පොළොන්නරුවෙ වගේ නටබුන් පරීක්ෂා කරන්න ගියා නම් බලන්න ගියා නම් හොඳටම තේරේවි, නටබුන් වෙලා ගිය ඕනෑ තරම් සක්මන් තියෙනව. සක්මන් මල තියෙනව. ඉතින් ඒ නිසා අපිත් පුළුවන් තරම්

මේ සක්මන අපේ භාවනාවට එකතු කරගන්න උත්සාහවත් වෙනව. මොකද අපි සක්මනේදී විශේෂයෙන්ම චේතනා පූර්වකව යමක් කරනව. උවමනාවෙන්ම ඒ ඒ තැන සිහිය පිහිටුවන්න උත්සාහවත් වෙනව. ඇස් දෙක ඇරගෙන විවිධාකාර දේවල් පෙනෙද්දී අපි කොහොමද අපිට උවමනා තැනට හිත යොමු කරන්නෙ. මුලදී ටිකක් අමාරු වුණත් අභියෝගාත්මක වුණත් ටික ටික හැබැයි මේකේ රටාව අල්ලගන්න අල්ලගන්න තමන්ට මේකෙම රසයක් මතු වෙන්න පටන්ගන්නව. කොහොමද අපි මේ හිත වර්තමානයෙ පවත්වන්නෙ. එක පැත්තකින් තමන්ගෙ සතියෙ ස්වභාවය, නැත්තම් සතියේ ප්‍රමාණය අපිට මැනගන්නත් අවස්ථාව තියෙනව. උදහරණයක් වශයෙන් කියනව නම්, අපිට සක්මනක පියවර පහක් දැන් සතියෙන් ඇවිදින්න පුළුවන් නම්, ඒ කියන්නෙ හොඳට අවධානයෙන් හිත අතීත අරමුණුවලට අනාගත අරමුණුවලට යවන්නේ නැතුව හොඳට පියවර පහක් අපිට සතිමත්ව යන්න පුළුවන් නම්, ඔන්න අපිට තේරෙනව දැන් හොඳට මම සතියෙන් සතිමත්ව පියවර පහක් යෑමේ හැකියාවක් දියුණු කරගෙන තියෙනව. ඊළඟට මම කරන්න තියෙන්නෙ මිළඟ අවස්ථාවෙදී මට පුළුවන්ද මේ පියවර පහ පියවර හය කරගන්න. එහෙම නැත්නම් පියවර හය පියවර හත කරගන්න. මේ වගේ අපිට බොහෝම අපි ඉන්න තැනින් පටන්ගන්න අවශ්‍යයි.

මේ නිසා, ආධුනික යෝගාවචරයින් මේ වැඩ සටහනට සම්බන්ධ වෙලා ඉන්න පුළුවන් - ඉතින් ඒ අය හිතන්න එපා සමහර වෙලාවට ඉදිරිපත් වෙන යම් යම් ප්‍රශ්න හරහා, ඉදිරිපත් වෙන ගැටලු හරහා, එක පාරටම මේ මෙතන ඉන්න අනිත් පිරිස කොහොමද මෙපමණ මට්ටමකට දියුණු වුණේ කියල. ආධුනික මට්ටමේදී හැමෝම අපි ඔතනින් තමයි පටන්ගන්නෙ. විශේෂයෙන්ම අද අධ්‍යාපන ක්‍රම හරහා, මේ පරිසරය හරහා, සමාජ වාතාවරණය හරහා අපේ හිත්වල සැහෙන්න සැලෙන ස්වභාවයක්, අවුල් වෙන ගතියක්, සංඥ බහුල වෙන ගතියක්, කෙලෙස් බහුල ගතියක් තමයි තියෙන්නෙ. එබඳු කෙලෙස් බහුල හිතක් තමයි අපි විවිධ උපක්‍රම පාවිච්චි කරමින් මෙල්ල කරන්න හදන්නෙ. ඉතින් අපි කාටත් එතනින් තමයි

පටන්ගන්න සිද්ධ වෙන්න. ඉතින් අධ්‍යයනයන් නොවී අපි බලන්න තියෙන්නෙ අද මට පියවර කියක් නම් අවධානයෙන්, උච්චතා තැනට හිත යොදමින් එතන එතන සතිමත් වෙමින් යන්න පුළුවන්ද? අන්න අපිට තේරෙනව නම් මට තාම පියවර පහයි යන්න පුළුවන් කියල, එතනින් අපි සතුටු වෙන්නයි තියෙන්න. ඒ නිසා අපි මෙතෙක්දී එක පාරට ලොකු බලාපොරොත්තු ලොකු අධිෂ්ඨාන තියාගන්න අවශ්‍ය නෑ. ඒ වෙනුවට අපිට තියෙන්නෙ වර්තමානයෙ ඇත්ත වශයෙන්ම දැනට කරන්න පුළුවන් නම් යම් කටයුත්තක්, ඒ ගැන සතුටු වෙලා ඒ ගැන තෘප්තිමත් වෙලා, ඉන් එහාට කොහොමද තව පොඩ්ඩක් දියුණු කරගන්නෙ කියල බලන්නයි. එහෙම අපිට ඊළඟ දවසෙ පියවර දහයක් තව එකතු කරගන්න පුළුවන් නම්, ඊළඟ දවසෙ තව පියවර පහක් එකතු කරගන්න පුළුවන් නම්, මේ විධියට අපිට ටික ටික ටික ටික මේ වැඩ සටහනෙදී පියවර ගාන වැඩි කරගන්න පුළුවන් නම්, සමහර විට මේ වැඩ සටහන ඉවර වෙනකොට මුළු සක්මනේම සතියෙන් යන්න පුළුවන් ගතියක්, හැරෙද්දී පවා සතිය නොකැඩෙන ගතියක්, අරමුණ වෙනස් වුණත් අඛණ්ඩ සතියක් පවත්වන්න පුළුවන් ගතියක්, අපේ හිතේ ඇති වේවි.

ඒ නිසා අපි මේ වගේ බොහොම ප්‍රායෝගික ඉලක්ක තමයි තියාගන්න අවශ්‍ය වෙන්න. ඒ කියන්නෙ අපිට නොපෙනෙන ප්‍රාර්ථනා නෙමෙයි, මෙතන අවශ්‍ය වෙන්නෙ ප්‍රායෝගික වශයෙන් අපි කොහොමද මේ ‘සතිය’ කියන ගුණ දහම අපේ හිතේ දියුණු කරගන්නෙ කියන කාරණාවයි. තමන්ටම ඒක තේරුම්ගන්න පුළුවන්, තමන්ටම ඒකෙ තක්සේරුවක් ඇති කරගන්න පුළුවන්, තත්වයක් හදගන්න හැකි වෙයි. අද මට මෙන්න මෙව්වර පියවර ගානක් සතිමත්ව ඇවිදින්න පුළුවන්. මට හෙට හැකි වෙයිද මේ පියවර ගාන මීට වඩා තව එක පියවරක් හරි වැඩි කරගන්න. එතකොට මේ විදියට අපි අපේම තියෙන ‘සතිය’, ප්‍රමාණාත්මක වශයෙන් තේරුම්ගන්නව නම්, ටික ටික ටික ටික අපිට අවස්ථාව තියෙනව මේ ‘සතිය’ කියන ගුණ ධර්මය ඉස්සරහට ගන්න. ඇත්තටම බැලුවොත් මේක නැති දෙයක් නෙවෙයි. අපි කාටත් මනුෂ්‍යයෝ වශයෙන් තියනව ‘සතිය’

අපි තුළ. නමුත් අපි කරන්නේ මෙතෙක්දී ඒ සතිය කියන ගුණ ධර්මය ඉස්සරහට ගැනීමක්. ඒක ඉස්සරහට ගන්න ඔන්න සක්මන් භාවනාව සැහෙන්න ප්‍රයෝජනවත් වෙනව.

ඒ වගේමයි අපි හිතමු ආනාපානසතිය වගේ භාවනා ක්‍රමවලින් සැහෙන්න සිතේ එකඟතාව හදල දෙනව. මොකද මේ අරමුණු හරිම සුක්ෂ්මයි. ඒ කියන්නේ අපි රළු අරමුණක හිත පවත්වනව වගේ නෙමෙයි ඉතාම සුක්ෂ්ම අරමුණක හිත පැවැත්වීම කියන්නේ. එතකොට සුක්ෂ්ම අරමුණක හිත පවත්වන්න නම් සැහෙන්න හිතේ එකඟතාවක් පැවැත්වීම අවශ්‍යයි. හිතේ එකඟතාවක් දියුණු කරගැනීම අවශ්‍යයි. ඒක සැලකිල්ලෙන් ඉවසිල්ලෙන් කරන්න සිද්ධ වෙනව. අපිට හිත එකඟ කරගන්න බැහැ කියල නැගිටල යනව වෙනුවට අපිට තියෙන්නේ පොඩ්ඩක් ඉවසන්න පුරුදු වෙන එක. මොකද මේ කිසිම දෙයක් ලේසියෙන් දියුණු වෙන්නේ නෑ. විශේෂයෙන්ම සතිමත් භාවය දියුණු වෙන්න සැහෙන්න කාලයක් ගත වෙන්න පුළුවන්. මොකද අපි හරිම අසතිමත්ව තමයි අපේ ජීවිත ගත කරන්නේ. අතීත අරමුණු ඔස්සේ අපේ හිත දුවන්න ඉඩ හැරලා අනාගත අරමුණු ඔස්සේ අපේ හිත දුවන්න ඉඩ හැරලා අපි කටයුතු කරන අවස්ථාවක් අවස්ථාවක් පාසා හිතේ අසතිය තමයි දියුණු වෙන්නේ. අපි ඒ ගැන දන්නේ නැතුව ඔහේ හිතට කැමති කැමති විදියට හැසිරෙන්න දීම හරහා අසතියෙන් තමයි අපි කටයුතු කරල තියෙන්නේ.

ඉතින් එබඳු අසතිමත්ව ගත කරපු ජීවිතයක් තමයි දැන් මේ සතිමත්ව ගත කිරීම සඳහා අපි බලාපොරොත්තු වෙන්නේ. ඒ නිසා සමහර වෙලාවට මුලදී අපිව අධෛර්ය කරන තරමට මේක අමාරු වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා අපි ආධුනික මට්ටමේදී තේරුම්ගත යුතුයි මෙතනින් තමයි අපි කාටත් පටන්ගන්න තියෙන්නේ. "හැබැයි මං මේක අතාරින්නේ නෑ. මේ බුද්ධ ශාසනයක් ලැබිව්ව අවස්ථාවේදී, මේ දහමක් ශ්‍රවණය කරන්න ලැබිව්ව අවස්ථාවේදී, ඒ වගේමයි මේ නුවණක් තියන උතුම් මිනිස් ආත්ම භාවයක් ලැබිව්ව අවස්ථාවේදී, මේක මම අතහරින්නේ නැතුව කොහොම හරි මෙබඳු ගුණ ධර්ම මම

ඉදිරියට ගන්නවා” කියන චේතනාවෙන් අධිෂ්ඨානයෙන් අපි මේ කටයුත්ත කරන්න අවශ්‍ය වෙනවා. ඒ නිසා විශේෂයෙන්ම ආධුනික පින්වතුන් මේ කටයුත්ත සඳහා පෙළගැසෙන්න, මේ කටයුත්ත සඳහා හිතේ අධිෂ්ඨානයක් ඇති කරගන්න, විශේෂයෙන්ම මම අද එතකොට තිබිවිච සතිමත් භාවයට වඩා සුළුවෙන් හෝ සතිය කියන ගුණ ධර්මය ඉදිරියට ගන්න, සුළුවෙන් හෝ හිතේ එකගතාව තව වර්ධනය කරගන්න, සුළුවෙන් හෝ හිතේ ප්‍රඥවක් දියුණු කරගන්න හැකියාවක් මේ භාවනා වැඩ සටහන අවසන් වෙනකොට තියෙන්න ඕනෑමයි කියන අධිෂ්ඨානය ඇති කරගන්නව නම් බොහොම ප්‍රායෝගිකව මේ දින කීපය අපිට ගත කරන්න පුළුවන්.

ආනාපානසතිය කියන කමටහතේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනව සතොච අසුසති, සතො පසුසති - සතිමත්ව ආශ්වාසයෙ යෙදෙනව, සතිමත්ව ප්‍රශ්වාසයෙ යෙදෙනව. ඒ කියන්නෙ අපි මෙතෙක්දී බලාපොරොත්තු වෙන්නේ නැහැ සතිමත්ව ආශ්වාසයේ යෙදෙනව කියල උවමනාවෙන් හුස්ම ගන්න, උවමනාවෙන් හුස්ම හෙළන්න. එහෙම දෙයක් නෙවෙයි මෙතෙක්දී බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ. විශේෂයෙන්ම බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ කයටම හුස්ම ගන්න දීලා නිරායාසයෙන් වැටෙන හුස්ම දිහා බලා හිඳීමක්. නිරායාසයෙන් වැටෙන හුස්ම දිහා බලා ඉන්නකොට හැබැයි සමහර වෙලාවට අපි නොදනුවත්වම වගේ ටිකක් ආයාසයෙන් හුස්ම ගන්න ගතියක්, උවමනාවෙන් හුස්ම ගන්න ගතියක් තේරෙන්න පුළුවන්. ඒකෙ වැරැද්දක් නැහැ. නමුත් අපේ අභිප්‍රාය වෙන්න ඕනෑ උවමනාවෙන් ආයාසයෙන් හුස්ම ගැනීම නෙවෙයි. අපේ අවධානය තියෙන්න ඕනෑ කොහොමද මේ කයට හුස්ම ගන්න දීලා, එයාටම ඒ වැඩේ කරන්න ඉඩ දීලා, අපි කොහොමද ඒ ගැන දනුවත් වෙන්නෙ. සක්මන් භාවනාවට වඩා ලොකු වෙනසක් ඉඳගෙන කරන මේ ආනාපාසති භාවනාව වගේ භාවනාවක තියෙනව. මොකද සක්මන් භාවනාවේදී අපි චේතනා පූර්වකව පාදයක් පාදයක් පාසා ඉදිරියට ගෙනියනව. නමුත් අපි ඉඳගෙන කරන භාවනාවකදී චේතනා පූර්වකව කරන සියල්ල හැකි තාක් නැවැත්වීමක් තමයි කරන්නෙ.

එතකොට කය නිරායාසයෙන් තමයි හුස්ම ගන්නේ. එයා විසින්මයි හුස්ම ගන්නේ. ඉතින් කයට හුස්ම ගන්න ඉඩ දීලයි අපි ඒ ගැන දැනුවත් වෙන්නේ. ඒ නිසා අපි නාසිකාග්‍රයෙ හිත පවත්වමින් හුස්ම වැටෙනකොට, නැත්නම් ආශ්වාසයක් සිද්ධ වෙනකොට ඒ ආශ්වාසය ගැන දැනුවත් වෙනව. ප්‍රශ්වාසයක් සිද්ධ වෙනකොට ප්‍රශ්වාසය ගැන දැනුවත් වෙනව. එතකොට ආශ්වාසයක් සිද්ධ වෙද්දී ඒ ආශ්වාසයට ආවේණික යම් යම් ලක්ෂණ තියෙනව. උදහරණයක් වශයෙන් සමහර වෙලාවට ආශ්වාසයක් නිකම් ඇතුළට ඇතිල්ලෙන ගතියක් තේරෙන්න පුළුවන්. ප්‍රශ්වාසයක් පිටතට ඇතිල්ලෙන ගතියක් තේරෙන්න පුළුවන්. එහෙම නැත්නම් ආශ්වාසයක් සිසිල්ව දූනෙන්න පුළුවන්. ප්‍රශ්වාසයක් උණුසුම්ව දූනෙන්න පුළුවන්. මේ වගේ යම් යම් අංග ලක්ෂණ හරහා යම් යම් සුළු සුළු වෙනස්කම් හරහා අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන් මෙන්න මේ වෙලාවෙදී නම් සිද්ධ වෙන්නේ ආශ්වාසයක්, මේ වෙලාවෙදී සිද්ධ වෙන්නේ ප්‍රශ්වාසයක් කියලා.

ඇත්තටම පින්වත්නි මේ දේ මේ විදියට දැනගන්න නම් අපිට ටිකක් අපේ ගෙවල් දෙරවල් අමතක කරන්න අවශ්‍යයි. අපි කර කර හිටපු රාජකාරි කටයුතු අමතක කරන්න අවශ්‍යයි. අපි ඔළුවේ තියාගත්ත විවිධාකාර මත හිතීන් අයින් කරන්නත් අවශ්‍යයි. මොකද මේ හුස්ම රැල්ලක් කියන එක කිසි සේත්ම අපිට ආසාවක් ජනනය කරන හිත කුල්මත් කරන දෙයක් නෙමෙයි. හුස්ම රැල්ලක් කියන එක හරිම ඒකාකාරී දෙයක්. විශේෂයෙන්ම මේක උදසීන අරමුණක්. මේ නිසා මෙබඳු උදසීන අරමුණක, මේ ඒකාකාරී අරමුණක සිහිය පැවැත්වීම, සිත පැවැත්වීම, අවධානයෙන් ඒ කටයුත්ත බලාගෙන ඉඳීම කියන දෙය තුළ එක පැත්තකින් හරිම කම්මැලි දනවන ස්වභාවයක් තියෙනව. ඒ කියන්නේ නුපුරුදු කෙනෙක් භාවනාවට වාඩි වුණහම දන්නෙම නැතුව හුස්ම රැලි කීපයක් බලනකොට නින්දයනව. ඒ නිසා මේ භාවනා වැඩසටහන්වලදී මුල් දවසක් දෙකක් සමහර වෙලාවට ආධුනික යෝගාවචරයින්ට - අපි හිතමු විශේෂයෙන්ම කාර්ය බහුල ජීවිත ගත කරල, එහෙම නැත්නම් රාජකාරි කටයුතුවල නිරත වෙලා සෑහෙන්න වැඩ කටයුතු රාශියක්

එකට පටලවගෙන ජීවත් වෙන චරිතවලට - මෙබඳු ඉතාම උදසීන ඒකාකාරී අරමුණක් දිනා සතිමත් වෙන්න ගියාම අවධානයෙන් බලන්න ගියාම දන්නෙම නැතුව නින්දයන්න ඉඩ තියෙනව. ඉතින් මේ දේවල් අපි ප්‍රායෝගිකව තේරුම්ගත යුතුයි. මෙබඳු බාධා මේ කටයුත්තෙදී ඉදිරිපත් වන්න පුළුවන්.

ඒ නිසා අපි කොහොමද මේ ඒකාකාරී අරමුණක සතිමත් වෙන්නෙ, ඒකාකාරී අරමුණක් ගැන අවධානයෙන් අපි ඉන්නෙ කොහොමද කියන එක එක පැත්තකින් හරි අභියෝගයක්. මොකද හිත පුරුදු වෙලා නැහැ මෙබඳු අරමුණක ඉන්න. හිත පුරුදු වෙලා තියෙන්නෙ, හිත කැමති වෙලා ඉන්නෙ හිතට සැහෙන්න උද්වේගයක් ඇති කරන, ලොකු සතුටක් ඇති කරන, ලොකු පින්වීමක් ඇති කරන, යම් යම් කෙලෙස් සහගත අරමුණුවල ඉන්න තමයි. එබඳු අරමුණුවල ඉන්න තාක් එයා නිදහන්නෙත් නෑ. එයාට කිසිම වෙහෙසක් දනෙන්නෙත් නෑ. එයා ඒකෙම ලොල් වෙලා කටයුතු කරනව. නමුත් මෙබඳු ඉතාම සුක්ෂ්ම, ඉතාම උදසීන, උපේක්ෂා සහගත අරමුණක හිත තියන්න ගියාම ඒක ටිකක් අමාරුයි. හැබැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නෙම එබඳු උදසීන අරමුණකින් තමයි පටන්ගන්න ඕනෑ කියලා. මොකද එබඳු උදසීන අරමුණක හිත එකඟ කරන්න නම් අපි විරියයෙන් ඒ කටයුත්ත කළ යුතුයි. අපි උවමනාවෙන් ඒ කටයුත්ත කළ යුතුයි. ඒ වගේමයි අපි සැහෙන්න ඉවසීමෙන් ඒ කටයුත්ත කළ යුතුයි. එක පාරටම අපි බලාපොරොත්තු වෙන තරම් ඉක්මනට මේ කටයුත්ත සාර්ථක වෙන එකක් නෑ. ඒ නිසා අපි බොහොම ප්‍රායෝගික විය යුතුයි, හරිම අව්‍යාජ විය යුතුයි මේ කටයුත්තෙදී. අපි හිතමු, අපිට දැනට පුළුවන් ආනාපානසතිය වඩද්දී හුස්ම රැළි කීපයක් බලන්න විතරක් නම්, ඊට පස්සෙ නැවතත් හිත අතීත අනාගත අරමුණු ඔස්සේ යනව නම්, අපි තේරුම්ගත යුතුයි තාමත් මේ හිත මෙල්ල වෙලා නෑ, මේ හිත තාම කීකරු වෙලා නෑ. හැබැයි මම මේ වැඩේ අත හරින්නෙත් නෑ. මේ දැන් දවස් ගානක් ඉදිරියට තියෙනව. මම කොහොම හරි හිත මෙල්ල කරනව. කොහොම හරි මේ කියන අරමුණේ මේ සුක්ෂ්ම අරමුණේ හිත එකඟ

කරන්න, ඒකෝදී භාවයට පත් කරන්න, ඒකාග්‍ර කරන්න සමාධිමත් කරන්න මම උත්සාහවත් වෙනව.

මන්න මේ සමාධිමත් භාවය ඇති වෙන්න ඇති වෙන්න ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් පැත්තකින් පෙන්නනව ප්‍රඥව දියුණු කරන්න අවශ්‍යයි. එතකොට ප්‍රඥව දියුණු කරන විවිධාකාර මාර්ග පෙන්නල දීල තියෙනව. ඉතින් ප්‍රඥව දියුණු කරන විශේෂයෙන්ම එබදු ක්‍රම රාශියක් සඳහන් වෙන සූත්‍රයක් තමයි මම මාතෘකාව වශයෙන් මේ වැඩසටහනට ඉදිරිපත් කරගත්තෙ - ධාතුච්ඡේද සූත්‍රය.

ධාතුච්ඡේද සූත්‍රය අන්තර්ගත වෙනව මජ්ඣිම නිකායෙ උපරිපණ්ණාසකයෙ. ධාතුච්ඡේද සූත්‍රයට පදනම් වෙච්ච කථා ප්‍රවෘත්තියත් හරිම වැදගත්. එක්තරා අවස්ථාවක පින්වත්ති බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයේ වැඩ වාසය කරනව. ඒ කාලයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ සරණ ගිය බිම්බිසාර කියන රජගහ නුවර රජතුමා සෝවාන් ඵලයට පත් වෙච්ච ආර්යයන් වහන්සේ කෙනෙක්. මේ බිම්බිසාර රජතුමා ඇසුරු කරමින් ඉඳල තියෙනවා 'පුක්කුසාති' කියල තවත් රජතුමෙක්. එතුමා රජකම් කළේ තක්ෂිලා කියන නුවර. මේ තක්ෂිලා නුවර පුක්කුසාති කියන රජතුමත් රජගහ නුවර බිම්බිසාර කියන රජතුමත් අතර ලොකු මිත්‍රත්වයක් තිබිල තියෙනව. එතුමන් ඔවුනොවුන්ට තුටු පඩුරු, ඒ කියන්නේ යම් යම් ධන වශයෙන් නැත්නම් මිලමුදල් වශයෙන්, එහෙම නැත්නම් රන් රිදී වශයෙන් මේවා හුවමාරු කරගනිමින්, ලොකු නොදුටු මිත්‍රත්වයක් ඇති කරගෙන තියෙනව. ඉතින් මේ දෙන්නා අතර ලොකු විශ්වාසයක් ඇති වෙලා තියෙනව. එක්තරා අවස්ථාවක පුක්කුසාති රජතුමා රජගහ නුවර රජකම් කරන බිම්බිසාර රජතුමාට ලොකු තැගි බෝග ගොඩක් එවනව. වෙළඳ පිරිසක් අතේ ලොකු තැගි බෝග රාශියක් බිම්බිසාර රජතුමාට එවුවට පස්සෙ බිම්බිසාර රජතුමා බොහෝම සතුටට පත් වෙනව මේ තාක් තමන් නොදුටු කල්‍යාණ මිත්‍ර පුක්කුසාති රජතුමාට තමන්ව මතක් වෙලා තියෙනව. බොහොම කල්‍යාණ මිත්‍රත්වයෙන් මේ විවිධාකාර තැගි බෝග ධන ධාන්‍ය සම්පත්

තමන්ට එවල තියෙනව. ඉතින් බිම්බිසාර රජතුමා කල්පනා කරනව මේ ලෝකෙ විවිධාකාර රන් රිදී මුතු මැණික් තියෙනව. මේ විවිධාකාර රන් රිදී මුතු මැණික් ලෝකෙ තිබුණට ඊට වඩා වටිනා රතනයන් අද පහළ වෙලා තියෙනව. මොනවද ඒ රතනයන්? බුද්ධ රත්නය ධම්ම රත්නය සංඝ රත්නය කියල බිම්බිසාර රජතුමා තේරුම් අරගෙන, බුද්ධ රත්නයේ විවිධාකාර ගුණ ධම්ම රත්නයේ විවිධාකාර ගුණ සංඝ රත්නයේ විවිධාකාර ගුණ රන් පත්ඉරුවල ලියල හසුනක් වශයෙන් පුක්කුසාති රජතුමාට තුටු පඬුරක් වශයෙන් යවනව. ඒ වගේමයි සඳහන් කරනව මේ තුටු පඬුර, මේ රන් පත්‍රිකා බොහොම ගෞරවයෙන් විවෘත කරන්න, අනිත් අය නැති අවස්ථාවක තමන් බොහොම පිරිසිදුව මාලිගාවේ ඉහළම මාලයට ගිහිල්ල මේ රන් පත්ඉරු විවෘත කරන්න, මේක කියවන්න කියල උපදෙසුන් දෙනව.

ඉතින් මේ කටයුත්ත ඒ විදියටම පුක්කුසාති රජතුමා කරනවා. ඒකේ අටුවාවේ සඳහන් වෙනව බිම්බිසාර රජතුමා තවත් ආනාපානසතිය වගේ යම් යම් භාවනා කමටහන් පවා මේකෙ සඳහන් කලා කියල. කෙසේ නමුත් පුක්කුසාති රජතුමා මාලිගාවේ ඉහළම මහලට ගිහින්, හුදෙකලාව, මේ සියලු තොරතුරුත් එක්ක මේ පත්‍රිකා ඉතාම උවමනාවෙන් ගෞරවයෙන් ශ්‍රද්ධාවෙන් බොහොම නිසොල්මනේ එකග වූ සිතකින් කියවනව. මේක කියවන්න කියවන්න පුක්කුසාති රජතුමාත් පුරන ලද බොහෝම බෝධිසම්භාර සහිත, එහෙමත් නැතිනම් පාරමී පිරිවිච වර්තයක් නිසා, එතුමාත් සෑහෙන්න මේ බුද්ධ රත්නය ගැන ගුණ කියවනකොට, ධර්ම රත්නය ගැන ගුණ කියවනකොට, සංඝ රත්නය ගැන ගුණ කියවනකොට, ත්‍රිවිධ රත්නය සරණ යනව. පින්වත්නි ත්‍රිවිධ රත්නය සරණ යෑම කියන එකත් අති ප්‍රබල කුසලයක්. විවිධාකාර කුසල් මේ ලෝකෙ තියනව - බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරල තියෙනව. හැබැයි ඒ විවිධාකාර ආමිස කුසලවලටත් වඩා, බුදුරජාණන් වහන්සේම ශ්‍රී මුඛයෙන් දේශනා කරනව, යම් කිසි කෙනෙක් අවබෝධයෙන් බුද්ධ සරණං ගච්ඡාමි කියල බුදුන් සරණ යනව නම්, අවබෝධයෙන්ම ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි කියල දහම් සරණ යනව නම්, අවබෝධයෙන්ම සංඝං

සරණං ගච්ඡාමි කියල සංඝයා සරණ යනව නම්, ඒක හිතාගන්න බැරි තරම් කුසලයක්². ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේම ශ්‍රී මුඛයෙන් දේශනා කරපු ඒ තත්ත්වය ඔන්න දැන් පුක්කුසාති රජතුමා ඇති කරගන්නව. මොකද තාම බුද්ධ රත්නය දැකලවත් දහම් හදරලාවත් සංඝ රත්නය දැකලවත් නැහැ. නමුත් විශ්වාස කරනව තමන්ගේ අර අතිජාත මිත්‍රයව.

ඔන්න ඔහොම කලාණ මිත්‍රයෙක් හරහා පුක්කුසාති රජතුමා දහමට එළඹෙනවා. ඒ වගේමයි තව දුරටත් මේ පන්ඉරුවල තියෙන තව තව තොරතුරු භාවිතයෙන් එතුමා භාවනාවත් පටන්ගන්නව. හොඳට හිත එකඟ කරගෙන ධ්‍යාන සමාපත්ති පවා උපදවාගන්නව. ඊළඟට මේ විදියට ධ්‍යාන සුවයෙන් යම් පමණ කාලයක් ජීවත් වෙලා එතුමා කල්පනා කරනව 'මේ බොහොම විරල බොහොම දුර්ලභ අවස්ථාවක් තමයි මට එළඹිලා තියෙන්නේ. මොකද බුද්ධෝත්පාද කාලයක් ලබනවා කියන එක සංසාර ගමනෙදි අතිශය දුර්ලභයි. ඒ වගේමයි ඒ බුද්ධෝත්පාද කාලයක ධර්මයක් ශ්‍රවණය කරන්න ලැබෙනවා කියන එක අතිශය දුර්ලභයි. බුද්ධෝත්පාද කාලයක මහණකමක් පුරන්න ලැබෙනවා කියන එක අතිශය දුර්ලභයි'. එතකොට මේ කාරණා හොඳින් තේරුම්ගත්ත පුක්කුසාති රජතුමා අධිෂ්ඨාන කරගන්නව මේ රජකම අතහැරල මහණ වෙන්න. ඊළඟට එතුමා මොකද කරන්නේ, ඒ කඩවිදියෙන් සිවුරු පිරිකර ගෙන්නගෙන එතුමාම පැවිදි වෙනව. පැවිදි වෙලා වෙස් වළාගෙන අනිත් අයට නොදුනෙන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ හමු වීම පිණිස සැවැත් නුවර දිශාවට පා ගමනින් එනව.*

දැන් පින්වත්නි බුදුරජාණන් වහන්සේත් සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයේ ඉඳලා දකිනවා පුක්කුසාති රජතුමා තමන් වෙනුවෙන් පැවිදි වෙලා එන බව. ඒ දැකලා බුදුරජාණන් වහන්සේත් මෙතුමාට පිහිට වෙන පිණිස පෙරගමන් වඩිනව. එක්තරා අන්දමක

² අංගුත්තර නිකාය, නවක නිපාත, පට්ඨ පණ්ණාසක, සීහනාද වග්ග, වෙලාම සූත්‍රය
* 29 පිටුවේ ඇති පසු සටහන කියවන්න.

හරිම තාත්වික දර්ශනයක් එතන අපිට මවාගන්න පුළුවන්. පුක්කුසාති රජතුමා සැවැත් නුවරට කවදවත් ඇවිල්ල නැහැ. දැන් සැවැත් නුවරට එන අතරමගදී රැ බෝ වෙලා එතුමා තීරණය කරනව දැන් ජේතවනාරාමයට යන්න කාලය නෙමෙයි, ඒ නිසා මම මේ ළඟ තියෙන කුඹල් හලක ලැගුම් ගන්නවා කියලා, එතන ඉන්න කුඹල්කරුවට ආමන්ත්‍රණය කරල එයාගෙන් අවසර අරගෙන ඒ කුඹල් හලේ ලැගුම් ගන්නවා. ඒ කුඹල්හල අයිතිකාරයන් එතකොට මේ ශ්‍රමණයන් වහන්සේට ඒ සඳහා අවස්ථාව දෙනව. තමන්ගෙ කුඹල් හල ලැගුම් ගැනීම සඳහා සකස් කරල දෙනව. ඊළඟට මෙතන මෙතුමා වැඩ ඉන්න අවස්ථාවෙදී බුදුරජාණන් වහන්සෙන් එම ස්ථානයටම වඩිනව. එම ස්ථානයටම වැඩලා බුදුරජාණන් වහන්සෙන් අර කුඹල්කරුවගෙන් අහනව තමන්වහන්සේට මෙම ස්ථානයේ මේ කුඹල් හලේ අද රාත්‍රිය පමණක් ගත කරන්න පුළුවන්ද කියලා. මේ කුඹල්කරුව කියනව “මට නම් ප්‍රශ්නයක් නෑ, හැබැයි මේ වෙනකොටත් මේ කුඹල් හලේ ශ්‍රමණයන් වහන්සේ කෙනෙක් වැඩ ඉන්නවා. එතුමාගේ අමනාපයක් නැත්නම්, එතුමා අවහිරයක් නෑ කියල පිළිගන්නව නම් ඔබවහන්සෙන් ඇතුළට යන්න, මට බරක් නෑ”, කියල කුඹල්කරුවා තමන්ගෙ අවසරය දෙනව. හැබැයි ඉල්ලීමක් කරනව අර දැනට වැඩ ඉන්න ස්වාමීන් වහන්සෙගෙන්, ඒ හික්ෂුන් වහන්සේගෙන් අවසර අරගෙන එයා කැමති නම් විතරක් ඉන්න කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සෙන් බොහොම නිහතමානීව මේ කුඹල් හලේ ඉන්න පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ වෙත යොමු වෙනව. එළඹිලා අහනව “මමත් මෙතන අසුන්ගත්තට මෙතන අද ලැගුම්ගත්තට කමක් නැද්ද, අද රාත්‍රිය ගත කළාට කමක් නැද්ද? ඔබට මේකෙන් හානියක්, නැත්නම් පාඩුවක්, එහෙම නැත්නම් අවහිරයක් වෙන්නෙ නැද්ද” කියල අහනවා. පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සෙන් එතකොට කියනව ‘මට ප්‍රශ්නයක් නෑ මෙතන ඉඩත් තියෙනව ඔබතුමාත් ඇවිල්ල මෙතන පහසුවෙන් ඉන්න’ කියලා.

දැන් එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේත් පුක්කුසාති ශ්‍රමණ ස්වාමීන් වහන්සෙන් මේ අවස්ථාවෙ එකම තැන වැඩ ඉන්නව. මේ

අවස්ථාවේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ මොකක්වත් කියන්නේ නෑ. බලනව මොන විදියටද පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ කටයුතු කරන්නේ, එතුමා මොකද කරන්නේ කියලා. මුකුත්ම කපා කරන්නේ නෑ. මේ ළඟකදී උපද්‍යාගත්ත ධ්‍යානය බොහෝම ප්‍රියශීලීව හිතේ සැහෙනන සතුටක් ජනනය කරනව. ප්‍රීතියක් ජනනය කරනව. ඒ නිසාම ධ්‍යාන සුවයෙන් කල් ගත කරනව. බුදුරජාණන් වහන්සේත් සැහෙන වෙලාවක් තිස්සේ, පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ යම් තාක් වෙලාවක් ධ්‍යාන සුවයෙන් ඉන්නවද, ඒ තාක් කාලයක් බුදුරජාණන් වහන්සේත් සමවත් සුවයෙන් කල් ගත කරනව. ඊළඟට රාත්‍රිය එළඹුණාට පස්සේ පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ ධ්‍යාන සුවයෙන් අනම්දිල සාමාන්‍ය තත්වයට පත් වෙනව. බුදුරජාණන් වහන්සේත් සමවත් සුවයෙන් නැගී සිටලා දැන් කපාවට පටන්ගන්නව. බුදුරජාණන් වහන්සේ දකිනවා පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේගේ ඉඳුරන් බොහෝම ප්‍රසන්නයි, ඒ වගේමයි යහපත් ඉරියව් තියෙනව, බොහෝම සංයමයක් තියෙනව, ඉතින් අහනවා - "කවුද ඔබගේ ගුරු ස්වාමීන් වහන්සේ? කවුද ඔබගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ? කවුරු නිසාද පැවිදි වුණේ? කාගේ දහමක්ද අනුගමනය කරන්නේ?" ඔන්න මේ ප්‍රශ්න ටික ඇහුවම පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ උත්තර දෙනව - "මම පැවිදි වුණේ ශාක‍්‍ය කුලයෙන් පැවිදි වෙච්ච ගෞතම කියන බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙනුවෙන්. එතුමාගේ දහම තමයි මම ගරු කරන්නේ. එතුමා තමයි මම සරණ ගියේ" කියලා. ඊළඟට අහනව බුදුරජාණන් වහන්සේ "එතුමා දැන් කොහෙද වැඩ ඉන්නේ?" ඊට උත්තර දෙනවා "වැඩ ඉන්නේ සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයේ". බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනව "මීට කලින් හම්බ වෙලා තියෙනවද? එහෙම නැත්නම් හම්බ වුණොත් අඳුරගන්න පුළුවන්ද?" පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ කියනව "මම මීට කලින් හම්බ වෙලත් නැහැ. මට හම්බ වුණත් හඳුනාගන්නත් බෑ" කියලා.

දැන් පින්වත්නි එක පැත්තකින් මේක හරිම සුහද සාකච්ඡාවක්. හැබැයි මේකේ ලොකු ගැඹුරකුත් තියෙනව. බුදුරජාණන් වහන්සේ දැන සිටියත් මේ තමන් වහන්සේ වෙනුවෙන් පැවිදි වෙච්ච කෙනෙක්

කියලා, තමන් ශාස්තෘන් වහන්සේය කියල කියන්නවත් එක පාරටම ඉදිරිපත් වෙන්නෙ නෑ. ඒ වෙනුවට බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝම මධ්‍යස්ථව, මේ තමන් වෙනුවෙන් පැවිදි වෙච්ච කෙනාගෙන්ම කරුණු අහනව. කරුණු අහල දැන් තමන්වහන්සේව ශාස්තෘන් වහන්සේ වශයෙන් අඳුනාගත්තෙ නැති බවත් තේරෙනව. මොකද මේ පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ උත්තර දෙනෙනම 'ඇවැත්ති' කියල. ඒ කියන්නෙ ආවුසෝ වාදයෙන් කථා කරන්නෙ. ඒ කියන්නෙ හරියට නිකං යාළුවෙකුට කථා කරනව වගේ. නමුත් තමන්ගෙ මේ ගුරුවරයා, තමන්ගෙ ශාස්තෘන් වහන්සේ, තමන් පැවිදි වුණේ කවුරු වෙනුවෙන්ද අන්න ඒ ශාස්තෘන් වහන්සේම තමන් වෙත පැමිණිලා තියෙනවා කියලා හිතන්නවත් බැරි මට්ටමක් තියෙන්නෙ. බුදුරජාණන් වහන්සේත් කොයි තරම්ම නම් නිහතමානීව මෙතෙන්දි කටයුතු කරනවද කියනව නම් තමන්වහන්සේ 'තමනුයි ශාස්තෘන් වහන්සේ කියලා' කිසි සේත්ම කියන්නෙ නෑ. ඒ වෙනුවට මොකද කරන්නෙ? ඉල්ලීමක් කරනව මම යම් දහමක් දේශනා කරන්න ඒක සවන් දෙන්න කැමතිද කියලා. පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේත් ඔන්න කැමැත්ත ප්‍රකාශ කරනව. ඊට පස්සෙ තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දහම් දේශනා කරන්න පටන්ගන්නෙ.

මේ පින්වතුන් අහල ඇති යො ධම්මං පසුසති සො මං පසුසති³ කියල බුදුරජාණන් වහන්සේගෙ ප්‍රකාශයක්. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ නිසා තමන්වහන්සේව තේරුම්ගැනීම, බුදුන් දැකීම, ඔන්න දහම හරහා ඉදිරිපත් කරනව. ඒ කියන්නෙ බුදුරජාණන් වහන්සේව මතුපිටින් දැකීමක් නෙවෙයි උන්වහන්සේ බලාපොරොත්තු වෙලා තියෙන්නෙ. බුද්ධ දේශනාව හරහා, උන්වහන්සේ අවබෝධ කරපු දහම හරහා, මේ බුදුහාමුදුරුවො කියන්නෙ කවුද කියන එක අපිට තේරෙනව නම් ඒක වැටහෙනව නම්, අන්න ඒ පැත්ත තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විශේෂයෙන්ම අගය කරල තියෙන්නෙ. ඒ නිසා මේ බුද්ධ කාය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වෙනුවෙන් පැවිදි වෙච්ච

³ සංයුත්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්ත, ථෙර වග්ග, වක්කලී සූත්‍රය

ශ්‍රමණයන් වහන්සේ ගාව ඉඳලත් ඉස්සරහ ඉඳලත් තමනුයි ශාස්තෘන් වහන්සේ කියල කියන්නේ නැතුව බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් අවබෝධ කරපු දහම ඉදිරිපත් කරනව. එතකොට මේ දහම තමයි පුක්කුසාති ශ්‍රමණයන් වහන්සේ දැන් ශ්‍රවණය කරන්නේ. ඒකේ මුල් කොටසක් තමයි අද මාතෘකාව වශයෙන් මම තියාගත්තේ. ඒක අපි කාලානුරූපව, කාලයට අනුව යම් පමණකට සාකච්ඡා කරමු.

ජධාතුරො අයං, හික්ඛු, පුරිසොති කියන එක තමයි මෙතෙන්දී ඉදිරිපත් කරන්නේ. මෙතෙන්ට අපි එළඹෙන්න කලින්, බුද්ධ චරිතයෙ තියෙන මේ වගේ හරිම අපුරු අවස්ථා තියෙනව. බුදුරජාණන් වහන්සේ හරිම නිහතමානීව කටයුතු කරපු ස්වභාවයක්, තමන් බුදු කෙනෙක්ය කියලා ප්‍රකාශ කරන්න පවා මැලි වෙලා විශේෂයෙන්ම දහම ඉස්සරහට අරගෙන කටයුතු කරපු අවස්ථා රාශියක් තියෙනව. උන්වහන්සේ සතු ඒ උත්තරීතර මානුෂික ගුණාංග හෙළි වෙන විදියට කටයුතු කරපු අවස්ථා සැහෙන්න තියෙනව. අනවශ්‍ය විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේව දෙවියෙක් බ්‍රහ්මයෙක් කරනවා වෙනුවට අපි උන්වහන්සේ සතු මේ උත්තරීතර මානුෂික ගුණ ධර්ම හඳුනාගන්නව නම් අපි උන්වහන්සේට සමීප වෙන ගතියක් අදටත් අපිට ඇති කරගන්න පුළුවන්. උදහරණයක් වශයෙන් තවත් කියනව නම් සේඛ සුත්‍රය. සේඛ සුත්‍රයත් මජ්ඣිම නිකායෙමයි අන්තර්ගත වෙන්නේ. ඒකේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ශාක්‍ය ජනපදයේ කපිලවස්තු නුවර තමන්වහන්සේ උපත ලද ස්ථානයේ ආසන ශාලාවක් පිළිගනිමින් කටයුතු කරනව. මේ ශාක්‍ය රජ දරුවෝ ආසන ශාලාවක් හදලා ඒක බුද්ධ ප්‍රමුඛ මහා සංඝ රත්නය විෂයෙහි පූජා කරනව. මුලින්ම පරිහරණය කරන්න කියල ආරාධනා කරල පූජා කරනව. ඒ අවස්ථාවේදී පින්වත්ති බුදුරජාණන් වහන්සේ ශාක්‍ය රජ දරුවන්ට ධර්මය දේශනා කරමින් ඉන්නවා. ඉඳලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට කියනව තමන්වහන්සේගේ පිටේ කැක්කුමක් වේදනාවක් තියෙනව, ඒ නිසා යම් පමණක විවේකයක් අවශ්‍යයි, ඒ නිසා තමන්වහන්සේ එතනම විවේක ගන්නව, සැතපෙනව, ඒ නිසා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට සේඛ ප්‍රතිපදව

මේ ශාක්‍යයන්ට දේශනා කරන්න කියලා ආරාධනා කරනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන්වහන්සේගේ දෙපට සිවුර නමලා එතනම සැතපෙනවා සිංහ සෙයියාවෙන්, මේ ශාක්‍ය රජ දරුවනුත් තමන්ගේ මේ සියලුම සඟ පිරිසත් ඉදිරියේම බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහොම අව්‍යාජව, නිහතමානීව විවේක ගන්නවා.

මේ අනුව අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නෙ බුදුරජාණන් වහන්සේගෙ වර්තය දිහා විවිධ ආකාරයෙන් හිතල බලනකොට තේරුම්ගන්නකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කොයි තරම් නම් තමන් උතුම් මනුස්සයෙක් වශයෙන්, උත්තරීතර මනුස්සයෙක් වශයෙන්, උන්වහන්සේ සතු ඒ අසභාය මිනිස්කම හෙළි කරල තියෙනවද, කොයි තරම් නම් අපිට ඒත් එක්ක සම්බන්ධ වෙන්න පුළුවන්ද, කොයි තරම් නම් අපිට එක පැත්තකින් සමානරූපී ගතියක්, එහෙම නැත්නම් මනුස්ස ජීවිතේ තියෙන, මනුස්ස කයට තියෙන යම් යම් අඩුපාඩු නිසා උන්වහන්සේත් පෙළුණාද ආදී වශයෙන් හැම දෙයක්ම අපිට හෙළි කරගන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි අපිට උන්වහන්සේට සමීප වෙන්නත් අවස්ථාව තියෙනව මේ වගේ කාරණා හෙළි කරගන්නකොට. ඒ වගේමයි තවත් සූත්‍රවල බුදුරජාණන් වහන්සේ විශේෂයෙන්ම සඳහන් කරනව තමන්වහන්සේ ගැන නිවැරදි ශ්‍රද්ධාවක් ඇති කරගැනීම තුළින් තමන්වහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ බවත් අපි උන්වහන්සේ සරණ ගිය ශ්‍රාවකයින් බවත් අපි තේරුම්ගන්නව නම් ඒකම අපිට ලොකු පිටුවහලක් වෙන බව. ඒ නිසා අපි අද ඉන්නෙ කොතනද, බුදුරජාණන් වහන්සේ හිටියේ කොතනද, උන්වහන්සේව තැබිය යුත්තේ කොතනද, කියන එක අපි තේරුම්ගත යුතුයි. උන්වහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ බවත් අපි උන්වහන්සේ සරණ ගිය ශ්‍රාවකයින් බවත් අපි තේරුම්ගත යුතුයි. ඒ නිසා අපි කිසි සේත්ම අපේ දැනුම උන්වහන්සේට සම කරන්න සුදුසු නෑ. ඒ වගේමයි උන්වහන්සේ සර්වඥතා ඥානයෙන් බලලා දැකලා දේශනා කරපු දහමක් අපි කිසි සේත්ම ලඝු කොට අපේ දැනුමින් මේ ලෞකික ඥානවලින් තක්සේරු කරන්න යන්න සුදුසු නෑ. අපිට දැන් නොවැටහෙන්න පුළුවන් - නමුත් අපි උන්වහන්සේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කරපු

දහම අපේ ශක්ති පමණින් ටික ටික ප්‍රත්‍යක්ෂයක් බවට පත් කරගැනීම සඳහායි උත්සාහවත් විය යුත්තේ.

ඒ නිසා අපි භාවනාවකට වාඩි වෙනකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියපු පමණට අපිට නොතේරෙනව වෙන්න පුළුවන්. නොවැටහෙනව වෙන්න පුළුවන්. නමුත් අපි උත්සාහවත් විය යුත්තේ ටිකෙන් ටික ටිකෙන් ටික මුලින් ශ්‍රද්ධාවෙන් මේ ගමන පටන් ගන්නයි. ඒ නිසා භාවනාවක් කරද්දී මුලින් අපි සමහර වෙලාවට අසමර්ථ වෙන්න පුළුවන්. මුලින් අපේ සාර්ථකත්වය නොපෙනෙන තරමටම අපි අසමත් වෙන්න පුළුවන්. නමුත් අපි විශ්වාසය තියාගැනීම අවශ්‍යයි. ශ්‍රද්ධාව තියාගැනීම අවශ්‍යයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දේවල් ප්‍රකාශ කරල තියෙන්නේ, මේ විවිධාකාර උපක්‍රම පෙන්නල දීල තියෙන්නේ බුදු නුවණකින් දකලා දැනගෙනයි කියන එක අපි තේරුම්ගත යුතුයි. ඒ නිසා අපි ඒ විශ්වාසයෙන් යනව නම්, ඒ ශ්‍රද්ධාව අපේ හිතේ පවත්වාගන්නව නම්, අපිට තාම මේ දේවල් නොතේරුණාට තාම මේ දේවල් ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් නොවැටහුණාට අපිට ඒවා අතහරින්නේ නැතුව බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැන විශ්වාසය තියාගෙන ශ්‍රද්ධාවෙන් මේ ගමන යන්න පුළුවන්. එතකොට එහෙම ශ්‍රද්ධාවෙන් යනව නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව සඤා හගවා, සාවකොහමසම්; ජානාති හගවා, නාහං ජානාමි'ති. මේ පාඨය සඳහන් වෙනව කීටාගිරි සූත්‍රයේ. ශ්‍රද්ධාවන්ත ශ්‍රාවකයෙක් හිතන ආකාරය බුදුරජාණන් වහන්සේම පෙන්නල දීල තියෙනව 'සඤා හගවා, සාවකොහමසම්' ඒ ශාස්තෘන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේයි. මම ඇවිල්ල ශ්‍රාවකයෙක් පමණයි. "ජානාති හගවා, නාහං ජානාමි'ති" ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දන්න බුදුරජාණන් වහන්සේයි, මම තාම දන්න නෑ. ඒ නිසා අපි දන්නේ නැතුවයි මේ පටන්ගන්න. හැබැයි අපි ටික ටික දැනගන්නා පාරක තමයි යන්නේ. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ පාර පෙන්නල තියෙනව. ඒ පාරෙ ටික ටික යනකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු යම් යම් මග සලකුණු අපිටත් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් අත්දැකගන්න හම්බු වෙවි. එතෙක් ඉතින් අපි ඉවසීමෙන් යන්න ඕනෑ.

මේ අනුව බලනකොට, දවසකින් දෙකකින් මේ දේවල් ඔක්කොම සිද්ධ වුණේ නැහැ කියලා අපි මේක ප්‍රතික්ෂේප කරන එක නෙවෙයි කරන්න තියෙන්නෙ. බොහොම ඉවසීමෙන් ටික ටික මේ දහම ප්‍රගුණ කරන එකයි. අපි දහමක් මතුපිටින් අතගැව කියල අපිට මේකෙ ගැඹුරක් තේරෙන්නේ නැහැ. අපි මේකෙ ගැඹුරට ටිකෙන් ටික බහින්න බහින්න තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දහමේ තියෙන ගම්හීර බව තේරෙන්නෙ. ඒ ගම්හීර බව තේරුම්ගන්න අපේ හිතේ විවිධාකාර සංඥ ගොඩක් ඇති කරගැනීමම නෙමෙයි වැදගත් වෙන්නේ. මෙතෙක්දී ඉතාම සරල මනසකින්, එකඟ වෙච්ච මනසකින් ඒකාග්‍ර වෙච්ච මනසකින් යුතුව, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන විදිහට වර්තමාන වශයෙන් මේ පැන නගින්නා වූ විවිධාකාර අරමුණු හොඳින් නිරීක්ෂණය කරමින් ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම හරහායි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන නිවැරදි ප්‍රඥව, භාවනාමය ඥානය අපේ හිතේ දියුණු කරගන්න අවස්ථාව තියෙන්නෙ.

මේ ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය විශේෂයෙන්ම විවිධ පැතිවලින් දේශනා වෙනව. විශේෂයෙන්ම ධාතු මනසිකාර භාවනාව ගැන මෙතෙක්දී කථා කරල තියෙනව. ඒ වගේමයි වේදනානුපස්සනාව වගේ කොටස් මේකෙදී කථා කරල තියෙනව. ඉන් එහා ගිහිල්ල හිත වැඩ කරන ආකාරය සම්බන්ධයෙන් සෑහෙන්න කථා කරල තියෙනව. ඒ වගේමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අපි සාමාන්‍යයෙන් මේ දහමකට පිළිපත්, එහෙම නැත්නම් මේ දහමේ හැසිරෙන, එහෙම නැත්නම් සේබ මට්ටමට පත් වෙච්ච, යනාදී වශයෙන් යම් යම් අවධිවලදී මොන මොන විදිහටද මේ හිත හැසිරෙන්නෙ? ඒ ඒ අවස්ථානුකූලව තව තව දියුණු කරගන්නෙ කොහොමද? තව ඉදිරියට යන්නෙ කොහොමද? කියන කාරණාත් සෑහෙන්න ගැඹුරින් සාකච්ඡා කරල තියෙනව.

ඉතින් අපි කෙටියෙන් ධාතු පැත්තට එළඹෙනව නම් ඡ ධාතුරො අයං, හික්ඛු, පුරිසො කියන මේ ප්‍රකාශයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ මතු කරල දෙන්නෙ දෑත් අපි ගැහැනු පිරිමි වශයෙන් විවිධාකාර නම් ගම් කියාගෙන ඉදිරිපත් වෙලා හිටියට බුදුරජාණන්

වහන්සේ කියන්නේ මේ 'පුරුෂයෙක්', නැත්නම් 'ස්ත්‍රියක්', මේ 'මනුස්සයෙක්', කියලා කියන්නේ ධාතු හයක්. මේ ධාතු මොනවද, ධාතු ලක්ෂණ මොනවද, මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන මාර්ගය මොකදද, යනාදී වැදගත් කරුණු සම්බන්ධයෙන් තව ටිකක් ඉදිරියට මේ වැඩසටහනේදී ටිකෙන් ටික ටිකෙන් ටික ගැඹුරට යන්න මම බලාපොරොත්තු වෙනවා. කලින් කියුව වගේ මේ ධාතු පමණක් ගැන විතරක් නෙමෙයි මේ සූත්‍රයේදී කථා කරන්නේ. සෑහෙන්න අපේ හිත ගැන හිතේ ක්‍රියාකාරිත්වය ගැනත් ඒ වගේම මේ දහම දියුණු කිරීම හරහා හිත වැඩෙන ආකාරය ගැනත් සෑහෙන්න විස්තරයක් මේ සූත්‍රයේ අඩංගු වෙනවා.

ඒ නිසා මේ කරුණු ගැන අපි ඉදිරියේදී සාකච්ඡා කරන්න බලාපොරොත්තුවෙන්, අද දින මේ මාතෘකාවට පිවිසීමක් වශයෙන් ඉදිරිපත් කරපු මේ ධර්ම දේශනාව අවසන් කරනවා. සියලුදෙනාටම ඉදිරි කටයුතුවලදීත් මේ ඉදිරි දින කීපයේදීත් බොහෝම විශ්වාසයෙන් බොහෝම නිහතමානීව, බුදුරජාණන් වහන්සේයි අපේ ශාස්තෘන් වහන්සේ, අපි මේ උන්වහන්සේ සරණ ගිය ශ්‍රාවකයින් පිරිසක්, කියන තැන ඉඳලා මේ කටයුත්ත කරන්න අද දින ධර්ම දේශනාව උදවු වේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරමින් ධර්ම දේශනාව අවසන් කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

පසු සටහන...

අතීතයේ කාශාප බුදුන් වහන්සේගේ කාලයේදී, ඒ ශාසනයේ පැවිදි වී සිටි භික්ෂූන් වහන්සේලා හත්නමක් ශාසනය පරිහානියට පත් වන බව දැක මහත් සංවේගයට පත් වූවාහු, එක්ව කතිකා කරගෙන මහ කැලැවකට වැඩියහ. එහි වූ උස් පර්වතයකට නැග ඉණිමග පෙරළා දමා, දැඩි වීර්යයෙන් භාවනා කොට කෙසේ හෝ නිවන් ප්‍රත්‍යාක්ෂ කරගෙන මිස පර්වතයෙන් නොබසිමුයි අධිෂ්ඨාන කරගත්හ.

එක් භික්ෂූන් වහන්සේ නමක් එක රැයකින්ම අභිඥාලාභී අරහත් බවට පත් වී, පසුවද උදෑසනම අහසින් පිණිඩපාතයට වැඩම කොට, එය අනික් හයනමට පැවරූ නමුත් උන්වහන්සේලා එය ප්‍රතික්ෂේප කළහ. දෙවන දවසේ තවත් භික්ෂූන් වහන්සේ නමක් අභිඥාලාභී අනාගාමී බවට පත් වී, පිණිඩපාතය ලබාගෙන අවුත් ඉතුරු පස්නමට පැවරූහ. එය පවා තමන්ගේ ප්‍රමාදයක් ලෙස සැලකූ ඒ භික්ෂූන් වහන්සේලා එයද ප්‍රතික්ෂේප කළහ.

රහතන් වහන්සේ යථා කාලයේදී පිරිනිවන් පෑහ. අනාගාමී භික්ෂූන් වහන්සේ අපවත් වී ශුද්ධාවාසයේ උපන්න. අනික් පස්නම නිරාහාරවම භාවනා කර අපවත් වී, බුද්ධාන්තරයකම දිව්‍යලෝක ආදියේ ඉපදී, ගෞතම බුදුන් වහන්සේගේ කාලයේ දඹදිව උපන්න. ඒ නම් පුක්කුසාති රජතුමා, කුමාර කස්සප කුමරු, බාහිය තාපසතුමා, දඹබමල්ලපුත්ත කුමරු, සහිය පරිබ්‍රාජකතුමා යන පස්දෙනය. ඉන් හතරදෙනකු මේ ශාසනයේදී රහත් වූ අතර, පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ අනාගාමී වූහ.

කාශාප බුද්ධ කාලයේදී ශුද්ධාවාසයේ උපන් බ්‍රහ්මයා ගෞතම බුද්ධ කාලයේදී සිටි සිය මිතුරන් ගැන සෙවීය. එවිට දුටුවේ ඉන් එක් අයකු වූ බාහිය තාපසතුමා තමා රහත් වී ඇතැයි මුළාවක

වැටී සිටින බවය. හෙතෙම බාහිය හමු වී, බුදුන් වහන්සේ පහළ වී ඇති බව දැන්වීය; ඉමහත් ප්‍රීතියට පත් බාහිය බුදුන් වහන්සේ දැකීමට එකෙණෙහි පිටත් විය. නොනැවතීම බොහෝ දුරක් ගෙවා ගොස් බුදුන් වහන්සේ හමු වී එකම ගාථාවක් අසා රහත් ඵලයට පත් විය. තවද, සත්‍යය සොයමින් යන සහිය පරිබ්‍රාජකවරයාට බුදුන් වහන්සේ මුණගස්වන අවයෙන් ප්‍රශ්න විස්සක් උගැන්වූයේත් ඉහත කී බ්‍රහ්මයාමය. මෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස සහියද බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදි වී රහත් විය.

ඉහත කී පරිදි හික්ෂුන් වහන්සේලා ගිරි මුදුනේ භාවනා කරන අවස්ථාව නිරූපණය කරන මනහර චිත්‍රයක් නිස්සරණ වනය සේනාසනය ආරම්භක කාලයේදී අඳිනු ලැබ, අද දක්වාත් දන ශාලාවේ ප්‍රදර්ශනය කර තිබේ.

2 | ධාතු හඳුනාගනිමු

නමො තසසු හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධසසු

ජධාතුරො අයං, භික්ඛු, පුරිසො'ති

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මැණිවරුනි, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වතුනි, අපි ඊයෙත් මතක් කරගත්තා වගේ, මේ නිස්සරණ වනයේ පවත්වන එකසිය අනූහත්වන භාවනා වැඩසටහනට මාතෘකාව වශයෙන් මම තියාගත්තේ ධාතුචිහංග සූත්‍රය. ධාතුචිහංග සූත්‍රය අන්තර්ගත වෙන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ උපරිපණ්ණාසකයේ.

එතකොට මේ සූත්‍රය වශයෙන් ගත්තහම, අපි ඊයෙ හුගක් අවධානය යොමු කළේ කොහොමද මේ සූත්‍රයට පිවිසුණේ කියලා. පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේව සම්මුඛ වෙලා බුදුරජාණන් වහන්සේ, තමන්වහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ බව හෙළි කරන්නේ නැතුව සෘජුවම පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට මේ ධර්මය දේශනා කිරීම සඳහා සුදුනම් වෙනවා. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ ඇයි එබඳු දෙයකට පෙළඹුණේ, එහෙම නැත්නම් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දහම් දේශනා කිරීම සඳහා මොන වගේ පසුබිමක් නිසාද එබඳු තීරණයකට ආවේ, කියන එක හරි ලස්සනට අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන්. එකක් තමයි, පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ ඒ වෙනකොටත් යම් පමණකට සමාධියක් දියුණු කරගෙන තිබිල තියෙනවා. මහණ වෙන්න කලින්ම රජවාසලේ ඉඳලම තෙරුවන්

සරණ ගිහිල්ලා, යම් පමණක අවබෝධයක් ඇති කරගෙන, එතනින් පස්සෙ සෑහෙන්න සමාධියක් වඩාගෙන තියෙනවා. මොකද, පෙර හවයකදී කරන ලද කුසලයක් සහ උසස් මට්ටමේ සමාධියක් තිබිල තියෙනවා. යම් අවබෝධයක් තිබිල තියෙනවා. ඒ අනුව උන්වහන්සේ හොඳට සමාධියක් ඇසුරු කරලා තියනවා. ඊළඟට අර කුඹල්කරුවාගේ නවාතැන් පොළේදී - ඒ කියන්නෙ කුඹල් හලේදී, එතුමා ඒ ආවේ බුදුරජාණන් වහන්සේ බව දන්නේ නැතුව මූලින්ම කරන්නෙ සමාධි සුවයෙන් කල් ගත කිරීම.

එතකොට තමන් එක්කම සතුටු වෙන ගතියක්, තමන් එක්කම ඉන්න ගතියක් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ තුළ තිබිල තියෙනවා. එක අතකින් මේක මේ හික්ෂුත්වය නිරූපණය කරන, නැත්නම් දහමක යෙදෙන කෙනෙක්ගෙ ලක්ෂණයක් වශයෙන් අපිට හඳුනාගන්න පුළුවන්. මට හම්බ වුණා ධම්ම පදයේ ගාථාවක්. ධම්ම පදයේ හික්ඛු වර්ගයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ඇත්තටම අගය කරල තියෙනවා, මේ විදියට තනිව කටයුතු කිරීම, එකෙලාව කටයුතු කිරීම, ඒ වගේම තමන් තුළින්ම තෘප්තිමත් වීම, මෙන්න මේ වගේ කරුණු. ඒ වගේමයි, සඤ්ඤාන භාවය- ඒ කියන්නෙ අපි තුළ තියෙන එක්තරා අන්දමක හික්මීමක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉතාමත්ම අගය කරල තියෙනවා. එතන ගාථාවක් එනවා මේ විදියට -

හස්සඤ්ඤානො පාදසඤ්ඤානො
වාචාය සඤ්ඤානො සඤ්ඤාතුතනමො
අජ්ඣාතරතො සමාහිතො
එකො සනතුසිතො තමාහු හික්ඛුං.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, මේ අත් සංවර නම්, පාද සංවර නම්, ඒ වගේම වචනයෙන් සංවර නම්, කයෙහුත් සංවර නම්, ඒ වගේම “අජ්ඣාතරතො සමාහිතො”, තමන් තුළින්ම සතුටු වෙනවා නම්, තමන් තුළම සතුටක් භුක්ති විඳිනවා නම්, ඒ වගේමයි ‘සමාහිතො’ ඒකාග්‍රතාවක්, සමාහිත බවක්, සමාධිමත් ස්වභාවයක් තියෙනවා නම්, “එකො සනතුසිතො තමාහු හික්ඛුං”, අන්න මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ හික්ෂුත් වහන්සේ කෙනෙක් සතු ගුණයන්

හෙළි කරනවා. එතනදී තනිව සතුටු වෙනවා. ආයෙත් වෙන බාහිර දෙයින් සතුටු වීමක් නෙවෙයි. මේ අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ හික්ෂුන් වහන්සේත් තනියෙන් තමයි සතුටු වෙන්නෙ, “එකො සනතුසිතො තමාහු භික්ඛුං”. ඉතින් අපිට හිතාගන්න පුළුවන් පසුබිමක් මෙතන තියෙන්නෙ. එතකොට මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේත් බුදුරජාණන් වහන්සේ හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙක්ගෙන් බලාපොරොත්තු වෙච්ච ඒ උතුම් ගුණ ධර්ම රාශියක් මේ වෙනකොටත් දියුණු කරගෙන තියෙනවා.

මේ දර්ශනය දකින බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙළඹෙනවා පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දහම් දේශනා කරන්න. පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ දැන් ඔන්න ධර්මයට සවන්දෙනවා. සවන්දෙද්දී බුදුරජාණන් වහන්සේ පටන්ගන්නෙ “ජධාතුරො අයං, භික්ඛු, පුරිසො’ති” කියලා මේ ධාතු ගැන විස්තරයක් කරන්න. මොකද, මේ වෙනකොට අපිට තේරෙනවා, ශීල සමාධි ප්‍රඥ කියන මේ ශික්ෂාත්‍රයේ එක්තරා මට්ටමකින් දැන් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ වැඩි දියුණුවක් ලබලා තියෙනවා. දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ සෘජුවම ප්‍රඥ ශික්ෂාව තමයි මේ කථා කරන්නෙ. දැනටමත් සමාහිත බවක් තියෙන නිසා, හිතේ සමාධිමත් ස්වභාවයක් මෙතුමා තුළ දැනටමත් තියෙන නිසා, ඇත්ත වශයෙන්ම මේ ධාතුවිභංග සූත්‍රයේදී ප්‍රඥව දියුණු කරගන්නා ආකාර තමයි විශේෂයෙන්ම පෙන්නල දීලා තියෙන්නෙ. ප්‍රඥව දියුණු කරගන්නා ක්‍රම රාශියක් මේ සූත්‍රයෙ ඉදිරිපත් වෙනවා. ක්‍රමානුකූලව පියවරෙන් පියවර සඳහන් වෙනවා. ඒ නිසා භාවනා කරන පිරිසක් වශයෙන් මේ සූත්‍රය ආශ්‍රයෙන් අපිට සෑහෙන්න කරුණු ඉගෙනගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් ගැහැනු පිරිමි වශයෙන් බෙදීලා, නැත්නම් රට රාජ්‍ය වශයෙන් බෙදීලා, ගම් නියම්ගම් වශයෙන් බෙදීලා, විවිධාකාර වශයෙන් අපි බෙදීලා ඒ ඒ නම් ගම් දිගෙන අපි කටයුතු කළොට, බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන්වහන්සේගෙ අනුශාසනාවේදී පෙන්නන්නේ මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නෙ එක්කො සතර මහා ධාතුවක්, නැත්නම් මෙතෙන්දී කියන විදියට ධාතු

හයක්, එහෙම නැත්නම් ස්කන්ධ පහක්, නැත්නම් ආයතන හයක්. මේ විදියට තමයි අපි සාමාන්‍යයෙන් පුද්ගලයෙක් කෙනෙක් වශයෙන් හඳුනාගන්නා වූ ස්වභාව පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ.

එතකොට මේ ධාතු හයක් සම්බන්ධයෙන් තමයි දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ. පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට කියනවා, මේ මනුස්සයෙක් කියලා කියන්නේ ධාතු හයක සංකලනයක්, නැත්නම් ධාතු හයක එකතුවක්. එතකොට මොනවද මේ ධාතු හය. අපි සාමාන්‍යයෙන් අහල තියෙනවා ධාතු හතරක් ගැන. විශේෂයෙන්ම කය සම්බන්ධයෙන්, භෞතික සිරුර සම්බන්ධයෙන් පෙන්නලා දෙනවා, රූපස්කන්ධය ධාතු හතරකින් සමන්විතයි. රූපස්කන්ධය විස්තර කරනකොට සාමාන්‍යයෙන් දහමේ විස්තර වෙන්නේ, පය්වි ධාතු ආපෝ ධාතු තේජෝ ධාතු වායෝ ධාතු කියලා මේ විදියට මේ ප්‍රධාන සතර මහා ධාතුවකින් තමයි, මේ කය, නැත්නම් සියලු භෞතික දේවල් සකස් වෙලා තියෙන්නේ කියන එක. දැන් මෙතෙක්දී ඒ හතරට අමතරව තවත් දෙකක් එකතු වෙලා තියෙනවා ආකාස ධාතුවත් විඤ්ඤුණ ධාතුවත්. එතකොට මේ හයේම එකතුව බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා, ඔන්න පුරුෂයෙක්, නැත්නම් මනුස්සයෙක් සත්ත්වයෙක් වශයෙන්. එතකොට, දැන් මනුස්ස ලෝකේ අපි මේ විදියට කථා බහ කරනකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ හඳුන්වනවා, අපි මොන මොන නම් ගම් දිගෙන හිටියත්, අපි අතර විවිධාකාර විෂමතා තිබුණත්, බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනවලින් මේ සියලුදෙනාම මේ විධියට මේ ධාතු හයක් වශයෙන් හඳුන්වන්න පුළුවන්.

අපි ගාව තියෙන මේ විවිධාකාර සංකීර්ණතා බැහැර වෙලා, එක්තරා අන්දමකින් සරල විදිහට අපිට අපි ගැනම අවබෝධ කරගන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ ක්‍රමයක් දේශනා කරනවා. කොහොමද මේ ධාතු හයක් මෙතන තියෙන්නේ? දැන් අපි සාමාන්‍යයෙන් එක්කො රාජකාරි කටයුතු කරන අවස්ථාවලදී විවිධාකාර දේවල් අපේ ඔළුවේ තියෙනවා. සංඥ බහුලයි. විවිධාකාර

අරමුණු බහුලයි. කටයුතු බහුලයි. ඒ වගේම රාජකාරී බහුලයි. ඒ වගේම ඒවයෙදි අපි එකතු කරගත්ත නිලතල තාන්ත මාන්ත ඔවත් එක්කම අපි කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් වෙලා තමයි සාමාන්‍යයෙන් කටයුතු කරන්නෙ. ඊළඟට අපි ගෙවල් දෙරවල්වල ඉන්නකොට අඹුදරුවන් එක්ක කටයුතු කරද්දි ඔන්න අම්මා තාත්තා වෙලා, දුව පුතා වෙලා, ආච්චි සීය වෙලා, ඉතින් මේ විදියට අපිම දීපු විවිධාකාර ස්වභාව අපි තුළ තියෙනවා. ඉතින් මේ හරහා අපේ හිතේ සෑහෙන්ත බරක් ගොඩනැගිල තියෙනවා, නැත්නම් සෑහෙන්ත අරමුණු රාශියක් ගොඩනැගිල තියෙනවා, පිරිල තියෙනවා.

ඉතින් අපි මේ සේනාසනයකට පැමිණියහම, එහෙමත් නැත්නම් මේ ශුන්‍යාගාරයකට පැමිණියහම බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ අපි අර ඔඵවෙ තියාගත්ත ඒ හුගාක් බහුල සංඥ ටිකක් අයිත් කරල, දැනට මේ සේනාසනයෙදි මූණ පාන්න වෙන, මේ දවස් කීපයෙදි මූණ පාන්න වෙන යම් සීමිත ප්‍රශ්න ගණනාවක තමයි අපි ජීවත් වෙන්නෙ. එනිසා අපි වෙනද එදිනෙද කටයුතු කරන ජීවිතයෙදි තිබුණා නම් යම් පමණක සංඥ ගොඩක්, තිබුණා නම් යම් පමණක බාහිර දේවල් ගොඩක් අපේ ඔඵවෙ, අන්න ඒ සියල්ලෙන්ම ටිකක් අඩු කරලා මේ සේනාසනය ඇතුළේ තියෙන ප්‍රශ්න ටික විතරක් දැන් ඔඵවට දගත්ත නං, අන්න ඒ තරමට අපිට ලොකු සැහැල්ලුවක් දෙනවා. මොකද දැන් අපිට ඉවුම් පිහුම් ගැන හිතන්න දෙයක් නෑ. නැත්නම් අපේ අම්ම තාත්ත ගැන - අපි හිතමු ඒගොල්ලො වැඩිහිටියො වශයෙන් ගෙදර ඉන්නවා. දැන් ඒ ගැන වැඩිය හිතන්න දෙයක් නෑ. නැත්නම් දුදරුවන් ගැන හිතන්න දෙයක් නෑ. රැකීරක්ෂා කරන දේවල් ගැන හිතන්න දෙයක් නෑ. දැන් පුඵවත් තරම් මේ තමන් එක්ක කටයුතු කිරීමක් තියෙන්නෙ. තමන් වෙතම නැඹුරු වෙඵඵ ස්වභාවයක් තියෙන්නෙ. දැන් මේ තමන් වෙතම නැඹුරු වෙන්න නැඹුරු වෙන්න, අර දේවල් තාවකාලිකව ටිකක් අමතක කරන්න අමතක කරන්න, අපේ හිතේ යම් පමණක සැහැල්ලුවක් ඇති වෙන්න ගන්නවා. මොකද අපි පොඩ්ඩක් සැහැල්ලු වෙනවා, පොඩ්ඩක් අපේ තිබිඵඵ ඒ සංකීර්ණ ගතිය අයිත් වෙලා, මනසේ තිබිඵඵ සිද්ධි බහුල

ගතිය සංඥ බහුල ගතිය ටිකක් අයින් වෙලා. අපිට දැනට තියෙන්නෙ පොඩි වගකීමක්, සුළු වගකීමක්, කටයුතු පොඩි ප්‍රමාණයක්, කීප ප්‍රමාණයක් පමණයි දැන් අපිට තියෙන්නෙ. ඒ හරහා අපේ හිතේ යම් පමණක සැහැල්ලුවක් එන්න ගන්නවා.

ඊළඟට මේ සූත්‍රයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, දැන් අපි මේ විදිහට අපේ හිත ටිකක් සැහැල්ලු කරගන්නා නම්, ඊළඟට අපි හිතමු කයට අපි හිත ගන්න උත්සාහවත් වෙනවා. කයට හිත ගත්තහම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ මනුස්සයෙක් කියලා කියන්නේ ධාතු හයක්. එතකොට මේ ධාතු හය සම්බන්ධයෙන් අපි ටිකක් මේ සූත්‍රයට අනුව විස්තර කරගනිමු. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ කයේ ධාතු වශයෙන් හතරක් තියෙනව, ආකාස ධාතුවත් එක්ක පහක් තියෙනවා. ඒ කියන්නෙ භෞතික ශරීරය ගත්තොත් ධාතු පහක් තියෙනවා. පඨවි ධාතුවෙ ආකාර දෙකක් පෙන්නනවා, අජිකධත්තික පඨවි ධාතු, බාහිර පඨවි ධාතු කියලා. ඒ කියන්නෙ ඇතුළත වශයෙන් තියන දූනෙන පඨවි ධාතුවත් බාහිර වශයෙන් පේන්න තියෙන පඨවි ධාතුවත්. එතකොට ඇතුළත පඨවි ධාතුව ගැන අපි ටිකක් විස්තරවලට ගියොත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා, මේ කයේ තියෙනවා යම් පමණක රළු ගොරෝසු කර්කශ ගතියෙන් යුක්ත ධාතු ස්වභාවයක්. අන්න ඒ ධාතු ස්වභාවයට "පඨවි ධාතුව" කියලා සාමාන්‍යයෙන් කියනව අහල ඇති මේ පින්වතුන්.

දැන් මය කොටස් තිස්දෙකක් ගැන සාමාන්‍යයෙන් දහමේ විස්තර වෙනවා. විශේෂයෙන්ම පිළිකුල් භාවනාව ගැන විස්තර කරද්දී, කායගතාසතිය ගැන විස්තර කරද්දී කේසා, ලෝමා, නධා, දන්තා, ආදී වශයෙන් මේ කොටස් තිස්දෙකක් ගැන කතා කරනවා. මේ කොටස් තිස්දෙකෙන් මුල් විස්ස ගත්තහම ඒකෙ තියෙන්නෙ මෙන්න මේ ලක්ෂණය. ඒ කියන්නෙ රළු බවක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි ගොරෝසු තද ගතියක් තියෙනවා. ඉතින් මේ කොටස් විස්ස, මුල් කොටස් විස්ස පඨවි ධාතුව වශයෙන් පෙන්නල දෙනවා. එතකොට අපිට ඒ තරම්ම අමාරුවක් නෑ මේ කියන දේවල් තේරුම්ගන්න. අපේම මේ ශරීරයට අවධානය යොමු කළහම අපිට

තේරෙනවා කෙස්, ලොම්, නිය, දත්, සම්, මස්, නහර, ඇට, ඇට මිදුලු, වකුගඩු, මේ නා නා ප්‍රකාර කොටස් මේ කයේ තියෙනවා, ඉන්ද්‍රිය කොටස් තියෙනවා. ඉතින් මේවා ඔක්කොගෙම රඵ ගතියක්, බර ගතියක්, සැහැල්ලු ගතියක්, නැත්නම් තද ගතියක්, සිනිඳු ගතියක්, මොළොක් ගතියක් මේ ඔක්කොම කියන ලක්ෂණ අපට හඳුනාගන්න පුළුවන්. එතකොට කයේ මේ පයවි ධාතුව තියෙනවා කියන එක අපිට සරලව තේරුම්ගන්න පුළුවන්. මේවා හුගක් ගැඹුරු දහමක් නෙවෙයි. අපි කාටත් තේරෙන තැනකින් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සූත්‍රය පටන් අරගෙන තියෙන්නේ. එතකොට මේ පයවි ධාතුවෙන් සැදුම් ලත් දේවල්, නැත්නම් පයවි ධාතුව බහුල උත්සන්න දේවල්, අපේ කය තුළම තියෙනවා. එතකොට අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන් මේ මේ කොටස් - කෙස් කියන එකේ පයවි ධාතුව බහුලයි; දත් කියන එකේ පයවි ධාතුව බහුලයි; නැත්නම් ඇටකටු කියන ඒවයේ පයවි ධාතුව බහුලයි. ඉතින් මේ විධියට අපිට පයවි ධාතුව බහුලව තියෙන කොටස් විස්සක් සාමාන්‍යයෙන් පෙන්නල දෙන්න පුළුවන්.

ඒ වගේමයි ආපෝ ධාතුව ගත්තොත්, අර ඉතිරි කොටස් දෙළහ ආපෝ ධාතුව වශයෙන් පෙන්නනවා. ඒකත් ඒ තරම්ම අමාරු නෑ තේරුම්ගන්න. ආපෝ ධාතුව කියල කියුවහම ගලාගෙන යන ස්වභාවයෙන් යුක්ත, නැත්නම් වැගිරෙන ස්වභාවයෙන් යුක්ත, එහෙම නැත්නම් පිඩු කරන ස්වභාවයෙන් යුක්ත නම් ඒව ආපෝ ධාතුවෙන් යුක්ත, නැත්නම් ආපෝ ධාතුව බහුල උත්සන්න කොටස් වශයෙන් හඳුනාගන්න පුළුවන්. ඒ අනුව අර කොටස් තිස්දෙකෙන් අග තියෙන කොටස් දෙළහ ආපෝ ධාතුව වශයෙන් පෙන්නල දීල තියෙනවා. ඒ කියන්නේ ලේ, සැරව, දහදිය, කෙළ, සෙම්, සොටු, මුත්‍රා, මය වගේ ගලන ස්වභාවයෙන් යුක්ත මේ කොටස් දිහා බැලුවහම මේවායේ තියෙන්නේ ආපෝ ධාතුව බහුල ගතියක්. ඒ කියන්නේ ගලන ස්වභාවයෙන් යුක්තයි. වතුර ගතියෙන් යුක්තයි. මේ කොටස් දෙළහ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නල දෙනවා, මේක තමයි ආපෝ බහුල කොටස්.

ඊළඟට තේජෝ ධාතුව වශයෙන් පෙන්නල දෙනවා, මේ කයේ තියෙනව එක්තරා අන්දමක උණුසුම පැවැත්වීමක්. 'සන්ථාපන තේජෝ ධාතූ' කියලා. අපි දන්නවා සාමාන්‍යයෙන් කයේ උණුසුමක් තියෙනවා. උණුසුම එහෙ මෙහෙ වුණොත් ඔන්න අපිට අසනීප වුණයි කියල කියනවා. උණ ගත්තා කියලා කියනවා. ඉතින් අපේ ශරීර උෂ්ණත්වය ඒ හින්ද එක මට්ටමක පවත්වන්න අවශ්‍යයි ඒ ශාරීරික ක්‍රියාකාරකම් සිද්ධ වෙන්න. එතකොට මේ ශාරීරික උෂ්ණත්වය ඒ විදියට පවත්වාගන්න, මෙන්න මේ සන්ථාපන තේජෝ ධාතුව කියන තේජෝ ධාතුව උපකාර වෙලා තියෙනවා. මීට අමතරව අපේ ශරීරයේ යම් පමණක දිරිමක් සිද්ධ වෙනවා. ඒ කියන්නෙ අපි උපත ලබනකොට අතදරුවෙක් වශයෙන් උපත ලබනවා. ඊළඟට මේක ටික ටික වර්ධනය වෙලා තරුණ වියට පැමිණිලා මැදි වියට පැමිණිලා, අන්තිමට වයසට ගිහිල්ලා මැරිල යනවා. මේ විධියට කයේ ජීර්ණය සිද්ධ වෙන එක, නැත්නම් කයේ තියෙන වයසට යෑම, ඒ කටයුත්ත සිද්ධ කරන්නත් ඔන්න තවත් තේජෝ ධාතුවේ ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒක ජීර්ණ කෘත්‍යයයි කරන්න. ශරීරයේ දිරන ගතිය. ඉතින් මේ ශරීරයෙ විතරක් නෙවෙයි, බාහිරයේ හැමතැනම මේ ස්වභාවය තියෙනවා. අපි දැනට ඇතුළත පැත්ත විතරක්, නැත්නම් අජ්කධාතික පැත්ත විතරක් කතා කළොත්, එතකොට මේ කයෙත් දිරන ගතියට හේතු වෙලා තියෙන්නෙ තේජෝ ධාතුව. ඒ වගේමයි තවත් පැත්තකින් මේ කයේ යම් වෙලාවක, සමහර වෙලාවට දූවිලි ගතියක් මතු වෙන්න පුළුවන්. කය තුළින්ම නිකං දූවෙනව වගේ ස්වභාවයක් මතු වෙන්න පුළුවන්. අන්න ඒ දූවෙන ගති, දූවිලි ගති, සියල්ලම ඔන්න තේජෝ ධාතුව. ඊට එහා ගියාම, අපේ සාමාන්‍යයෙන් කාපු බීපු දේවල් දිරවන ස්වභාවයට, නැත්නම් ජීර්ණය වන ස්වභාවයට පත් වෙන්නෙත් තේජෝ ධාතුව නිසා. මේ විධියට තේජෝ ධාතුව බහුලව තියෙන මේ කයේම අවස්ථා හතරක් පෙන්නනවා. කයේ උෂ්ණත්වය පවත්වාගන්නත් තේජෝ ධාතුව අවශ්‍යයි. ඊළඟට ආහාර ජීර්ණය කරන්නත් තේජෝ ධාතුව අවශ්‍යයි. ශරීරය වයසට යවන ඒ සිද්ධ වෙන ක්‍රියාවලියටත් තේජෝ ධාතුව උදවු වෙනවා. ඊට අමතරව, කයේ තියෙන දූවිලි ස්වභාවයටත් තේජෝ ධාතුව මුල් වෙලා

තියෙනවා. එතකොට අපට මේවා අමාරුවක් නෑ තේරුම්ගන්න. සරලවත් අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන්. කයේ තේජෝ ධාතුවක් කියලා දෙයක් හඳුනාගන්න පුළුවන්.

ඊළඟට වායෝ ධාතුවත් මේ විදිහටම පෙන්නලා දෙනවා. අපේ ශරීරයේ උඩටම ගමන් කරන යම් යම් වායෝ ස්වභාවයන් තියෙනවා. ඊළඟට පහළට ගමන් කරන යම් යම් වායෝ ස්වභාවයන් තියෙනවා. ඊළඟට මේ බඩවැල්වල ඇතුළේ තියෙන වායෝ ස්වභාවයන් තියෙනවා. උදරය ආශ්‍රිතව තියෙන වායෝ ස්වභාවයන් තියෙනවා. ඊළඟට අපි අත පය හෙම හසුරුවන කොට, නැත්නම් වලනය කරනකොට, කය වලනය කරනකොට, විවිධාකාර අංගෝපාංග වලනය කරනකොට, අන්න එතනදී මේ වායෝ ධාතුව මුල් වෙලා තියෙනවා. ඊටත් අමතරව ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලියේදීත් වායෝ ධාතුව ක්‍රියාත්මක වෙනවා. එතකොට අපිට සරලව තේරුම්ගන්න පුළුවන්, මෙන්න මේ විදිහට මේ ධාතු හතර අපේ ශරීරය පුරාම ක්‍රියාත්මක වෙනවා.

ඊට අමතරව, ආකාස ධාතුව කියුවහම ඒකත් මේ සූත්‍රයේ විස්තර කරනව. සාමාන්‍යයෙන් මේ සතර ධාතුවෙන් තොර මුඛ කුහරය ගත්තොත්, නාස් කුහර ගත්තොත්, ඊළඟට ආහාරවලින් තොර ආමාශ ප්‍රදේශය ගත්තොත්, මෙන්න මේ වගේ කුහර ස්වභාවයෙන් යුක්ත ප්‍රදේශ ආකාස ධාතුව වශයෙන් පෙන්නල දීලා තියෙනවා. ඉතින් අපිට තේරෙනවා මේ ස්වභාව අපේ ශරීරයේ විතරක් නෙවෙයි බාහිරත් තියෙනවා. තද ගති, රළු ගතිවලින් යුක්ත පඨවි ධාතුව අපේ ශරීරයේ විතරක් නෙවෙයි බාහිර දේවල්වලත් ඕනෑ තරම් තියෙනවා. උදහරණයක් වශයෙන් මේ ඉස්සරහ තියෙන මේසෙ ගත්තොත්, ඒත් මේ තද ගතිය තියෙනවා. රළු ගතිය තියෙනවා. සිනිඳු ගතියත් තියෙනවා. බර ගතියක් තියෙනවා. එතකොට අපි මේ ශරීරය ලොකුවට 'මගේ' 'මගේ' කියාගෙන ලොකු වටිනාකමක් මේකට දුන්නට, මේකෙ තියෙන සතර මහා ධාතු එළියෙන් තියෙනවා. දැන් මේ තියෙන ගිලන්පස කෝප්පෙ විශේෂයෙන්ම ආපෝ ධාතුව බහුලයි. ඔන්න එතනත් එතකොට ආපෝ ධාතුවක් තියෙනවා. ඊළඟට ඒකෙ

යම් කිසි රස්නයක් තියෙනව නම්, අන්න ඒක තේජෝ ධාතුව උණුසුමක් සිසිලක් වශයෙන් හඳුනාගන්න පුළුවන්. ඊළඟට, අපි හිතමු මේ විදුලි පංකාවෙන් ඔන්න අපිට වායෝ ධාතුවේ යම් ක්‍රියාත්මක ස්වභාවයක් ඇති වෙලා තියෙනවා. එතකොට මේ විදියට අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන් මේ සතර මහා ධාතූන් ආකාස ධාතුවත් ශරීරයේ විතරක් නෙවෙයි බාහිරත් තියෙනවා. එතකොට මේ විදියට අප්‍රකාශිත බහිද්ධා වශයෙන් මේ ධාතූ අපිට හඳුනාගන්න පුළුවන්.

ඊළඟට පින්වත්නි මේක මේ විදියට අපි සුතමය ඥානයකින් හඳුනාගන්නට මින් එහාට අපිට මේක ප්‍රායෝගිකව හඳුනාගන්න අවශ්‍ය වෙනව. එතනදී තමයි භාවනාවක් උපයෝගී වෙන්නෙ. මොකද මේ දේවල් අපි සරලව මේ විදියට දැනගත්ත පමණින් අපේ ප්‍රඥාව ඒ තරම්ම දියුණු වෙන්නෙ නැහැ. අපේ හුදු දැනුමක් විතරයි මෙතනින් දියුණු වෙන්නෙ. ඒ නිසා මේ ධාතූ නිවැරදිව හඳුනාගන්න, නැත්නම් මේ ධාතූන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය නිවැරදිව හඳුනාගන්න නම් අපි භාවනාවකට යොමු වෙන්න අවශ්‍යයි. ඒ භාවනාව තමයි සාමාන්‍යයෙන් අපි 'ධාතූ මනසිකාර භාවනාව' කියලා කියන්නෙ. විශේෂයෙන් සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී මේ ධාතූ මනසිකාර භාවනාව හොඳින් විස්තර වෙනව. කෙටියෙන් විස්තර වෙනව. එතෙන්දී බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී, මේ ධාතූ මනසිකාර භාවනාව ඕනෑම විදියකට කෙනෙකුට වඩන්න පුළුවන්. ඒ කියන්නෙ විශේෂ ඉරියව්වක් කියලා පනවන්නෙ නැහැ. ඉඳගෙන ඉන්නකොටත් ධාතූ මනසිකාර භාවනාව වඩන්න පුළුවන්. හිටගෙනත් පුළුවන්. සක්මන් කරමින් පුළුවන්. සයනය කරමින් පුළුවන්. ඒ හින්දා ඉරියව්වේ කිසිම ප්‍රභේදයක් පෙන්නන්නෙ නැහැ. නැත්නම් ඉරියව්ව වශයෙන් විශේෂයක් පෙන්නන්නෙ නැහැ. ඕනෑම ඉරියව්වකදී ධාතූ මනසිකාර භාවනාව වඩන්න පුළුවන්. ඒ බුද්ධ වචනය පොඩ්ඩක් මතක් කරගත්තොත් ඉමමෙව කායං යථාධීනං යථාපණ්හිතං ධාතූසො පච්චවෙකිති - 'අත්ථ ඉමසම්. කායෙ පඨව්ඨාතූ ආපොධාතූ තෙජොධාතූ වායොධාතූ' මේ කය යම් ආකාරයකටද පිහිටල තියෙන්නෙ, මේ කය යම් ආකාරයකටද සකස්

වෙලා තියෙන්නෙ, අන්න ඒ පිහිටි ආකාරයෙන්ම, කයේ දෑන් පඨවි ධාතුව තියෙනව, මේ කයේ ආපෝ ධාතුව තියෙනව, මේ කයේ තේජෝ ධාතුව තියෙනව, මේ කයේ වායෝ ධාතුව තියෙනව, කියල යෝගාවචරයෙක් තේරුම්ගන්නව.

දෑන් පින්වත්නි මේ තේරුම්ගැනීමයි අර මම කලින් විස්තර කරපු විස්තර වශයෙන් තේරුම්ගැනීමයි අතර වෙනසක් තියෙනව. මොකද දෑන් මේ තේරුම්ගන්නෙ එක්තරා අන්දමකින් සමාධිමත් හිතකින්. මේ තේරුම්ගැනීම අරිට වඩා භාත්පසින්ම වෙනස්. මොකද, දෑන් මේ තේරුම්ගැනීමේදී හිතේ කිසිම සංඥාවකින් තොරවයි, එහෙම නැත්නම් හිතේ අර වගේ විශාල තොරතුරු රාශියකින් බර වෙච්ච ස්වභාවයකින් නෙමෙයි දෑන් මේ තේරුම්ගන්නෙ. දෑන් මේ සම්පූර්ණයෙන්ම තේරුම්ගන්නෙ සෘජු අත්දැකීමක් වශයෙන්. වෙනත් වචනවලින් කියනව නම්, අපිට මුලින්ම හිතේ සමාධියක් ඇති කරගන්න සිද්ධ වෙනව, හිතේ එකගතාවක් ඇති කරගන්න සිද්ධ වෙනව, ඇත්ත වශයෙන්ම මේ කයේ තියෙන ධාතු ස්වභාවයන් හොඳ ප්‍රඥාවකින් දැකගන්න නම්. ඉතින් ඒ නිසා එක පාරටම කෙනෙකුට සමහර වෙලාවට ධාතු මනසිකාරය කරන්න අමාරුයි. ඒ නිසා හිතේ තියෙන යම් යම් ගුණ ධර්ම අපිට දියුණු කරගන්න අවශ්‍ය වෙනව. උදහරණයක් වශයෙන් අපේ හිතේ සමාධියක් දියුණු කරගන්න නම් අපි හිතමු කෙනෙකුට මුලදී වාඩි වෙලා ‘ආනාපානසතිය’ වගේ දෙයක්, නැත්නම් ‘පිම්බීම-හැකිළීම’ වගේ භාවනාවක් හරහා පටන්ගන්න පුළුවන්. බොහොම සරල තැනකින් අපිට හිතේ ඒකාග්‍රතාවක් හදගන්න පිවිසෙන්න පුළුවන්.

ඒ වගේමයි මේ සතර මහා ධාතු තේරුම්ගැනීමේදී අපි වටහාගත යුතුයි මෙතෙක්දී අපි මේ අවබෝධ කරගන්නේ ධාතූන්ගේ සංකලනයෙන් හැදිවච බාහිර ලෝකෙ තියෙන අපි දීපු නම් ගම් හරහා නෙවෙයි. උදහරණයක් වශයෙන් අපිට තේරෙනව පිගන් ගඩොල්වලින්, නැත්නම් පිගන් මැටිවලින් හඳුනා කෝප්ප තියෙනව. මේවා බිඳිල යනව. මේවා අපිට සාමාන්‍යයෙන් තේරෙනව. ඊළඟට අපිට වෙනත් වෙනත් උපකරණ තියෙනව. ඉතින් ඒවත් පොඩි

කාලයයි පාවිච්චි කරන්න පුළුවන්. ඊට පස්සේ නැති වෙලා යනවා. අක්‍රිය වෙනවා. ඉතින් මේ මට්ටම අපි කාටත් තේරෙනවා. මේකට විශේෂ භාවනාවක් අවශ්‍ය නෑ. අපි කාටත් මෙබඳු වැටහීමක් ඇත්ත වශයෙන්ම තියෙනවා. නමුත් ඒ වැටහීම ප්‍රමාණවත් වෙන්නේ නැහැ. අපි හදගත්ත සංකල්ප මට්ටම අපි හදගත්ත සංඥ මට්ටම අපි හදගත්ත දැනුම් පද්ධතිය සෑහෙන්න විනිවිද යාමක් මේ භාවනාව හරහා කරන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒ නිසයි අපි උද්ගරණයක් වශයෙන් සක්මන් භාවනාව වගේ භාවනාවකදී ඉතාම සරල මට්ටමකට හිත යොදන්න යොමන්න උත්සාහවත් වෙන්නේ. මොකද එතන තියෙන්නේ මූල ස්වභාවයක්. මූල ස්වභාවයක් කියන්නේ මේ ධාතුන්ගේ මූල ස්වභාවයකට තමයි අපේ හිත යොමු වෙන්නේ. උද්ගරණයක් වශයෙන් කියනවා නම් අපි වැලි පොළොවක සක්මන් කරද්දී අපිට එතන වැලි සම්බන්ධයෙන්වත් මෙතන පාදයේ තියෙන හැඩරුව සම්බන්ධයෙන්වත් දැනීමක් නෙවෙයි මෙතෙක්ට වැදගත් වෙන්නේ. එහෙම නැත්නම් අපි දීපු 'වම දකුණ' කියන ඒවත් නෙමෙයි ඇත්තටම වැදගත් වෙන්නේ. ඒකත් අභිභවා ගිහිල්ල ඒකත් විනිවිද ගිහිල්ල හිත එන්න ඕනෑ ඉතාම සියුම් මට්ටමකට. නැත්නම් ඉතාම මූල ස්වභාවයකට. අන්න ඒ මූල ස්වභාවයකදී තමයි අපිට මේ ධාතු ලක්ෂණ හඳුනාගන්න හම්බ වෙන්නේ.

පයවි ධාතුවේ ධාතු ලක්ෂණ වශයෙන් ගත්තොත් හයක් පෙන්නුම් කරන්න පුළුවන්. තද ගතිය, ඒ වගේමයි මෘදු ගතිය. ඊළඟට රළු ගතිය සිනිඳු ගතිය, බර ගතිය සැහැල්ලු ගතිය, කියල මේ විදියට බර පැත්තේ ලක්ෂණ තුනකුත් සැහැල්ලු පැත්තේ ලක්ෂණ තුනකුත් පෙන්නුම් කරනවා. එතකොට මේ ලක්ෂණ කොහේ හරි අපිට වටහාගන්න පුළුවන් නම්, සෘජුවම අත්දැකගන්න පුළුවන් නම්, අපි වටහාගන්න තියෙන්නේ ඔන්න මේ පයවි ධාතුව තමයි මේ නිරූපණය වෙන්නේ. ඊළඟට තේජෝ ධාතුව වශයෙන් ගත්තොත් ඒකේ උණුසුම් සිසිලස කියන ලක්ෂණ අපිට කොහේ හරි හඳුනාගන්න පුළුවන් නම්, කොහේ හරි අපිට දූනෙනවා නම්, තේරෙනවා නම්, අපිට එතකොට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ මෙන්න මෙතන තේජෝ ධාතුව

තියෙනව. ඊළඟට කොහේ හරි වලනය වෙන ස්වභාවයක් තල්ලු වෙන ස්වභාවයක් පිම්බෙන ස්වභාවයක් කම්පනය වෙන ස්වභාවයක් තියෙනව නම්, ඔන්න එතන වායෝ ධාතුවෙ ක්‍රියාත්මක භාවයක් තියෙනව. කොහෙ හරි වැගිරෙන ගතියක් ගලන ගතියක් පිඩු වෙන ගතියක් තියෙනව නම්, අන්න එතන ආපෝ ධාතුවේ ලක්ෂණ තියෙනව. එතකොට අපි මේ ධාතු හතරෙ යම් යම් ලක්ෂණ හරහා තමයි 'මේ තැන දැන් නම් මෙන්න මේ ධාතුව තමයි ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ' කියලා දැනගන්නේ. මේ ධාතු හතරෙන් කොයි ධාතුවද ඉස්සරහට එන්නෙ කියන එක ගැන අපට පාලනයක් නැහැ. ඒ නිසා මේ ධාතුන්ගෙන් කුමන ධාතුවද ඉස්සරහට ඇවිල්ල තියෙන්නේ, අන්න ඒ ධාතුවේ ලක්ෂණ හරහා අපි තේරුම්ගන්නව 'මෙතන දැන් ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ මෙන්න මේ කියන ධාතුවයි' කියල. ඇත්ත වශයෙන්ම අපි හොඳ අවධානයෙන් මේ ගැන ඉන්නකොට මේ නම පවා අවශ්‍ය නෑ. අපිට සෘජුවම මේ ධාතු ලක්ෂණත් එක්ක සම්බන්ධ වෙන්න පුළුවන්.

මේ සම්බන්ධ වීමට තමයි හිතේ එකඟතාවක් අවශ්‍ය වෙන්නේ. මොකද අපිට විසිරිවීම් මනසකින් මේක කරන්න බැහැ. අපිට අවශ්‍ය වෙනව සැහෙන්න සමාහිත හිතක්. අර හික්ෂුවකගේ ලක්ෂණ ගැන මුලින්ම කථා කරපු ඒ ධම්ම පද ගාථාවේ පවා කියන්නේ 'අජ්ඣන්තරතො සමාහිතො'. ඒ තමන් එක්කම ඉන්න සමාහිත වූ හිතක් තියෙන කෙනෙක්. එතකොට මේ සමාහිත බවක් කියන එක අපිට අවශ්‍ය වෙනව. ඒකයි ඔය සමාධි සූත්‍රය වගේ සූත්‍රවල බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්න්නේ සමාහිතො, හික්ඛවෙ, හික්ඛු යථාභූතං පජානාති⁴. එතකොට මේ සමාහිත බවක් හිතේ තියෙනව නම්, හිතේ සමාධිමත් ස්වභාවයක් එකඟ භාවයක් තියෙනව නම්, අන්න එයාට මේ ධාතු ලක්ෂණ, නැත්නම් කුමක් හෝ මේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකගැනීමේ හැකියාවක්, දැනගැනීමේ හැකියාවක් තියෙනව. ඒ නිසා අපිට සමහර වෙලාවට එක පාරටම ධාතු ලක්ෂණ

⁴ සංයුත්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්ත, නකුලපීඨ වග්ග, සමාධි සූත්‍රය

හඳුනාගන්න බැර වෙයි. ඊට මෙහාදී අපි ටිකක් හිත වර්තමානෙන් ගන්න, හිතේ සතිය දියුණු කරගන්න අවශ්‍ය වෙනව. මොකද සමාහිත බව කියන එක සතිය දියුණු වීමේ ප්‍රතිඵලයක්. අපිට එක පාරටම සමාධියක් ඇති කරගන්න බැහැ. සමාධියට මුල් වෙන, නැත්නම් සමාධියට තුඩු දෙන, සමාධියක් ඇති කිරීම සඳහා හේතු වෙන, 'සතිය' කියන ගුණ ධර්මය තමයි අපිට දියුණු කරගන්න තියෙන්නේ. ඒ නිසා අපිට එක පාරට සමාධියක් ඇති කරගන්න බැ. ඒ වෙනුවට අපි සතියයි දියුණු කරන්නේ. සතිය දියුණු වීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් අපිට ඒක හොඳට ප්‍රගුණ වෙලා දියුණු වෙලා එනකොට ඔන්න ටික ටික ටික ඒ අරමුණේම හිත ඉන්න පටන්ගන්නව. හොඳට හිත ඒකරාශි වෙන්න පටන්ගන්නව. හොඳට හිත ඒකාග්‍ර වෙන්න පටන්ගන්නව. එනකොට අපේ හිතේ සමාධි ලක්ෂණයක්, වර්තමානයේ හිත පවතින ස්වභාවයක්, එක අරමුණකම වගේ හිත පවතින ස්වභාවයක් එන්න පටන්ගන්නව.

ඊළඟට මේ ස්වභාවය තව තව වර්ධනය වෙලා අපි හිතමු කාලයක් තිස්සේ මේ එකම අරමුණක් දිනා බලන්න පුළුවන් ගතියක් හිතේ හැදෙන්න පුළුවන්. අපි ටිකක් ඉස්සරහට යද්දී, ප්‍රායෝගික වශයෙන් මේක ටිකක් කථා කරනව නම් අපි හිතමු, කෙනෙක් තමන්ගේ ඉරියව්වට හිත දලා ඉන්නකොට තමන්ට තේරෙනව හුස්ම ගන්නවත් එක්කම උදරයේ යම් වලනයක් සිද්ධ වෙනව. එනකොට මේ උදරයේ වලනයේ තමන් දැනුවත් වෙන්න උත්සාහවත් වෙනව. තමන්ට තේරෙනව ඔන්න හුස්ම ගන්නවත් එක්ක උදරය යම් ප්‍රමාණයක් ඉස්සරහට ගමන් කරනව. අපි ඒ ගමන් කිරීමත් එක්ක අපේ අවධානය පවත්වනව. ආපහු හුස්ම පිට කරනවත් එක්ක උදරය ආපස්සට ගමන් කරනව. අන්න ඒ ආපසු පැමිණීම, ඒ හැකිළීම එක්ක අපේ අවධානය පවත්වනව. එනකොට මේ කටයුත්ත අපි නැවත නැවත කරන්න කරන්න, මේ වලනයත් එක්ක හිතේ ඒකාග්‍රතාවක් ඇති වෙනව. ඒ කියන්නේ, එහෙම නොකළොත් අපේ හිත සම්පූර්ණයෙන් අපි හදගත්ත භාෂා ඔස්සේ, නැත්නම් අපි හදගත්ත සංකල්ප ඔස්සේ දුවදවා තමයි ඉන්නේ. නමුත් දැන් මේ ඉතාම

සුක්ෂ්ම, ඉතාම මූල ස්වභාවයෙන් යුක්ත 'වලනය' කියන මේ ධාතු ලක්ෂණයට තමයි අපි දැන් පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ හිත ගන්න යන්න. ඒකටත් එක පාරට ගන්න බැරි නම් අපි මෙනෙහි කිරීමකුත් කරනවා - ඔන්න 'පිම්බෙනවා' කියල මෙනෙහි කරනවා. 'හැකිලෙනවා' කියල මෙනෙහි කරනවා. එතකොට මේ මෙනෙහි කිරීම හරහා තව ටිකක් හිත උදෙසාගයෙන් ඒ කටයුත්තෙ යෙදෙනවා. හිත උවමනාවෙන් ඒ කටයුත්තෙ යෙදෙනවා. විශ්වාසයෙන් ඒ කටයුත්තේ යෙදෙනවා. මොකද, 'පිම්බීමක්' කියල අපි හඳුනාගන්නකොට ඔන්න 'පිම්බීමක්' කියල හිතේ විතර්කයක් ඇති කරගන්නවා. එතකොට තමන්ට විශ්වාසයි මේක මේ හැකිලීමක් නම් නෙමෙයි, විශ්වාසයි මේක නම් 'පිම්බීමක්'. හැකිලීමක් සිද්ධ වෙනකොට 'හැකිලීමක්' කියල මෙනෙහි කරනවා. එතකොට හිත පිට යන්නෙන් නෑ. තමාගේ හිතේ එකඟතාවක් ඇති වෙන්න ගන්නවා.

මේක කාලයක් තිස්සේ කරනකොට කරනකොට හිත බාහිර අරමුණුවලට දුවන්නෙ නැතුව මේ අරමුණේම, මේ පිම්බීම හැකිලීම අරමුණේම ඉන්න පටන්ගන්නවා. එතකොට මෙතන අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන් හිතේ දැන් නම් සතිය පිහිටල තියෙනවා. එයා වෙත බාහිර අරමුණුවල යනව වෙනුවට දුවනව වෙනුවට මේ අපි ඉදිරිපත් කරපු ඉතාම උදසින අරමුණක, නිස්කලංක අරමුණක, නැත්නම් උපේක්ෂා සහගත අරමුණක, එයා ඉන්න පටන් අරන් තියෙනවා. අපේ හිත සාමාන්‍යයෙන් ඉබේම ඉන්නවා කාම අරමුණුවල ද්වේෂ අරමුණුවල නම්. නමුත් මෙබඳු මේ කෙලෙස් දනවන්නෙ නැති අරමුණක හිත තියන්න නම් සෑහෙන්න උත්සාහයක් දැරිය යුතුයි. අපි කවුරුත් රූපවාහිනිය ඉස්සරහ බොහොම ත්‍රාසජනක චිත්‍රපටියක් බලද්දී කිසි සේත්ම අපිට උවමනාවෙන් හිත තියන්න දෙයක් නෑ ඒකෙ. හිත ඉබේම ඉන්නවා. කෙලෙසුන්ටම අදින ගතියක් තමයි මේ හිතේ තියෙන්නෙ. නමුත් අපි තේරුම්ගත යුතුයි දැන් මේ කමටහන් වශයෙන් ඉදිරිපත් කරල තියෙන්නෙ ඇත්ත වශයෙන්ම කෙලෙස් ඉතාම අඩු ස්වභාවයෙන් යුක්ත අරමුණු. ඉතින් ඒකෙ හිත තියනවා කියන එක පහසු නෑ. මොකද මේ කෙලෙස් එක්කම හිටපු

හිතක් තමයි දැන් මේ කෙලෙසුන්ගෙන් අඩු අරමුණක තියන්න හදන්නෙ. ඒ නිසා අපි ටිකක් උත්සාහවත් විය යුතුයි. ඒ වගේම ඥානවත්ත විය යුතුයි මේ කරන්නෙ ඇයි, මෙහෙම කරන්නෙ ඇයි කියන කාරණය සම්බන්ධයෙන්. එතකොට කෙලෙස් අඩු අරමුණක් තමයි මේ පිම්බීම හැකිලීම කියන්නෙ. කෙලෙස් අඩු අරමුණක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස ක්‍රියාවලිය කියල කියන්නෙ.

එතකොට එබඳු අරමුණක හිත තියන්න නම් අපිට සෑහෙන්න හික්මෙන්න වෙනවා. අපිට සෑහෙන්න ඒ සඳහා වීර්යයක් යොදන්න සිද්ධ වෙනවා. නැවත නැවත මේ කටයුත්ත කරන්න සිද්ධ වෙනවා. බහුලිකෘත කරන්න සිද්ධ වෙනවා. මොකද හිත හුරු වෙලා නෑ මෙබඳු අරමුණුවල ඉන්න. හිත හුරු වෙලා තියෙන්නෙම මොනවා හෝ කෙලෙස් දනවන අරමුණුවලම ඉන්න. හිතේ තියෙන මේ වපල ගතිය නිසා, හිතේ තියෙන මේ වංචක ගතිය නිසා, හිතේ තියෙන කෙලෙසුන්ටම යන ගතිය නිසා, හිත නිරන්තරයෙන්ම මේ සංසාරෙ පුරාවට ඉඳල තියෙන්නෙම නම් කෙලෙස් එක්කමයි. කෙලෙස් දනවන අරමුණු තුළමයි. දැන් මේ අපි බුද්ධ වචනයකට සවන් දීලා උත්සාහවත් වෙන්නේ කොහොමද මේ කෙලෙසුන්ගෙන් අඩු අරමුණක හිත පවත්වන්නෙ. එතකොට එතෙන්දි තමයි අපිට හම්බ වෙන්නෙ හරිම ඒකාකාරී උදසීන අරමුණක්. අදත් කීපදෙනෙක් සඳහන් කරල තිබුණා මේක බලනකොට නින්ද යනව කියලා. ඉතින් ඒක ස්වාභාවිකයි. මොකද මේ අරමුණෙන් අපිව ඒ තරම් අවදි කරන ගතියක් නැහැ. මේ අරමුණෙන් අපිව කුප්පන ගතියක් නෑ. මේ අරමුණෙන් අපිව ත්‍රාසයට පත් කරන ගතියක් රාගයෙන් වෙළෙන ගතියක් කිසි සේත්ම නෑ. ඉතින් ඒ නිසා මේ වගේ අරමුණක් බලද්දි හිත හරිම උදසීන බවකට පත් වෙලා දන්නෙම නැතුව හිත හැකිලීලා ටීනම්ද්ධයට අහු වෙලා නින්දයනවා. නමුත් අපි නැවත නැවත මේක කරන්න කරන්න කරන්න හිතේ අවදි බවක් වර්ධනය වෙනවා. ඒ නිසයි අපි ටිකක් මේක ඉවසීමෙන් කාලයක් තිස්සෙ පුහුණු කරන්න වෙන්නෙ. හිතේ අවදි භාවය වැඩෙනකල් මේක හුරු කරන්න වෙනවා. මොකද අපේ හිත් මේ වෙනකොට සෑහෙන්න රඵ වෙලා

තියෙන්නෙ. අපි ඇසුරු කරන්නෙම බොහොම රළු අරමුණු. ඒ කියන්නෙ, කාම අරමුණු සාමාන්‍යයෙන් බොහොම රළු මට්ටමකයි තියෙන්නෙ. එබඳු රළු මට්ටමක තියෙන හිත තමයි දැන් මේ පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ සියුම් කරගෙන සියුම් කරගෙන එන්නෙ.

ඇත්ත වශයෙන්ම දැනටමත් සියුම් අරමුණක් තමයි මේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලිය කියන්නෙ. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයක් අපේ කය තුළ සිද්ධ වෙනවාද කියන එක ගැනවත් අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන්නෙ නෑ. ඒ තරමට අපි අතහැරල දපු ක්‍රියාවලියක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලිය කියන්නෙ. හැබැයි අපි මේ උත්සාහයෙන් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලිය තුළ හිත පවත්වන්න පවත්වන්න හිතම තේරුම්ගන්නවා ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස අරමුණ තුළ ඉන්ද්‍රදේ විශේෂ දවීමක් නෑ. කෙලෙස් හරහා එයාට සිද්ධ වෙන දවෙන ගතියක් මේ අරමුණේ නෑ. ඒ වෙනුවට මෙතන තියෙන්නෙ හිත නිවන ගතියක්. ඒ වෙනුවට මෙතන තියෙන්නෙ සංසිද්ධ වන ගතියක්. අන්න ටික ටික ටික ටික මේ කටයුත්තේ නැවත නැවත හිත යොදවන්න යොදවන්න හිත විසින්ම මේක තේරුම්ගන්නවා. හිත විසින්ම මේක තේරුම්ගත්ත නම් කාලයකට පස්සෙ හිතම මේ අරමුණ තුළ ඉන්න පටන්ගන්නවා. ඒ කියන්නෙ දැන් ආයෙ අපි උවමනාවෙන් අරමුණේ තියන්න වැඩි වීර්යයක් විශේෂ වීර්යයක් දරන්න උවමනා නැහැ. ඒ වෙනුවට අපේ හිත මේ වෙනකොට එයාම දමනය වෙලා, එයාම තේරුම් අරගෙන මේ අරමුණ තුළ බොහෝම ස්වාභාවිකවම නිරායාසයෙන්ම ඉන්න පටන්ගන්නවා. අපිට එතකොට දැනගන්න පුළුවන් දැන් නම් හිතේ යම් පමණක මෙල්ල වීමක් තියෙනවා. සමාහිත භාවයක් තියෙනවා. එකඟතාවක් තියෙනවා. එයා උදසින අරමුණක තමා විසින්ම ඉන්නවා. අපි හිතමු ටික ටික මෙහෙම ඉන්න ඉන්න දැන් ඔන්න හිතට හැකියාව ලැබෙනවා මේ උවමනා අරමුණේම ඉන්න. ඒ කියන්නෙ දැන් අපි හිතමු අපිට උවමනායි පිම්බීම හැකිලීම අරමුණක හිත පවත්වන්න. එතකොට එයා පිට යන්නෙ නැතුව මේ පිම්බීම හැකිලීම කියන අරමුණ මත නැවත නැවත සතිමත් වෙනවා. නැවත නැවත ඒකාග්‍ර

වෙනවා. දැන් අපි අර හෙමිහිට කර කර හිටිය මෙනෙහි කිරීම සම්පූර්ණයෙන්ම නතර කරනවා. දැන් හිතේ සිතුවිලි එන්නෙන් බොහොම අඩුවෙන්. එයා දැන් ඒකාග්‍ර වෙලා බොහොම සෘජුව දැනගන්නවා මේ කයේ සිද්ධ වෙන, නැත්නම් උදරයේ සිද්ධ වෙන පිම්බීම හැකිලීම.

ඒකයි අපි මෙතෙක් වටහාගත යුතු කාරණයක් වෙන්නේ. අපි ඉගෙනගත්ත මේ තොරතුරු ටික බුද්ධිමය වශයෙන් දැනගැනීම නෙමෙයි මෙතෙක්දී වැදගත්. අර කලින් කීවා වගේ බොහොම සන්සුන් වෙච්ච හිතකින්, ඒකාග්‍ර වෙච්ච හිතකින් මේ දේ ගැන දැනුවත් වීමයි වැදගත්. මේ විදිහට දැනුවත් වෙද්දී කිසිම පොතේ දැනුමක් මෙතෙක්ද දන්න සුදුසු නෑ. අපි හිත පුළුවන් තරම් පිරිසිදුව තියාගැනීම අවශ්‍යයි. හිත පුළුවන් තරම් සරලව තියාගැනීම අවශ්‍යයි. ඒ වගේමයි හිත පුළුවන් තරම් ඒකාග්‍රව තියාගැනීමත් අවශ්‍යයි. ඉතින් මේ කටයුත්ත බොහොම සීරුවෙන් කරන්න කරන්න ඔන්න තව තව එතනම හිත එකඟ වෙන්න පටන්ගන්නවා. මේ පිම්බීමක් ගානෙ අපි දැනුවත් වෙනවා. එතකොට පිම්බීමේ මූල ස්වභාවයක්, නැත්නම් පටන්ගන්නා ස්වභාවයක් වටහාගන්න පුළුවන්. ඒකෙ වර්ධනය වෙන ස්වභාවයක් තේරුම්ගන්න පුළුවන්. ඒකෙ අවසන් වෙලා යන ස්වභාවයක් තේරුම්ගන්න පුළුවන්. එක පාරටම හැකිලීමක් පටන්ගන්නෙත් නෑ. පොඩි විරාමයකට පස්සෙ තමයි ඊළඟට හැකිලීමක් වශයෙන් පටන්ගන්නේ. එතකොට ආපස්සට උදරය එන්න පටන්ගන්නවා. ඔන්න අපි ඒක ‘හැකිලෙන්න පටන්ගන්නා’ කියලා තේරුම්ගන්නවා. වචන මොකක්වත් පාවිච්චි කරන්නේ නෑ. හිත ඇතුළේ මොකක්වත් කථාවක් නෑ. හිත බොහොම සන්සුන්. හිත බොහොම නිශ්ශබ්දයි. දැනුවත් භාවයක් පමණයි තියෙන්නේ. ඔන්න ඒ අවස්ථාවෙදී ටික ටික ටික අපි හිතමු හැකිලීමත් ඉතාම සියුම්ව පටන්ගන්නවා. ඒ දැනීම වර්ධනය වෙනවා. ඊට පස්සෙ ඔන්න ඒක නොදැනී යනවා. ඊළඟට ආයෙත් සුළු විරාමයකට පස්සෙ ඊළඟ පිම්බීම පටන්ගන්නවා.

මේ විදියට අපිට බොහොම සන්සුන් මනසකින් ඒකාග්‍ර වෙච්ච මනසකින් මේ ක්‍රියාවලිය තුළ දැනුවත් වෙන්න පුළුවන් නම්, එතකොට අපිට තේරෙනව මෙතන ඇත්තටම මේ වායෝ ධාතුවක ක්‍රියාත්මක භාවයක් තමයි තියෙන්නෙ. දැනට අපිට අහු වුණේ මේ වංචල ස්වභාවය නම්, මේ චලනය වන ස්වභාවය නම්, අපිට තේරෙනවා මෙතන මේ වායෝ ධාතුවේ ක්‍රියාත්මක භාවයක් තමයි තියෙන්නෙ. ඒක පවා එතනදී හිතිය යුතු නැහැ. පස්සෙ භාවනාව අවසන් වුණාට පස්සෙ අපි අහල තියෙන සුතමය ශ්‍රේණයත් එක්ක ගළපල බලන්න පුළුවන් මොකද්ද අපි ඒ වෙලාවේදී එකඟ වෙච්ච හිතකින් දැනගත්තෙ කියල. අන්න ඒ දැනගෙන තියෙන්නෙ චලනය වෙන ස්වභාවයක්. ඒ චලනය වෙන ස්වභාවය අයිති වායෝ ධාතුවටයි. අන්න එහෙම අපි පස්සෙයි ඒක තේරුම්ගන්නෙ ‘ආ මේක මේ වායෝ ධාතුව තමයි’ කියලා. අපි මේවා දැනගන්න අවස්ථාවේදී ඒක ‘වායෝ ධාතුවය’ කියලා නම පවා අතින් දෙන්න අවශ්‍ය නෑ. ඒ තරමට මේ කටයුත්තට නිදල්ලේ සරලව වෙන්න ඉඩ හරින්නයි තියෙන්නෙ. ඉතින් මේ තරම් හික්මෙන්න අපිට සිද්ධ වෙනවා. ඒ කියන්නෙ හුඟක් වෙලාවට වෙන්නෙ මේ සරල භාවය අභිභවා අපි පොඩ්ඩක් ඒ චලනයකට හිත ගිය ගමන් ඔන්න හිත කියන්න ගන්නවා - ‘ආ මේ වායෝ ධාතුව’; ‘ආ මේ කාය විඤ්ඤාණය’; ‘මේ තියෙන්නෙ මනෝ විඤ්ඤාණය’. රටේ නැති දේවල් හිත කියන්න ගන්නවා. ඒ ඔක්කොම ටික ටික අයිත් කරල අයිත් කරල තමයි හිත නිශ්ශබ්ද කරලා මේ සෘජු අත්දැකීමකට අපි සම්බන්ධ වෙන්නෙ. එතකොට මේ විදියට අපිට හොඳට මේ සෘජු අත්දැකීමට සම්බන්ධ උනාට පස්සෙ තමයි හොඳට ප්‍රඥාවක් අවදි වෙන්න පසුබිම සකස් වෙන්නෙ.

ඉතින් මේ විදියටම දැන් අපි හිතමු මේ කටයුත්ත හරහාම තව ටිකක් ගැඹුරට යනකොට මේ යෝගාවචරයා තේරුම්ගන්නවා, මේ චලනයක් විතරක් නෙවෙයි මෙතන තියෙන්නෙ. මේ අග හරියට ගියාම ටිකක් තද ගතියකුත් දැනෙනවා. ඔන්න එයාට තවත් ධාතු ලක්ෂණයක් මෙතන මතු වෙනවා. හිත තවත් දැන් සියුම් වෙලා හිතේ සතිය දියුණු වෙලා සංවේදී භාවය දියුණු වෙලා එයාට තවත් ධාතු

ලක්ෂණයක් එතන මතු වෙන්න ගන්නවා. ඊළඟට අපි හිතමු ආපස්සට එනකොට නිකං සැහැල්ලු ගතියකුත් දූනෙනවා. ඔන්න පයවි දානුවෙ ලක්ෂණයකුත් මතු වෙලා තියෙනවා. ඉතින් මේ වගේ තමන්ට කලින් හමු නොවෙව්ව තමන්ට කලින් නොදැනිව්ව යම් යම් දානු ලක්ෂණ ඔන්න දැන් ටික ටික ටික ටික මේ යෝගාවචරයට තේරෙන්න ගන්නවා. දැන් මුකුත් නම් ගම් නෑ. දැන් මේ දානු ලක්ෂණත් එක්කමයි සම්පූර්ණයෙන්ම අවධානය පවත්වන්නේ. මේ කටයුත්ත කරන්න කරන්න කරන්න තේරෙනවා දැන් හිත සැහෙන්න සන්සුන්. සම්පූර්ණයෙන්ම මුළු ලෝකම අමතක කරලා දැන් ඉන්නේ මේ දානු ලක්ෂණ කීපයක් සමග පමණයි. මේක කාලයක් කරන්න කරන්න ඔන්න මේ දානු ලක්ෂණ නොදැනී යනවා. එහෙම නැත්නම් මේක සංසිද්දෙන් පටන්ගන්නවා. එතන හිත එකඟ වෙන්න පටන්ගන්නවා.

අපි හිතමු හිත එකඟ වුණාට පස්සේ, නැත්නම් එතන සංසිද්දුණට පස්සේ මේ කයේ වෙනත් තැන්වල දානු ලක්ෂණ මතු වෙන්න ගන්නවා. ඒ කියන්නේ දැන් අර තිබ්ව්ව අරමුණ නොදැනී ගියා, නොපෙනී ගියා. හැබැයි දැන් වෙනත් තැනක අපි හිතමු තද ගතියක් මතු වෙලා තියෙනවා. නැත්නම් රස්තේ ගතියක් මතු වෙලා තියෙනවා. මේ යෝගාවචරයා එතෙක්ට අවධානය යොමු කරනවා දැන්. හැබැයි එතෙක්ට අපි අවධානය යොමු කළාට, සමහර විට අපි මෙතෙක් කාලයක් වැඩ කරකර හිටියේ මෙතෙක් කාලයක් බලබලා හිටියේ උදරයේ පිම්බීම හැකිලීම නිසා, හිත පරණ පුරුද්දට ආයේ අර ආපස්සට පරණ තැනට යන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒ නිසා අපි නැවතත් අපේ උත්සාහයෙන් මේ අලුත් අරමුණේ හිත පවත්වනවා. මොකද්ද, අර උණුසුමක් වශයෙන් දැනුණොත් අන්න ඒ උණුසුම අපි තව පොඩ්ඩක් භාරා අවුස්සල බලන ගතියකට, නැත්නම් හොඳට විමසිල්ලෙන් බලන ගතියකට හිත යොදනවා.

පින්වත්නි මේක නැවත නැවත එතන එතන පවත්වන්න පවත්වන්න, ඔන්න හිත පුරුදු වෙනවා දැන් අලුත් අරමුණට. දැන් අර පරණ එක ගියා. දැන් මේ අලුත් අරමුණක් වශයෙන් මේ උණුසුම් ස්වභාවය එයා පරීක්ෂාවෙන් බලනවා. එතකොට තේරෙනව මේ

උණුසුම් ගතියෙන් යම් යම් විවිධ ලක්ෂණ තියෙනවා. ඒකෙන් ඇති විමක් තියෙනවා. ඒකෙන් වෙනස් විමක් තියෙනවා. ඒකෙන් නැති විමක් තියෙනවා. ඉතින් මේ වගේ යම් යම් ධාතූන්ගේ යම් යම් ලක්ෂණත් එයාට වැටහෙන්න ගන්නවා. සාමාන්‍යයෙන් අපි මේ විදියට මේ කය පුරාම දූනෙන විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ, මතු වෙන මතු වෙන ධාතු ලක්ෂණ හඳුනාගන්න හඳුනාගන්න තමයි යෝගාවචරයෙක් හොඳට මේ ධාතු ගැන නිවැරදි අවබෝධයක් ලබාගන්නේ. ඒ කියන්නේ එතන තියෙන්නේ කිසිම පොතෙන් පතෙන් ලබාගත්ත අවබෝධයක් නෙමෙයි. එතන තියෙන්නේ සන්සුන් වෙච්ච මනසකින් සෘජුවම ඒ ධාතු ලක්ෂණත් එක්ක එකඟ විමක්. නැත්නම් ඒ ධාතු ලක්ෂණත් එක්ක සම්බන්ධ විමක්. එතෙක්දී අපි එක පැත්තකින් මේ ධාතු සමග, නැත්නම් ධාතු ලක්ෂණත් සමග ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් ඇති කරගන්නවා. මෙබඳු ඥානයක් හරහා කාලයක් තිස්සේ කටයුතු කරනකොට උනත් කෙනෙකුට තේරෙනවා මේ ධාතු හතර මේ කය තුළ ක්‍රියාත්මක වෙන බව. ඒ වගේමයි ඒ ඒ ධාතුවට ආවේණික ලක්ෂණ විවිධාකාර විදියට කටයුතු කරනවා. ඒ කියන්නේ මේවා අතරින් කොයි ධාතුවද ඉස්සරහට එන්නේ කියලා තමන්ට කල් ඇතුව කියන්න බෑ. ඒ වගේමයි යම් කිසි ධාතුවක් ඉස්සරහට ආවට පස්සේ ඒ ධාතුව කොච්චර වෙලාවක්ද පවතින්නේ කියන කාරණාවත් අපට කියන්න බෑ. ඒ වගේමයි ඒක හටගත්තට පස්සේ ඒක වෙනස් වෙන හැටි ගැන අපිට පූර්ව නිගමනවලට එළඹෙන්නත් බෑ.

ඉතින් මේ වගේ ලක්ෂණ ඔන්න දැන් මේ යෝගාවචරයා නැවත නැවත තේරුම්ගන්නවා. මේ තේරුම්ගන්නේ පොතෙන් නෙමෙයි. මේ තේරුම්ගන්නේ අහල නෙමෙයි. මේ තේරුම්ගන්නේ සෘජුවම අත්දැකලමයි. ලොකු වෙනසක් තියෙනව මෙතන. එතනයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන ප්‍රඥ පැත්තක් අවදි වෙන්න ගන්නේ හොඳ සන්සුන් මනසකින් නිරීක්ෂණය කිරීම හරහා. එතකොට මේ නිරීක්ෂණය ඉතාම වැදගත්. සන්සුන්ව කරන නිරීක්ෂණය හරහා නැවත නැවත අපේ හිතට පෙන්නලා දෙන්න අවශ්‍යයි මේ ධාතූන්ගේ

ක්‍රියාකාරිත්වය. මේ ධාතූන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය නැවත නැවත ඉගෙනගන්න ඉගෙනගන්න, හිතට තේරෙන්න පුළුවන් 'මේ කොයි දේත් ඇති වෙලා නැති වෙලා යනවා'; 'කොයි දේත් වෙනස් වෙනවා'; 'කොයි දේටත් මගේ කිසිම පාලනයක් නෑ'; 'මේ ධාතූන්ගේ කොයි එකද ඉස්සරහට එන්නේ කියන එක ගැන මට පාලනයක් නෑ'; 'මම කැමති වුණාට මම කැමති ධාතුවක් ඉස්සරහට එන්නේ නෑ'; 'ඊළඟට, හටගත්තු ධාතු ලක්ෂණය කොච්චර කාලයක් පවතිනවාද කියන එක ගැන මට කිසිම පාලනයක් නෑ'. මේ විදිහට යෝගාවචරයාට දූන් අර ධාතූන්ට ආවේණික ඒගොල්ලන්ගේ පෞද්ගලික ලක්ෂණ අභිභවා ගිහිල්ලා ඒක ඉක්මවා ගිහිල්ලා, කාටත් පොදු අනිත්‍ය ස්වභාවය, මේකේ තියන පෙළන ස්වභාවය, මේකේ තියන වංචල ස්වභාවය, එක විදියට පවතින්නේ නැති ස්වභාවය, ඒ වගේමයි කිසිම පාලනයකින් තොර ස්වභාවය, මේකේ ඇතුළේ ගන්න කියන සාරයක් නැති ස්වභාවය වැටහෙන්න පුළුවන්. මේක තමයි සාමාන්‍යයෙන් පොදු ලක්ෂණ හදුනාගැනීමක් කියලා තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ. මේ විදියට කය පුරාම විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ මතු වෙනවා. මතු වෙන මතු වෙන තැන යෝගාවචරයා බොහොම සන්සුන්ව බලනවා. බලන බලන වාරයක් පාසා ඒවගේ ඇති වීමක් නැති වීමක් වශයෙන් දකිනවා. ඕනෑම තැනක ඔන්න බලන බලන තැන මේ යෝගාවචරයා දකින්නේ ඇති වීමක් නැති වීමක් පමණයි.

ඊට පස්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ සඳහන් කරනවා 'ඉති අජ්ඣන්තං වා කායෙ කායානුපසිඤ්චිහරති' මේ වගේ විස්තර සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා. කොහොමද අජ්ඣන්ත වශයෙන්, ඇතුළත වශයෙන්, මේ කය තුළ භාවනාවේ යෙදෙන්නේ කියන එක. ඇතුළත වශයෙන් එතකොට කයේ නැවත නැවත මේක බලන්න බලන්න, ඇතුළත මේ ධාතු ලක්ෂණ ටික ටික තේරෙන්න ගන්නවා. ඊළඟට මේක තව තව වර්ධනය වෙන්න වර්ධනය වෙන්න කෙනෙකුට තේරෙන්න පුළුවන් මේ ඇතුළේ තියෙන්නේ ධාතු ලක්ෂණ රාශියක්. මේ ධාතු ලක්ෂණ රාශියම තමයි ඵලියෙ තියෙන්නේ. ආයෙ කිසිම වෙනසක් නෑ. ඵලියෙ

තියෙන්නෙන් තද ගති, එළියෙ කියෙන්නෙන් රළු ගති, එළියෙ තියෙන්නෙන් උණුසුම් ගති, එළියෙ තියෙන්නෙන් සිසිල් ගති. මේ ධාතු හතරෙන් තොර කිසිම දෙයක් එළියෙන් නෑ. නැත්නම් ආකාස ධාතුවත් එක්ක ගත්තොත්, ධාතු පහෙන් තොර කිසිම දෙයක් එළියෙන් නෑ. ඉතින් මේ කාරණාව තේරෙන්න තේරෙන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිට උගන්වනවා 'යා වෙච බො පන අජ්ඣාතනිකා පටච්චිධාතු, යා ච බාහිරා පටච්චිධාතු, පටච්චිධාතු රෙවෙසා'⁵ යම් තාක් අපිට අජ්ඣාතන වශයෙන්, අභ්‍යන්තර වශයෙන් පටච්චි ධාතුවක් අන්දකගන්න ලැබුණ නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගන්න ලැබුණ නම්, එබඳු පටච්චි ධාතුවක්මයි එළියෙ තියෙන්නෙන්. ඔන්න කෙනෙකුට අර තමන් දීල තිබිවිච විවිධ අනවශ්‍ය වටිනාකම් අයිත් වෙලා, නැත්නම් අජ්ඣාතන වශයෙන් ඇතුළෙ තියෙන කොටස්වලට දීපු අධිවටිනාකම් අයිත් වෙලා, 'මේ ඇතුළෙ තියෙන්නෙන් එකම පටච්චි ධාතුවක්, එළියෙ තියෙන්නෙන් එකම පටච්චි ධාතුවක්' කියලා හිතේ යම් පමණක මධ්‍යස්ථ භාවයක්, යම් පමණක උපේක්ෂාවක්, යම් පමණක අනභැරීමක් සිද්ධ වෙන්න පුළුවන්. මේ විදිහටම ආපෝ ධාතුවත් තේරුම්ගන්නවා - 'මේ ඇතුළේ තියෙන ආපෝ භාවයමයි එළියෙ තියෙන්නෙන්'. එතකොට ආපෝ ඇතුළෙන් අපි විවිධ අධිවටිනාකම් දෙන්නෙ නෑ. ඇතුළෙ තියෙන එකමයි එළියෙ තියෙන්නෙන්. වායෝ ධාතු පැත්තෙන් ගත්තත් ඇතුළෙ තියෙන වායෝ ධාතු ස්වභාවයමයි එළියෙ තියෙන්නෙන්. තේපෝ ධාතු වශයෙන් ගත්තත් ඇතුළෙ තියෙන තේපෝ ධාතු ස්වභාවයමයි එළියෙ තියෙන්නෙන්.

ඉතින් ඇත්තටම මේවා ඒ තරම්ම අපිට තේරුම්ගන්න අමාරු නැහැ. අපිට තර්ක ඤාණයෙන් වුණත් තේරෙනවා අපි මේ ඉපදුණාට පස්සේ කාපු බීපු දේවල් හරහා තමයි මේ කය තැනිල තියෙන්නේ. කය සකස් වෙලා තියෙන්නේ. සම්පූර්ණයෙන්ම බාහිරින් ගත්ත දේවල් තමයි මේ ඇතුළෙ එකතු වෙලා තියෙන්නේ. නමුත් ඕක අපිට සම්පූර්ණයෙන්ම අමතකයි. අපි වැඩි වටිනාකමක් දෙනවා අපේ මේ

⁵ මජ්ඣිම නිකාය, මජ්ඣිම පණ්ණාස, හික්ඛු වග්ග, මහාරාහුලොවාද සූත්‍රය

ශරීරයට. අඩු වටිනාකමක් දෙනවා බාහිර ශරීරවලට. අඩු වටිනාකමක් දෙනවා සම්පූර්ණයෙන්ම බාහිර තියෙන වස්තු වලට. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා මේ ඇතුළේ තියෙන්නෙන් සතර මහා ධාතුවක්; එළියෙ තියෙන්නෙන් සතර මහා ධාතුවක්මයි. එතකොට මේ කාරණාව ටික ටික ටික ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන්න ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන්න එක පැත්තකින් හිතේ අවබෝධයක් ගොඩනැගෙනවා. එක පැත්තකින් හිතේ රාග ද්වේෂ මෝහ මඳක් යටපත් වෙනවා. ඒ වගේමයි ලොකු ප්‍රඥවකින් කටයුතු කරන්න හැකියාවක් ලැබෙනවා. මොකද දැන් ඉස්සෙල්ල තරම් මේකට ලොකු වටිනාකමක් දීගෙන මේකම ඉස්සරහට මතු කරන්න මේකම ලොකු කරගන්න දැගලන්න නෑ. මොකද තේරුම් අරන් තියෙනවා මෙතන තියෙන්නෙන් මේ ධාතු හතරක සකස් වීමක්. එළියෙ තියෙන්නෙන් ධාතු හතරක සකස් වීමක් කියල අන්න ටික ටික අර තිබිව වෙනස්කම් හිතීන් අයින් වෙලා අයින් වෙලා, හිතේ සමතාවක් හිතේ උපේක්ෂාවක් ධාතු සම්බන්ධයෙන් හටගන්නවා.

තව දුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ ධාතූන්ගේ අර විදියට පොදු ලක්ෂණ පේන්න ගත්තහම, ‘සමුදය ධම්මානුපසස්සී වා කායසමීං විහරති’ මේ පොදු ලක්ෂණ ඇති වෙන හැටිය දකිමින් කටයුතු කරනවා. විවිධාකාර ධාතු තිබුණට දැන් දකින දකින තැන, ඇති වෙන හැටි තේරෙනවා. නැත්නම් ‘වය ධම්මානුපසස්සී වා කායසමීං විහරති’. දකින දකින තැන, නැති වෙලා යන හැටි තේරෙනවා. ‘සමුදයවය ධම්මානුපසස්සී වා කායසමීං විහරති’ ඇති වීම් නැති වීම් රාශියක් වශයෙන් පේන්න ගන්නවා. දැන් මේක කාලයක් යනකොට තමන්ට තේරෙනවා තමන් අවධානය යොමු කරනවත් එක්කම ඒ ධාතු ලක්ෂණය ඇති වෙලා නැති වෙලා ගිහිල්ලා. ආයින් තව තැනකට අවධානය යොමු කරනවත් එක්කම ඒක ඇති වෙලා නැති වෙලා ගිහිල්ලා. මේ තරම් යුහුසුඵව ඉක්මනට මේ කටයුත්ත සිද්ධ වෙනවා. මං හිතන්නෙ අද හෝ ඊයෙන් එක් කෙනෙක් කපා කළා, දැන් ධාතු ලක්ෂණයට හිත යොදන්න විදිහක් නෑ. ඒ තරමට ඉක්මනින් ඒක ඉවත් වෙලා ගිහිල්ලා. ඉස්සෙල්ල නම් අපි බලනකොට නිකං

ඒක තිබුණා වගේ තේරුණා. ඒක ටිකක් වෙලා පැවතුණා වගේ තේරුණා. නමුත් දැන් අවධානය යොමු කරනකොටම ඒක නැති වෙලා. කාලයක් යනකොට මේ තත්ත්වය කෙනෙකුට අත්දකින්න පුළුවන්. එනකොට මෙහෙම අභ්‍යන්තර වශයෙන් කයට අවධානය යොමු කරන්න යොමු කරන්න තමන්ට තේරෙනවා මෙතන තියෙන්නෙත් හුදු ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවයක්. 'සමුදයවය ධම්මානුපසස්සි වා කායසමිං විහරති'.

මේක කාලයක් කරන්න කරන්න ඔන්න අවබෝධයක් වශයෙන් අපිට තේරෙන්න ඉඩ තියෙනවා අපි පටවි ආපෝ තේජෝ වායෝ කියලවත් නමක් දුන්නට, මේ කාටත් පොදු ලක්ෂණයක් මෙතන තියෙන්නෙ. මොකක්ද? 'උදය වය'; 'ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය'. ඉතින් මේ ස්වභාවය ටික ටික කෙනෙකුට තේරෙන්න තේරෙන්න මෙතන මේ ඇත්ත වශයෙන් මතු වෙන දේවල් නැති වෙලා යන හැටි, 'හේතු නිසා යම් කිසි දෙයක් මතු වුණා නම් ඒක නැති වෙලා යනවා' කියන ධර්මතාව වැටහෙන්න පුළුවන්. මේ වැටහීම ටික ටික හිතේ නැවත නැවත බලපවත්වන්න බලපවත්වන්න, මේක තුළින්ම ප්‍රඥාව වර්ධනය වෙලා, මේක තුළින්ම නිබ්බිදවක් පහළ වෙලා, මේක තුළින්ම අතහැරීමක් පහළ වෙලා, කෙනෙක්ගෙ හිත ධාතු ලක්ෂණවලින් සම්පූර්ණයෙන්ම අයින් වෙලා, හිතේ එක්තරා අන්දමක විවේක ස්වභාවයක් උනත් ඇති වෙන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒ නිසා මේ ධාතු මනසිකාරය හරහාත් කෙනෙකුට සෑහෙන්න ප්‍රඥවක් අවදි කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. ධාතු මනසිකාරය හරහාත් කෙනෙකුට ලොකු අවබෝධයක් ඇති කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. ඉතින් මෙබඳු මට්ටමකදී, 'මෙතන කෙනෙක් ඉන්නවා' 'මෙතන පුද්ගලයෙක් ඉන්නවා' 'මෙතන මමෙක් ඉන්නවා' 'මෙතන සත්ත්වයෙක් ඉන්නවා' කියන සංඥව සම්පූර්ණයෙන්ම වගේ දුරු වෙලා - තාවකාලිකව වෙන්න පුළුවන් - මේ භාවනාව වඩන කාල පරිච්ඡේදයේ හෝ මේ සත්ත්ව සංඥව සෑහෙන්න දුරු වෙනවා.

මේක හරි ලස්සන උපමාවකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා. පෙන්නන උපමාවත් ඉතාම සරලයි. කාටත්

තේරුම්ගන්න පුළුවන්. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ගව ඝාතකයෙක්, නැත්නම් හරක් මරන මනුස්සයෙක් ගවයෙක්ව මරලා කැලිවලට කපලා, ඊළඟට සතර මංහන්දියක තියාගෙන මේ මස් කැලි ටික එන එන කෙනාට විකුණනවා. එයා ගවයා ඝාතනය කරද්දී, මරද්දී එයාට තිබුණේ 'මේ ගවයෙක් මරනවා' කියන සංඥාව. හැබැයි දැන් මේ එන අයට මස් විකුණනකොට දැන් තියෙන්නේ 'මස්' කියන සංඥාව පමණයි. එතකොට කලින් 'සත්ත්වයෙක්ය' 'ගවයෙක්ය' කියන සංඥාවක් තිබුණා. දැන් ඒ සංඥාව සම්පූර්ණයෙන්ම අයින් වෙලා, ඒ වෙනුවට දැන් තියෙන්නේ 'මස් විකුණනවා' කියන සංඥාව පමණයි. හිතල බැලුවහම සෑහෙන්න ලොකු වෙනසක් මේ මනුස්සයාගේ මනසේ සිද්ධ වෙලා තියෙනවා. මොකක්ද, එයා කලින් සතෙක් මැරුවා. එතෙක්දී සතෙක් හිටියා. දැන් හැබැයි මස් විකුණනවා. දැන් හැබැයි සතෙක් නැහැ, දැන් ගවයෙක් නැහැ. දැන් තියෙන්නේ 'මස් විකුණනවා' කියන සංඥාව පමණයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මෙන්න මේ වගේ කියලා දාතු මනසිකාර භාවනාව හොඳින් ප්‍රගුණ වෙන්න ප්‍රගුණ වෙන්න අර අපි කලින් පටන්ගත්ත, 'මේ මගේ කයේ දාතු මනසිකාරයක් කරනවා', නැත්නම් 'මම භාවනා කරනවා' කියලා විවිධාකාරව අපි දීපු මමත්වයෙන් තමයි ඒ භාවනාව පටන්ගන්නේ. හැබැයි කාලයක් මේක කරන්න කරන්න, ක්‍රමානුකූලව තමන් ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් මේ දාතු ලක්ෂණවලට සිහිය පිහිටුවන්න පිහිටුවන්න, ප්‍රඥාව කොයි තරම් අවදි වුණාද කියනව නම්, ඇතුළත ප්‍රඥාවක් කොයි තරම් දියුණු වුණාද කියනව නම්, සත්ත්ව සංඥාව ටික ටික අයින් වෙලා මමත්වය තුනී වෙලා, පුද්ගල සංඥාව ටික ටික අයින් වෙලා, 'මේක හුදු දාතු හතරක් පමණයි' කියන තැනකට එන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ, ඒක අර ගව ඝාතකයෙක්ගේ හිතේ ඇති වෙච්ච සත්ත්ව සංඥාව මස් සංඥාවට වෙනස් වීම තරම්ම සෑහෙන්න ප්‍රබල වෙනසක් ඇති කරනවා. ඒ කියන්නේ දැන් මෙතන තියෙන්නේ, කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් මමෙක් වශයෙන් නෙමෙයි. මෙතන තියෙන්නේ හුදු දාතු හතරක් පමණයි. එතකොට මේ දාතු

සංඥාවකට හිත එන්න පුළුවන්. මේ වගේ උපමාවකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා සෑහෙන්න ප්‍රබල වෙනසක්. දන් අපි පටන්ගත්තේ ලොකු සම්මුතියක් මත පිහිටලා. පටන්ගත්තේ 'කෙනෙක්' 'පුද්ගලයෙක්' 'සත්ත්වයෙක්' 'මමෙක්' වශයෙන්. නමුත් මේ භාවනාවේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, කාලයක් තිස්සේ මේක වැඩුව නම් අපේ හිතේ ලොකු පරිවර්තනයක් සිද්ධ වෙන්න අවශ්‍යයි නිවැරදිව ධාතු මනසිකාරයක් හිතේ දියුණු වුණා නම්. මොකද මේ මේ ධාතු හරහා පෙන්නන්නෙම, මේවයේ කිසිම අපිට පාලනයක් නැති ස්වභාවය. පෙන්නන්නෙම මේකේ තියෙන අනිත්‍ය ස්වභාවය. වෙනස් වෙන ස්වභාවය. ඒ වගේමයි මෙබඳු වෙනස් වෙන ස්වභාවයකින් අපි තෘප්තියක් බලාපොරොත්තු වෙනවා නම්, මෙබඳු වෙනස් වෙන ස්වභාවයකින් අපි සැපයක් බලාපොරොත්තු වෙනවා නම්, දිගට පවත්නා වූ සැපයක් බලාපොරොත්තු වෙනවා නම්, කිසි සේත්ම එබඳු දෙයක් ලබන්න බැරි බව තමයි මේවා නැවත නැවත අපිට පෙන්නලා දෙන්නේ. ඒක ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් කෙනෙකුට වැටහෙන්න වැටහෙන්න, අන්න ඒ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකීම හරහාමයි හිත ඒවා අයින් කරලා දන්නේ. නැත්නම් හිත මේ දේවල්වලින් ඉවත් වෙන්නේ.

මිලුගට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්‍යක්‍යක්‍යය දිස්වා පඨවිධාතුයා නිබ්බිජුති, පඨවිධාතුයා විතතං විරාජෙති'⁶ මේ පඨවි ධාතුව සම්බන්ධයෙන් හිතේ ඇති වෙනවා කලකිරීමක්. පඨවි ධාතුව නිකං බොඳ වෙලා යනවා. ඒ වගේම ආපෝ ධාතුව ගැන කියනවා. ඒ වගේම තේජෝ ධාතුව ගැන කියනවා. ඒ වගේම වායෝ ධාතුව ගැන කියනවා. එතකොට මේ ධාතු හතර දන් ඒ තරම්ම හිතට වටින්නෙ නෑ. ඒ තරම්ම මේකේ ලක්ෂණයක් දන් පෙනෙන්නෙත් නෑ. මේකේ තියන අර කලින් දැකපු පෞද්ගලික ලක්ෂණ දන් ජේන්නෙත් නෑ. ඒ වෙනුවට නිකං අනුන්ගෙ කයක් දිහා බලනව වගේ 'පරතෝ' බැල්මකින් තමයි දන් බලන්නේ. දන් නිකං

⁶ මජ්ඣිම නිකාය, මජ්ඣිම පණ්ණාස, හික්ඛු වග්ග, මහාරාහුලොවාද සූත්‍රය

ධාතු හතරක් ඔහේ වැඩ කරනවා. ඒවා හැම තැනම ඇති වෙනවා නැති වෙනවා. ඒගොල්ලන්ගෙ උවමනාවට කටයුතු කරනවා. යෝගාවචරයා නිකං පැත්තකින් ඉඳලා කර්මාන්ත ශාලාවක් දිහා බලා ඉන්නවා වගේ බලා ඉන්නවා. ඉතින් මේ තත්ත්වයම කෙනෙකුට අපි හිතමු සක්මනේදී උනත් ගන්න ඉඩ තියෙනවා. එයා පටන්ගත්තට 'වම දකුණ' කියලා, ඒක ක්‍රමානුකූලව වර්ධනය වෙලා ගිහිල්ලා මෙතන මේ ධාතු ලක්ෂණ ටික මතු වෙන්න මතු වෙන්න ධාතූන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වයක් මෙතන තියෙන බව කෙනෙකුට වැටහෙන්න පුළුවන්. එතනත් ඒ ධාතූන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය තව තව වර්ධනය වෙලා, නැත්නම් තව තව ප්‍රකට වෙලා, එතනත් ඒ විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ ඇති වෙලා නැති වෙලා යන ස්වභාවය කෙනෙකුට වැටහෙන්න පුළුවන්.

එතකොට මේ විදියට මේ බලන බලන තැන මේවා ඇති වෙලා නැති වෙලා යන හැටි දකින්න දකින්න, මේ තුළින් ලොකු ප්‍රඥාවක් අවදි වෙනවා. ඒ ප්‍රඥාවේම යම් වර්ධිත අවස්ථාවකදී යම් උච්ච අවස්ථාවකදී මේක සම්පූර්ණයෙන්ම හිතීන් ගැලවිලා යන්න පුළුවන්. නැත්නම් හිත මේක අතහරින්න පුළුවන්. ඒ හරහා හිතේ තවත් පැත්තක් විවෘත වෙනවා. ඒ නිසා, 'කිංසුකෝපම' කියලා සූත්‍රයක් තියෙනවා, ඒ සූත්‍රයේ එක්තරා ස්වමීන් වහන්සේ කෙනෙක් අහනවා කොහොමද දර්ශනය සුවිශුද්ධ වෙන්නේ කියලා. ඒකේ අහන ප්‍රශ්නෙ තියෙන්නේ "කිත්තාවතා නු ඛො, ආචුසො, හික්ඛුනො දසුසනං සුවිසුද්ධං හොති" යම් කිසි කෙනෙක්ගේ දර්ශනය පැහැදිලි වෙන්නේ සුවිසුද්ධ වෙන්නෙ කොහොමද කියලා ඇහුවම රහතන් වහන්සේ කෙනෙක් කියලා හිතන්න පුළුවන් එක්තරා ස්වමීන් වහන්සේ කෙනෙක් දෙන උත්තරයක් තමයි "යතො ඛො, ආචුසො, හික්ඛු චතුන්තං මහාභුතානං සමුදයඤ්ඤ අඤ්ඤාමඤ්ඤ යථාභුතං පජානාති, එත්තාවතා ඛො, ආචුසො, හික්ඛුනො දසුසනං සුවිසුද්ධං හොති" මේ හික්ෂුන් වහන්සේ උත්තර දෙනවා, සතර මහා ධාතූන්ගේ ඇති වීමත් නැති වීමත් දකිනව නම්, යම් කිසි කෙනෙක් ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දකිනව නම්, තේරුම්ගන්නව නම්, අන්න එපමණකිනුත් කෙනෙක්ගෙ

දර්ශනය පැහැදිලි වෙනවා කියලා. අර ස්වාමීන් වහන්සේ මේ අහසු උත්තර ටික ඔක්කොම ගිහිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේට වාර්තා කරනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒවා සියල්ලම නිවැරදියි කියලා අනුමත කරනවා.

ඒ නිසා කවුරු මේ ධාතු මනසිකාරයෙන් ගැඹුරටම යනවාද කියන එක ගැන අපට නිශ්චය වශයෙන් කියන්න බෑ. ඒ කියන්නේ අපි ඇතැම් කෙනෙක් ධාතු මනසිකාරය හරහාම සෑහෙන දුරක් ගත කරනවා. කායානුපස්සනාව හරහාම කෙනෙක් සෑහෙන දුරක් යනවා. තවත් කෙනෙක් වෙනත් භාවනාවක් හරහා, අපි හිතමු වේදනානුපස්සනාව හරහා සෑහෙන දුරක් යනවා. තවත් කෙනෙක් චිත්තානුපස්සනාව හරහා සෑහෙන්න දුරක් යනවා. ඒ නිසා අපිට භාවනාවක් වඩන්න කලින්, භාවනාව පටන්ගන්න කාලෙදි, භාවනාවක් කරමින් ඉන්න කාලෙදි, නිශ්චිත වශයෙන්ම කියන්න හරි අමාරුයි, ඇත්තටම නං කිසි සේත්ම කියන්න බෑ, අනාගතයෙදි මම මෙබඳු දේවල් තමයි වැඩියෙන්ම භාවිත කරන්නේ කියලා. ඒ නිසා අපි භාවනාවක් කරද්දි සෑහෙන්න විවෘත මනසකින් පටන්ගන්නයි තියෙන්නේ. අපිව තත්වගත කරගන්න, නැත්නං තත්වාරෝපණයකට ලක් කරගන්න කිසි සේත්ම සුදුසු නෑ. බොහොම විවෘත මනසකින්, එන දේ භාරගන්නවා. සිද්ධ වෙන දේ මම තේරුම්ගන්නවා. ධාතු ලක්ෂණ නම් තේරුම් ගන්නේ මේ අවස්ථාවෙදි, හොඳට ධාතු ලක්ෂණ ප්‍රකට වෙනව නම්, විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ නැවත නැවත කය තුළින්ම මතු වෙනවා නම්, ස්වාභාවිකවම ඔන්න හොඳ මාර්ගයක් විවෘත වෙලා තියෙන්නේ. ඒ හරහා අපි දැනුවත් වෙන්නයි තියෙන්නේ. ඒ හරහා ලොකු ප්‍රඥවක් දියුණු කරගැනීම සඳහා උත්සාහවත් වෙන්නයි තියෙන්නේ. ඒවා මගහරිමින් තමන්ට වුවමනා භාවනාවක් වඩනවා වෙනුවට, දැන් මේ හිතේ සමාධියක් ඇති වෙලා තියෙනව නම්, අපි හිතමු ආනාපානසතිය හෝ පිම්බීම හැකිලීම හරහා හෝ සක්මනක් හරහා හෝ හිතේ සමාධියක් ඇති වෙලා තියෙනව නම්, ඊළඟට කයෙන් විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ ස්වාභාවිකවත් මතු වෙනවා නම්, ඔන්න

මේ ධාතු මනසිකාරය සඳහා හොඳ දෙරටුවක් විවෘත වෙලා තියෙනවා. එතකොට අපි තේරුම්ගන්නව නම් මේ ක්‍රමානුකූලව දැන් හිත වර්ධනය වෙනවා මෙන්න මේ පැත්තෙන්, ඔන්න ධාතු මනසිකාරය සඳහා දෙරක් විවෘත වෙලා තියෙනවා කියලා, අපට දිගටම ඒකෙ යන්න පුළුවන්. මේ විදිහට ධාතු මනසිකාරය නිවැරදිව අපි වඩනවා නම්, මෙන්න මේ ස්වාමීන් වහන්සේ කියන විදිහට, නැත්නම් කිංසුකෝපම සූත්‍රයේ සඳහන් වෙන විදිහට, ධාතුන්ගේ පෞද්ගලික ලක්ෂණ ක්‍රමානුකූලව දැකලා, ඊළඟට පොදු ලක්ෂණ දැකලා මේකේ හොඳට පුහුණුවක් ලැබුව නම්, මේකේ හොඳට ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය දැකගත්ත නම්, ඒ හරහාත් අපිට ලොකු දැනුමක්, ලොකු ප්‍රඥාවක්, නිවැරදි දර්ශනයක් පහළ කරගන්න පුළුවන්.

එතකොට මේ කටයුතු කරන්න කරන්න, කෙනෙක් තේරුම්ගන්නවා 'මේ කය හුදු කයක් පමණයි'; මේ කය 'මගේ කයක්', නැත්නම් 'මේ පුද්ගලයෙක්', 'මේ සත්ත්වයෙක්' කියන සංඥාවෙන් අයින් වෙලා, මේක 'හුදු කයක් පමණයි' කියන අවබෝධයට එන්න පුළුවන්. ඊළඟට අපි හිතමු භාවනාව කරන වෙලාවෙදී මෙබඳු දැනුමක් ලබනවා; නැත්නම් මෙබඳු අවබෝධයක් ඇසුරු කරනවා. නමුත් භාවනාවෙන් පස්සේ ඒ අවබෝධය ටිකක් පිරිහිලා යනවා. ආයින් භාවනා කරනවා. ඒ භාවනා කරද්දී මේක අවබෝධයක් වශයෙන් එනවා. ප්‍රඥාවක් වශයෙන් වර්ධනය වෙනවා. හැබැයි භාවනා කළාට පස්සේ, නැත්නම් අනිකුත් වැඩ කටයුතු කරද්දී, මේක තාම හොඳට මෝරල නෑ. හොඳට කිඳබැහැල නෑ. එයා හැබැයි තේරුම් අරගන්නවා 'මෙනෙ නම් ධාතු ලක්ෂණ ස්වභාවයක් තමයි තියෙන්නේ, මට ඒක භාවනා කරද්දී හොඳටම වැටහුණා, ඒක මට හොඳට ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් තේරුණා' කියල අන්න තමන්ගේ ඒ ආපු අවබෝධය තමන් මෙනෙහි කරනවා. මෙනෙහි කරලා දැන් මොකද කරන්නේ? මේ කය පාවිච්චි කරනවා නැවත නැවත මේ ධාතු ලක්ෂණ මතු කරගනිමින් අර ප්‍රඥාව හොඳට තහවුරු කරගන්න. ඒ කියන්නේ මේ ප්‍රඥාව එක පාරටම මුළු පැය විසිහතරම තියෙන විදිහට අපිට එන්නෙ නැහැ. මේ ප්‍රඥාව කෙනෙකුට ධාතු මනසිකාරය

වඩද්දී විටින් විට තමයි එන්නේ. හැබැයි ඒ හොඳ අවදි වීමක්. හිත තුළ ලොකු ප්‍රඥාවක් අවදි වීමක්. හිත තුළ ලොකු පරිවර්තනයක් සිද්ධ වෙන්න මේ ක්ෂණිකව එන අවබෝධය සැහෙන්න ප්‍රමාණවත්. හැබැයි එයා තේරුම් අරගන්නවා 'මේ ක්ෂණික අවබෝධයක් පමණයි, තාම මේක හොඳට තහවුරු වෙලා නැහැ. මම නැවත නැවත මේක කළ යුතුයි. නැවත නැවත මේක බහුලීකෘත කළ යුතුයි' කියලා. එයා ඒ නිසා මේ කය හොඳට පාවිච්චි කරනවා, තමන්ට ලැබිවිට මේ කය නැවත නැවත පාවිච්චි කරනවා මේ ධාතු ලක්ෂණ - මතු වෙන මතු වෙන ධාතු ලක්ෂණ - නැවත නැවත නිරීක්ෂණය කරමින් තව තව සතිය දියුණු කරගන්න, තව තව ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න.

ඒ අවස්ථාවේදී බුදුරජාණන් වහන්සේත් සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී සඳහන් කරනවා 'අතී කායෝති වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිකා හොති. යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සතිමත්තාය' දැන් මේ කය පාවිච්චි කරන්නේ හුදෙක්ම සතිය දියුණු කරගැනීම සඳහායි. ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සඳහායි. හුදෙක් සතිය දියුණු කරගන්න ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න මේ කය පාවිච්චි කරනවා. පින්වත්නි, එක පැත්තකින් අපේ තිබිවිට අර දෘෂ්ටි ගැලවිලා ගිහිල්ලා අපි ගාව තිබිවිට විවිධාකාර මමත්වයන් පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ අයින් වෙලා ගිහිල්ලා, ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දකින්න යෝගාවචරයෙක් පුරුදු වෙනවා. ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දකින්න දකින්න, එතකොට මේ කය එයාට ප්‍රයෝජනවත් වෙනවා තව තව සතිය පිහිටුවන්න; තව තව ප්‍රඥව වඩාගන්න.

ඊළඟට හොඳට මේ තත්වය දියුණු වෙලා, හිතින් ටික ටික මේ ධාතු ලක්ෂණ බොඳ වෙලා ගිහිල්ලා, හිත ටිකක් ඊට වඩා විවේකීව ඉන්න ස්වභාවයකට පවා පත් වෙලා, ඔන්න ධාතු මනසිකාරය හරහාම කෙනෙකුට 'අනිස්සිත ස්වභාවයක්' පවා ඇති කරගන්න පුළුවන්. ඒ නිසාම බුදුරජාණන් වහන්සේ ධාතු මනසිකාරය ගැන සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දේශනා කරනවා 'අනිස්සිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' ඔන්න ධාතු මනසිකාරය හරහාත් හිතේ අනිස්සිත භාවයක් ඇති කරගන්න කෙනෙකුට අවස්ථාව

තියෙනවා. ඊළඟට ඒ අනිස්සිත භාවය පවත්වමින්, හැබැයි තව තව ඉදිරියට භාවනා කරන්න ඕනෑ හිතේ කෙලෙස් දුරු කරගන්න. ඒ වුණත් මේ භාවනාවත් කිසි සේත්ම තවත් භාවනාවකට දෙවෙනි නෑ. ඒ නිසා අපි මේ දකින, අද වුණත් අත්දකින ධාතු මනසිකාරය කෙනෙක් වඩනවා නම්, ඒකෙ කොපමණ දුරකට අපේ ප්‍රඥාව දියුණු වෙයිද කියන එක ගැන සැහැල්ලු කොට සැලකිය යුතු නෑ. ඒ හින්දා අපි සැහෙන්න උදෙසාගයෙන් වුවමනාවෙන් මේ කටයුත්තෙ යෙදෙනවා නම්, විශ්වාසයෙන් මේ කටයුත්තේ යෙදෙනවා නම්, අපිට ධාතු මනසිකාර භාවනාව හරහා විශේෂයෙන්ම ප්‍රඥාව සැහෙන්න දියුණු කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. ඒ නිසා ධාතු මනසිකාරය විශේෂයෙන්ම ප්‍රඥාව දියුණු කරන, නැත්නම් ඒ සඳහා භාවිත වෙන භාවනාවක්.

ඉතින් ඒ නිසා මේ කටයුතු, මේ තොරතුරු, අපි නිවැරදිව තේරුම් අරගෙන, මේක කළ යුතු ආකාරයත් පිරිසිදු කරගෙන අපි උනන්දුවෙන් මේ කටයුත්තේ යෙදෙමු. ඒ හරහා අපි හිතේ තියෙන කෙලෙස් දුරු කරගෙන, අපේ හිතේ තියෙන දෘෂ්ටි අයිත් කරගෙන, අපේ හිතේ තියෙන වැරදි ආකල්ප දුරු කරගෙන, ටික ටික ධාතු ගැන නිවැරදි අවබෝධයක් ඇති කරගෙන, අපේ හිතේ තියෙන විවිධාකාර කෙලෙස් ස්වභාව යටපත් කරගෙන, අඩු කරගෙන, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන විදිහට මෙතන තියෙන්නෙ හුදු ධාතු ස්වභාවයක් පමණක් බව අවබෝධ කරගන්න අප සියලුදෙනාටම අද දින ධර්ම දේශනාව උදවු වේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරමින් අද ධර්ම දේශනාව අවසන් කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

3 | ආයතන පිළිබඳ නිවැරදි අවබෝධය

නමො තසු භගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධසු

ඡ එස්සායනනො අයං, භික්ඛු, පුරිසෝති

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මැණිවරුනි, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වතුනි, අපි මේ එකසිය අනූහයවෙනි භාවනා වැඩසටහනට ඉස්සරහින් තියාගත්තේ ධාතුච්ඡේද කියන සූත්‍රය. මේ ධාතුච්ඡේද සූත්‍රය අන්තර්ගත වෙන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ උපරිපණ්ණාසකයේ. බොහොම වටිනා සූත්‍රයක්. මොකද, භාවනාවට අදාළ කරුණු රාශියක් මේ සූත්‍රය තුළ ඉදිරිපත් වෙලා තියෙනවා. අපි පොඩ්ඩක් මතක් කරගත්තොත්, එදා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සූත්‍රය දේශනා කරන්නේ තමන්වහන්සේ වෙනුවෙන්ම පැවිදි වෙච්ච පුක්කුසාති කියන රජතුමාට, නැත්නම් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේටයි. ඒ වෙනකොට පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ යම් පමණක සමාධියක් දියුණු කරගෙන ධ්‍යාන මට්ටමකට වඩාගෙන, බුදුරජාණන් වහන්සේ සමීපයේ මුලින්ම ධ්‍යාන සුවයෙන් වැඩ ඉන්නවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ වෙලාවේදී මුකුත් කියන්න ඉදිරිපත් වෙන්නෙ නෑ. දේශනා කරන්න ඉදිරිපත් වෙන්නෙ නෑ. ඒ වෙනුවට බුදුරජාණන්

වහන්සේන් සමචන් සුවයෙන් වැඩ වාසය කරනවා. එතකොට මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඉඳුරන්ගේ තියෙන ප්‍රසන්න භාවය, ඊළඟට සංයත ස්වභාවය, තනිව හැසිරෙන ස්වභාවය, සමාහිත ගතිය දකින බුදුරජාණන් වහන්සේ මේවා ගැන පැහැදිලි පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට ධර්මය දේශනා කරන්න උත්සාහවත් වෙනවා. මෙතෙන්දී තමන් වහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ බවචන් කියන්නේ නැතුව බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝම සෘජුව තමන්වහන්සේ අවබෝධ කරපු ධර්මය පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දේශනා කරනවා. එතකොට දහම තුළින්ම තමන්වහන්සේව හඳුනාගන්න තමයි මේ පෙළගස්වන්නේ. නැත්නම් උත්සාහවත් කරවන්නේ. යො ධම්මං පසුනි සො මං පසුනි⁷ 'යමෙක් ධර්මය දකීද හෙතෙම තමන්වහන්සේව දකිනවා; මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේව දකිනවා' කියන මේ කාරණාව මත පිහිටල තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන්වහන්සේ අවබෝධ කරපු ධර්මය දැන් ටිකෙන් ටික ටිකෙන් ටික ගැඹුරට ගැඹුරට ප්‍රකාශ කරගෙන යන්නේ.

අපි ඊයෙ සාකච්ඡා කළා බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලින්ම පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට පැහැදිලි කරල දෙනවා අපි සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් මමෙක් කියලා ප්‍රකාශ කළාට ඇත්තටම මෙතන තියෙන්නේ ධාතු හයක් කියලා. එතකොට අපි ඊයෙ විශේෂයෙන්ම ඒ ධාතු සම්බන්ධයෙන් කථා කළා. ධාතු පහක් ගැනයි අපි ඇත්තටම කථා කළේ - පඨවි ආපෝ තේජෝ වායෝ ආකාස කියන මේ ධාතු සම්බන්ධයෙන්. ඒකේ එන විඤ්ඤාණ ධාතුව සම්බන්ධයෙන් අපි වෙනමම දේශනයක් කරන්න බලාපොරොත්තු වෙනවා ඉදිරියේදී. ඉතින් මේ ධාතු ගැන කථා කරද්දී අපි ඊයෙ සාකච්ඡා කළා මේ ධාතු නිකම් අපි පොතෙන් පතෙන් දැනගත්තට, නැත්නම් දැනුමක් වශයෙන් ඇති කරගත්තට ඒක ප්‍රමාණවත් වෙන්න නැහැ. ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් වශයෙන් අපි ඇති කරගන්න නම්, මේ ධාතු ගැන, ධාතු ලක්ෂණ ගැන යම් වැටහීමක් ඇති කරගෙන, ඒ ධාතු ලක්ෂණ අපි හොඳින් සමාහිත හිතකින්, ඒකාග්‍ර වූ හිතකින්

⁷ සංයුත්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්ත, පෙර වග්ග, වක්කලි සූත්‍රය

ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් ඇස්පනාපිට වර්තමාන වශයෙන් මතු වෙන මතු වෙන ආකාරයට දැනගැනීම අවශ්‍යයි කියන එක සාකච්ඡා කළා.

අපි විශේෂයෙන්ම ඊයෙ ධාතු මනසිකාර භාවනාවේදී සාකච්ඡා කළා කොහොමද කෙනෙක් නිවැරදිව ධාතු මනසිකාර භාවනාවක යෙදෙන්නේ, මොන වගේ ආකල්පමය වෙනසක් කෙනෙක් තුළ මේ ධාතු මනසිකාර භාවනාව කිරීමෙන් පස්සේ ඇති වෙනවද කියලා. ඒ කාරණයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරපු උපමාව අපිට බොහොම වටිනවා. ගවසාතකයෙක් ගවයෙක්ව සාතනය කරලා කැලි කැලිවලට කොටස්වලට වෙන් කරලා, ඊළඟට ඒ තැනැත්තා සතර මංහන්දියක මස් විකුණනවා. එතකොට දැන් මේ මස් සංඥාව මිසක් කිසි සේත්ම සතෙක්ගෙ සංඥාවක්, සත්ත්ව සංඥාවක්, ගවයෙක්ගෙ සංඥාවක් ඇත්තෙම නැහැ. එතකොට කෙනෙක් ධාතු මනසිකාරය පටන්ගන්නකොටත් කෙනෙක් තුළ 'මේ මම භාවනා කරනවා', නැත්නම් 'කෙනෙක්' 'පුද්ගලයෙක්' 'ස්ත්‍රියක්' 'පුරුෂයෙක්' කියන ආකල්පයක් තියෙන්න පුළුවන්. නමුත් කාලයක් තිස්සේ හොඳට ධාතු මනසිකාර භාවනාවේ යෙදෙන්න යෙදෙන්න අපි තුළ නිවැරදිව මේ භාවනාව වැඩෙනව නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ උපමාවේ පෙන්නපු ඒ ආකල්පමය වෙනසක්, දෘෂ්ටියේ වෙනසක් ඇති වෙන්න ඕනෑ. එතකොට එබඳු දෘෂ්ටියේ වෙනසක් ඇති වුණා නම් තමයි අපිට හොඳින් තේරෙන්නේ මේ ධාතු මනසිකාරය කියන භාවනාව හොඳට ප්‍රගුණ වෙලා තියෙනවා කියලා. ඒ කියන්නේ අපේ ප්‍රඥාව ඔන්න ධාතු මනසිකාරය හරහා වැඩිල තියෙනවා. ඒ වගේමයි ආකල්පමය වෙනසක් දැන් අපේ හිතේ සිද්ධ වෙලා තියෙනවා. වර්තයේ වෙනසක් දැන් සිද්ධ වෙලා තියෙනවා. 'අපි කොහොමද අපි දිහා බලන්නේ, කොහොමද ලෝකය දිහා බලන්නේ', කියල මේ ආකල්පමය වෙනසක් අපි තුළම ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් ඇති වෙලා තියෙනවා. ඊළඟට ඒක තව තව ප්‍රගුණ කිරීමක් තමයි ඉස්සරහට කරන්න තියෙන්නේ. ඒ කියන්නේ භාවනාවේ යෙදෙනකොට විටින් විට බොහොම 'ඇස් ඇරෙන විදිහේ' මෙබඳු වැටහීම් එන්න පුළුවන්. හැබැයි එතනින් සියල්ල

සම්පූර්ණ වෙන්වේ නැහැ. ඒ වැටහීම හොඳට තහවුරු වෙනකල්, ඒ වැටහීම පාදක කරගෙන කෙලෙස් දුරු වෙනකල් භාවනාව කරන්න අවශ්‍ය වෙනවා.

ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ 'කායෙ කායානුපස්සි විහරති'. දැන් මේ කායානුපස්සනාවට අයත් භාවනාවක් තමයි මෙතෙක්දී ධාතු මනසිකාරය කියලා කියන්නේ. ඉතින් මේ ධාතු මනසිකාරයේ යෙදෙමින් කාලාන්තරයක් වාසය කරන්න සිද්ධ වෙනවා. විටින් විට අපිට යම් යම් වැටහීම්, අවබෝධ, ප්‍රඥවේ පෙළගැසීම් එන්න පුළුවන්. ඒවා වචන කීපයකින්, නැත්නම් සිතිවිලි කීපයකින් හිතේ මතු වෙන්න පුළුවන්. හැබැයි අපි හිත ඊට පස්සේ නිශ්ශබ්ද කරගෙන, නිහඬ කරගෙන තව දුරටත් මේ දේවල් හොඳින් සමාහිත හිතකින් නිරීක්ෂණය කිරීමයි කරන්න තියෙන්නේ. එතකොට ඒ විදියට අපි හොඳින් නිරීක්ෂණය කරගෙන නිරීක්ෂණය කරගෙන යනව නම්, ඊළඟට අපිට තව තව මේකේ හොඳ තහවුරු භාවයක් ඇති වෙනවා. ඒ කියන්නේ මුලින් යම් පමණක සතිමත් භාවයකින් යම් පමණක සමාහිත භාවයකින් අපි මේ කටයුත්තේ යෙදෙනවා. ඔන්න අපිට තේරෙනවා එතකොට එක පාරටම යම් අවබෝධයක් එනවා. යම් වැටහීමක් එනවා. ඊට පස්සේ අපිට තේරෙනවා මේ කරපු භාවනාවේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මේ වගේ ආකල්පමය වෙනසක්, මෙන්න මෙබඳු අවබෝධයක් මට ලැබුණා කියලා. හැබැයි තාම මේක තහවුරු වෙලා නැහැ. මේක හොඳට ස්ථිර වෙලා නෑ. මේක හොඳ පරිපූර්ණත්වයකට පත් වෙලා නෑ.

ඒ නිසා තව දුරටත් මේ කයම පාවිච්චි කරනවා මේ පරිපූර්ණත්වය අත්දැකීම සඳහා. ඒ නිසාමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ 'යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සති මත්තාය අනිස්සිතො ච විහරති'. අන්න හුදෙක්ම මේ කටයුත්ත සඳහා මේ කය උපයෝගී කරගන්නවා. කයේම මතු වෙන විවිධාකාර ධාතු ගුණ නිරීක්ෂණය කරනවා. මෙහෙම නිරීක්ෂණය කරන්න නිරීක්ෂණය කරන්න තව තව සතියත් දියුණු වෙනවා. ඒත් එක්කම ප්‍රඥවත් දියුණු වෙන්න පටන්ගන්නවා. ආකල්පමය වෙනස ටික ටික ටික ටික තහවුරු

වෙන්න පටන්ගන්නවා. එතකොට අපි ඊයෙත් මතක් කරගන්නා මේ ධාතු මනසිකාර භාවනාව, රූපය මුල් කරගෙන කරන මේ භාවනාවත් සෑහෙන්න ගැඹුරකට අපිව අරගෙන යන බව. මෙතනින් පවා කෙනෙක්ගේ දෘෂ්ටියේ සෘජු භාවයක් නිවැරදි දැක්මක් කෙනෙක් තුළ ඇති වෙන්න පුළුවන් බව. මේකමයි අර ඊයෙ අපි උපුටා දැක්වුවෙ. කිංසුකෝපම සූත්‍රයේ පෙන්නලා දෙනවා මේ ධාතුන්ගේ - හතර මහා ධාතුන්ගේ - විශේෂයෙන්ම ඇති වීමත් නැති වීමත් හොඳින් දැක දැක හොඳින් ඒක පුහුණු කරමින් කෙනෙක් කටයුතු කළා නම් අන්න ඒකෙන්ම, නැත්නම් ඒ තුළින්ම කෙනෙක්ගෙ හිතේ හොඳ ප්‍රඥවක් අවදි වෙලා දෘෂ්ටියේ වෙනසක්, දෘෂ්ටියේ පිරිසිදු භාවයක් ඇති වෙන බව.

අද අපි ඒකේ තවත් ටිකක් එහාට යනවා මේ ධාතුවිභංග සූත්‍රයේ. ධාතු හයකින් සමන්විතයි මේ කියන 'කෙනා' 'පුද්ගලයා' කියලා විස්තර කරපු බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔන්න තවත් පැත්තක් කියනවා ඊළඟට. ඡ එස්සායතනො අයං, හික්ඛු, පුරිසො'ති. දන් මේ එක එක පැතිවලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට ධර්මය දේශනා කරනවා. ඔන්න තව පැත්තක් කියලා දෙනවා - 'ඡ එස්සායතනො' කියල මේ ආයතන, ස්පර්ශායතන හයක් වශයෙන්, මේ 'කෙනෙක්' 'පුද්ගලයෙක්' 'මමෙක්' 'සත්ත්වයෙක්' කියල හඳුන්වන මේ දේ ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මෙතන තියෙන්නේ ආයතන හයක්. ස්පර්ශායතන හයක්. සාමාන්‍යයෙන් ස්පර්ශායතන හයක් කියුවහම, වක්‍රායතනය සොත්ථායතනය සාණායතනය ජ්ඣායතනය කායායතනය මනායතනය කියලා ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයක් පෙන්නනවා. ඒ කියන්නේ ඇස කන නාසය දිව ශරීරය මනස කියලා. ඊළඟට ඒවාට අරමුණු වෙන බාහිර ආයතන හයක් පෙන්නනවා, රූපායතනය සඤ්ජායතනය ගන්ධායතනය රසායතනය පොඨ්ඨිකායතනය ධම්මායතනය කියලා. ඒ කියන්නේ, ඇසට රූප, කනට ශබ්ද, දිවට රස, නාසයට ගඳ, කයට ස්පර්ශ, මනසට ධර්ම, නැත්නම් මනසට අරමුණු වෙන දේවල්.

මේ විදිහට අපිට සරලව තේරුම්ගන්න පුළුවන් - අපි ඇස් දෙක ඇරගෙන ඉන්නකොට අපිට රූප පේනවා. මේ ඇහැ කියන ආයතනය හරහා එතකොට මේ එළියෙ තියෙන රූප කියන ඒ බාහිර ආයතනය සම්මුඛ වෙනවා. එතකොට මේ හරහා අපිට දැනීමක් ඇති වෙනවා. ඉතින් ඕක දිගට විස්තර කරන්න පුළුවන් 'වක්කුකුඳු පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්කුච්චිකුකුණං, තිණණං සංඛාති එසෙසා'⁸ ඔය ආදී වශයෙන් බොහෝ සූත්‍රවල මේ විස්තර සඳහන් වෙනවා. මේ විදිහට මේ ආයතන දෙකක සංඝට්ටනයක් සිද්ධ වෙනවා. ඒ වගේමයි ඔන්න කනට සද්ද හම්බ වෙනවා, අරමුණු වෙනවා. ඊළඟට නාසයට ගඳ සුවඳ අරමුණු වෙනවා. දිවට රස අරමුණු වෙනවා. කයට ස්පර්ශ අරමුණු වෙනවා. ඒ වගේමයි මනසට විවිධාකාර 'දේවල්' අරමුණු වෙනවා. එතකොට මේ විදිහට අපේ බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කියන්නේ මෙබඳු මේ ආයතනයන්ගේ හැසිරීමක් තමයි මේ 'කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් මමෙක්' කියලා කියන්නේ. 'සත්ත්වයෙක්' කියලා කියන්නේ. අපිට මේක හිතාගන්න එතරම්මත් අමාරු නෑ. අපිට තේරෙනවා මේ ඇස් කන් නාසා ආදී ඉඳුරන් තියෙන ඕනෑම සත්ත්වයෙක් මෙබඳු පරිසරයක තමයි ජීවත් වෙන්නේ. එයාගෙ සම්පූර්ණ අත්දැකීම් සම්භාරය මේ ආයතන හය මත තමයි රඳ පවතින්නේ. එයා මේ ආධ්‍යාත්මික ආයතනවලින් බාහිර ආයතන ස්පර්ශ කරනවා. ගොදුරු කරගන්නවා. ඒවා ගොදුරු කරගෙන තමයි මුළු ජීවිතේම ගත කරන්නේ. උපන් මොහොතේ ඉඳන් මියයන මොහොත දක්වාම එතකොට මෙයා මේ ආයතනත් එක්ක ගනුදෙනුවක් කරමින් තමයි කටයුතු කරන්නේ.

හැබැයි මේකේ තියෙන ප්‍රශ්න තමයි මේ ආයතන හරහා අපි මේ විදිහට අරමුණු ගන්නකොට මේ හරහා කොයි තරම් නම් අපේ හිත සකස් වෙනවාද, කොයි තරම් නම් අපේ හිත වැඩෙනවාද, එහෙම නැත්නම් මේ ගනුදෙනුව හරහා කොයි තරම් නම් හිත කෙලෙසෙනවාද, කොයි තරම් නම් නැවත නැවත සංසාරට

⁸ මජ්ඣිම නිකාය, උපරි පණ්ණාස, සළායතන වග්ග, ඡජක්ක සූත්‍රය

බැඳෙනවාද, කියන කාරණාව ටිකක් හිතලා බලන්න වටිනවා. ඒ නිසා ආයතන ගැන කතා කරනකොට, විශේෂයෙන්ම භාවනාවට පිළිපත් පිරිසක් වශයෙන් අපිට මේ ආයතනයන්ගේ තියෙන යම් සංවර භාවයක් ගැන කතා කරන්න සිද්ධ වෙනවා. ඉන්ද්‍රිය සංවරය ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේ විවිධ දේශනාවල මතු කරලා පෙන්නවා. මොකද අපිට ඇහැ ඇරගෙන ඉන්නකොට පේන්න තියෙන රූප හරහා අන්තිමට අපේ හිත කෙලෙසෙනවා. ඒ වගේමයි කන හොඳින් ඇහෙනකොට ඇහෙන සද්ද හරහා අපේ හිත කෙලෙසෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි නාසයෙන් හොඳට ගඳ සුවඳ දූනෙනකොට මේ දූනෙන ගඳ සුවඳ අරමුණු හරහා අපේ හිත කෙලෙසෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි දිවට දූනෙන විවිධාකාර රස හරහා අපේ හිත කෙලෙසෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි කයට දූනෙන විවිධාකාර ස්පර්ශ හරහා අපේ හිත කෙලෙසෙන්න පුළුවන්. මනසට එන විවිධාකාර අරමුණු හරහා අපේ හිත කෙලෙසෙන්න පුළුවන්.

එතකොට අපිට තේරෙනවා මේ අරමුණු ගත්තට වරදක් නෑ, මේ අරමුණු තියෙනවා. ඒ වගේමයි අපේ ඉඳුරන් බොහොම ප්‍රසන්නව තියෙනවා. ක්‍රියාත්මකව තියෙනවා. ඉතින් මේවයේ ගනුදෙනුව සිද්ධ වෙද්දි දන්නෙම නැතුව කලින් නොතිබිවිච කෙලෙස් උපදින්න පුළුවන්. දැනටමත් තියෙන කෙලෙස් තව තව වර්ධනය වෙන්න පුළුවන්. අපි සාමාන්‍යයෙන් කථා කරනවා බොහොම නිරෝගී මනුස්ස ජීවිතයක් ගැන; අපි එහෙම දෙයක් ප්‍රාර්ථනා කරනවා. තියෙන ජීවිතේ අගය කරනවා. නමුත් අපි මේ ලැබිවිච ඉන්ද්‍රිය හරහා, මේ ලැබිවිච ආයතන හරහා අපි අපේ හිත තව දුරටත් කෙලෙසගන්නවාද, නැත්නම් අපි අපේ හිත තව දුරටත් ආරක්ෂා කරගන්නවාද කියන කාරණය ටිකක් හිතල බලන්න සිද්ධ වෙනවා. මොකද අපි උපදිනකොට යම් පමණක පිරිසිදු භාවයක් අපේ හිතේ තිබුණා. ඒත් එක්කම යම් පමණක අනුසය ස්වභාවයකුත් අපේ හිතේ තිබුණා. නමුත් අපි මේ ජීවිතේ ගත කරද්දි මේ ආයතන හසුරුවනකොට, කොයි තරම් නම් අපේ හිත මේ හැසිරීම හරහා කෙලෙසුණාද, කොයි තරම් නම් මේ ජීවිතය ඇතුළතදි අපේ අර

අරගෙන ආපු ආශ්‍රව ගොඩට තවත් ආශ්‍රව එකතු වුණාද, කියලා අපිට පොඩ්ඩක් නිකම් හිතලා බලන්න පුළුවන් තාර්කිකව වුණත්. එතකොට අපි මියයනකොට, මේ ඉන්ද්‍රියන්ගේ ගනුදෙනුව හරහා අපි තවත් කෙලෙස් ගොඩක් අරගෙනද මැරෙන්නේ? එහෙම නැත්නම් අඩු තරමින් මේ අරගෙන ආපු කෙලෙස් ගොඩ පොඩ්ඩක් හරි අඩු කරගෙනද මියයන්නේ?

ඇත්තෙන්ම මේ වගේ කාරණාවක් හිතල බලනකොට තේරෙනවා, අපි සාමාන්‍යයෙන් අසතිමත්ව කල් ගත කරන්න ගත කරන්න, මේ ඉන්ද්‍රියවලට එන අරමුණුවල අපි අහු වෙන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඇහෙන් ලස්සන රූපයක් දැක්ක ගමන් ඔන්න අපේ හිත ඇලෙනවා. ඒ එක්කම රාගය ඔන්න හටගන්නවා. ඒත් එක්කම හිතේ ඇතුළේ කථාවක් ගොතගොතා අපි සිහින ලෝකෙක අතරමං වෙන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඉතින් ඒකටම ගැළපෙන විදියට කෙලෙස් වර්ධනය වෙවී වර්ධනය වෙවී සම්පූර්ණ ප්‍රපංචයක අතරමං වෙන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි අපේ කනෙන් සද්දයක් ඇහෙනකොට ඒක බොහොම ප්‍රිය උපදවන සද්දයක් නම් අපි ඒක තව ටිකක් අහනවා. තව පුළුවන් තරම් ඒකට සමීප වෙලා අහන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඒකම අභිනන්දනය කරනවා. ඒකෙම සතුටු වෙනවා. ඒකම නැවත නැවත අහන්න ඔන්න උත්සාහවත් වෙනවා. දන්නෙම නැතුව මේ සද්දය හරහා සැහෙන්න හිත කෙලෙසෙනවා. ඒ වගේමයි නාසයෙන් හොඳ මිහිරි සුවඳක් ආසුරණය කරනකොට ඒකෙ තියෙන සැපයට අපි ලොල් වෙනවා. ඒකේ තියෙන සුවඳට අපි ලොල් වෙනවා. ඉතින් නැවත නැවත අපි ඒක ආසුරණය කරනවා. ඒ නිසාම අපි දන්නෙම නැතුව ලොකු කෙලෙස් රාශියක් අපේ හිතේ ජනිත වෙනවා. ඒ වගේමයි අපි පුළුවන් තරම් හොඳ හොඳ රස මසවුල හොයාගෙන යනවා විවිධාකාර තැන්වලට. පුළුවන් තරම් දිව පිනවීම සඳහාම උත්සාහවත් වෙනවා. ඉතින් මේ හරහා අපි දන්නෙම නැතුව අපේ හිතේ කෙලෙස් තට්ටුවක් ගොඩනැගෙනවා. ඒ වගේමයි මේ කයෙහුත් අපි කැමති කැමති ස්පර්ශ ලබන්න, කැමති කැමති අය - කැමති කැමති දේවල්, ළං කරගෙන හොඳ හොඳ ස්පර්ශ ලබන්න

ප්‍රණීත ප්‍රණීත ස්පර්ශ ලබන්න සැහෙන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඒ හරහා දන්නෙම නැතුව ඔන්න රාගානුසය පැත්තෙන්, නැත්නම් කාමාශ්‍රව පැත්තෙන් දන්නෙම නැතුව සැහෙන්න වර්ධනය වෙලා. මේ විදියටම අපි හිතක් ඔහේ යන්න ඉඩ අරිනවා. හිතටත් නා නා ප්‍රකාර අරමුණු එනවා. නා නා ප්‍රකාර අරමුණු එනකොට අපි ඒවා ඔස්සේත් ඔහේ දුවනවා. ඒවත් ඔහේ හිතේ වැඩ කරන්න ඉඩ අරිනවා. දන්නෙම නැතුව හිත ලොකු ප්‍රපාතයකට අපිව ඇදගෙන යනවා.

මේ නිසා අපිට තේරෙනවා මේ දේවල් දන්නෙම නැතුව අපිට ළං වෙලා ලොකු වින්නැහියක් කරනවා. ලොකු භානියක් කරනවා. අපි හැබැයි මේවා ගැන කිසිම අවබෝධයක් නැතුව හිතන්නේ, පුළුවන් තරම් ඇහැට හොඳම ලස්සනම දැකුම්කලුම රූප පෙන්නීම තමයි 'සැප විඳිනවා කියන්නේ' කියලා. ඉතින් ඒ නිසා අපි දැනට තියෙන දේවල්වලින් සැහීමට පත් වෙන්නේ නැතුව, අපේ ගෙවල් දෙරවල්වලට උපරිම මට්ටමේ දේවල් ළං කර ගන්න අපි පුළුවන් තරම් වෙහෙසෙනවා. කළු සුදු රූපවාහිනියක් නම් තියෙන්නෙ, ඔන්න වර්ණ රූපවාහිනියක් අරගෙන අපි පුළුවන් තරම් ඇහැ පිනවන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඊළඟට චිත්‍රපටියක් ආවහම ඉතින් ඒක උපරිම මට්ටමින් පෙන්න පෙන්න මේ ඇහැ පිනවන්න උත්සාහවත් වෙනවා. අපි 'සැප විඳිනවා' කියලා අර්ථ දක්වනවා මෙන්න මේ තත්ත්වයට. ඒ මදිවාට පුළුවන් තරම් මේ රටේ සැප විඳගන්න අමාරු නම්, පුළුවන් තරම් උපරිම මට්ටමෙන් ඇහැ පිනවන්න අමාරු නම්, ඔන්න අපි තවත් ඊට වඩා හොඳ උත්කෘෂ්ට මට්ටමේ කියල කියන රූප පෙන්නන තැනක් රූප පෙන්නන රටක් හොයාගෙන යනවා. ඊළඟට අපි මේ රටේ තියෙන සද්ද මදි කියල හිතලා ඊට වඩා හොඳ උත්කෘෂ්ට මට්ටමේ ප්‍රණීත මට්ටමේ සද්ද අහන තැනකට යනවා.

ඉතින් මේ විඳිනට අපි 'සැප විඳිනවා' කියන එක අර්ථ දක්වන්නේ, මේ ඇහැට කොහොමද පුළුවන් තරම් දැකුම්කලුම, කැමතිම රූප පෙන්නන්නේ? මේ කනට කොහොමද පුළුවන් තරම් ඉතාම මිහිරි සද්දම අස්සන්නේ? මේ නාසයෙන් කොහොමද ඉතාම මිහිරි ගන්ධයන්ම, නැත්නම් සුගන්ධම ආඝ්‍රාණය කරන්නේ? මේ දිවට

කොහොමද උදේ ඉඳන් රැ වෙනකල් කැමති කැමති රසයන්ම දෙන්නේ? ඊළඟට මේ කයටත් උපරිම මට්ටමේ ස්පර්ශ ලබා දෙන්නේ කොහොමද? ප්‍රණීත මට්ටමේම ස්පර්ශ ලබා දෙන්නේ කොහොමද? ඉතින් ඔය පහ යම් අවස්ථාවක නැත්නම්, මොකක් හරි අයිනක් අල්ලගෙන හිත හිතා, කැමති කැමති දේවල්ම හිතහිතා, ඔන්න මනස හරහා අපි ආස්වාදයක් ලබන්නේ කොහොමද? වින්දනයක් ලබන්නේ කොහොමද? කියලා බලනවා.

මේක තමයි අපි සාමාන්‍යයෙන් 'සැප විඳිනවා' කියල කියන්නේ. මම හිතනවා මේ ප්‍රකාශයට කාටවත් එරෙහි වෙන්න බෑ. මොකද අපි සාමාන්‍යයෙන් 'සැප විඳිනවා' කියල කාම ලෝකයේ අපි සැප වශයෙන් සලකන්නෙම මේ තත්ත්වයන්. ඉතින් අපේ මිනිස්සු මේවා 'දෙන්නං දෙන්නං' කියලා, මේවා තමයි අපි ඉල්ලන්නේ. මේවා තමයි 'දෙන්නං' කියලා ඒගොල්ලො ප්‍රතිඥා කරන්නේ. ඒගොල්ලො 'දෙන්නං' කියනකොට, අපි මේවට කැමැත්තෙන් ඒ හරහාම හැසිරෙනවා. ඒ අනුව පුළුවන් තරම් මේවා ඔස්සේම යන ගතියක්, මේ පංචකාමයන් ඔස්සේම යන ගතියක් අපි තුළ තියෙනවා. ඉතින් එබඳු සංසාර ගමනක තමයි අපි මෙතෙක් සැරිසරලා තියෙන්නේ. මේ ආත්ම භාවයේදීත් අපි සැරිසරන්න උත්සාහවත් වෙන්නේ බොහෝ විට එබඳු පංචකාමයන් ඔස්සේම තමයි. ඇස් කන් නාසා ආදී ඉඳුරන් පිනවමින් තමයි අපි සාමාන්‍යයෙන් ජීවත් වෙන්න උත්සාහවත් වෙන්නේ. හැබැයි ඉතින් කාලයක් යනකොට සමහර කෙනෙකුට තේරෙන්න පුළුවන් මේකේ තියෙන ආදීනවය. මේකේ තියෙන නිස්සාරත්වය. ඒ වගේමයි මේකේ තියෙන බොහොම කෙටිකාලීන ස්වභාවය කෙනෙකුට තේරෙන්න පුළුවන්. ප්‍රශ්න වෙන්නේ මේ කොයි දේවත් ලබාදුන්නට මේකෙන් පූර්ණ තෘප්තියක් ලැබෙන්නෙ නැහැ. ඇහෙන්න කොයි තරම් රූප බැලුවත් ඒකේ සැහීමකට පත් වීමක් වෙන්නේ නැහැ. කනෙන් පුළුවන් තරම් සද්ද ඇහුවට ඒකේ සැහීමකට පත් වීමක් වෙන්නේ නැහැ. අපි යම් කිසි දෙයක් ඉල්ලනවා. ඒ වෙලාවේදී අපි ඒක දෙනවා. හැබැයි ඒක, ටික කාලෙකින් පස්සෙ ඔන්න නැවතත් ඒකාකාරී බවක් ජනිත කරනවා.

ඊළඟට අලුත් සද්දයකට යනවා; නැත්නම් අලුත් රූපයකට යනවා; අලුත් රසකට යනවා.

ඉතින් මේ විදිහට මේ ඉන්ද්‍රිය හරහා අපි ලබන වින්දනය බොහොම තාවකාලිකයි. නැත්නම් බොහොම කෙටි කාලයයි. මේකේ බොහොම රළු ආස්වාදයක් තියෙන්නේ කියලා අපිට සාමාන්‍යයෙන් තේරෙන්නෙ නෑ. විශේෂයෙන්ම තරුණ කාලෙදී නම් තේරෙන්නෙම නෑ. ඒ නිසා අපි දන්නෙම නැතුව ලොකු ප්‍රපාතවලට ඇද වැටෙනවා. ලොකු නොමග යෑම්වලට වැටෙන්න ඉඩ තියෙනවා. ඉතින් මේ වගේ ලොකු ප්‍රශ්නකාරී ස්වභාවයක් මේ ඉන්ද්‍රියවල තියෙනවා. ඒ වගේමයි මේ ඉන්ද්‍රියවලින් ලබන එකම අරමුණ පුද්ගලයො කීපදෙනෙකුට විවිධ විදියට තමයි දූනෙන්නේ. උදහරණයක් වශයෙන් අපි එක අරමුණක් ගනිමු. අපි හිතමු කෙනෙක් දකිනවා යම් කිසි රූපයක්. දැක්කහම එක්කෙනෙක් ඒ රූපයට කැමතියි. තවත් කෙනෙක් ඒ රූපයට අකමැතියි. තවත් කෙනෙකුට ඒක දැක්කත් එකයි නැතත් එකයි. අන්න ඒ වගේ මේ ඉන්ද්‍රියවලින් ඒ අරමුණට දෙන වටිනාකම අපි එකඑක්කෙනාගෙ හිතේ තියෙන ස්වභාවය මත, නැත්නම් අපි එක් එක්කෙනාගේ හිතේ රුවි අරුවිකම් මත තීරණය වෙනවා. එතකොට අපිට තේරෙනවා, අපි මේ ඉන්ද්‍රිය හසුරුවනවා; ආයතන හසුරුවනවා. හැබැයි ඒ ආයතනවල යම් ප්‍රශ්නකාරී ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි මේක කාටත් එක, පොදු සංකේතයකින් සලකන්නත් අමාරුයි. මොකද එක් කෙනෙකුට කැමති අරමුණක් තවත් කෙනෙකුට අකමැති අරමුණක් වෙන්න පුළුවන්. එතකොට මේ අරමුණ මතම නෙවෙයි මේක තීරණය වෙන්නේ; අපි එකිනෙකාගේ ඇතුළේ තියෙන අනුසය ස්වභාවයත් මත, නැත්නම් රුවි අරුවිකම් මතයි. එතකොට අපි මේ අරමුණක් මුල් කරගෙන ආස්වාදයක් ලබනවද, නැත්නම් ඒකෙන් පීඩාවක් ලබනවද, සතුටක් ලබනවද, දුකක් ලබනවද කියන කාරණාව ඒ අනුව තීරණය වෙනවා.

ඒ වගේමයි මේ ඉඳුරන් කිසි සේත්ම අපිට නිවැරදිම තක්සේරුවක් නිවැරදිම අවබෝධයක් ඇති කරන්නේ නැහැ. අපේ ඉන්ද්‍රියයේ ඇති තීව්‍රතාව, ඒකේ තියෙන සෞඛ්‍ය සම්පන්න ස්වභාවය

මතක් අපි මේ අරමුණෙන් ගන්න තොරතුරු ටික වෙනස් වෙනවා. උදහරණයක් වශයෙන් අපි තරුණ කාලෙදී අපේ මේ ඉඳුරන් හොඳට ප්‍රසන්නව තියෙනකොට හොඳට අපිට දේවල් දැකගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. හැබැයි කාලයක් යනකොට ඔන්න ඇස් පෙනීම දුර්වල වෙලා කිසිම දෙයක් හොඳින් ජේන්නේ නැතිව නිකම් පටලයක් බැන්ද වගේ දුර්වර්ණ වෙලා, නැත්නම් බොඳ වෙලා ජේන්න පටන්ගන්නවා. එතකොට මේ ඉන්ද්‍රියවල තාවකාලික ස්වභාවය, නැත්නම් ඒකේ තියෙන පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවය, ආදී විවිධාකාර හේතු මතයි මේක නිවැරදිව ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ කියන කරුණ අපිට සමහර වෙලාවට අමතක වෙනවා. අමතක වෙලා අපි හිතන්නේ මේක හැමදම මේ විදිහටම, ඔක්කෝම රූප මේ විදිහටම, පැහැදිලිවම ප්‍රසන්නව පෙනෙන්නයි කියලා. නමුත් අපිට තේරෙන්නේ නෑ, අපිට මතක් වෙන්නේ නෑ, මේ ඇහෙන්න දකින දැකීම, ඇහේ තියෙන පෙනීම බොහොම ටික කාලයයි. ටික කාලෙකින් මේ පෙනීම දුර්වර්ණ වෙලා යනවා. නැත්නම් මේකේ තියෙන මේ රසය නැති වෙලා යනවා. එහෙමත් නැත්නම් අපිට මේකෙන් එළියේ තියෙන රූපය මේ තරම් පැහැදිලිව දැකගන්න බැරි මට්ටමකට අපේ ඇතුළේ තියෙන ආයතනය දුර්වල වෙලා යනවා. දැකගන්න බැරි තරමට දුර්වල වෙලා යනවා. ඉතින් එහෙම බැලුවහම අපි ඇසුරු කරන මේ ආයතන බොහොම තාවකාලික බව, ඒවයේ යම් යම් හේතු මතම මේ දේ සිද්ධ වෙන බව, මොකක් හෝ හේතුවක් නිසා මේවා අඩපණ වෙන්න පුළුවන් බව, දුර්වල වෙන්න පුළුවන් බව, ඒ වගේම මේකෙන් වැරදි සංඥා ලැබෙන්න පුළුවන් බව, අපිට අමතක වෙනවා. ඒ නිසා සමහර වෙලාවට අපි විවිධාකාර දේවල් විවිධ විදිහට තේරුම්ගන්නවා. සමහර වෙලාවට අපි සතුරෙක්ව මිතුරෙක් කියලා හඳුනාගන්නවා. සමහර වෙලාවට එක පාටක්, වෙනත් පාටක් වශයෙන් පෙනෙනවා.

ඉතින් මේ විදිහට, මේ ඉඳුරන්ගේ තියෙනවා සැහෙන්න අවිනිශ්චිත භාවයක්. අස්ථිර ස්වභාවයක්. මේවා අපිට ඒ තරම්ම තේරෙන්නේ නැහැ. මොකද අපි ඒ ඉඳුරන් හරහා එන අරමුණට ගොදුරු වෙලා ඒක මතම රාග ද්වේෂ මෝහ ඇති කරගෙන අපි ඒ

ලෝකේ අතරමං වෙනවා මිසක්, අපිට මේවයෙ තියෙන මේ අස්ථිර ස්වභාවය ගැන, තාවකාලික ස්වභාවය ගැන, මේකෙන් එන තොරතුරු අපේ සිත ඇතුළෙදී යම් පමණක සංස්කරණයකට භාජනය වන බව, අපිට වැටහෙන්නෙම නැහැ. ඒ නිසා අපි රූපයක් දැක්කහම අපි දකින්නේ කැමති රූපයක් නම්, ඒකේ යම් හෝ අඩුපාඩුවක් තිබුණ නම් ඒ අඩුපාඩු අපි ඇතුළින් පුරවලා, හිතින් පුරවලා, සංස්කරණය කරලා, අපි ඒකට ඇලෙනවා. ඒ වගේමයි අපි දකින්නේ අකමැති රූපයක් නම්, ඒකට තව අකමැති දේවල් ටිකක් ඇතුළෙන් එකතු කරලා, හිතින් එකතු කරලා, අපි ඒ රූපෙන් එක්ක ගැටෙනවා. ඉතින් මේ වගේමයි කනෙහුත් නාසයෙහුත් දිවෙහුත් ශරීරයෙහුත් මනසිහුත් සිද්ධ වෙන්නේ. මේ එන එන අරමුණු අපි සංස්කරණය කිරීමක් ඇතුළෙ සිද්ධ වෙනවා. ඒ වගේමයි අපි ඒකට අගයක් ආඩම්බරයක් වටිනකමක් දෙන එකක් අපේ ඇතුළෙන් සිද්ධ වෙනවා.

එතකොට මේ විදියට බැලුවහම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන කරුණ - එනම්, “ස්පර්ශ ආයතන හයක්ය මේ ‘සත්ත්වයෙක්’ කියන්නේ” යන කරුණ, අපිට තේරෙනවා මේ ආයතන හයක් හරහා තමයි අපි මේ හැසිරෙන්නේ. හැබැයි මේ ආයතන හය කොයි තරම් නම් අපිට සත්‍යයම ප්‍රකාශ කරනවාද නිවැරදි දේම ප්‍රකාශ කරනවාද කියන කාරණාව ගැන අපිට සැක හිතන්න වටිනවා. ඒ කාරණාව අපිට ප්‍රශ්න කරන්න වටිනවා. ඒ තරමටම මේ ආයතන අපිව මුළාවේ යොදනවා. ඒ නිසාම බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ඉන්ද්‍රිය සංවර කරගන්න කියලා කියනවා. ඒ නිසා යෝගාවචරයින් වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවර කරගැනීම ගැන අපට හිතන්න වෙනවා. මේ අනුව අපි භාවනා කරන්න වාඩි වුණාට මදි. අපි ඵදිනෙද, ජීවිතයෙදි හැසිරිලා තියෙන්නේ පුළුවන් තරම් මේ හිත කෙලෙසෙන විදිහට නම්, ලස්සන ලස්සන රූප පෙන්න පෙන්න, හිත කෙලෙසෙන රූපම පෙන්න පෙන්න අපි කටයුතු කරලා තියනවා නම්, ඉතින් අපිට ඒ ගැන විදවන්න වෙන්නේ මේ භාවනාවක් කරන්න වාඩි වුණාට පස්සෙයි. මොකද ඇස් දෙක පියාගත්තට පස්සේ අපි අර දැකපු විෂම රූප ඔක්කෝම අපිට ‘රූප සංඥ’ වශයෙන් මතක් වෙන්න පුළුවන්. ඒ

වගේමයි අපි පුළුවන් තරම් කන පිනවන්න ගිහිල්ලා දගත්තා නම් නා නා ප්‍රකාර සංඥ ගොඩක්, අන්න අපි ඇස් දෙක පියාගන්නම ඒ විවිධාකාර සංඥ ඇවිල්ලා අපේ හිතට වද දෙනවා. මේ විදිහටමයි ගන්ධ සංඥ, රස සංඥ. මේ විදිහටමයි කයෙන් ආපු ස්පර්ශ සංඥ.

ඉතින් මේ විදිහට අපි මේ ගන්න අරමුණු, ඇතුළට ගන්න අරමුණු ගැන පොඩ්ඩක් හිතල බැලුවෙ නැත්නම්, යම් පමණක සංවරයක් අපි ඇති කරගත්තෙ නැත්නම්, කෙළවරක් නැතුව ඇතුළට කෙලෙස් ගැනීමක් සිද්ධ වෙනවා. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ ඇහෙන් රූපයක් දැකලා ඕනෑවට වඩා මේකේ තියෙන මේ නිමිති ගන්න යන්න එපා. මේකේ අග පසග බලන්න යන්න එපා. මේකේ හොඳ හොඳ ලකුණු බලන්න යන්න එපා. මොකද මේක බලන්න ගියොත් කලින් නොතිබිව්ව කෙලෙස් රාශියක් මතු වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා සද්දයක් ඇහුණම ඒක ඔස්සේ දිගට දිගට යන්න එපා. ඒක ඔස්සේ ගියොත් ඒකෙ තියෙන විවිධාකාර නිමිති අරගෙන ලස්සන ලස්සන දේවල් අල්ලන්න ගියොත්, එහෙම නැත්නම් ඒකෙ තියෙන අප්‍රිය දේවල්ම අල්ලන්න ගියොත් එක්කො රාගයට යනවා; එක්කො ද්වේෂයට යනවා. ඔන්න ඒවායේ පැටලෙනවා. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා වක්ඛනා රූපං දිස්සා න නිමිත්තගාහි හොති නානුබ්‍යක්ඛනගාහි. යඤාධිකරණමෙතං වක්ඛන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං. අභිජ්ඣා දෙමනස්සා පාපකා අකුසලා ධමමා අන්‍යාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපස්සති, රක්ඛති වක්ඛන්ද්‍රියං⁹ මේ විදිහට බුදුරජාණන් වහන්සේ උපදෙස් දෙනවා ඇහෙන් රූපයක් බලන්න ගිහිල්ලා නිමිති ගන්න යන්න එපා. ව්‍යංජන අනුව්‍යංජන ගන්න යන්න එපා. ඇහැ සංවර කරගැනීම සඳහා උත්සාහවත් වෙන්න. ඒ වගේමයි කනටත් කියනවා, ඒ වගේමයි දිවටත් කියනවා, නාසයටත් කියනවා, කයටත් කියනවා, මනසටත් කියනවා.

ඒ නිසා භාවනා කරද්දී මනස සංවර කරගන්න නම්, අපි එදිනෙදා ජීවිතයේ කටයුතු කරද්දී කොහොමද මේ ඉන්ද්‍රිය

⁹ මජ්ඣිම නිකාය, මූල පණ්ණාස, ඔපම්ම වග්ග, චූළනත්ථිපදෙපම සූත්‍රය

හැසිරෙව්වෙ, මොන මොන විදිහටද අපි ඉන්ද්‍රිය සංවර කරගත්තෙ කියන කාරණය සැහෙන්න බලපානවා. ඒ නිසා අපිට ඉන්ද්‍රිය ගැන මීට වඩා ටිකක් සැලකිලිමත් වෙන්න වෙනවා අපි ඇතුළට දමාගන්නෙ මොන මොන අරමුණුද කියන කාරණාව සම්බන්ධව. ඊළඟට තවත් පැත්තකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නලා දෙනවා, අපි කලින් කතා කළා වගේ, සාමාන්‍යයෙන් ලෞකික ජීවිතයේදී මනුස්සයෝත් දෙවියෝත් ඉතාම ලස්සන රූප ඉතාම හොඳ සද්ද, රස, මේවට තමයි වටිනාකමක් දෙන්නේ. මේවයෙන්ම තමයි සැපයක් බලාපොරොත්තු වෙන්නේ. ඒ නිසාම අපි ඒවා හොයාගෙන යනවා. ඒවා වැඩිවැඩියෙන් ලැබෙන තැන්වලට අපි යනවා. හැබැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේකේ තියෙන මේ ආදීනව තේරුම් අරගෙන, මේකෙන් නික්මීමක්, මේවයෙන් අයිත් වීමක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ, ආර්යයන් වහන්සේලා අගය කරන්නේ කියලා.

මේ ගැන සඳහන් වෙනවා විශේෂයෙන්ම ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා

“රූපා සද්ද රසා ගන්ධා, එඤ්ඤා ධම්මා ච කෙවලා
ඉධ්‍යා කන්තා මනාපා ච, යාවතජ්ඣීති චුචචති.
සදෙවකඤ්ඤා ලොකඤ්ඤා, එතෙ වො සුඛසම්මතා
යඤ්ඤා වෙ තෙ නිරුජ්ඣන්ති, තං තෙසං දුක්ඛසම්මතං.

මේ කියන කාරණාව ප්‍රතිවිරුද්ධ කාරණයක්. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ ලෝකෙ විවිධාකාර රූප සද්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශ තියෙනවා, ඉෂ්ටයි කාන්තයි මනාපයි කියලා සම්මත. අපි උදහරණයක් වශයෙන් ගත්තොත් යම් කිසි කෙනෙක්ගෙ රූපය බොහොම ලස්සන නම් අන්න ඒක ‘හොඳ රූපයක්’, ‘දකුම්කලු රූපයක්’ කියලා අපි සම්මත කරගන්නවා. අපි හිතමු ඔන්න දිය ඇල්ලක් තියෙනවා, ලස්සන මලක් තියෙනවා, ඉතින් ‘මේක බොහොම ලස්සනයි’ ‘මේක ඉෂ්ටයි කාන්තයි මනාපයි’ කියලා අපි ඒක සම්මත කරගන්නවා. බොහොම ප්‍රිය උපදවන සංගීත රාවයක් තියෙනවා. ඒක ‘බොහොම හොඳයි’ කියලා ඔන්න අපි තෑගි දෙනවා.

ඉතින් මේ විදිහට අපි මේ දකින අහන විදින, රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශයන්ට අපි වටිනාකම් දීලා, මේවා තමයි 'සැපයි' කියලා අපි සලකන්නේ; 'හොඳයි' කියලා සලකන්නේ. ඒකයි මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ මේ රූප සද්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශ මේකේ තියෙනවා. හිතට එන අරමුණුත් තියෙනවා. ඒවට 'ඉට්ඨා කන්තා මනාපා ච, යාවතඤ්චි චුච්චති' මෙන්න මෙහෙම, ඉෂ්ට වශයෙන් කාන්ත වශයෙන් මනාප වශයෙන් හොඳයි කියලා සුභයි කියලා අපි වර්ග කරලා තියෙනවා. 'සදෙවකස්ස ලොකස්ස, එතෙ වො සුඛසම්මතා', 'සුඛයි' කියලා 'සැපයි' කියලා ඒකට සම්මතයක් දලා තියෙනවා දෙවියන් සහිත සම්පූර්ණ ප්‍රජාවම, සියලු සත්ත්වයෝම. 'යථ වෙ තෙ නිරුජ්ඣනති, තං තෙසං දුක්ඛසම්මතං'. හැබැයි යම් කිසි අන්දමකින් ඒවා නිරුද්ධ වූ ස්වභාවයක්, ඒවයෙන් දුරු වෙච්ච ස්වභාවයක්, මේ රූප ශබ්ද ගන්ධ ආදී දේවල් නිකම් මැකිලා ගිය ස්වභාවයක්, ඒවයෙන් තොර ස්වභාවයක් තියෙනවා නම්, එතකොට මේවා ඔක්කොම සැපයි කියලා සම්මත කරපු ලෝකයා, අන්න ඒ රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ඔක්කොම ටික මැකිලා ගිය ස්වභාවය, දුරු වෙලා ගිය ස්වභාවය, නිරුද්ධ වෙලා ගිය ස්වභාවය සලකන්න 'දුකක්' වශයෙන්.

"සුඛනති දිට්ඨමරියෙහි, සකකායස්සුපරොධනං පච්චනීකමීදං හොති, සබ්බලොකෙන පස්සනං.

දැන් සම්පූර්ණයෙන්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තක් ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා. මේ සුඛ වශයෙන් සැප වශයෙන් ලෝකයා මේවා සැලකුවත්, 'සුඛනති දිට්ඨමරියෙහි, සකකායස්සුපරොධනං' මෙන්න මේ 'සක්කාය උපරෝධනය' කියන, එහෙම නැත්නම් මේ පංච උපාදනස්කන්ධ වැළැක්වීම, මේ 'කැමති කැමති දේවල්වලට ඇලීම වැළැක්වීම' කියන ස්වභාවයට, ඒ ආර්යයන්ගේ දර්ශනයට, බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දර්ශනයට, මේ විවිධාකාර අරමුණුවලින් තොරව අරමුණු මැකිලා ගිය, සංඥ මැකිලා ගිය, ඒ නිරුද්ධ වූ ස්වභාවයට ලෝකයා විරුද්ධ වෙනවා. ඒක 'දුකයි' කියලා කියනවා.

හැබැයි ඒකම බුදුරජාණන් වහන්සේලා, ආර්යයන් වහන්සේලා 'සැපයි' කියලා කියනවා.

ඔන්න අපිට හම්බ වෙන එක්තරා ප්‍රතිවිරුද්ධ තැනක්. මොකද සාමාන්‍ය මනුස්සයින් වශයෙන් අපි පුළුවන් තරම් බලන්නේ මේ ඉන්ද්‍රිය පිනවන්න. ඉන්ද්‍රිය පිනවීම සඳහා අපි ඒ ඒ දේවල්වලට ඒ ඒ රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශවලට විවිධ වටිනාකම් දීලා තියෙනවා. මෙන්න මේවා තමයි හොඳ, මේක තමයි උත්කෘෂ්ටම, මේක තමයි හොඳම, මේක තමයි ඉස්තරම්ම, කියලා ඔන්න අපි වටිනාකම් දීලා තියෙනවා. හැබැයි මේ ඔක්කෝම ටික සම්පූර්ණයෙන්ම අතහැරපු, මේ ඔක්කෝම ටික නිකම් හේදිලා ගිය, මේ ඔක්කෝම ටික උපරෝධනය කරපු, වළක්වපු ස්වභාවයක් තියෙනවා නම්, අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේලා, ආර්යයන් වහන්සේලා ඒක 'සැපයි' කියනවා කියලා මේ සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වනවා. එතකොට පින්වත්ති අපි නිවන් දකින්න කියලා යද්දී, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ආර්ය මාර්ගයකදී, අපි මේ සාමාන්‍යයෙන් බලාපොරොත්තු වෙන රූප ශබ්ද ගන්ධ රසවලට අපි දීපු අගයන් වටිනාකම් ටික ටික මැකිල යන්න පුළුවන්. මොකද අපි තමයි මේවට වටිනාකම් දීලා තියෙන්නේ අපේ ඇතුළෙ තියෙන රාග ද්වේෂ මෝහ ස්වභාවයන්ට අනුරූපව. ඒකයි මම කලිනුත් කියුවෙ අපි දෙන්නෙක් එකම රූපයක් අරගෙන එක් කෙනෙක් කැතයි කියනවා; එක් කෙනෙක් ලස්සනයි කියනවා. මොකද, එකිනෙකාගේ ඇතුළෙ තියෙන රාග ද්වේෂ මෝහයන්ගේ වෙනස්කම් නිසා. ඉතින් එක් කෙනෙක් කැමති රූපයට තවත් කෙනෙක් අකමැති වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා අපිට තේරෙනවා මෙතන මේ තියෙන්නේ රූපයේ ප්‍රශ්නයක් නෙමෙයි; ඇතුළෙ තියෙන කෙලෙස්වල ප්‍රශ්නයක්. ඉතින් මේ ස්වභාවයම දකින බුදුරජාණන් වහන්සේ, ආර්යයන් වහන්සේලා, මේවා උපරෝධනය කරපු ස්වභාවයක්, මේ අරමුණු වළක්වපු ස්වභාවයක්, මේවයෙ නිමිති නොගන්නා ස්වභාවයක්, මේවයෙන් හිත වළක්වන ස්වභාවයක් ඇත්නම්, අන්න ඒක නිරෝධයක්, ඒක නිවීමක්, ඒක සැනසීමක්, ඒක කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවයක් බව

පෙන්වා දෙනවා. එතකොට අපිට හිතන්න පුළුවන් තව පැත්තක් එතන විවෘත වෙනවා.

ඊළඟට තවත් සූත්‍රයක් තියෙනවා - 'කාමගුණ' කියලා. මේ සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ හරි අව්‍යාජව තමන්වහන්සේ ගත කරපු බෝසත් ජීවිතය ගැන කථා කරනවා. මේ කාමගුණ කියන සූත්‍රය අන්තර්ගත වෙන්තේ සලායතන සංයුක්තයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, "මම බෝධි සම්භාර පුරනකොට බුදු වෙන්න කලින්, මගෙ හිතට විවිධාකාර අරමුණු ආවා. විශේෂයෙන්ම මම ගිහි කාලෙ ගත කරද්දී, එහෙම නැත්නම් රජ සැප විදිනකොට, මම ඇසුරු කරපු විවිධාකාර පංචකාම අරමුණු තමයි බෝධි සම්භාර පුරනකොට වැඩියෙන් සිතට ආවේ. ඒ කියන්නේ උන්වහන්සේගේ හිත හැසිරිලා තියෙනවා ඒ අතීත පංචකාමයන් තුළ. රජ කෙනෙක් වශයෙන්, නැත්නම් කුමාරයෙක් වශයෙන් උපරිම සැප වින්ද, කාමසුඛල්ලිකානුයෝගයේ යෙදුණා. මේ බෝධි සම්භාර පුරනකොට, බුදු වෙන්න උත්සාහවත් වෙනකොට තමන්ගෙ හිත වැඩියෙන්ම ඔන්න අතීත අරමුණු ඔස්සේ ඇදිලා ගියා. ඒ වගේමයි ටිකක් වර්තමානය ඔස්සෙන් ඇදිලා ගියා. ටිකක් අනාගතය ඔස්සෙන් ඇදිලා ගියා. අන්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහොම අව්‍යාජව තමන්ගෙ හිත පංචකාමයන්ට ගිය හැටි හෙළි කරනවා. හැබැයි ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා "ඒ චුණත් මම තේරුම්ගත්තා මට අර්ථයක් කැමති නම්, මට යහපත කැමති නම් මම කළ යුත්තේ කුමක්ද? මෙන්න මේක වැළැක්විය යුතුයි. මම සතිමත්ව මේ හිත ආරක්ෂා කරගත යුතුයි".

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒකම හික්ෂුන් වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා, මහණෙනි ඔබලගෙත් හිත හැසිරෙන්න පුළුවන් මේ විදිහටම. කොහොමද? දැන් ඔන්න මහණ චුණා. හැබැයි අතීතේ ගිහි ජීවිත ගත කරලා පංචකාමයන් ඇසුරු කරලා විවිධාකාර කාමයන් ඔස්සේ දුවලා දැන් මහණ චුණාම, පරණ ඒ ඇසුරු කරපු දේවල් ඔක්කොම ඔළුවට ඇවිල්ලා කැකැරෙන්න පුළුවන්. හිතට එන්න පුළුවන්. මොකද හිත දැන් දුවන්නේ, තාමත් ඉල්ලන්නේ ඒ දේවල්. ඇසුරු කරපු රූප, ඇසුරු කරපු සද්ද, ඇසුරු කරපු ගඳ රස පහස

ඔක්කොම දැන් හිතට එන්න පුළුවන් 'කාම සංඥ' වශයෙන්. ඒ වගේමයි දැනටත් වර්තමානයේ යමක් භුක්ති විඳිනවා නම් ඒකත් ටිකක් එන්න පුළුවන්. අනාගතය සම්බන්ධයෙනුත් ටිකක් එන්න පුළුවන්. හික්ෂුන් වහන්සේලාටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මෙන් මේ වගේම තත්ත්වයක් තමයි ඔබලටත් සාමාන්‍යයෙන් ඇති වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා කරන්න කියන්නේ මොකක්ද? අප්පමාදෙ සති වෙනසො ආරක්කො කරණියො - ඒ නිසා තමන්ට වැඩ කැමති කෙනාට, තමන්ගේ යහපතට කැමති කෙනාට මොකද කරන්න තියෙන්නේ? අප්පමාදීව සතිමත්ව හිත ආරක්ෂා කරගත යුතුයි. එහෙනම් පින්වත්නි අපි මෙතන උගුලක් තියෙන බව තේරුම් අරගෙන, අපේ හිත ඒ අතීතයේදී ඇසුරු කරපු අරමුණු ඔස්සේත් යන බව තේරුම් අරගෙන, අපි නොපමාව මේ හිත සතිමත්ව ආරක්ෂා කරගත යුතුයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ අවවාදය හික්ෂුන් වහන්සේලාට දෙනවා. දීලා තවත් පැත්තකින් කියනවා, වෙනත් අවවාදයකුත් දෙනවා හොඳ දර්ශනයක් එක්ක. මොකදද කියන්නේ?

යථු වක්ඛුඤ්ච නිරුජ්ඣති, රූපසඤ්ඤා ච විරජ්ජති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ
යථු සොතඤ්ච නිරුජ්ඣති, සඤ්ඤා ච විරජ්ජති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ.

මේ විදිහට මේ ආයතන හය ගැනම සඳහන් කරනවා. මෙතැනදී බුදුරජාණන් වහන්සේ අලුත් ආයතනයක් හඳුන්වලා දෙනවා. මොකදද කියන්නේ? ඇහූ නිරුද්ධ වෙලා යනවා; ඒත් එක්කම රූප සංඥ මැකිලා යනවා; ඒත් එක්කම හිත අලුත් ආයතනයකට පත් වෙනවා. ඒ වගේමයි කත නිරුද්ධ වෙලා යනවා; සද්ද සංඥ මැකිලා යනවා; ඒත් එක්කම හිත අලුත් ආයතනයකට පත් වෙනවා. ඊළඟට කියනවා නාසය නිරුද්ධ වෙලා යනවා; ගන්ධ සංඥ මැකිලා යනවා; ඒත් එක්කම හිත අලුත් ආයතනයක් හඳුනාගන්නවා. ඊළඟට රස මැකිලා යනවා; දිව නිරුද්ධ වෙලා යනවා; ඒත් එක්කම හිත අලුත්

ආයතනයක් හඳුනාගන්නවා. ඒ වගේමයි කය නිරුද්ධ වෙලා යනවා; ස්පර්ශ මැකිලා යනවා; ස්පර්ශ සංඥ මැකිලා යනවා; ඒත් එක්කම අලුත් ආයතනයක් හඳුනාගන්නවා. ඒ වගේමයි මනසත් නිරුද්ධ වෙලා යනවා; ධර්ම සංඥ මැකිලා යනවා; ඒත් එක්කම හිත අලුත් ආයතනයක් හඳුනාගන්නවා.

මන්න එක්තරා අන්දමකින් ප්‍රහේලිකා විදිහේ අවවාදයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ස්වාමීන් වහන්සේලාට කාමගුණ සූත්‍රයෙදි දෙනවා. ඉතින් මේක ප්‍රහේලිකාවක් නිසාම හික්ෂුන් වහන්සේලා ගිහිල්ලා මේ මොකද්ද මේ බුදුහාමුදුරුවො කියුවෙ කියලා ප්‍රශ්නයක් නගනවා ආනන්ද හාමුදුරුවන්ගෙන්. ආනන්ද හාමුදුරුවොත් ඉතින් එක පාරට උත්තර දෙන්න යන්නෙ නෑ. ඇයි බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් ඕක අහන්න තිබුණනෙ කියලා මැලි වෙනවා. ඊට පස්සෙ ඇවිටිලි කරනකොට, ආරාධනා කරනකොට ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ කියනවා, "මේ කියල තියෙන්නේ සළායතන නිරෝධය ගැනයි" කියලා. සළායතන නිරෝධය කියන්නේ 'නිවනයි' කියලා අර්ථ දක්වනවා. එතකොට පින්වත්නි දූන් මේ අපි කපා කරගෙන ආපු පසුබිම ඔස්සේ කෙනෙක් භාවනාවක් වඩනකොට උපාදන ස්කන්ධ ඇති වෙන බව දූන දූන, එතන එතන අතහරින්න අතහරින්න, අන්න මේ ඇහෑ නිරුද්ධ වෙලා යන ස්වභාවයක්, ඇහෑ වැහිල යන ස්වභාවයක්, ඇහේ දැකීම නැති වෙලා යන ස්වභාවයක්, ඇහෙන් රූප දැක්කට ඒකෙ නිමිති ගන්නේ නැති ස්වභාවයක්, ඒ දකින දේ - රූප - මැකිලා යන ස්වභාවයක්, තමයි මෙතන කපා කරන්නේ. ඒ වගේමයි සද්ද ඇහුණට සද්දෙ නිමිති ගන්නේ නැති ස්වභාවයක්, සද්ද ඇතින් ඇහෙනවා වගේ ස්වභාවයක්, ඒව නිකම් මැකිලා යන ස්වභාවයක්, ඒකේ තියෙන රසය නැති වෙලා යන ස්වභාවයක් තමයි මෙතන කපා කරන්නේ. ඒ වගේමයි දිවෙන් රස දූනුණට ඒකේ නිමිති ගන්නේ නැති ස්වභාවයක්, රස මැකිලා යන ස්වභාවයක්, රස බොද වෙලා යන ස්වභාවයක් තමයි මෙතන කපා කරන්නේ. ඒ අනුව, මේ ආයතන නිරුද්ධ වෙලා යෑමක්, ඒත් එක්කම අර ගත්ත සංඥ - රස සංඥ ස්පර්ශ සංඥ රූප සංඥ සද්ද සංඥ -

මේ ඔක්කොම මැකිලා යන ස්වභාවයක් තමයි මෙතන කථා කරන්නේ. එතකොට මේ සංඥ මැකිලා ගියා නම්, අර ආයතන නිරුද්ධ වෙලා ගියා නම්, අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ‘සළායතන නිරෝධ ස්වභාවයක්’ තමයි අත්දකින්න හම්බ වෙන්නේ කියලා.

මේකේ ඉතාම රසවත් තැන වෙන්නේ, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ‘යඬ මනො ව නිරුජ්ඣති, ධම්මසඤ්ඤා ව විරජ්ජති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතඛෙ’. ඔන්න ටිකක් හිර වෙන තැනක්. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ මනසත් නිරුද්ධ වෙලා යනවා; මනසට එන අරමුණුත් මැකිලා යනවා; නැත්නම් සංඥත් මැකිලා යනවා. අන්න එතකොට තමයි මේ ආයතනය ස්පර්ශ වෙන්නේ. සෑහෙන්න ගැඹුරු කාරණා රැසක් තමයි මෙතන සඳහන් වෙන්නේ. ඒ කියන්නේ අපි හිතමු යම් කිසි කෙනෙක් හොඳින් භාවනා කරනවා. මම හිතන්නේ ඊයෙත් කෙනෙක් සඳහන් කළා දැන් භාවනාවේ යෙදෙනවා, හොඳට සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙනවා, සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙනකොට හරියට නිකම් මනස දැන් වැඩ කරන්නේ නැහැ වගේ. මනසේ මොකක්වත්ම නැහැ. එහෙම නැත්නම් මනසේ මොකුත්ම සංඥවක් ලොකුවට නෑ. අරමුණක් නැතුවා වගේ. හැබැයි ඒත් දැනීමක් තියෙනවා. මේ ඇවිදිනවා කියල තේරෙනවා. ඊළඟට අපි හිතමු කෙනෙක් ස්පර්ශයක් අත්දකිනවා. ආනාපානසතියත් තියෙනවා වගේ දූනෙනවා. නමුත් ඒකේ ලොකුවට සංඥවක් ගන්නේ නෑ. ඉතින් මේ වගේ මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කථා කරන පැත්තට, ආර්යයන් වහන්සේලා කථා කරන පැත්තට, බුදුරජාණන් වහන්සේ ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රයේදී ආර්යයන් වහන්සේලා අගය කරනවයි කියන ඒ පැත්තට, අපිත් භාවනාවෙන් කිට්ටු වෙන ගතියක් තියෙනවා.

ඒ නිසා අපි භාවනාවක් වඩද්දී කොයි පැත්තටද ඇත්ත වශයෙන්ම අපේ හිත කිට්ටු වෙන්නේ? බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු පැත්තකටද කිට්ටු වෙන්නේ? නැත්නම් අපි කැමති පැත්තකටද කියලා අපි පොඩ්ඩක් හිතලා බලන්න වටිනවා. මොකද

අපි කැමති සාමාන්‍යයෙන් රූප දෑක දෑක ඉන්න. අපි කැමති සාමාන්‍යයෙන් සද්ද අහ අහ ඉන්න. අපි කැමති සාමාන්‍යයෙන් රස ගඳ සුවඳ ඔක්කොම විඳ විඳ ඉන්න. ඒවයෙන් තමයි අපි වටිනාකමක් දෙන්නේ. දැන් ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ, ආර්යයන් වහන්සේලා ඒවට වටිනාකමක් දෙන්නෙ නෑ. එහෙනම් අපි, අපිට වටිනාකමක් දීගෙන අපිට ඕනෑ විදියට භාවනාව වඩනවාද, අපිට ඕනෑ පැත්තෙ අපි යනවාද, නැත්නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ සරණ ගිහිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු පාරෙ යන්න අපි උත්සාහවත් වෙනවාද කියලා ඉතින් අපිට ටිකක් හිතලා බලන්න වටිනවා. මොකද අපිට එක පාරටම මේවා තේරෙන්නේ නැති නිසා අපි සමහර වෙලාවට අපේම අත්දැකීම් වෙනස් විදිහට අර්ථ දක්වනවා.

අපි මොකද කරන්නේ? අපි හිතමු අරමුණ නිකම් බොඳ වෙලා වගේ යනවා. අරමුණ දැන් දිය වෙලා වගේ යනවා. ඒකට නිබ්බිදවක් පහළ වෙනවා. ඒකට කලකිරීමක් ඇති වෙනවා. හිත ‘අනිස්සිත ස්වභාවයකට’ පත් වෙනවා. හැබැයි හරිම කම්මැලි දනවනසුලුයි. හරිම ඒකාකාරී. මොකද හිතට කෙලෙස් ඇති වීමක් නෑ දැන්. ලස්සන රූප පෙනීමක් නෑ. ලස්සන සද්ද ඇසීමක් නෑ. නාසයට ලස්සන ගඳ සුවඳ ආඝ්‍රාණය වීමක් නෑ. දිවට ප්‍රණීත රස දැනීමක් නෑ. කයට කැමති කැමති ස්පර්ශ දැනීමක් නෑ. හිතට කිසිම අරමුණක් නෑ. ඔන්න අපි හිතනවා “මේක නම් මහ කම්මැලි ගතියක්. මොකද්ද මේ? මීට වැඩිය හොඳයි නැගිටලා ගියා නම්”. ඔන්න අපි නැගිටලා යනවා!

දැන් බුදුහාමුදුරුවෝ කියනවා මෙතෙන්දී මේ ‘යථු වක්ඛුඤ්ච නිරුජ්ඣති, රූපසඤ්ඤා ච විරජ්ඣති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ’ මේ ඇහැ නිරුද්ධ වෙලා යනවලු; ඒ වගේමයි රූප සංඥ මැකිලා යනවලු. අන්න එතකොටලු මේ ආයතනය හඳුනාගන්න හම්බ වෙන්නේ. ඒ වගේමයි කන නිරුද්ධ වෙලා යනවලු; සද්ද සංඥ මැකිල යනවලු. අන්න එතකොටලු මේ ආයතනය අපට හඳුනාගන්න හම්බ වෙන්නේ. ඒ වගේමයි නාසය නිරුද්ධ වෙලා යනවලු; ඊළඟට ගන්ධ සංඥ මැකිල යනවලු. අන්න එතකොටලු මේ කියන ආයතනය හම්බ

වෙන්වේ. දිව නිරුද්ධ වෙලා යනවලු; රස සංඥ මැකිලා යනවලු. අන්න එතකොටලු මේ ආයතනය හම්බ වෙන්වේ. මේ කය නිරුද්ධ වෙලා යනවලු. ස්පර්ශ මැකිලා යනවලු. අන්න එතකොටලු මේ ආයතනය හම්බ වෙන්වේ. ඒ වගේමයි මනස නිරුද්ධ වෙලා යනවලු; මනසේ සංඥ - නැත්නම් ධම්ම සංඥ මැකිල යනවලු. එතකොටලු මේ ආයනය හම්බ වෙන්වේ.

එහෙම නම් පින්වත්නි අපිට හිතල බලන්න පුළුවන්, දැන් අපි සාමාන්‍යයෙන් බුද්ධිමය සංවාදයක යෙදෙනකොට, තර්කත් එක්ක කථා කරනකොට, අපේ තර්කයත් එක්ක යනකොට අපේ හිතේ සිතුවිලි බහුල නම්, අපිට පුළුවන් වෙයිද මෙබඳු ආයතනයක් අත්දකින්න? අපිට පුළුවන්ද දේවල් පරීක්ෂාවෙන් බලාගෙන ඉන්දුද්දි අපි මේව මතුර මතුර ඉන්නව නම්, හිතීන් හිතහිතා ඉන්නව නම්, හිතේ විතර්ක බහුල නම්, ප්‍රපංච බහුල නම්, අපිට පුළුවන් වෙයිද මෙබඳු ආයතනයක් අත්දකින්න? එහෙනම් අපි ටිකක් හිතලා බලන්න වටිනවා. මොකද, බුදුහාමුදුරුවන්ගෙ දේශනයයි අපි හිතන පැත්තයි අතර ලොකු පරස්පර විරෝධී බවක් තියෙනවා. මොකද අපි මේ වර්තමාන කාලෙදි ඉගෙන කියාගන්න දේවල් එක්ක, අපේ මනසේ තියෙන විවිධාකාර සංකීර්ණතා එක්ක, අපි අගය කරන්නේ එක පැත්තක්. බුදුරජාණන් වහන්සේ අගය කරල තියෙන්නෙ ඊට හාත්පසින්ම වෙනස් පැත්තක්. ඉතින් අපි බුදුන් සරණ ගිහිල්ලා, කොහොම හරි උත්සාහයෙන් භාවනාවක් වඩලා, පොඩ්ඩක් හරි මෙබඳු තත්ත්වයක් අත්දකිනකොට, ක්ෂණමාත්‍ර වශයෙන් හරි අත්දකිනකොට, අන්න අපේ දුනුම ඇවිත් කියනවා “මේක නම් වැඩක් නෑ”; “මේක නම් හරිම කම්මැලි දනවනසුලුයි”; “මීට වඩා හොඳයි නිකම් හිටිය නම්”; “මීට වඩා හොඳයි පත්තරයක් බැලුව නම්”; “මීට වඩා හොඳයි රූපවාහිනී බැලුව නම්”. ඔන්න අපි අර්ථ දක්වනවා අපේම අත්දකීම්. නමුත් අපිට ලැබිවිච අත්දකීම් අපිම අර්ථ දක්වන්නෙ නැතුව, අපි ඒවට තක්සේරුවක් දෙන්න යන්නෙ නැතුව, අපි ඒවට වටිනාකමක් දෙන්න යන්නෙ නැතුව ටික ටික මේ බුද්ධ වචනයන් එක්ක ගළපන්නත් වටිනවා. අන්න එතකොට තමයි

කෙනෙකුට තේරෙන්නේ මේ බුදුහාමුදුරුවෝ කපා කරල තියෙන පැත්ත මොකක්ද? අපි අගයක් වටිනාකමක් දෙන පැත්ත මොකක්ද? අපි ඇත්ත වශයෙන්ම අත්දකින පැත්ත මොකක්ද? අපේ භාවනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු පාර ඔස්සේ යනවද, නැත්නම් මම වටිනාකම් දීපු පාරක් ඔස්සේ යනවද කියන එක අපි හිතල බලන්න වටිනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් අර කිංසුකෝපම සූත්‍රයේ සඳහන් කරනවා, කෙනෙක් නිවැරදිව මේ ආයතනවල ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය අත්දකිනව නම්, ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය හොඳින් දැකගන්නව නම්, ඒ තුළින්මත් කෙනෙක්ගේ හිතේ දර්ශනය හොඳට පැහැදිලි වෙනවා කියලා. අපි ඊයෙන් ඒ සූත්‍රයෙන්මයි ගත්තේ කොටසක්. එතෙක්දීත් අර ස්වාමීන් වහන්සේ කෙනෙක් අහනවා “කිත්තාවතා නු ඛො, ආචුසො, හික්ඛුනො දස්සනං සුවිසුඤ්ඤං හොතී’ති” කෙනෙකින්ද ඇවැත්නි කෙනෙක්ගේ දර්ශනය පැහැදිලි වෙන්නේ? නිවැරදි වෙන්නේ? “යතො ඛො, ආචුසො, හික්ඛු ඡන්තං එස්සායතනානං සමුදයඤ්ඤ ආඤ්ඤාමඤ්ඤ යථාභුතං පජානාති, එත්තාවතා ඛො, ආචුසො, හික්ඛුනො දස්සනං සුවිසුඤ්ඤං හොතී’ති” මේ ස්වාමීන් වහන්සේ උත්තර දෙනවා, බුදුරජාණන් වහන්සේත් ඒක අනුමත කරමින් කියනවා, “යම් විදිහකින් මේ ස්පර්ශ ආයතන හයේ ඇති වීමත් නැති වීමත් යම් කිසි කෙනෙක් ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකගත්ත නං, අන්න එතෙකින්ම කෙනෙක්ගේ දර්ශනය පැහැදිලි වුණා, කෙනෙක්ගේ දර්ශනය නිවැරදි වුණා” කියලා. එතකොට යම් කිසි කෙනෙකුට පුළුවන් නම් මේ ආයතනයන්ගේ ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය හොඳින් දැකගන්න, අන්න එතනින්ම මේ දහමට විවෘත වෙන්න හැකියාව තියෙනවා.

ඒ නිසා ඇතැම් භාවනා ක්‍රම තියෙනවා විශේෂයෙන්ම මේ ආයතන එල්ල කරගෙනම භාවනාව වඩන. විශේෂයෙන්ම ධම්මානුපස්සනාවෙදී, ආයතන පබ්බයෙදීත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ කාරණාව සඳහන් කරනවා. ඒ කියන්නේ ඇහැට රූපයක් මුණගැහෙනකොට තේරුම්ගන්නවා “ආ මෙන්න වක්ඛු ආයතනය

හටගත්තා”, “ඔන්න රූප ආයතනයක් හටගත්තා”, ඒ හරහා සමහර වෙලාවට “ඔන්න සංයෝජනයකුත් හටගත්තා” කියලා හටගැනීම දකිනවා. සමුදය දකිනවා. ඒත් එක්කම අපි ඒකට අනුග්‍රහ කළේ නැත්නම් සංයෝජනය පහව ගියා. ඒත් එක්කම අපි හිතමු ඇහැ නිරුද්ධ වුණා. එතකොට දූකපු රූප සංඥාවත් නැති වෙලා ගියා. මෙන්න මේ ආයතන එතන එතන හටගැනීමක් මේ කියන්නේ. හටගැනීමක් දකිනවා. අපි හිතමු කනට සද්දයක් ඇහෙනවා. ඒත් එක්කම එතන සෝතායතනය හටගන්නවා. සද්දයතනය හටගන්නවා. ඒත් එක්කම අපි ඒකට කැමති වුණොත් ඔන්න සංයෝජනයකුත් හටගන්නවා. අකමැති වුණොත් ඒත් සංයෝජනයකුත් හටගන්නවා; කෙලේසයකුත් හටගන්නවා. අන්න එතන එතන අපි ආයතන හටගැනීමක් දකිනවා. අපි හිතමු අපි ආහාර අනුභව කරනවා. එතෙත්දී දිවේ යම් රසයක් ස්පර්ශ වෙනවා. එතන දිවේ ක්‍රියාකාරීත්වයක් හටගන්නවා. දිවක් හටගන්නවා. ඒත් එක්කම රසක් දූනෙනවා. ඒත් එක්කම අපිට කැමැත්තක් එතෙත්ට ඇති වුණා නම් ඔන්න සංයෝජනයක් පහළ වෙනවා. ඊළඟට අපි හිතමු කයට ස්පර්ශයක් දූනෙනවා. එතකොට කයේ ක්‍රියාකාරීත්වයක් හටගන්නවා. ඒත් එක්කම ස්පර්ශයත් දූනෙනවා. ඒත් එක්කම අපිට ඒකට කැමැත්තක් අකමැත්තක් හටගන්නව නම්, ඔන්න සංයෝජනයක් පහළ වෙනවා. ඊළඟට අපි හිතමු හිතට අරමුණක් එනවා. අපි ඒ අරමුණට ඇලෙනවා. ඔන්න සංයෝජනයක් පහළ වෙනවා. හිතත් ක්‍රියාත්මක වෙනවා. ඒත් එක්කම අරමුණකුත් දැනගන්නවා.

ඉතින් මේ විදිහට නැගිටිට මොහොතෙ ඉඳන් නින්දට යනකම්ම මුළු කාලයම මේ ආයතනයන්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය කෙනෙකුට සතියෙන් බලා ඉන්න පුළුවන් නම් ඒකම භාවනාවක් වෙනවා. ඒ නිසා විවිධාකාර භාවනා ක්‍රම තියෙනවා. ඇතැම් ගුරුවරු මේ ආයතනයන්ගේ උත්පාදය නිරෝධය දැකීමම බොහොම වටිනා ක්‍රමයක් වශයෙන් උගන්වනවා. ඒකෙ කිසිම වැරද්දක් නෑ. යම් කිසි කෙනෙක් එබඳු භාවනා ක්‍රමයක් වඩනවා නම් ඒක ඉතාම නිවැරදි භාවනා ක්‍රමයක්. ඒ නිසා අපි මේකට ලොකු තැනක් දුන්නෙ නැහැ

කියලා මේ දේවල් නැත්තේ නෑ. බුදුරජාණන් වහන්සේත් ධම්මානුපස්සනාවේදී මේ ක්‍රමය හොඳට පෙන්නලා දීලා තියෙනවා. ඒ නිසා අපි හිතමු යම් කිසි කෙනෙක්, හොඳට චිත්තානුපස්සනාවක් කරන්න පුරුදු වෙච්ච කෙනෙක්, දැන් එයාගෙ හිත ඉබේටම නැඹුරු වෙලා තියෙනවා නම් මේ විදියට එතන එතන ආයතනයන්ගේ හටගැනීම නිරුද්ධ වීම දකින්න, ඒක දිගට කරගෙන යන්න අපිට අවස්ථාව තියෙනවා. ඉතින් ඒ කාරණය තවත් විස්තර වෙනවා සෝණ සූත්‍රයේ. ඒකෙදි සෝණ ස්වාමීන් වහන්සේ කියනවා

“තණ්හාව ක්ෂයාධිමුත්තස්ස, අසමමාහඤච වෙනසො දිස්වා ආයතනුප්පාදං, සමමා චිත්තං විමුච්චති”

තණ්හාව ක්ෂය කිරීමෙහි යෙදුණ, ඒ සඳහා කටයුතු කරන, ඒ වගේම මේ හිත පැටලෙන්නේ නැතුව - හිත මෝහයට ලක් වෙන්නේ නැතුව, හිත අවුල් කරගන්නේ නැතුව තියාගැනීම සඳහා උත්සාහවත් වෙන යෝගාවචරයෙක්, දිස්වා ආයතනුප්පාදං, සමමා චිත්තං විමුච්චති - අන්න එයා දකිනවා මේ ආයතනයන්ගේ හටගැනීම. “එතන එතන මේ ආයතනවල හටගැනීමක් තියෙන්නේ” කියලා අන්න එයා තේරුම්ගන්නවා. ඒ තේරුම්ගැනීම තුළින්ම හිත සම්පූර්ණයෙන්ම විමුක්ත වෙනවා. සම්පූර්ණයෙන්ම නිදහස් වෙනවා.

එතකොට මේ කාරණාවත් අනුව අපිට තේරෙනවා, දැන් අපි සාමාන්‍යයෙන් ‘කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් මමෙක්’ වෙලා රූප සද්ද ගන්ධ රස ඇසුරු කරමින් තණ්හාව වර්ධනය කරගන්නවා වෙනුවට, අපි හොඳට භාවනාවක් වඩලා හිතේ එකඟතාවක් ඇති කරගෙන, සතිය දියුණු කරගෙන අපිට පුළුවන් නම් රූපයක් බලද්දී - ඔන්න ඇහැක් හටගත්තා. මෙතන ඔන්න රූපායතනයක් හටගත්තා. නොදන්නාකමට අපි හිතමු ඇතුළේ තියෙන ආශ්‍රව ස්වභාවයන් නිසා ඔන්න කැමැත්තක් හටගත්තා. නැත්නම් ද්වේෂයක් හටගත්තා. ඉතින් මේ විදිහට අර කලින් නොතිබිච්ච ඇහැක් හටගැනීම, රූපයක් හටගැනීම, නැත්නම් ක්ලේශයක් හටගැනීම, අපිට දකගන්න පුළුවන් නම්, අන්න එතැනදී ඒ මොහොතෙදී අපිට මේ ආයතනවල සමුදයක් දැකගන්න පුළුවන්. ඒක නැති වෙලා ගියා දැකගත්තා නම්, අන්න

ආයතනය නිරුද්ධ වීමත් දැකගන්න පුළුවන්. ඒ විදියටමයි කනටත්. ඒ විදියටමයි දිවටත්. ඒ විදියටමයි නාසයටත්. ඒ විදියටමයි කයටත්. ඒ විදියටමයි මනසටත්. අපිට වෙන්තෙ නුගක් වෙලාවට මේ එන දේවල්වලට අපි වටිනාකමක් දීලා මේකේ කතන්දරයක් ගොතන්න යනවා. කතන්දරයක් ගොතන්න යනවා වෙනුවට අපිට පුළුවන් නම් එතන එතන මේ ආයතන හටගෙන නිරුද්ධ වෙලා යන හැටි දකින්න; ඇහෙන් රූපයක් දකිනකොට මේ “අභවලාව දැක්කා” නෙවෙයි. මෙන්න ඇහැක් හටගත්තා. ඒත් එක්කම රූපයක් මේකට මුලිච්චි වුණා. ඒ එක්කම මේකෙන් කැමැත්තක් අකමැත්තක් හටගත්තා. ඒක වෙනම කථාවක්. හැබැයි තේරුම්ගත්තා මෙතන මේ ආයතනයක් හටගෙන නිරුද්ධ වුණා. එහෙම නැත්නම් ඔන්න සද්දයක් හටගත්තා. ඒ එක්කම ආයතනයක් හටගෙන නිරුද්ධ වුණා.

මෙන්න මේ විදියට කෙනෙක් දකිනව නම්, සෝණ ස්වාමීන් වහන්සේ කියනවා, තණ්හාව ක්ෂය කිරීම සඳහායි එයා කටයුතු කරන්නේ. එයාගේ අරමුණ තියෙන්නේ, එයාගේ එළඹීම තියෙන්නේ තණ්හාව ක්ෂය කිරීම සඳහායි. ඒ වගේමයි මේ විදිහට කටයුතු කරනවා නම් හිතේ කිසි සේත්ම කතන්දර ගොතගොතා කතන්දර ගොතගොතා ප්‍රපංච කරකර යන ස්වභාවයක් මතු වෙන්න විදිහක් නෑ. මොකද එයා එතන එතන දකිනවා ආයතනවල හටගැනීමක්, ආයතනවල නිරුද්ධ වී යාමක්. එනිසාම කියනවා

“තණ්හාකියාධිමුත්තස්ස, අසමමාහඤච වෙතසො දිඤ්ඤා ආයතනුප්පාදං, සමමා චිත්තං විමුච්චති”

මේ විදිහටත් යම් කිසි කෙනෙක් කටයුතු කරනවා නම්, ඒ ක්‍රමය හරහාමත් එයාගෙ හිතේ තණ්හාව ටික ටික ක්ෂය වෙලා ගිහිල්ලා, හිතේ මෝහය දුරු වෙලා ගිහිල්ලා, හිත ටික ටික නිස්කලංක වෙලා යම් අවස්ථාවක හිත සම්පූර්ණයෙන්ම කෙලෙසුන්ගෙන් නිදහස් වෙන්න පුළුවන්.

ඉතින් ඒ නිසා අපි තේරුම්ගත යුතුයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන මේ ක්‍රම බොහොම ගම්භීරයි. අපට ඒවා තේරුම්ගන්න

බැරිකම නිසාම, අපි දෙන අර්ථකථන අපේ කෙලෙස්වලට අනුකූලයි. ඒ කියන්නේ අපි දේවල්වලට වටිනාකමක් දෙන්නේ දැනට අපේ හිත්වල තියෙන රාග ද්වේෂ මෝහයන්ට සාපේක්ෂකවයි; අනුකූලවයි. ඒ නිසා අපි මේ දේවල්වලට අර්ථකථන දෙන්න යන්නේ නැතුව, 'බුදුරජාණන් වහන්සේ මොකද්ද මෙතන කියලා තියෙන්නේ', 'ශාස්තෘන් වහන්සේ මොකද්ද කියලා තියෙන්නේ', කියලා අපි පොඩ්ඩක් සංසන්දනය කරනවා නම්, අපි නිහතමානී වෙනවා නම්, අපි යටට බහිනවා නම්, "මම කියන අර්ථකථනය නෙමෙයි, මේ මගේ අන්දකීමට බුදුහාමුදුරුවෝ මොකද්ද කියලා තියෙන්නේ? කොහොමද මේක දේශනාවත් එක්ක ගැලපෙන්නේ?" කියලා පින්වත්නි අපිට පොඩ්ඩක් හිතන්න පුළුවන් නම්, අන්න ඒකයි කළ යුතු ඉතාම වැදගත් දෙය. අපි බොහෝ වෙලාවට වටිනාකම් දෙන්නේ නැති දේවල්වලට බුදුරජාණන් වහන්සේ වටිනාකම් දීලා තියෙනවා. අපි විශාල වටිනාකමක් දෙන දේවල්වලට බුදුරජාණන් වහන්සේ කිසිම වටිනාකමක් දීලා නෑ. ඉතින් ඒ නිසා අපි පොඩ්ඩක් මේ ගැන පරිස්සම් වෙලා කටයුතු කරන්නයි තියෙන්නේ.

ඉතින් මේ ආරාධනාවත් එක්ක අද දින ධර්ම දේශනාව මම අවසන් කරනවා. සියලුදෙනාටම තමන් වඩන භාවනා මේ බුද්ධ දේශනා එක්ක ගළපාගෙන, මේ පැත්ත ගැනත් මඳක් හිතන්නට, තමන්ගේ හිතේ තවත් දෙරක් විවෘත කරගන්නට, අද දින ධර්ම දේශනාව හේතු වේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

4 | අටලොස් ආකාර මනසේ හැසිරීම්

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස

අධාරස මනොපච්චාරො අයං, හික්ඛු, පුරිසො'ති

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මැණිවරුනි, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වත්නි, අපි මේ නිස්සරණ වනයේ පවත්වන එකසිය අනුභයවෙති භාවනා වැඩසටහනේ මාතෘකාව වශයෙන් තියාගත්තේ මජ්ඣිම නිකායේ උපරිපණ්ණාසකයේ එන ධාතුච්ඡේද සූත්‍රය. ධාතුච්ඡේද සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ විචරණ කීපයක්ම ඉදිරිපත් කරනවා කවුද මේ 'සත්ත්වයෙක්', 'පුද්ගලයෙක්', 'මමෙක්' කියලා අපි හිතාගෙන ඉන්න ස්වභාවය ගැන. ඒක ගැන මූලික බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියාගන්නා ස්වභාවය ධාතු හයක් පමණයි කියලා. අපි ඒ ගැන සාකච්ඡා කළා. පට්ඨි ආපෝ තේජෝ වායෝ ආකාස විඤ්ඤුණ කියලා මේ විදිහට ධාතු හයක් තමයි මේ අපි 'කෙනෙක් පුද්ගලයෙක්' වශයෙන් හිතාගෙන ඉන්නේ කියන කාරණාව මීට කලින් මතක් කරගත්තා. ඊළඟට අපි ඊයේ සාකච්ඡා කළා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා "ඡළස්සායනනො අයං, හික්ඛු, පුරිසො'ති" කියලා. ඒ

කියන්නේ, මේ කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් වශයෙන් අපි සලකන්නේ ආයතන හයක හැසිරීමක්. නැත්නම් ස්පර්ශ ආයතන හයක හැසිරීමක් කියලා. එතකොට මේ ආයතන සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ සෑහෙන්න විවරණයක් එතනදී කරනවා.

ඊළඟට තවත් එහාට ගිහිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් විවරණයක් ඉදිරිපත් කරනවා මේ අහගෙන ඉන්න පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට. මොකද පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ මේ වෙනකොට සෑහෙන්න සමාධියක් වඩාගත්ත, දහම ගැන අවබෝධයක් තියෙන, ඒ වගේමයි තෙරුවන් සරණ ගිය ස්වාමීන් වහන්සේ කෙනෙක්. ලොකු කැප කිරීමක් කරලා රජකම අතඇරලා ආපු කෙනෙක්. ඉතින් දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙළින්ම මේ දහමේ තියෙන ගැඹුරු කොටස් තමයි ටික ටික මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට ඉදිරිපත් කරන්නේ. දැන් තුන්වෙනිවට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියල කියන්නේ අධාරස මනෝපව්වාරො අයං, හික්ඛු, පුරිසොති කියලා - දහඅට ආකාරයක මනසේ හැසිරීම් සමූහයක් තමයි මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ. දැන් ඔන්න තවත් පැත්තක් අපිට හිතන්න වටිනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ මේ දහඅට ආකාරයක මනසේ හැසිරීම් රාශියක්. ඒකේ බුද්ධ වචනය මතක් කරගන්නොත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරනවා මොකක්ද මේ 'අධාරස මනෝපව්වාරො' කියන්නේ කියලා. වක්ඛනා රූපං දිස්වා සොමනස්සධ්‍යානීයං රූපං උපවිචරති ඔන්න එකක් හඳුන්වලා දෙනවා. දැන් මේ ඇහෙන්න රූපයක් දැකලා ඒ දැකපු රූපයේ ඇස හසුරුවනවා. කොහොමද? ඒකෙන් සතුටක් බලාපොරොත්තුවෙන්. ඒකෙන් සතුටක් භුක්ති විඳිමින් ඔන්න ඒ දැකපු රූපයේ හිත හසුරුවනවා. ඊළඟට වක්ඛනා රූපං දිස්වා දෙමනස්සධ්‍යානීයං රූපං උපවිචරති ඇතැම් වෙලාවට දැක්ක රූප හරහා දෙමිනසක් පහළ වෙන්නේ. හැබැයි ඒත් ඒ රූපයෙම හිත හසුරුවනවා. වක්ඛනා රූපං දිස්වා උපෙක්ඛාධ්‍යානීයං රූපං උපවිචරති

මේ රූප දූකලා ලැබෙන්නේ උපේක්ෂා සහගත වේදනාවක්. හැබැයි ඒ රූපයේ හිත හසුරුවනවා.

දැන් අපි පොඩ්ඩක් මෙනත හිතලා බැලුවොත් සාමාන්‍යයෙන් අපි ඇහෙන්නේ රූප බැලුවහම සිද්ධ වෙන දේ තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරන්නේ. අපි කුමක් හෝ රූපයක් - අපි හිතමු කැමති රූපයක් දකිනවා. රූපයක් දැක්කහම අපි එතනින් නතර වෙන්නෙ නෑ. ඒ රූපය තුළ ඔන්න අපි පොඩ්ඩක් විමසලා බලනවා. මොනවද තියෙන්නේ, මොනවද නිමිති තියෙන්නේ, මොනවද අපිට ලස්සන ලස්සන දේවල් බලන්න තියෙන්නේ කියලා දැන් එතන අපේ හිත හැසිරෙනවා. මනසේ හැසිරීමක් තියෙනවා. දැන් මේ මනසේ හැසිරීම හරහා ඊළඟට ලොකු කතන්දරයක් සිද්ධ වෙනවා. අපි ඒක ටික ටික පියවරෙන් පියවරට බලමු. දැන් මෙතෙන්දී තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ දැන් අපේ ක්‍රියාකාරිත්වය මෙන්න මෙතනයි තියෙන්නේ. ඇහෙන්නේ රූපයක් දැක්කා. දැක්කහම අපි දන්නෙම නැතුව මේ ඇහැ හොයනව මේකේ තියෙන යම් යම් තොරතුරු. ඇහැ හොයනවා මේකේ තියෙන නිමිති. ඇහැ හොයනවා මේකේ තියෙන ව්‍යංජන අනුව්‍යංජන. ඒකට කියනවා උපවිචරණයක්, නැත්නම් හැසිරීමක් කියලා. ඒ හරහා සතුටු වේදනාවක් ඇතුළෙ හටගන්නවා. එනිසාම තව තව මේ ගැන විස්තර බලබලා ඒකෙන් සතුට දනවාගන්න, සතුට උපදවාගන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඒ චුණාට ඇතැම් වෙලාවට අපි දකින රූපෙ ඒ තරම් ප්‍රියමනාප නෑ. සමහර වෙලාවට අපි අකමැති කෙනෙක් දැක්කහමත් අපි වැරදි සොයනාසුලුවත් හිතේ හටගන්නා දෝමනස්සයක් තියෙද්දීත් තව තව දෙමිනස වැඩි කරගනිමින් අපි මේ දූකපු රූපයේම හිත හසුරුවනවා. හිත හසුරුවමින් තව තව දුක් වේදනාවක් විදගන්නවා. නැත්නම් හිතේ දෙමිනසක් පහළ කරගන්නවා. ඉතින් ඔන්න ඔය විදිහට තමයි අපි අකමැති රූපයක් දූකලාත් අපේ හිත හැසිරෙන්නේ. ඊළඟට සමහර වෙලාවට අපිට උපේක්ෂා සහගත අරමුණක් නිරීක්ෂණය කරන්න හම්බ වෙනවා. උදහරණයක් වශයෙන් දැන් ඔය භාවනා ක්‍රමවලදී විශේෂයෙන්ම ඔතන තමයි අපි ඉන්නේ. අපි හිතමු ඇහැක් ඇරගෙන නම් අපිට

රූපයක් බලන්න තියෙන්නේ එතෙන්නේ අපිට මේ උපේක්ෂා සහගත රූපයක් තමයි නිරීක්ෂණය කරන්න හම්බ වෙන්නේ. මෙන්න මේ උපේක්ෂා සහගත රූපය ගැනත් හිතේ හැසිරීමක් තියෙනවා. නැත්නම් අපි හොඳින් හොයලා බලනවා. ඒ හරහා උපේක්ෂා වේදනාවක් හටගන්නවා. තව තව එතනම නිකම් මනසින් අතගානවා වගේ, නැත්නම් හිතීන් අතගානවා වගේ ස්වභාවයක් තියෙනවා.

ඉතින් මේ ස්වභාවයම බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊළඟ කොටස් තුන වශයෙන් ඉදිරිපත් කරනවා. සොතෙන සඤ්ඤා සුක්ඛා සොමනසසංධානීයං සඤ්ඤා උපච්චරති දන් මේ කතෙන් සද්දයක් ඇහුණා. ඇහුණට පස්සේ මොකද කරන්නේ? මේ කවුද සද්දේ කරන්නේ? අපි හිතමු අපිට සින්දුවක් ඇහෙනවා. සින්දුවක් ඇහුණහම ඉතින් අපිට මතක් වෙනවා “ආ මේ අහවලා තමයි මේ සින්දුව කියන්නේ”. ඊළඟට ඒකෙන් පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ තව තව ගැඹුරට යනවා. තව තව ඒ ගැන විමසනවා. එතකොට “අසවල් ගායකයා තමයි මේ ගයන්නේ. මෙන්න මේ සින්දුව තමයි ඊළඟට මේ කියන්නේ. ඊළඟ වචනය මෙන්න මේකයි. මේකේ තනුව මෙන්න මේකයි. ඊළඟ කොටස මෙන්න මෙහෙමයි. ඉස්සර මං ඕක ඇහුවෙ මෙන්න මෙහෙමයි” කියලා ටික ටික ටික දන්නෙම නැතුව මේ කතෙන් ඇඟිව්ව සද්දය හරහා හිත හැසිරෙනවා. අපි හිතමු අපිට කවුරු හරි බනිනවා. බැන්නහම ඔන්න සද්දේ ඇහෙනවා. සද්දේ ඇහුණට පස්සේ අපි ඒක හිතීන් තව තව ස්පර්ශ කරමින් ඒ සද්දය ඔස්සේ අපේ හිත හසුරුවනවා. “එයා එතකොට මෙන්න මෙහෙමයි බැන්නේ. මට එදත් මේ විදිහට කථා කලා. අදත් මට මේ විදිහට කථා කරනවා. මෙන්න මේ වචන කියලයි එයා කථා කළේ. මෙන්න මේ වචන ඉස්සරහටත් එයා කියන්න පුළුවන්” කියලා අපි නා නා ප්‍රකාරව මේ කතෙන් අහන සද්ද ඔස්සේ හිත හසුරුවනවා. හැබැයි සමහර වෙලාවට අපිට උපේක්ෂා සහගත දෙයක් අහන්න හම්බ වෙනවා. ඔන්න බණක් අහගෙන ඉන්නවා. බණක් අහනකොට කම්මැලිකමින් සමහර වෙලාවට අහගෙන ඉන්නවා ඇනුම් ඇර ඇර. හැබැයි ඉතින් ඒකෙම හිත හසුරුවනවා. කියන හින්දා අහගෙන ඉන්නවා. සමහර

වෙලාවට එතනම හිත හසුරුවන නිසා ශබ්දය හරහා උපේක්ෂා සහගත වේදනාවකුත් හට අරගෙන මේ ශබ්දය ඔස්සේ හිත පවත්වමින් කටයුතු කරනවා.

ඒ වගේම තවත් අවස්ථා තුනක් බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරනවා. සානෙන ගැංඤා සායිකා සෝමනස්සධ්‍යානීයං ගැංඤා උපච්චරති නාසයෙන් ආඝ්‍රාණය කරන්න හම්බ වුණා යම් කිසි ගඳක් සුවඳක්. මේ සුවඳ අපි හිතමු ආඝ්‍රාණය කරමින් මේකේ තව තව විස්තර බලනවා. තව තව කොහොමද ඇලෙන්නේ. තව තව මං කොහොමද මේකෙන් සතුටු වෙන්නේ. තව තව මං කොහොමද මේක අහිනන්දනය කරන්නේ. තව තව මං කොහොමද මේක ඉල්ලගන්නේ. මේකෙ සතුටු වෙන්නේ. ඔන්න මේවා හිතහිතා බලබලා තව මේක ගැන තව අපේ හිත හසුරුවනවා. තව උවමනාවෙන් ළං වෙලා ගිහිල්ලා මේක තව ටිකක් විඳගන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඒ වගේමයි මේකේ අනිත් පැත්තත්. අපි අකමැති ගඳක් ආඝ්‍රාණය කරන්න හම්බ වෙනවා. සමහර වෙලාවට ඒක හොයනවා “කොයි පැත්තෙන්ද එන්නේ. ඒක අයිත් කරන්න ඕනෑ” කියලා ඉතින් ඒක ගැනත් ඔන්න හිතනවා. අපි නා නා ප්‍රකාර විදිහට මේ දැනිවිලි දුගඳ හරහා නාසයත් හවුල් කරගෙන අපේ හිත හැසිරෙනවා. ඒ වගේමයි ගඳත් නැති සුවඳත් නැති උපේක්ෂා සහගත යමක් දැනෙන්න පුළුවන්. ඒ සම්බන්ධයෙනුත් ඔන්න ඒ විදිහටම අපිට හිතාගන්න පුළුවන්. ඒ සම්බන්ධයෙනුත් අපේ හිත ඔය විදිහටම හැසිරෙනවා.

මේ විදිහටම බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊළඟ කරුණු තුනත් ඉදිරිපත් කරනවා. ජ්වහාය රසං සායිකා සෝමනස්සධ්‍යානීයං රසං උපච්චරති දන් දිවෙන් රසක් භුක්ති විදිනවා. භුක්ති විදිනකොට ඒ දැනෙන රස අපි හිතමු බොහොම මිහිරි රසක්. ඒ මිහිරි රසය නිසාම හිතේ සොම්නසක් පහළ වෙනවා. සොම්නස් වේදනාවක් හට ගන්නවා. සොම්නස් වේදනාව පදනම් කරගෙන තව තව මේ හිත හසුරුවනවා. තව තව ඒක විඳගන්න හදනවා. ඒ ආහාර පිඩ ගිල්ලට

පස්සේ ඔන්ත තවත් ආහාර පිඩක් අරගනිමින් ඒ රසම අපි හොයනවා. දැන් මේ රස විඳගනිමින් පුළුවන් තරම් ඒකෙන් සතුටක් භුක්ති විඳගන්න, නැත්නම් ඒකෙන් ආස්වාදයක් ලැබගන්න අපි සැහෙන්න උත්සාහවත් වෙනවා. මේ විදිහටම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා දිවෙන් රසක් භුක්ති වින්දහම, අපි හිතමු සමහර වෙලාවට තිත්ත රසක් ඇඹුල් රසක් තමන් අකමැති රසක් එහෙම භුක්ති විදිනකොටත් සමහර වෙලාවට අකමැත්තෙන් වුණත් මේ දේම කරනවා. දන්නෙම නැතුව යම් යම් තව තව නිමිති ගනිමින් තව තව විස්තර බලමින් ඔන්ත මේකෙන්ම හිතේ දෙමිනසක් පහළ කරගන්නවා. මේකත් එක්කම ගැටෙනවා. මේකත් එක්කම, මේ දැනිවිල රස ඔස්සේ හිත සැහෙන්න වෙලාවක් වැඩ කරනවා. සමහර වෙලාවට ඔන්ත වතුර ටිකක් බොනවා. නැත්නම් කිසිම රසක් නැති සාමාන්‍ය දිය රහක් තියෙන දෙයක් භුක්ති විදිනවා. ඒ තරම්ම රසක් දුනෙන්නෙ නෑ. උපේක්ෂා සහගත බවක් තියෙන්නේ. ඒකත් ඉතින් බලනවා, හොඳ රසක් භුක්ති විඳගන්න කියල බලබලා ඔන්ත ඒකේ හිත හසුරුවනවා. මේ විදිහට අවස්ථා තුනක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දිව සම්බන්ධයෙනුත් ඉදිරිපත් කරනවා.

ඊළඟට කය සම්බන්ධයෙනුත් මේ විදියටම දේශනා කරනවා. කායෙන ඵොධ්ඛං චුඡිත්ථා සොමනස්සධ්‍යානීයං පොධ්ඛං උපච්චරති දැන් මේ කයෙන් ස්පර්ශයක් භුක්ති වින්ද, මේ ලැබිවිල ස්පර්ශය හරහා හිතේ සතුටක් ජනිත වෙලා තියෙනවා. හට අරගෙන තියෙනවා. ඉතින් තව කොහොමද මේක භුක්ති විඳගන්නේ. තව කොහොමද මං මේක වැඩි කරගන්නේ. තව කොහොමද තව කාලයක් - වැඩි කාලයක් මේ සොම්නස භුක්ති විදින්නේ. ඉතින් අන්ත අර දැනිවිල සොම්නස වැඩි කරගන්න තව තව මේ ස්පර්ශය හොයනවා. තව තව ස්පර්ශයේම හිත රඳවනවා. ඒකෙම හිත හසුරුවනවා. ඒ වගේම අපි හිතමු සමහර වෙලාවට අපිට අකමැති ස්පර්ශයක් භුක්ති විදින්න සිද්ධ වුණා. ඔන්ත සතෙක් කකුල හැපුවා. මොකක් හරි දෙයක් සිද්ධ වුණා. දෂ්ට කළා. මොනව හරි දෙයක්. ඔන්ත එතනම හිත හසුරුවනවා. ඒකෙම තමයි දැන් අපේ විඤ්ඤාණය

බැසගන්නේ. ඒකෙම තමයි අපේ හිත හැසිරෙන්නේ. ඒ වගේමයි සමහර වෙලාවට උපේක්ෂා වේදනාවක් භුක්ති විඳින්න හම්බ වෙනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් ඇඳුමක් පැලඳුමක් ඇඳ පැලඳගෙන ඉන්නවා. එතකොටත් නිකම් යම් කිසි දැනීමක් තියෙනවා. උපේක්ෂා වේදනාවක් දනෙනවා. අන්න එතන අපේ හිත හසුරුවනවා. දැන් විශේෂයෙන්ම අපි හිතමු ආනාපානසති ය වගේ දෙයක් පිම්බීම හැකිලීම වගේ දෙයක්, ඔය භාවනාවක් වඩද්දීත් ඔතන තමයි අපේ හිත තියෙන්නේ. විශේෂයෙන්ම කායවිඤ්ඤාණ මට්ටමක් තමයි ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ. එතෙන්දී දැනෙන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවක්. මේ උපේක්ෂා වේදනාවේ හිත හසුරුවනවා. හිත හසුරුවමින් අන්න ඒ තුළ, එක අතකින් විඤ්ඤාණයක් හටගන්නවා. ඒ තුළ අපේ හිත හසුරුවනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මනස ගැනත් මේ විදියටම කරුණු තුනක් දේශනා කරනවා. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය සොමනස්සධ්‍යානීයං ධම්මං උපවිචරති, දැන් මනසට ආවා යම් කිසි අරමුණක්. ඒ අරමුණ හරහා ඔන්න හිතේ සතුටක් පහළ වෙනවා. අපි හිතමු අපි කැමති කෙනෙක් අපේ හිතට මතක් වුණා. මතක් වුණහම අපි එතනින් නතර වෙන්නෙ නෑ. අපි තව තව හිතාගෙන යනවා. එයා ගැන තව අතීත ප්‍රවෘත්ති මතක් කරගෙන යනවා. අනාගතයේදී වෙන්න පුළුවන් දේවල් ගැන අපි හිතනවා. මනාකල්පිත දේවල් අපි හිතනවා. හිතහිතා ඒ මනසට ඉදිරිපත් වෙච්ච අරමුණෙන් ආස්වාදයක් ලබමින් සතුටක් භුක්ති විඳිමින් ඔන්න අපි එතන අපේ හිත හසුරුවනවා. ඒ වගේමයි සමහර වෙලාවට අපි අකමැති අරමුණක් ඉදිරිපත් වුණා. හැබැයි ඒකෙන් පහළ වුණේ දෙමිනසක්. පහළ වුණේ අකමැත්තක්. හැබැයි ඒත් අපි ඕක ගැනම හිතනවා. ඒක ගැනම හිතහිතා වේදනා විඳිනවා. වේදනා විඳි විඳි ඒකෙම අපේ හිත තව තව බැසගන්නවා. උදහරණයක් වශයෙන් අපි කියමු අපි කැමති මළ ගිය ඥාතියෙක් ගැන මතක් වෙනවා. මතක් වුණහම හැබැයි මතක් වීම හරහාම හිතේ දෙමිනසක් පහළ වෙනවා. ඒත් අපි නැවත නැවත ඒ දේම මතක් කර කර මතක් කර කර තව තව දුක් විඳිනවා. තව තව කඳුළු සලනවා. ඒ

වගේමයි අපි හිතමු සමහර වෙලාවට හිතට උපේක්ෂා සහගත අරමුණක් එනවා. සමහර වෙලාවට ඒක උවමනාවෙන් හිතනවා. උවමනාවෙන් හිතහිතා ඒ අරමුණේම හිත රඳවනවා.

දැන් පින්වත්නි අපි උදේ නැගිටිට වෙලේ ඉඳන් රාත්‍රි නින්දට යනකල්ම අපේ මනසේ ස්වභාවය ගත්තොත් මේකෙන් පිට දෙයක් තියෙනවද කියලා හිතලා බලන්න වටිනවා. ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ අපි මේ ලොකුවට හිතාගෙන හිටියට “මම මේ කටයුත්ත කරනවා, මම අර කටයුත්ත කරනවා, මම මේ මේ කටයුතු කරන්න දක්ෂයෙක්” කියලා අපි විවිධාකාර විදියට අපිට අර්ථකථන දෙනවා. හැබැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ සරලව දේශනා කරනවා, මේ මනුස්සයෙක් කියලා කියන්නේ මෙන්න මෙව්වරයි. දහඅට ආකාරයක මනසේ හැසිරීමක්. ඔන්න බොහෝම සරල කරලා බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිට මේ මනුස්සයෙක්ගෙ මනස ඉදිරිපත් කරනවා මෙන්න මෙහෙම ස්වභාවයක් තියෙන්නේ. කොයි තරම් නම් එහාට මෙහාට දැගලුවත්, අගහරු ලෝකෙට ගියත්, බ්‍රහස්පති ගාවට ගියත් කොහෙට ගියත් මෙතන තියෙන්නේ මේ ආයතන හයක සම්බන්ධයක්; මෙතන තියෙන්නේ මේ හිතීන් කරන ස්පර්ශ දහඅටක්, හිතීන් කරන මනසේ හැසිරීම් දහඅටක් කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සංකීර්ණ චිත්‍රපටිය අපිට හකුළුවලා පෙන්නවා. “මෙන්න සංකීර්ෂිත වශයෙන් මෙන්න මෙව්වරයි තියෙන්නේ” කියලා. අපි අවුරුදු සීයක් ජීවත් වුණත් කරලා තියෙන්නේ මෙන්න මෙව්වරයි කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝම සංකීර්ෂිතව අපේ මේ මනසේ ක්‍රියාවලිය ඉදිරිපත් කරනවා.

පින්වත්නි මේ ක්‍රියාවලිය ගැන අපිට දැනුවත් වෙන්න පුළුවන්. නමුත් මේ හරහා කොයි තරම් නම් කෙලෙස් ප්‍රමාණයක් අපේ හිතේ හටගන්නවාද කියන එක තමයි ඊළඟට තියෙන ප්‍රශ්නය. මේ විදිහට හිත හැසිරෙන්න හැසිරෙන්න, පුදුමාකාර විදියට අපේ හිත මේ හරහාම කෙලෙස් ජනනය කරගන්නා ස්වභාවයක්, මේ හරහාම ආශ්‍රව වැඩෙන ස්වභාවයක්, නොදැනුවත්ව අසතිමත්ව මේ කාර්යයේ නියැලීම හරහා අපි පුදුම විදියට සංසාරයට බැඳෙන ස්වභාවයක්

තියෙනවා. මේ සම්බන්ධයෙන් එක්තරා අවස්ථාවකදී ශක්‍ර දේවේන්ද්‍රයා ඇවිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් හරි ලස්සන ප්‍රශ්නයක් අහනවා. “භාග්‍යවතුන් වහන්ස මේ ඇයි යම් කිසි කෙනෙක් මේ ලෝකෙ ඉපදුණාට පස්සේ පිරිනිවෙන්නේ? ඇයි යම් කිසි කෙනෙක් නැවත නැවත සංසාරෙ බැඳෙන්නේ? ඒ කියන්නේ පිරිනිවෙන්නෙ නැතුව ආයෙමත් ඊළඟට උපදින්නෙ මොකද?”. ඔන්න ඉතින් අහන්නේ කෙළින්ම සෘජුවම ප්‍රශ්නයක්. ඒ කියන්නේ යම් කිසි කෙනෙක් මේ ලෝකේ උපත ලබලා අපි හිතමු රහත් වෙලා පිරිනිවන් පානවා. හැබැයි අති බහුතරයක් එහෙම කරන්නේ නෑ. උපත ලබලා ආයෙමත් සංසාරෙ නැවත නැවත නැවත ඉපදි ඉපදි ඉපදි මැරි මැරි යනවා. මොකක්ද මේකට හේතුව? ශක්‍ර දෙවියො විතරක් නෙවෙයි තවත් කිහිපදෙනෙක්ම බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් මේ ප්‍රශ්නය අහලා තියෙනවා. මේ ප්‍රශ්නය සඳහන් වෙන්නේ වේදනා සංයුක්තයේ සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රයේ.¹⁰

මේ විදියට කීපදෙනෙක්ම මේ එකම ප්‍රශ්නයම බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහලා තියෙනවා. උන්වහන්සේ එකම උත්තරේ දෙනවා. උන්වහන්සේ කියනවා සන්ති ඛො, දෙවානම්ඤ, චක්ඛුවිඤ්ඤායා රූපා, ඉධ්‍යා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංහිතා රජනීයා දූන් ශක්‍ර දෙවියන්ට කියනවා “සක් දෙවිඳුනි ඇහෙන්න දකින්න පුළුවන් බොහෝම ඉෂ්ට කාන්ත, ඒ කියන්නේ බලන්න කැමති ඉෂ්ටාරම්මණ තියෙනවා. ඒවයින් හිතේ ලොකු සතුටක් ජනිත වෙනවා. ඒ වගේමයි ඒක ‘කාමුපසංහිතා’ - මේකෙන් සාමීස ප්‍රීතියක් ඇති කරනවා. ‘රජනීයා’ ඒකෙන් කෙලෙස් රජස් ඇති කරනවා. තඤ්ඤ භික්ඛු අභිනන්දනි අභිවදති අජෙක්ඛාසාය තිට්ඨති. අන්ත අපේ හිත හැසිරෙන හැටි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. මේ කෙලෙස් දනවන රූප දුක්කභම මේ ඇහෙන්න එතන අභිනන්දනය කරනවා. එතන එතන සතුටු වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ‘අධ්‍යාරස මනොපච්චාර’ වශයෙන් විස්තර කරද්දී ඇහැ සම්බන්ධව

¹⁰ සංයුක්ත නිකාය, වේදනා සංයුක්ත, ලොකකාමගුණ වග්ග, සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය

කියපු එකම ඔන්න තව ටිකක් විස්තර කරලා දෙනවා. රූපයක් දකිනවා. දැක්කහම ඒකේ විවිධාකර ලස්සන ලස්සන දේ බලමින් ඒ ගැනම හොයමින් එතන එතනම සතුටු වෙනවා. ඒ ගැන අභිනන්දනයක් ඒ ගැන හිතේ ලොකු සතුටක් ඒකෙම හිත පැවැත්වීමක් තියෙනවා. ‘අභිනන්දනි අභිවදති’ තව ඉල්ලනවා ඒකෙන්ම. “ඊළඟ දවසෙන් මට මේක බලාගන්න පුළුවන්ද? මට ළං කරගෙන මේක බලාගන්න පුළුවන්ද? මට ඊළඟ අවුරුද්දෙන් මෙතෙක්මම ගිහිල්ලා මේ දර්ශනයම බලන්න පුළුවන්ද?” අන්න ඒකම අභිනන්දනය කරලා ඒකම නැවත නැවත ඉල්ලන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ‘අජේඛාසාය තිඨති’ - බලපු දේ තුළ හොඳට හිත බැසගන්නවා; ඒ අරමුණ තුළමයි දැන් කිඳබැහැලා වගේ හිත තියෙන්නේ.

තසං තං අභිනන්දනො අභිවදනො අජේඛාසාය තිඨතො තන්තිස්සිතං විඤ්ඤාණං හොති තදුපාදනං. මේ අනුව, මේ හිත හැසිරෙන ආකාරය බුදුරජාණන් වහන්සේ පියවරෙන් පියවර පැහැදිලි කරනවා. ඇහෙන්න රූපයක් දැක්කා. ඒ ගැන සතුටක් පහළ වුණා. ඒ ගැනම සතුටු වෙමින් සතුටු වෙමින් ඒකෙම හිත හසුරුවමින් ඉන්නවා. දන්නෙ නැතුව ඒකම ඉල්ලනවා. ඒකෙම හිත තැන්පත් වෙනවා. ඒකෙම හිත බැසගන්නවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ විදිහට ඒ තුළම, ඒ අරමුණ තුළම, ඒ රූපාරම්මණය තුළම, අපේ හිත බැසගන්න බැසගන්න, ‘තන්තිස්සිතං විඤ්ඤාණං හොති’; මේ විඤ්ඤාණ ස්වභාවය, චක්ඛු විඤ්ඤාණ - මනෝ විඤ්ඤාණ, මේ විඤ්ඤාණ ස්වභාවය දැකපු දේ ආශ්‍රිතව තමයි දැන් තියෙන්නේ. මේ දැකපු රූපාරම්මණය ආශ්‍රිතව තමයි දැන් තියෙන්නේ. ‘තදුපාදනං’ මෙන්න මේ ආරම්මණය උපාදන කරගෙන අල්ලගෙන බදගෙන තමයි දැන් ඉන්නේ. සඋපාදනො, දෙවානම්ඤ, හික්ඛු නො පරිනිබ්බායති බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ විදිහට මේ රූපාරම්මණය ග්‍රහණය කරගෙන ඉන්න තාක් මේ රූපාරම්මණය බදගෙන ඉන්න තාක් අල්ලගෙන ඉන්න තාක් පිරිනිවීමක් වෙන්නේ නැත.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ විදියටම කියනවා මේ වගේ කාමෝපසංහිත, ඒ වගේම කෙලෙස් රජස් ඇති කරන, බොහොම අහන්න කැමති මන බඳන ලස්සන ලස්සන සද්ද තියෙනවා. මේ සද්ද අහනකොට යම් කිසි කෙනෙක් මේවා ගැන සතුටක් ඇති කරගන්නවා. ලොකු අභිනන්දනයක් කරගන්නවා. ඒකම හිතහිතා ඒකෙම හිත ගල්වගල්වා ඉන්නවා. මෙහෙම ඉදීම හරහා ඒ සද්දයේම හිත බැසගන්නවා. ඒ සද්දයේම හිත බැසගත්තහම අන්න ඒක ආශ්‍රිතව තමයි විඤ්ඤුණ පහළ වෙන්නේ. ඒක ආශ්‍රිතව තමයි සිත් පහළ වෙන්නේ. ඒකම උපාදන වෙනවා. ඒකම අල්ලගන්නවා. ඒකම අල්ලගෙන ඉන්න තාක් පිරිනිවීමක් වෙන්නේ නෑ. ඊළඟට අපි හිතමු නාසයෙන් ගඳක් සුවඳක් ආසුරාණය කරනවා. ඒ ගැන අභිනන්දනය කරනවා. ඒ ගැන සතුටු වෙනවා. ඒකම නැවත නැවත ඉල්ලන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒකෙම හිත බැසගන්නවා. ඒකම ආශ්‍රය කරගෙන ඉන්නවා. ඒකම අල්ලගෙන ඒකම උපාදන කරගෙන ඉන්න තාක් පිරිනිවීමක් වෙන්නේ නෑ.

ඊළඟට දිවෙන් රසක් භුක්ති විඳිනවා. රසක් භුක්ති විඳිනකොටත් මේ විඳිනමයි. ඒ කියන්නේ එතනම අපි සතුටු වෙනවා. ඒ ගැන ලොකු ආස්වාදයක් ලබමින් එතනම අපේ හිත පවත්වනවා. හිත පවත්වන්න පවත්වන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'අභිනන්දුති අභිවදති අජේක්ඛාසාය තිට්ඨති' ඒ කියන්නේ මේ තුළ හිත පවත්වන්න පවත්වන්න, ඒකෙන්ම සතුටක් භුක්ති විඳින්න භුක්ති විඳින්න, එතනම ඔන්න විඤ්ඤුණ ස්වභාවයක් පහළ වෙනවා. 'තනනිස්සිතං විඤ්ඤුණං හොති තදුපාදනං'. අන්න ඒකම අල්ලගන්නවා. උපාදන කරගන්නවා. දැඩිව ග්‍රහණය කරගන්නවා. 'සඋපාදනො, දෙවානම්ඤ, භික්ඛු නො පරිනිබ්බායති' මේ අනුව දිවෙන් රසක් භුක්ති විඳිනකොට, උපාදන කරගෙන දැඩිව ග්‍රහණය කරගෙන භුක්ති විඳින තාක් පිරිනිවීමක් වෙන්නේ නෑ. ඒ වගේමයි කයෙන් යම් ස්පර්ශයක් භුක්ති විඳිනවා. ස්පර්ශ කරගන්නවා. ස්පර්ශ කරද්දීත් ඒකෙන් අපි සතුටු වෙනවා. ඒ ගැනම ලොකු සතුටක් හිතේ ඇති කරගන්නවා. ඒකම නැවත නැවත ඉල්ලනවා. භුක්ති විඳින්නා

වූ මේ ස්පර්ශයේ හිත බැසගෙන ඉන්නවා. ඒකම අල්ලගෙන ඉන්නවා. ඒකම ග්‍රහණය කරගෙන ඉන්නවා. මේ විදියට ග්‍රහණය කරගෙන ඉන්න තාක් උපාදන කරගෙන ඉන්න තාක් පිරිනිවීමක් වෙන්නේ නෑ. ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ඔන්න හිතටත් යම් කිසි අරමුණක් එනවා. ඒ අරමුණක් අර විදියටම අල්ලගන්නවා. ඒ අරමුණට ඔහේ යන්න නොදී ඒකම හිතහිතා ඒකෙන්ම ආස්වාදයක් ලබලබා ඒ තුළම හිත පවත්වනවා. ඒ තුළම දැන් අපේ හිත බැසගන්නවා. ඒකම දැඩිව ග්‍රහණය කරගන්නවා. මේ විදියට අල්ලගෙන ඉන්න තාක් උපාදන කරගෙන ඉන්න තාක් දැඩිව ග්‍රහණය කරගෙන ඉන්න තාක් පිරිනිවීමක්, නිවීමක් වෙන්නේ නෑ.

දැන් පින්වත්නි මේ කාරණාව බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් තැනක කියනවා මෙන්න මේක තමයි ‘අසංචර වීම’ කියන්නේ කියලා¹¹. ඒ වගේමයි යම් කිසි කෙනෙකුට සංචර වෙන්න ඕනෑ නම්, මේවා නොකර ඉදීම තමයි සංචර වීම කියන්නේ කියලා කියනවා. මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහොම පැහැදිලිව පෙන්නලා දීලා තියෙනවා මේ විවිධාකාර අරමුණු මේ ඉන්ද්‍රිය හරහා අපිට ලැබෙනවා. මේවා ගැන ලොකුවට අපි අභිනන්දනය කරන්න ගියොත් මේවයෙම හිත පතුරුවන්න ගියොත්, මේවයෙම හිත හසුරුවන්න ගියොත්, මේ අරමුණු තුළම හිත නංවන්න ගියොත් ඒවටම හිත බැසගන්නවා. බැසගැනීම හරහා උපාදන වෙනවා. උපාදන කරන තාක් නිවීමක් නෑ.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් තැනක තවත් හොඳම ආදර්ශයක් අපට දෙනවා. දැන් කෙනෙක් හිතන්න පුළුවන් මේ විදියට බැලුවහම ඇස් දෙක පියාගෙන ඉන්න එක වඩා හොඳයි. නැත්නම් කන් නැහෙන එක වඩා හොඳයි. නැත්නම් දිව පාවිච්චි නොකර ඉන්න එක වඩා හොඳයි කියලා කෙනෙකුට හිතෙන්න ඉඩ තියෙනවා. මෙහෙම ආපු කථා ප්‍රවෘත්තියක් බුද්ධ කාලෙදීම සිද්ධ වුණා. බුදුරජාණන් වහන්සේ වැඩ ඉන්නා කාලෙදී පාරාසරිය කියලා

¹¹ සංයුක්ත නිකාය, වේදනා සංයුක්ත, ඡලවග්ග, සංචර සුත්‍රය

බ්‍රාහ්මණයෙක්ගේ ගෝලයෙක් ඉඳලා තියෙනවා ‘උත්තර මානවක’ කියලා. මේ උත්තර මානවක එක දවසක් බුදුරජාණන් වහන්සේත් ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේත් ඉන්න තැනට ඇවිල්ලා පොඩි සාකච්ඡාවක යෙදෙනවා. මේ විදියට සාකච්ඡාවක යෙදෙනකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනවා “පාරාසරිය බ්‍රාහ්මණතුමා මොකක් හරි ‘ඉන්ද්‍රිය භාවනාවක්’ ගැන එහෙම කියනවද?”. “ඔව් ඉන්ද්‍රිය භාවනාවක් අපේ ගුරුතුමාත් කියනවා”. “මොන වගේ භාවනාවක්ද කියන්නේ?” කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ උත්තර මානවකගෙන් අහනවා. එතකොට උත්තර මානවක කියනවා ඇහෙන්නේ රූප බලන්න එපා කියලා කියනවා. කතෙන් සද්ද අහන්න එපා කියලා කියනවා. දිවෙන් රස බලන්න එපා කියලා කියනවා. නාසයෙන් ගඳ සුවඳ විඳින්න එපා කියලා කියනවා. කයෙන් ස්පර්ශ විඳගන්න එපා කියලා කියනවා. මනසෙන් මේ මුකුත් හිතන්න එපා කියලා කියනවා.

දැන් මේක කියපු ගමන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා “එහෙම නම් ඇස් අන්ධ කෙනෙක් මේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාවේ පරතෙරටම ගිහිල්ලයි ඉන්නේ. මොකද මොකක්වත් ජේන්නේ නෑ එයාට. ඒ වගේමයි කන් ඇහෙන්නේ නැති බිහිරි කෙනෙක් මේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාවේ පරතෙරටම ගිහිල්ලා උත්කාෂ්ට මට්ටමේමයි ඉන්නේ. මොකද එයාට මොකක්වත් ඇහෙන්නේ නෑ. ඒකද මේ ඔබේ ගුරුතුමා කියන්නේ?” දැන් මේ ප්‍රශ්නය ඇහුවහම උත්තර මානවකට මුකුත් උත්තරයක් දෙන්න විඳිහක් නෑ. උත්තර මානවක නිරුත්තර වෙනවා. නිරුත්තර වෙලා නිශ්ශබ්ද වෙනවා. නිශ්ශබ්ද වුණහම බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දිහා බලලා කියනවා “මේ ආර්ය වූ විනයේත් උත්තරීතර වූ ඉන්ද්‍රිය භාවනාවක් තියෙනවා” කියලා පොඩි ඉඟියක් දෙනවා. ඉඟියක් දුන්නට පස්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ආරාධනා කරනවා “මෙන්න මේකයි කාලය භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මේ ආර්ය විනයෙහි මොකද්ද මේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාව කියලා පහදදීමට : ඔන්න ආරාධනා කරනවා බුදුරජාණන් වහන්සේට. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන ඉන්ද්‍රිය භාවනාව

මොකද්ද කියලා දේශනා කරන්න, බුදුරජාණන් වහන්සේට ආරාධනා කරනවා.

දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ විදිහට මේ ආර්ය විනයෙහි කොහොමද ඉන්ද්‍රිය භාවනාවක් සිද්ධ වෙන්නේ. එතෙන්දී බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ නෑ ඇස් පියාගෙන ඉන්න කියලාවත්, නැත්නම් කන් වහගෙන ඉන්න කියලාවත්, නැත්නම් නාසයේ ආඝ්‍රාණය වළක්වන්න කියලාවත්, දිවෙත් රස නොවිඳ ඉන්න කියලාවත්, නැත්නම් ස්පර්ශ නොලබා ඉන්න කියලාවත්, නොහිතා ඉන්න කියලාවත්. එහෙම නෙමෙයි මෙතන කියන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊට වඩා වෙනස් විදිහක් තමයි කියන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ඔන්න ඇහෙන් රූපයක් දැකලා හිතේ මනාපයක් පහළ වෙනවා. හිතේ කැමැත්තක් පහළ වෙනවා. හැබැයි පහළ වුණාම ඒක දකිනවා විවිධාකාරයෙන්. එක ක්‍රමයක් තමයි ‘සංඛත ආකාරයෙන්’ දැකීම. ඒ කියන්නේ දැන් අපෙ හිත පැවතුණා යම් කිසි උපේක්ෂා ස්වභාවයක. හැබැයි ඔන්න දැන් ඇහැට රූපයක් සම්මුඛ වුණා. ඒ සම්මුඛ වීමත් එක්ක හිතේ මනාපයක් හිතේ කැමැත්තක් පහළ වුණා. ඒ පහළ වෙච්ච මනාපය ඒ කැමැත්ත මෙන් මේ හේතුවක් නිසයි හටගත්තේ. මේක මේ සකස් වෙලා තියෙන්නේ. උදහරණයක් වශයෙන් අපි හිතමු අපි දවල් කාලයේ යම් කිසි කැමැති කෙනෙක් දැක්කා. කැමති කෙනෙක්ව දැක්කමම හිතේ කැමැත්තක් පහළ වුණා. දැන් තේරුම්ගන්නවා මේ කැමැත්ත පහළ වුණාට මේ කැමැත්ත පහළ වුණේ මේ විවිධාකාර හේතු හරහායි. මට හොඳට පෙනෙන ඇහැක් තිබුණා. මම එතනට අවධානය යොමු කලා. ඒ වගේම හොඳට ආලෝක ස්වභාවයකුත් තිබුණා. හොඳට මේ ඇහේ රූපය ආපාතගත වුණා. මෙන් මේ හරහා හිතේ මනාපයක් පහළ වෙලා. ඒ වගේමයි තවත් පැත්තකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, ඇතැම් වෙලාවට ඔන්න ඇහෙන් රූපයක් දැකලා අමනාපයක් හිතේ පහළ වෙනවා. ඒ කියන්නේ දෙමිනසක් පහළ වෙනවා. ඔන්න ඒකත් තේරුම්ගන්නවා මේ වගේ සංඛතයි. මේ වගේ හේතුවලින් සකස් වෙලා තමයි මේක සිද්ධ වුණේ. සමහර වෙලාවට මනාප අමනාප

දෙකම පහළ වෙනවා. ඒ කියන්නේ ටිකක් මනාප ස්වභාවයක්, කැමති ස්වභාවයක්, පස්සේ ඉතින් අතහැරලා දලා අකමැති ස්වභාවයක්. ඉතින් මේවා හැම දේම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා යෝගාවචරයෙක් තේරුම්ගන්නවා. මෙනත තියෙන්නේ සංඛත ස්වභාවයක්. විවිධාකාර හේතු නිසා සකස් වෙලා තමයි මේක පහළ වුණේ. ඒත් එක්කම තේරුම්ගන්නවා මේකට අපි හිතමු මනාපයක් පහළ වුණා නම්, මේ ඇතුළේ කෙලෙස් අනුවයි, මගේ තියෙන රුවි අරුවිකම් අනුවයි මේ කැමැත්ත පහළ වෙලා තියෙන්නේ. මේ විදියට මේ සංඛත වශයෙන් දූකගැනීම එක උපක්‍රමයක් වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා.

ඊළඟට කියනවා ඊට කලින් අපේ හිත පැවතුණේ එක්තරා අන්දමකින් බොහොම සරල ගතියක, උපේක්ෂා ස්වභාවයක. මේ උපේක්ෂා ස්වභාවයට සාපේක්ෂකව දැන් මේ පහළ වෙච්ච කැමැත්ත, දැන් මේ පහළ වෙච්ච ආසා ස්වභාවය, කැමති ස්වභාවය, තණ්හාහරිත ගතිය ඔළාරිකයි; මේක රළයි. ඉතින් ඊට කලින් හිටිය උපේක්ෂාව ඊට වඩා ශාන්තයි. ඊට වඩා ප්‍රණීතයි. ඊට වඩා සියුම්. අන්න මේ උපේක්ෂා ස්වභාවය ගැන අගය කිරීමක් කරනවා. මේ පහළ වෙච්ච කැමැත්තට අඩු ඇල්මක්, නැත්නම් අඩු වටිනාකමක් දෙනවා. මොකද මේක ඇවිල්ලා අරිට වඩා, අර තිබිච්ච ශාන්ත ස්වභාවයට වඩා බොහොම ඔළාරිකයි. ඊට වඩා රළයි. ගොරෝසුයි. මේක තමයි දෙවන ක්‍රමය.

ඒ වගේමයි මෙනත තේරුම්ගන්න කියනවා තුන්වෙනි ක්‍රමය 'පටිච්ච සමුප්පන්නයි' කියලා. ඒ කියන්නේ අපි හිතමු ඇහැට රූපයක් දූකලා මේ සිද්ධ වෙන ක්‍රියාදාමය හේතු නිසා සකස් වෙච්ච දෙයක්. ඇහෙන් රූපයක් දැක්කා. ඔන්න ඇහැ මේකට මුල් වුණා. රූපය මුල් වුණා. ඒ හරහා ඔන්න චක්ඛු විඤ්ඤාණයක් පහළ වුණා. මේ විදිහට මේ හේතු නිසා සම්බන්ධ වෙලා මේ කටයුත්ත සිද්ධ වෙන හැටි, නැත්නම් මේ රූපය දැකීම නිසා ඔන්න මනාපයක් පහළ වුණා, "නිසා හටගැනීම" කියලා පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවය දකින්න කියලා කියනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනයෙන්ම මතක් කරනවා නම්,

වක්කුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති මනාපං, උප්පජ්ජති අමනාපං,
උප්පජ්ජති මනාපාමනාපං තඤ්ච ඛො සංඛිතං ඔළාරිකං
පට්චවසමුප්පන්නං.

මෙන්න මේ විදියට සංඛිත වශයෙන්, ඔළාරික වශයෙන්,
පට්චවස සමුප්පන්න වශයෙන්, දකින්න කියලා කියනවා. දැන් මේ
විදියට දැකලා අගය කරන්න කියනවා එතං සන්නං එතං පණිතං යදිදං
උපෙක්ඛාති. අන්න හිත මේ අමුතු තත්ත්වෙකට එන්න කලින්, මේ
කාත්‍රිම සතුටට එන්න කලින්, නැත්නම් දුකට එන්න කලින් තිබුණේ
එක්තරා අන්දමක ශාන්ත ස්වභාවයක. නැත්නම් පැහැදිලි
ස්වභාවයක. සරල ගතියක. හැබැයි ඒකට සාපේක්ෂකව දැන් මේ
පහළ වෙච්ච ස්වභාවය සංඛිතයි. ඒකට සාපේක්ෂකව මේ පහළ
වෙච්ච ස්වභාවය රචයි. ඔළාරිකයි. ඒ හිටිය තත්ත්වෙට සාපේක්ෂකව
මේ පහළ වෙච්ච ස්වභාවය හේතු නිසා හටගත්ත දෙයක්. ඉතින්
මේක දකින්න කියලා කියනවා. මේක කොයි තරම් ඉක්මනට මේ
දහමේ හික්මෙන කෙනෙක් කරනවාද කියලා කියනවා නම්,
බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා හිතේ පහළ වෙච්ච ඒ කැමැත්ත, මේ
හැසිරීම හරහා මේ පුහුණුව හරහා දුරු කරගන්නවාලු; කොයි තරම්
ඉක්මනට දුරු කරගන්නවාද කියනවා නම් ඇහිපිය හෙළන තරම්
ඉක්මනටම මෙයා නැවතත් තමන්ගේ හිත උපේක්ෂාවට ගන්නවාලු.

දැන් හිතල බලන්න අපි ඇහෙන්න විවිධාකාර රූප දකිනවා. රූප
දැක්කම මේ විදිහට හිතේ මනාපයක් පහළ වෙනවා කියන එක,
කැමැත්තක් පහළ වෙනවා කියන එක ඉතින් අපිට සරලව
තේරෙනවා. ඒකේ කිසි වරදක් නැහැ. ඒකම බුදුරජාණන් වහන්සේ
පැහැදිලි කරනවා උපවාණ සූත්‍රයේදී හෙම¹². මේ කෙලෙසුන්ගේ
හටගැනීම එතන දැකගන්නවා නම් ඒ හරහා කැමැත්තක් පහළ වුණා,
ඔන්න රාගයක් පහළ වුණා ඇල්මක් පහළ වුණා කියලා දැකගැනීමත්
සන්දිට්ඨික ස්වභාවයක්. බුදුරජාණන් වහන්සේගෙම වචන මතක්
කරනවා නම් 'රූප පටිසංවෙදී ච භොති රූපරාග පටිසංවෙදී ච' අන්න

¹² සංයුත්ත නිකාය, වේදනා සංයුත්ත, මිගජාල වග්ග, උපවාණ සූත්‍රය

මේ රූපයක් දැක්කා. රූපය දැක්කට අමතරව මේ රූපය දැකීම හරහා කැමැත්තකුත් පහළ වුණා; ඇල්මකුත් පහළ වුණා. 'සන්නාසාව අර්ඝ්ඛිතං රූපෙසු රාගං' අපට මේ අර්ඝ්ඛිතං රූපෙසු රාගෝති පජානාති'. මේ රූපය දැකීම නිසා ඔන්ත දුන් හිතේ රාගයක් හට අරගෙන තියෙනවා කියලා මේ ඇතුළේ තියෙන රාගය දැනගන්නවා. 'අපට මේ අර්ඝ්ඛිතං රූපෙසු රාගෝති පජානාති' මේ ඇතුළේ රාගයක් දුන් හට අරගෙන තියෙනවා කියලා දැනගන්නවා. පින්වත්නි මේ ඇතුළේ තියෙන ක්ලේශය දැනගැනීම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'එවමපි ඛො, උපවාණ, සන්ධිකො ධමමො හොති අකාලිකො එහිපස්සිකො ඔපනයිකො පච්චතං වෙදිතඛො වික්ඛැහීති' මෙන්න මේක දහමේ තියෙන සන්ධික ස්වභාවයක්. මේක දහමේ තියෙන අකාලික ස්වභාවයක්. මේක දහමේ තියෙන ඔපනයික ස්වභාවයක්. මේක වර්තමාන වශයෙන් ප්‍රඥාවන්තයෙක් දකින ස්වභාවයක්. කෙලෙස්, 'කෙලෙස්' වශයෙන් සතිමත්ව තේරුම්ගන්නේ නැතුව කෙලෙස් දුරු කරන්න බෑ. මෙන්න මේ කාරණාව තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මතු කරන්නේ.

දුන් මෙතනින් කථාව නතර වෙන්නෙන් නැහැ. ඊළඟට අපි ටිකක් තව සද්ද ගැනත් ඉස්සරහට යමු. දුන් කෙනෙක් සද්දයක් අහනවා. අපි හිතමු කැමති ගීතයක් කැමති වාදනයක් ඇහෙනවා. සංගීතයක් ඇහෙනවා. ඒ හරහා ඔන්ත හිතේ මනාපයක් පහළ වෙනවා. මනාපයක් පහළ උනහම නිකම් ඉන්නෙ නැහැ භාවනා කරන යෝගාවචරයෙක්. එයා තේරුම්ගන්නවා මේ පහළ වෙච්ච මනාපය රළයි. මේ පහළ වෙච්ච මනාපය ඔළාරිකයි. මේ පහළ වෙච්ච මනාපය මේ හේතු නිසා සකස් වෙලා තියෙන්නේ. මං අර හිටිය ශාන්ත ස්වභාවය, මගේ හිත පැවතිච්ච උපේක්ෂා සහගත ස්වභාවය, මගේ හිත පැවතිච්ච සරල ස්වභාවය මීට වඩා වටිනවා; මීට වඩා ශාන්තයි; මීට වඩා ප්‍රණීතයි කියලා තමන්ගේ යොමුව තියාගන්නවා 'තමන්ගේ හිතේ ගෙදර' වශයෙන් පාවිච්චි කරනවා අන්න අර උපේක්ෂා ස්වභාවය. ශාන්ත ස්වභාවය. නැත්නම් නිස්කලංක ස්වභාවය. සරල ස්වභාවය. සරල ස්වභාවය තමන්ගේ

යොමුව වශයෙන් ගෙදර වශයෙන් තියාගෙන මේ සද්දය හරහා ආපු ඒ පහළ වෙච්ච මනාපය එහෙම නැත්නම් අමනාපය එහෙමම අතහැරලා දනවා. ඒකට යන්න අරිනවා. අවශ්‍ය නම් අර විදියට මෙනෙහි කරනවා. මේ පහළ වෙච්ච ගතිය සංඛතයි. මේක හේතු නිසා සකස් වෙච්ච දෙයක්. මේ මේ හේතු තියෙන තාක් විතරයි මේ සතුව තියෙන්නේ. මොකක් හෝ මේ හේතුවක් නොතිබුණොත් මෙතන මේ සතුව බලපවත්වන්න බෑ. එතකොට සැහෙන්න අවිනිශ්චිත භාවයක් මතයි මේ සතුව රඳ පැවතීලා තියෙන්නේ. ඒ වගේමයි මෙතන තියෙන මේ හේතුවලින් සකස් වෙච්ච ස්වභාවයත් බලන්න කියනවා. එහෙමත් නැත්නම් ඕළාරික වශයෙන් බලන්න කියනවා මෙතන තියෙන රළු ගතිය. අර කලින් තිබුණා එක්තරා අන්දමකින් නිව්ච්ච ස්වභාවයක්. තිබුණෙ පැටලිච්ච නැති ස්වභාවයක්. තිබුණෙ බොහොම ශාන්ත සරල ස්වභාවයක්. ඒ ශාන්ත සරල ස්වභාවයට සාපේක්ෂකව දැන් පහළ වෙලා තියෙන, දැන් උද්ගත වෙලා තියෙන - සතුවක් වෙන්න පුළුවන් දුකක් වෙන්න පුළුවන් - මේ ස්වභාවය රළුයි.

මෙන්න මේ කාරණාව තේරුම්ගන්නකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා කොයි තරම් ඉක්මනට මෙයාට පුළුවන් වෙනවද කියනවා නම්, මේක පුහුණු වෙලා පුහුණු වෙලා හරියට නිකම් අසුරු සැණින් අර පහළ වෙච්ච මනාපය - අමනාපය දුරු කරලා, නැවතත් උපේක්ෂාවට හිත ගන්න පුළුවන් වෙනවා. මේ විදියටම නාසයෙන් ගඳක් සුවඳක් ස්පර්ශ වීම සම්බන්ධයෙන්, ආඝ්‍රාණය සම්බන්ධයෙන් දේශනා කරනවා. කොයි තරම් ඉක්මනට උපේක්ෂාවට හිත ගන්නවද කියනවා නම් හරියට නිකම් නෙළුම් පතකට වතුර බිංදුවක් දැමුනම ඒක ඉක්මනටම නැති වෙලා යනවා වගේ, නැත්නම් ලිස්සලා යනවා වගේ, නැවතත් උපේක්ෂාවට ගන්නවයි කියලා කියනවා. ඒ වගේමයි දිවට රසක් දැනුණහම ඒ හරහා හිතට ලොකු සතුවක් ඇති වුණා නම්, ඒ හරහා හිතට ලොකු දුකක් ඇති වුණා නම්, ඒ සතුවේ ඒ දුකේ හිත තියන්නේ නැතුව, කොහොමද නැවතත් අර උපේක්ෂාවට අර සරල භාවයට හිත ගන්නේ කියන කාරණාව කොච්චර ඉක්මනට කරනවද

කියනවා නම්, හරියට දිව අගට ගත්ත කෙළ පිඩක් 'වරාස්' ගාලා එළියට දලා දනවා වගේ අන්න එව්වර ඉක්මනකින් එව්වර පහසුවකින් මේ උපේක්ෂාවට, සරල ගතියට නැවතත් හිත ගන්නවා කියලා කියනවා. ඊළඟට මේ කයට ස්පර්ශයක් දැනුණහම ඒ හරහා ලොකු සතුටක් ඇති වුණා නම් ලොකු ආස්වාදයක් ඇති වුණා නම්, ඒක ඔස්සේ හිත රඳවන්නේ නැතුව ඒක ඔස්සේ හිත දුවවන්නේ නැතුව නැවතත් අන්න අර සරල උපේක්ෂාවට කොයි තරම් ඉක්මනට ගන්නවද කියනවා නම්, නැමිලා තියෙන අතක් දිගහරින වේගයෙන්, නැත්නම් දිගහැරපු අතක් නමන තරම් ඉක්මනට මේ කටයුත්ත කරනවා කියනවා. ඊළඟට මනසට යම් කිසි අරමුණක් පැමිණියහම, මතක් වුණහම ඒක හරහා අපි හිතමු දෙමිනසක් පහළ වෙනවා, නැත්නම් සතුටක් පහළ වෙනවා. නමුත් ඒක අගය කරන්න යන්නේ නෑ. ඒ වෙනුවට නැවතත් හිත උපේක්ෂාවේ පිහිටුවාගන්නවා. හරියට දවසක් තිස්සේ රත් වෙච්ච යකඩ කබලකට යකඩ තැටියකට වතුර බිංදු දෙකතුනක් දම්මහම, දන මොහොතෙම ඒක වාෂ්ප වෙලා නැති වෙලා යන තරම් ඉක්මනට හිත නැවතත් උපේක්ෂාවට ගන්නවා කියලා කියනවා.

පින්වත්නි මේ උපමාවලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිව පොළොඹවනවා, අපිව උනන්දු කරනවා කොයි තරම් නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයේ මේ ඇස් කන් නාසා ආදිය ඇරගෙන විවෘතව ජීවත් වෙලත් යෝගාවචරයෙක් කොහොමද තමන්ගේ හිත ආරක්ෂා කරගන්නේ. තමන්ගේ අභිප්‍රාය ඉෂ්ට වෙන තාක් කොහොමද මේ උපේක්ෂා ස්වභාවයකින් හිත පවත්වන්නේ. එතකොට මෙන්න මේ කාරණාව ගැන අපිට හිතලා බලන්න වටිනවා. මොකද එහෙම නැතුව අපිට මේ සමාජයේ ජීවත් වෙද්දි ඇස් කන් පියාගෙන ජීවත් වෙන්න බෑ. ඒක නෙමෙයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පෙන්නන ඉන්ද්‍රිය භාවනාව කියන්නේ. නිවැරදි ඉන්ද්‍රිය භාවනාව කියන්නේ මේ ඇසෙන් රූප දකිද්දින් කොහොමද උපේක්ෂාව පවත්වන්නේ. කනෙන් සද්ද ඇහෙද්දින් කොහොමද හිත උපේක්ෂාවට ගන්නේ. නාසයෙන් ගඳ සුවඳ දූනෙද්දින් කොහොමද

හිත උපේක්ෂාවට ගන්නේ. දිවෙන් රස බලද්දීත් කොහොමද හිත උපේක්ෂාවකට ගන්නේ. ඊළඟට කයෙන් ස්පර්ශ ලබද්දීත් කොහොමද හිත උපේක්ෂාවට ගන්නේ. ඒ වගේම හිතට අරමුණු එද්දීත් ඒවා එක්ක පැටලෙන්නෙ නැතුව කොහොමද උපේක්ෂාවට ගන්නේ?

මේ කරුණු කියාගෙන යනකොට කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් “මේක නම් හිතාගන්න බැරි තරම් අමාරුයි, කොහොමද මේක කරන්නේ?” කියලා. හැබැයි මේක ඒ තරම්මත් ඇතක නෙමෙයි කියලා තේරෙනවා. මොකද යෝගාවචරයෝ විශේෂයෙන්ම විපස්සනාවක් වඩන්න පටන්ගත්තහම, අපි හිතමු අරමුණක් අරගෙන ටික ටික ඒකේ තියෙන යථා ස්වභාවය තේරුම්ගන්න තේරුම්ගන්න මේ හිතේ එක්තරා අන්දමක පරිවර්තනයක් සිද්ධ වෙනවා. උදහරණයක් වශයෙන් දැන් අපි සාකච්ඡා කරන්නේ මේ ධාතු විභව සූත්‍රය නිසා අපි ධාතුන්ගේ ස්වභාවයක්ම ඉස්සරහට ගත්තොත්, මේ ධාතුන්ගේ ස්වභාවයන් නැවත නැවත නිරීක්ෂණය කරන්න නිරීක්ෂණය කරන්න, ධාතුන්ගේ තියෙන පෞද්ගලික ලක්ෂණ මුලින් තේරෙන්න ගන්නවා. හිත බොහොම සරල කරගෙන ඒකාග්‍ර කරගෙන සමාහිත කරගෙන මේ කයේ පහළ වෙන විවිධාකාර ධාතු ලක්ෂණ දැන් නිරීක්ෂණය කරනවා. නිරීක්ෂණය කරනකොට අන්න මේ ධාතුන් මතු වෙන්න පටන්ගන්නවා. නැත්නම් ඒවයේ ලක්ෂණ තේරෙන්න පටන්ගන්නවා.

අපි අර දෙවෙනි දේශනයේදී සාකච්ඡා කළා වගේ මේ ධාතුන්ගේ ලක්ෂණ තේරෙන්න තේරෙන්න, මේ ‘මමෙක් කයක් පුද්ගලයෙක්’ කියාගත්තු දේ හුදු ධාතු මාත්‍රයක් බව, ධාතුන්ගේ ස්වභාවයක් බව කෙනෙකුට ටික ටික වැටහෙන්න පටන්ගන්නවා. ඉතින් මේ ස්වභාවය තේරෙන්න තේරෙන්න, අපි මේ ඇතුළට දීපු, නැත්නම් ‘මගේ’ කියලා අල්ලගත්ත කොටසට දීපු ලොකු වටිනාකම පොඩ්ඩක් අඩු වෙලා ගිහිල්ලා ඒකෙ තිබිව්ව ඒ මුළාව පොඩ්ඩක් අයින් වෙලා, “මේ ඇතුළෙ තියෙන්නෙත් ධාතු ස්වභාවයක් එළියෙ තියෙන්නෙත් ධාතු ස්වභාවයක්” කියලා කෙනෙකුට වැටහෙන්න පුළුවන්. ඊටත් එහා ගිහිල්ලා මේ ධාතු ස්වභාව ඔක්කොම විවිධාකාර

පොදු ලකුණු කීපයකින් යුක්තයි. මේ කොයි ධාතු ලක්ෂණයත් ඇති වෙනවා වෙනස් වෙනවා නැති වෙනවා, ඊළඟ ධාතු ලක්ෂණයත් ඇති වෙනවා වෙනස් වෙනවා නැති වෙනවා. මේවා කිසිම පාලනයකින් තොරයි. විවිධාකාර හේතු මතයි මේ දේ සිද්ධ වෙන්නේ. ඒ වගේමයි මේ වෙනස් වෙන, අපිට පාලනය කරන්න බැරි, මොහොතක් මොහොතක් පාසා අනිත්‍යත්වයට පත් වෙන මේවායින් අපි ආස්වාදයක් භුක්ති විඳින්න හදනවා නම්, නැත්නම් මේකෙන් අපි සතුටක් බලාපොරොත්තු වෙනවා නම් ඒක ලැබෙන්නේ නෑ. දීර්ඝකාලීනව මෙතනින් අපිට දුකක් තමයි හටගන්නේ.

ඉතින් මේ විදියට කෙනෙක් හොඳට මේ ඇස්පනාපිට මේ දේ නැවත නැවත නිරීක්ෂණය කරන්න නිරීක්ෂණය කරන්න, මේ ත්‍රිලක්ෂණය වැටහෙන්න වැටහෙන්න, ඔන්න එයා අර හිතින් කරගෙන තිබේව දැයි ග්‍රහණය ටික ටික ලිහිල් කරනවා. මේක අතහැරලා දනවා. ඒ කියන්නේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරුණා නම්, ඇත්ත ඇති සැටියෙන් පෙනුණා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ දේ සම්බන්ධයෙන් නිබ්බිදුවක් පහළ වෙනවා කියන එක, අවබෝධය මත ඇති වෙව්ව කලකිරීමක් පහළ වෙනවා කියන එක ස්වාභාවිකයි. ඒක ධර්මතාවක්. ඒක ආයෙ හිතලා පහළ කරගත යුතු දෙයක් නෙමෙයි. ඒක ඉබේම පහළ වෙනවා. මොකද ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දුකලා මේකේ තියෙන යථා ස්වභාවය දුකලා හිතට මේක හොඳට දැනිලා, හොඳට ඒක තේරිලා, හොඳට වැටහිලා, ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන්ම වැටහිලා. ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන්ම වැටහුණා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේක අතහරිනවා කියන එක ධර්මතාවක්.¹³ ටික ටික මේ දේ සිද්ධ වෙනවා නම් අන්න හිත පැමිණෙනවා එක්තරා අන්දමක උපේක්ෂාවකට. මේ අරමුණුවලින් තොරවත් කොහොමද හිත පවත්වන්නේ. කොහොමද මේවයෙ නිමිති නොගෙන ඉන්නේ? අන්න අනිත්‍ය ස්වභාවයම හොඳට ප්‍රකට වුණා නම්, මේ අනිත්‍ය ස්වභාවය ප්‍රකට වීම හරහා හිත පත් වෙන

¹³ අංගුත්තර නිකාය, එකාදසක නිපාත, නිස්සය වග්ග, වෙනනාකරණිය සූත්‍රය

ස්වභාවයක් - විමෝක්ෂ මුඛයක්, නිවන් දෙරටුවක් වශයෙන් පෙන්වනවා 'අනිමිත්ත සමාධි' තත්ත්වය.

මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන පාරෙ, විපස්සනා මාර්ගයේ අපි ක්‍රමානුකූලව මේක වඩාගෙන වඩාගෙන යනකොට පුහුණු වෙවී යනකොට අනිත්‍ය ලක්ෂණය නම් මේ යෝගාවචරයට හොඳට වැටහුණේ, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා අනිත්‍ය ලක්ෂණය හොඳට ප්‍රකට වෙනවා කියන්නේ දැන් මේ දකින දේ යුහුසුළුව වෙනස් වෙනවා. ඉක්මනටම වෙනස් වෙනවා. හිත රඳවාගන්න බැරි තරම් ඉක්මනට දැන් වෙනස් වෙනවා. ඒ තරමට මේක ඇති වෙලා නැති වෙලා යනවා. අන්තිමට දකින දකින දේ නැති වෙවී නැති වෙවී යනවා. දැන් මේකේ නිමිති ගන්න විදිහක් නෑ. මේකේ තියෙන ලක්ෂණ බලන්න විදිහක් නෑ. ව්‍යංජන අනුව්‍යංජන බලන්න විදිහක් නෑ. මෙන්ම මේ නිමිති ගන්න බැරි වීම හරහා 'අනිමිත්ත ස්වභාවයකට' හිත පත් වෙනවා.

හරි ලස්සන සූත්‍රයක් තියෙනවා 'නිස්සාරණිය සූත්‍රය' කියලා.¹⁴ මේ සූත්‍රයේ දේශනා කරලා තියෙනවා මේ දේවල්වල නිමිති ගන්න බැරි ස්වභාවය, නිමිති නොගන්නා ස්වභාවය, මේ අනිමිත්ත ස්වභාවය කෙනෙක් හොඳට ප්‍රගුණ කරනවා නම් 'භාවිතා බහුලිකතා යානිකතා වජ්ජුකතා අනුධිතා පරිචිතා සුසමාරඳා' මේ ආදී වශයෙන් විස්තර කරනවා; කොහොමද මේ නිමිති නොගන්නා වූ ස්වභාවය, අනිමිත්ත ස්වභාවය කෙනෙක් වර්ධනය කලා නම් හොඳට ප්‍රගුණ කලා නම් බහුලිකතා කලා නම් ඒක තමන්ට ඕනෑ වෙලාවක ගන්න පුළුවන් තත්ත්වයට පත් කරගන්නා නම් ඒක හොඳට පුහුණු වුණා නම් අන්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා "නිස්සරණඤ්ඤතං, ආවුසො, සබ්බනිමිත්තානං යදිදං අනිමිත්තා වෙනොවිමුත්ති".

අපි හිතමු කෙනෙක් මේ භාවනාව කරගෙන යනවා. අපි හිතමු දැන් ධාතු හරහාම අපි කථා කළොත් ධාතු මනසිකාරයක

¹⁴ අංගුත්තර නිකාය, ඡක්ක නිපාත, පටිම පණ්ණාසක, සාරණිය වග්ග, නිස්සාරණිය සූත්‍රය

යෙදුණා. දැන් මේ ධාතුන් බලන බලන තැන ඇති වෙලා නැති වෙලා යනවා. මොහොතක් පාසා වෙනස් වීමක් දකින්නේ. දැන් ඒවායෙ ලක්ෂණ බලන්න බෑ. ඒ කියන්නේ ඒවායෙ විවිධාකාරව තමන්ට මුලින් පෙනුණ පෞද්ගලික ලක්ෂණ දැන් ජේන්නේ නැහැ. ඒ වෙනුවට මේ බලන බලන තැන ඇති වෙලා නැති වෙලා යාමක් දකින්නේ. මේක දකින්න දකින්න අනිත්‍ය ලක්ෂණය වැටහීම හරහාම අන්න මොහොතකට, සමහර වෙලාවට, නිමිති ගන්න බැරි ගතියක් මුකුත් තේරෙන්නේ නැති ගතියක්, හිත නිකම් 'හිස් වුණා' වගේ ගතියක්, අරමුණක් නැති වුණා වගේ ස්වභාවයක් මතු වෙන්න පුළුවන්. ඉතින් මේ තත්ත්වය කෙනෙක් ප්‍රගුණ කරනවා. අපි හිතමු කෙනෙක් මේ තත්ත්වය අත්දැකේ තත්පර කීපයකට. ආයින් මේ දහම නැවත වඩනකොට මේ පුහුණුවේ යෙදෙනකොට මේ තත්ත්වය ඔන්න තත්පර දහයක් තිස්සේ අල්ලලා හිටියා; තව තත්පර තිහක් තිස්සේ අල්ලලා හිටියා; ඔන්න විනාඩියක් තිස්සේ අල්ලලා හිටියා. නැවත නැවත පුහුණුවේ යෙදෙනවා. නැවත නැවත මේ ත්‍රිලක්ෂණය පෙන්නලා දෙනවා; හිතට මේකේ තියෙන ආදීනවය වටහලා දෙනවා. තේරුම්ගන්න තේරුම්ගන්න හිත විසින්මයි මේ කටයුත්ත කරන්නේ. මේ අපි 'කරනවා' නෙමෙයි. මෙතන තියෙන ධර්මතාවක් වශයෙන්ම හිත තේරුම්ගන්නවා. තේරුම් අරගෙන එයා දැන් නිමිති නොගෙන ඉන්න තත්ත්වෙකට පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ පත් වෙනවා. අපි හිතමු එයාට දැන් ඔන්න විනාඩි පහක් තිස්සේ නිමිති නොගෙන ඉන්න පුළුවන්; විනාඩි දහයක් තිස්සේ නිමිති නොගෙන ඉන්න පුළුවන්; පැය කාලක් නිමිති නොගෙන ඉන්න පුළුවන්; විනාඩි විස්සක් තිහක් හතළිහක් නිමිති නොගෙන ඉන්න පුළුවන්.

මෙන්න මේ නිමිති නොගන්නා වූ මේ අනිමිත්ත සමාධියක් කෙනෙක් වර්ධනය කරනවා. මේක පින්වත්නි කාලයක් තිස්සේ වර්ධනය කලා නම්, අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරන විදිහට "භාවිතා බහුලිකතා යානිකතා වඤ්ඤා අනුධිතා පරිචිතා සුසමාරඤ්ඤා". මේ එකක්වත් ඉඹේ දවසෙන් දෙකෙන් වෙන දේවල් නම් නෙමෙයි. තේරුම්ගත යුතුයි - මේ දහම ප්‍රගුණ කිරීම හරහා,

පුහුණු කිරීම හරහා, බහුලිකාන කිරීම හරහා සිද්ධ වෙන දෙයක් මිසක් අපි කරුණු දැනගත්ත පමණින් සිද්ධ වෙන්නේ නෑ. සුතමය ශ්‍රේණියක් තිබුණ පමණින් මේ දේවල් කිසි දෙයක් සිද්ධ වෙන්නේ නෑ. අපි පුහුණුවේ යෙදුණා නම් අපි බහුලිකාන කළා නම් විශ්වාසයෙන් අපි නැවත නැවත මේකේ යෙදුණා නම් අන්න හිත පුරුදු වෙනවා. මේ හිතේ ධර්මතා වැඩෙනවා. උචමතා කරන ලක්ෂණ ටික, උචමතා කරන ගුණ ධර්ම අන්න ටික ටික වැඩිලා ඉස්සරහට එනවා. හිතේ ප්‍රඥවක් දියුණු වෙනවා. දන් මේ දියුණු වෙන ප්‍රඥාව, ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකලා දියුණු වෙන ප්‍රඥවක්. මේක පොතෙන් බලලා දියුණු වෙන ප්‍රඥවක් නෙමෙයි. බහුශාන භාවය හරහා දියුණු වෙන ප්‍රඥවක් නෙමෙයි. අහලා දියුණු වෙන ප්‍රඥවක් නෙමෙයි. මේක මේ ඇස්පනාපිට වර්තමාන වශයෙන් අරමුණක් ඉදිරිපත් කර කර නැවත නැවත මේ අරමුණේ ස්වභාවය දැකීම හරහා දියුණු වෙන, ආභ්‍යන්තරික වශයෙන් දියුණු වෙන ප්‍රඥවක්. ඒකට තවත් වචනයක් කියනවා ‘අන්තර්විඤ්ඤාණමය ප්‍රඥවක්’ කියලා. එක එක වචනවලින් වර්තමාන කාලයේ ඕක හඳුන්වනවා. කෙසේ නමුත් මේ බොහොම පැහැදිලි මනසකින් නිස්කලංක මනසකින් සරල මනසකින් ඒකාග්‍ර වෙච්ච මනසකින් දැකීම හරහා තමයි මේ ප්‍රඥවක් දියුණු වෙන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේකේ කියනවා ‘නිසසරණඤ්ඤානං, ආවුසො, සබ්බනිමිත්තානං යදිදං අනිමිත්තා වෙනොවිචුත්තී’. අන්න දන් කෙනෙකුට හැකියාවක් ලැබෙනවා මේ රූප දැක්කට නිමිති නොගෙන ඉන්න. සද්ද ඇහුණට නිමිති නොගෙන ඉන්න. රස දැනුණට නිමිති නොගෙන ඉන්න. ඊළඟට ස්පර්ශයක් දැනුණට නිමිති නොගෙන ඉන්න. හිතේ යම් යම් අරමුණු ආවට ඒව නිකම් ඇතින් වගේ යන්නේ; ඒවයෙන් නිමිති නොගෙන ඉන්න. දන් මේ තත්ත්වය දියුණු වුණහම අන්න අර අපි කලිනුත් මතක් කරගත්ත උපවාන සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා දන් අර වගේම ‘චක්ඛුනා රූපං දිස්සා රූප පටිසංවෙදී ච හොති’, දන් මේ රූපෙ පේනවා. රූපෙ දැක්කා වගේ තියෙනවා. හැබැයි ‘නො ච රූපරාග පටිසංවෙදී’ අන්න ලොකු වෙනසක් වෙලා තියෙනවා. දන් මේ රූපෙ දැක්කා. ලොකුවට

ඒකත් එක්ක දැන් හිත ගිහිල්ලා මිශ්‍ර වීමක් වෙලා නැහැ. ඒ නිසාම රාගයක් පහළ වෙලා නැහැ. ඒ නිසාම ඔන්න ලොකු ඇල්මක් තණ්හාවක් කැමැත්තක් පහළ වෙලා නැහැ. නො ව රූපරාග පටිසංවේදී. අසන්නඤ්ච අජ්ඣාතං රූපෙසු රාගං 'නඤ්ච මෙ අජ්ඣාතං රූපෙසු රාගො'ති පජානාති. දැන් මේ රූපයක් දැක්කා, හැබැයි රූපය දැක්කයි කියලා ඇතුළෙ රාගයක් හටගත්තේ නෑ කියලා, අන්න ඒ විදියට මේ දැන් ඇතුළෙ රාගයක් නැහැ කියලත් තේරුම්ගන්නවා. "එවමපි ඛො, උපවාණ, සන්දිධියිකො ධමමො හොති, අකාලිකො එහිපසසිකො ඔපනයිකො පච්චතං වෙදිතඛෙඛා විඤ්ඤාහී'ති". බුදුරජාණන් වහන්සේ මූලින් කියුවේ රූපයක් දැකලා හිතේ රාගයක් පහළ වුණා. පහළ වුණ බව දැනගැනීමත් සන්දිට්ඨික දහමක්. ඒ වගේමයි කාලයක් පුහුණුවේ යෙදිලා භාවනාවක යෙදිලා විපස්සනාවක් වඩලා දැන් තේරුම්ගන්නවා රූපයක් දැක්කා, හැබැයි ඇතුළෙ රාගයක් පහළ වුණේ නෑ. මේ විදියට රූපය දැකගැනීමත්, එහි විස්තරවලට නොගිහින් - එහි මිශ්‍ර නොවී, හිත තමන්ගේ පාඩුවේ හිදීමත්, ඒ හරහා හිතේ රාගයක් පහළ නොවීමත් මේ දහමේ තියෙන සන්දිට්ඨික ස්වභාවයක්. මේ දහමේ තියෙන ඔපනයික ස්වභාවයක්. මේ දහමේ තියෙන මේ වර්තමාන වශයෙන් ප්‍රඥාවෙන් දැකගත හැකි ස්වභාවයක්. ඒ වගේමයි කනෙන් සද්දයක් ඇහෙනවා. ඒ හරහා ඒ සද්දෙ මොකක්ද කියලා හඳුනාගන්නවා. හැබැයි හිතේ කැමැත්තක් අකැමැත්තක් පහළ වෙලා නැහැ. ඒ බවත් දැනගන්නවා. ඒ වගේමයි නාසයෙන් ගඳක් සුවඳක් භුක්ති විදිනවා. ඒ ගඳ සුවඳ මොකක්ද කියලා තමන් දැනගන්නවා. හැබැයි ඒ හරහා හිතේ කෙලෙස් හටගෙන නෑ. ඒ වගේමයි දිවෙන් රසක් භුක්ති විදිනවා. දිවෙන් රසක් භුක්ති වින්දට - ඒ රස මොකක්ද කියලා දැනගත්තට, හිතේ ඒක සම්බන්ධයෙන් තණ්හාවක් ඇල්මක්, එහෙමත් නැත්නම් අකමැත්තක් දෙමිනසක් පහළ වෙලා නැහැ. ඒ වගේමයි කයෙන් යම් කිසි ස්පර්ශයක් භුක්ති විදිනවා. විවිධ ස්පර්ශ භුක්ති වින්දට ඒ ස්පර්ශ මොනවද කියලා හඳුනාගත්තට අන්න ඒ හරහා හිතේ කෙලෙස් පහළ වෙලා නැහැ. ඒ වගේමයි හිතට අරමුණුත් එනවා. අරමුණු මොනවද

කියලත් හඳුනාගන්නවා. නමුත් ඒ අරමුණු නිසා මේ හිතේ රාගයක් ද්වේෂයක් පහළ කරගන්න හැකියාවක් නැහැ.

දැන් පින්වත්නි මෙබඳු පාරක තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිව එක්කගෙන යන්නේ. දැන් මෙබඳු පාරක එක්ක ගිහිල්ලා හිතේ පහළ වෙන රාග ද්වේෂ මෝහ හඳුනාගන්නවා. හඳුනාගෙන, අන්න ඒවට උදවු නොකර එහෙමම අතහැරලා දනවා. ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රයෙහි විස්තර කළා වගේ ඒවට අපි දිගට ඉන්න දෙන්නේ නෑ. එහෙම නැත්නම් ඒවා ඉවසන්න යන්නේ නෑ. ඒවට ඔහේ අපිව නතු කරගන්න දෙන්නේ නෑ. අභිනන්දනය කරන්න යන්නේ නෑ. ඒවා තුළම හිත නංවන්න බැසගන්න යන්නේ නෑ. ඒ වෙනුවට අන්න දකිනවා මේක මේ පහළ වුණ දෙයක්. මේක මේ හටගත්ත දෙයක්. මේක සංඛත දෙයක්. මේක ඕළාරික දෙයක්. මේක පටිච්ච සමුප්පන්න දෙයක්. ඒ කියන්නෙ හේතු නිසා හටගත්ත දෙයක්.

මේ විදියට අපි පුහුණුවේ යෙදෙනවා නම් එතන එතන මේ අරමුණු, මේ පහළ වෙන කෙලෙස් ටික ටික ටික ටික දුර්වල වෙවී දුර්වල වෙවී යනවා. ඒ නිසා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ ඒකයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා සරාගං වා චිත්තං ‘සරාගං චිත්තන්ති පජානාති; සදෙසං වා චිත්තං ‘සදෙසං චිත්තන්ති පජානාති. ‘රාග සහිත සිත’ රාග සහිත සිතක් බව දැනගන්නවා. ‘ද්වේෂය සහිත සිතක්’ ද්වේෂය සහිත සිතක් බව දැනගන්නවා. ‘චිතරාගං වා චිත්තං ‘චිතරාගං චිත්තන්ති පජානාති; චිතදෙසං වා චිත්තං ‘චිතදෙසං චිත්තන්ති පජානාති’ මෙමුත්‍රී සහගත සිතක් මෙමුත්‍රී සහගත සිතක් වශයෙන් දැනගන්නවා. ඊළඟට අපි හිතමු අතහරින හිතක් - නෙක්ඛම්ම සිතක්, නෙක්ඛම්ම සිතක් වශයෙන් දැනගන්නවා. මේ විදියට තමයි මේ කාරණාව පටන්ගන්නේ. චිත්තානුපස්සනාවක යන්නේ. මේක කාලයක් කරන්න කරන්න තමයි අන්න දූක දූක කෙලෙස් ප්‍රභාණය වෙන්නේ. දූක දූක තමයි මේ කෙලෙසුන් ටික ටික තුනී වෙන්න යන්නේ. මේක කාලාන්තරයක් කළා නං තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊළඟට පෙන්නන තත්වය ඇති වෙන්නේ. දැන් මේ රූපයක් දැක්කා. හිතේ රාග ද්වේෂ මෝහ

පහළ වෙලා නෑ. සද්දයක් ඇහුණත් හිතේ රාග ද්වේෂ මෝහ පහළ වෙලා නෑ. ස්පර්ශයක් දූනුණත් රාග ද්වේෂ මෝහ පහළ වෙලා නෑ.

මේ තත්ත්වය තමයි පින්වත්නි සෝණ කියන ස්වාමීන් වහන්සේ සෝණ සූත්‍රයේදී ප්‍රකාශ කරන්නේ. සෝණ සූත්‍රය අන්තර්ගත වෙන්නේ අංගුත්තර නිකායේ ඡක්ක නිපාතයේ. හරිම ලස්සනට බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපිට විස්තර කරනවා. උන්වහන්සේ රහත් වුණාට පස්සේ මේ තත්ත්වය කොයි තරම් නම් විස්තර කරනවාද කියනවා නම්, මේකේ මේ අපි කථා කරපු ටික ඒ විදියටම වගේ තියෙනවා. 'එවං සමමා විමුක්තවිත්තස්ස, භනෙන, හික්ඛුනො භුසා වෙපි චක්ඛුවිඤ්ඤායා රූපා, චක්ඛුස්ස ආපාඨං ආගච්ඡන්ති' දැන් සෝණ ස්වාමීන් වහන්සේ කියනවා මේ සම්පූර්ණයෙන් ම හිත නිදහස් වෙච්ච කෙනෙක්ගේ, ඒ කියන්නේ රහතන් වහන්සේ කෙනෙක්ගේ, 'භුසා වෙපි චක්ඛුවිඤ්ඤායා රූපා' සමහර වෙලාවට බොහොම ප්‍රබල රූපාරම්මණ ඇහේ ආපාතගත වෙනවා. 'චක්ඛුස්ස ආපාඨං ආගච්ඡන්ති' ඒ කියන්නේ ඇහැ ඇරගෙන ඉන්නේ. ඇහැට ජේනවා දැන් බොහොම ප්‍රබල රූප; බොහොම හිත බදින රූප; නැත්නම් බොහොම හිතේ ද්වේෂයක් හටගන්න පුළුවන් රූප. 'නෙවස්ස විත්තං පරියාදියන්ති' හැබැයි ඒ රූපවලින් හිත මැඬලන්නේ නෑ. 'අමීසසීකතමෙවස්ස විත්තං හොති' අන්ත හිත තියෙනවා අවුල් වෙන්නේ නැතුව. හිත තියෙනවා ඒ දූකපු දේත් එක්ක මිශ්‍ර වෙන්නේ නැතුව. 'ධීතං ආනෙඤ්ජස්සත්තං වයඤ්චස්සානුපස්සන්ති' මේ හිත තියෙනවා නිකම් නතර වෙලා බොහොම ස්ථිරව. ඒ වගේම නොසැලී. 'වයඤ්චස්සානුපස්සන්ති' අවශ්‍ය නම් අන්ත ඒ දූකපු රූපය මැකිලා යන හැටි - බොද වෙලා යන හැටි - ක්ෂය වෙලා යන හැටි දකිනවා. ඒ වගේම කියනවා මේ රහතන් වහන්සේ කනෙන් සද්ද අහනවා. හැබැයි ඒ සද්ද ඇහුණට ඒවත් එක්ක හිත මිශ්‍ර වෙන්න යන්නේ නෑ. ඒ වගේමයි හිත අවුල් වෙන්නේ නෑ. ඒ වගේමයි හිත තියෙනවා බොහොම ස්ථිරව. නතර වෙලා වගේ. හිත තියෙනවා නොසැලී. අවශ්‍ය නම් ඒ ඇහුණ සද්දවල ක්ෂය වීමක් වැය වීමක් දකිනවා. ඒ වගේමයි නාසයෙන් ගඳ සුවඳ භුක්ති විඳිනවා.

භුක්ති වින්දට ඒත් එක්ක හිත මිශ්‍ර වෙන්න යන්නේ නෑ. හිත තියෙනවා නොසැලී. ඒ වගේමයි දිවෙන් රසක් භුක්ති විදිනවා. ඒ වුණොට රස දැනගන්නවා මිසක් ඒත් එක්ක හිත මිශ්‍ර වෙන්න යන්නේ නෑ. හිත ඒකත් එක්ක අවුලක් හදගන්න යන්නේ නෑ. හිත තියෙනවා නොසැලී. ඒ වගේමයි කයෙන් යම් ස්පර්ශයක් භුක්ති විදිනවා. භුක්ති වින්දට හිත තියෙනවා නොසැලී. හිත තියෙනවා ඒ අරමුණු එක්ක මිශ්‍ර වෙලා බැසගන්න යන්නේ නැතුව. හිත තියෙනවා අන්න ස්ථිරව. ඒ වගේමයි හිතට අරමුණු එනවා. අරමුණු ආවම අරමුණු මොනවද කියලා දැනගන්නවා. හැබැයි හිත ඒ අරමුණුත් එක්ක මිශ්‍ර නොවී තියෙනවා; හිත තියෙනවා අකම්පිතව; හිත තියෙනවා නොසැලී.

එතකොට පින්වත්ති මෙබඳු ස්වභාවයක් තමයි අන්න සෝණ ස්වාමීන් වහන්සේ මේ රහතන් වහන්සේගේ හැසිරීම වශයෙන් පෙන්නන්නේ. ඒක ගාථාවෙනුත් කියනවා

“සෙලො යථා එකසනො, වාතෙන න සමීරති
එවං රූපා රසා සද්ද, ගන්ධා එස්සා ච කෙචලා
ඉධ්වා ධම්මා අනිධ්වා ච, නසාවෙධෙනති තාදිනො
ධීතං විතතං විපසමුතතං වයඤ්චස්සානුපස්සති”

මය විදියට ගාථාවකින් පවා විස්තර කරනවා. ඒ කියන්නේ මේ රූප සද්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශ මේ විදියට ලැබෙනවා. ඒ අරමුණු ලැබුණොට මේ හිත නොසැලී තියෙනව, මිශ්‍ර නොවී තියෙනවා. ඒකාග්‍රව තියෙනවා. එයා එයාගෙ පාඩුවේ ඉන්නවා. මෙන්න මේ වගේ ස්වභාවයක් එතකොට මේ දහමේ විස්තර කරලා තියෙනවා. මේ ඉෂ්ට අරමුණු වෙන්න පුළුවන්, අනිෂ්ට අරමුණු වෙන්න පුළුවන්, මේ කුමන අරමුණු පැමිණියත් ඒ රහතන් වහන්සේගේ සිත නොසෙලවී තියෙනවා.

ඉතින් මෙන්න මෙබඳු මාර්ගයක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිට පෙන්නලා දීලා තියෙන්නේ. එහෙනම් මෙබඳු තත්ත්වයක් සුළුවෙන් හෝ අත්දැකගන්න අපිට උත්සාහවත් වෙන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒ කියන්නේ මෙබඳු තත්ත්වයක් අපි හිතමු විනාඩියකට

දෙකකට හරි අපිට අත්දැකගන්න පුළුවන් නම් අන්න ඒ තත්වය තමයි අපිට බහුලිකෘත කරන්න තියෙන්නේ. මේ තත්වය අපිට අද අත්දැකගන්න බැරුවා නෙමෙයි. උදේ ඉඳන් හවස් වෙනකල්, රාත්‍රි නින්දට යන මොහොත දක්වාම මේ තත්වය අපි තුළ නෑ; එහෙම තත්වයක් තියෙන්නේ රහතන් වහන්සේ කෙනෙක් ගාව. හැබැයි විපස්සනා යෝගාවචරයෙක් මේ තත්වය, විනාඩියක් දෙකක්, නැත්නම් විනාඩි පහක් දහයක් භුක්ති විඳින්න පුළුවන්. මොකද එයාගෙ පුහුණුව හරහා මේ තත්වය දැන් ස්පර්ශ වෙලා තියෙනවා. හැබැයි තාම ඒක හොඳට තහවුරු වෙලා නෑ. ඒක තාම හොඳට ස්ථිර වෙලා නෑ. එයාගෙ හිත තාමත් කෙලෙස් නිසා ආශ්‍රව නිසා තාමත් ගිහිල්ලා අරමුණු ග්‍රහණය කරනවා. තාමත් ගිහිල්ලා උපාදන කරනවා. තාමත් ගිහිල්ලා කෙලෙස්වල ගැලෙනවා. හැබැයි තමන්ට දැන් පාර තේරිලා තියෙනවා. මොකද්ද යන්න ඕනෑ පාර කියලා තේරිලා තියෙනවා.

ඒකයි අපි මේ සූත්‍ර හරහා තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන මාර්ගය මොකද්ද; අපේ හිත පත් විය යුතු මාර්ගය මොකක්ද; නිවැරදි මාර්ගය මොකක්ද. මේ නිවැරදි මාර්ගය අපි වටහාගන්නවා නම් ඒ නිවැරදි මාර්ගයේ අපේ හිත විනාඩි දෙකතුනක් හරි හැසිරෙනකොට අන්න අපි එතෙන්ට තමයි වටිනාකමක් දෙන්න තියෙන්නේ. අපි එතන තමයි නිවැරදි මාර්ගය කියලා හඳුනාගන්න තියෙන්නේ.

අන්න ඒ නිවැරදි මාර්ගය තමයි අපි ඊළඟට තව තව වර්ධනය කරන්න තියෙන්නේ. ඒ නිවැරදි මාර්ගය වර්ධනය කරගැනීම පිණිස අද දින ධර්ම දේශනාව අප සියලුදෙනාටම උදවු වේවා කියලා පුර්වනා කරමින් ධර්ම දේශනාව සමාජිත කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි!

5 | වේදනා ඇසුරෙන් ප්‍රඥා වර්ධනය

නමො තසං භගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස

‘වතුරාධිධානො අයං, භික්ඛු, පුරිසො’ති’

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මෑණිවරුනි, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වතුනි, අපි මේ භාවනා වැඩ සටහන සඳහා ඉස්සරහින් තියාගත්තේ ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය. ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය ඇතුළත්ව තියෙන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ උපරිපණ්ණාසකයේ. සෑහෙන්න ගැඹුරු කාරණා රැසක් මේ සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේට ඉදිරිපත් කරනවා.

මේ පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේ අපි මතක් කරගත්තා, රජ පවුලක ඉපදිලා රජකම අතහැරලා දලා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙනුවෙන් මහණ වෙලා මේ පැමිණිලා තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහොම ගැඹුරු ධර්මයක් ඉදිරිපත් කරමින්, තමන්වහන්සේව මේ ධර්මය තුළින්ම හඳුනාගන්න සලස්වනවා. ඒ වෙනකොට පුක්කුසාති රජතුමා, නැත්නම් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ සෑහෙන්න සමාධි භාවනාවක් වඩලා තියෙනවා. ධ්‍යාන සුවයක් විඳලා තියෙනවා. හිතේ ඒකාග්‍රතාවක් තියෙනවා. දැන් විපස්සනාවක් වඩන්න සුදුසු පසුබිමක් සකස් වෙලා තියෙනවා. ඒ පසුබිම ඇතුළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ සෑහෙන් ගැඹුරු පැති ඔස්සේ

පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගේ ප්‍රඥාව දියුණු කරගෙන දියුණු කරගෙන යනවා. විශේෂයෙන් අපි මතක තියාගත යුතුයි, බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනාව මේ සාමාන්‍ය කෙනෙක්ගේ ධර්ම දේශනාවක් වගේ නෙමෙයි. උන්වහන්සේ තමන් ඉදිරියේ බණ අහන කෙනාගේ සිත් සතන් බලමින්, සවන්දෙන කෙනාගේ ආශ්‍රව අනුශය ධර්මයන් කොහොමද වැඩ කරන්නේ කියලා තේරුම්ගනිමින්, ඉන්ද්‍රිය ආදී ධර්මයන් කොහොමද වැඩෙන්නේ කියලා තේරුම්ගනිමින්, තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන්නේ. ඒ නිසා එතන බුද්ධ දේශනය, නැත්නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනය සුවිශේෂයි. ඒ අනුව දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ ක්‍රමානුකූලව ටික ටික ගැඹුරට ගැඹුරට එක්කගෙන යනවා මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේව.

මූලින්ම පෙන්නලා දෙනවා මනුෂ්‍යයෙක් කියලා කියන්නේ ධාතු හයක ස්වභාවයක්. පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ආකාශ, විඤ්ඤාණ කියලා ධාතු හයක ස්වභාවයක් කියලා. ඊළඟට, මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ ස්පර්ශ ආයතන හයක ස්වභාවයක් කියලා පෙන්නලා දෙනවා. චක්ඛුආයතන, සෝතායතන, ගන්ධායතන, ඔය විදියට ස්පර්ශ ආයතන හයක් වශයෙන් සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් හඳුනාගන්න හැටි පෙත්වලා දීලා තියෙනවා. ඊළඟට අපි ඊයේ නැවතත් මතක් කරගන්නා සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක්ගේ සිත් සතන් සම්බන්ධයෙන්, කොහොමද මේ හිත හැසිරෙන්නේ කියන කාරණාව සම්බන්ධයෙන්. ඕනෑම කෙනෙක් සාමාන්‍යයෙන් අභාවිත මනසකින් යුක්ත නම්, විශේෂයෙන්ම මේ හිත සැප හොයාගෙන යන ගතියක්, එහෙම නැත්නම් දුක හොයාගෙන යන ගතියක්, අදුක්ඛම සුඛ හොයාගෙන යන ගතියක් තියෙනවා. ඇහෙන් රූප බලලා ඒ රූප දැකීම හරහා යම් කිසි ආස්වාදයක් ලැබුණා නම්, සුඛ වේදනාවක් ලැබුණා නම්, ඒ සුඛ වේදනාව ලැබිවිච්ච, නැත්නම් ඊට උදවු වෙච්ච ඒ දර්ශනයෙහිම හිත හැසිරෙනවා. දුක් වේදනාවක් ලැබුණා නම් ඒ දර්ශනයෙහිම හිත

හැසිරෙනවා. අදුක්ඛම සුඛ වේදනාවක් ලැබුණා නම් ඒ දර්ශනයෙහිම හිත හැසිරෙනවා.

එතකොට මේ විදියට අපි මේ දකින අහන ගඳ සුවඳ බලන විදින හැම දෙයකම හිත බැසගන්නා ස්වභාවයක්, ඒ තුළ මත් වෙන ස්වභාවයක්, ඒ තුළම අතරමං වෙන ස්වභාවයක් තියෙනවා. එතකොට අපි උදේ ඉඳන් රැ වෙනකල් අභාවිත සිතකින් කටයුතු කරන්න කරන්න, අපේ මේ ඉන්ද්‍රිය හරහා ගන්නා අරමුණුවල අපි සම්පූර්ණයෙන්ම වල්මත් වෙලා, සම්පූර්ණයෙන්ම ඒ තුළම නිමග්න වෙලා ඒ තුළම තමයි කටයුතු කරන්නේ.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් පැත්තක් දැන් හෙළි කරනවා. මෙබඳු සාමාන්‍ය දෘෂ්ටි කෝණයකින් අයින් වෙලා ටිකක් මනස දියුණු කරගන්නා වූ පැත්තක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දැන් ඉදිරිපත් කරනවා. මේ ඉදිරිපත් කිරීමේදී මතු කරන්නේ, 'චතුරාධිධානෝ අයං, හිඤ්ඤා, පුරිසො'ති'. මේ බුදුන් සරණ ගිහිල්ලා, දහම් සරණ ගිහිල්ලා, සංඝයා සරණ ගිහිල්ලා කෙනෙක් එක්තරා අධිෂ්ඨාන හතරක්, එහෙම නැත්නම් හිතේ පිහිටීම් හතරක් සහිතව ජීවත් වෙන්න උත්සාහවත් වෙනවා. මේ හිතේ පිහිටීම් හතර පෙන්වලා දීලා තියෙනවා, "පඤ්ඤාධිධානෝ, සච්චාධිධානෝ, වාගාධිධානෝ, උපසමාධිධානෝ" කියලා. එක එකක් ගත්තහම සෑහෙන්න ගැඹුරු කාරණා රැසක් තියෙනවා. අපේ භාවනා ජීවිතයට එක එක කොට්ඨාසයකින් සෑහෙන්න යමක් එකතු කරගන්න පුළුවන්.

ඉතින් මම අදහස් කළා, අද මේ අධිෂ්ඨාන හතරෙන්, එහෙම නැත්නම් මේ හිතේ පිහිටීම් හතරෙන් පළවෙනි පිහිටීම වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වලා දෙන 'පඤ්ඤාධිධානෝ' ප්‍රඥවක් තුළ මේ සිත පිහිටීම විස්තර කරන්න. ඒ වගේමයි මේකට තවත් එකතු කරනවා බුදුරජාණන් වහන්සේ 'පඤ්ඤං නප්‍රමාදෙස්සයා' කියලා. ඒ කියන්නේ ප්‍රඥව සඳහා ප්‍රමාද නොවන්නේය කියලා ඉඟියක් දෙනවා. ඒ කියන්නේ හිත පිහිටන්න ඕනෑ ප්‍රඥවක් තුළ. මේ ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සඳහා ප්‍රමාද නොවී කටයුතු කරන්න කියලා කියනවා.

කොහොමද එතකොට මේ ප්‍රඥව දියුණු කරගන්නේ කියන කාරණාව බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊළඟට විස්තර කරනවා මේ සූත්‍රයේදී. එතකොට මේ ප්‍රඥව සඳහා, ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සඳහා ඉදිරිපත් කරන්නේ ධාතු සම්බන්ධයෙන් වැටහීමක්. අපි දැනටමත් යම් පමණකට මේ ගැන සාකච්ඡා කරලා තියෙනවා. පට්ඨ ධාතුව ගැන කෙනෙක් හොඳින් අවබෝධ කරගන්නවා. ඒක පොතේ පතේ ක්‍රමයටම නෙමෙයි, හොඳට හිතේ ඒකාග්‍රතාවක් ඇති කරගෙන හොඳට කය තුළට හිත යොමාගෙන, මේ ධාතු ඉදිරිපත් වෙන හැටි, නැත්නම් ධාතු ක්‍රියාකාරීත්වය, කොහොමද ඒ ඒ ධාතු මතු වෙන්නේ? කොහොමද ඒවා හැසිරෙන්නේ? මොනවද ඒවට ආවේණික ලක්ෂණ? මෙන්න මේවා කොහොමද ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ? මේවා මට පාලනයක් කරන්න පුළුවන්ද? ඉතින් මේ විදියට මේ ධාතු සම්බන්ධයෙන් හොඳ වැටහීමක් ඇති කරගන්නවා.

පට්ඨ ධාතුව, ආපෝ ධාතුව, තේජෝ ධාතුව, වායෝ ධාතුව, ආකාශ ධාතුව කියලා මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරනවා. මේ ධාතු පහ ගැනම කෙනෙක් හොඳ විචරණයක් හොඳ ප්‍රඥවක් දියුණු කරගන්නවා. මොකද අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතාගෙන ඉන්නේ 'මේ මම ඉන්නවා, මේ මගේ කය, මේක තමයි තියෙන ලස්සනම කය, මේක තමයි තියෙන සුන්දරම කය, මේක තමයි තියෙන ශක්තිවන්තම කය', මේ වගේ තමයි ඉතින් අපි තරුණ කාලෙදි හිතන්නේ. ඉතින් මේ විදියට අපි මේ කයම ලොකු මුළාවකින් බැඳීමකින් අරගෙන, මේකෙන්ම මාන්තයක් හදගෙන, ඉතින් අපි එක එක විදිහට අපේ ලෝකවල ජීවත් වෙනවා.

දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කය දිහා බලන්න කියනවා ධාතු ස්වභාවයක් වශයෙන්. මෙතන තියෙන්නේ පට්ඨ ධාතුවක්, මෙතන තියෙන්නේ ආපෝ ධාතුවක්, මෙතන තියෙන්නේ තේජෝ ධාතුවක්, මෙතන තියෙන්නේ ආකාශ ධාතුවක්, කියලා මේ විදියට බලන්න බලන්න අපි අර කලින් ධර්ම දේශනාවකදී මතක් කලා වගේ කෙනෙකුට තේරෙන්න ගන්නවා, මෙතන තියෙන්නේ මේ ධාතු ස්වභාවයක්, හුදු ධාතු ස්වභාවයක්, මේ ධාතු තමයි නිරන්තරයෙන්ම

වැඩ කරන්නේ. මේ ධාතු දන්නේ නැහැ මේක මනුෂ්‍ය කයක තියෙනවා කියලා. මේක ස්ත්‍රී කයක තියෙනවා කියලා ධාතු දන්නේ නෑ. මේක පුරුෂ කයක තියෙනවා කියලා ධාතු දන්නේ නෑ. නැත්නම් මේක කිසිම වැටහීමක් නැති හිතකින් තොර අවිඤ්ඤාණක ස්වභාවයක තියෙනවා කියලාවත් ධාතු දන්නේ නෑ. එහෙනම් මේ ධාතු හැමතැනම රාශි වෙලා තියෙනවා. එතකොට මේ අභ්‍යන්තර වශයෙන් රාශි වෙලා තියෙන ඒකරාශි වෙලා තියෙන ධාතූන්, එළියේ ඒකරාශි වෙලා තියෙන ධාතූන් හුදු ධාතූමයි. ඒවයේ කිසිම වෙනසක් නැහැ. මේ අභ්‍යන්තර ධාතු ටිකට අපි තමයි ලොකු වටිනාකමක් දීලා තියෙන්නේ. ඒ හරහා අපි ලොකු කෙලෙස් ප්‍රදේශයක් වගා කරගන්නවා. අපිම මුළු වෙනවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා ඒ ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් අපි අල්ලගත්ත ධාතු ස්වභාවයේත්, ඒ වගේම මේ පිටත තියෙන ධාතු ස්වභාවයත් අතරත් කිසිම වෙනසක් නෑ, මේවා හුදු ධාතු පමණයි.

කෙනෙක් මේ විදියට තේරුම්ගන්න තේරුම්ගන්න ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් තේරුම්ගන්න තේරුම්ගන්න අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, "පඨව්ධාතුයා නිබ්බිඤ්ඤාති, පඨව්ධාතුයා විතං විරාජෙති" මේ පඨවි ධාතුව සම්බන්ධයෙන් හිතේ තිබුණා නම් යම් කිසි ලොකු දැඩි ගැනීමක්, නැත්නම් ඒකට ලොකු වටිනාකමක් දීමක්, තමන්ගේ මේ කයේ තියෙන යම් යම් කොටස්වලට ලොකු ඇල්මක් තිබුණා නම්, ලොකු වටිනාකමක් දිගෙන තිබුණා නම්, අන්න ඒක ටික ටික මැකිලා ගිහිල්ලා 'මෙතන තියෙන්නේ ධාතු ස්වභාවයක්ය' කියන තැන හිත පිහිටන්න පටන්ගන්නවා. එතකොට මේ තිබුණ වටිනාකම් නැති වෙලා 'විතං විරාජෙති', ඒ ගැන නිකං හිත මැලි වෙන ස්වභාවයක්, නැත්නම් හිතේ අර තිබුණු ඇල්ම නැති වෙන ස්වභාවයක්, නිකං ඇල්මැරිව්ව ස්වභාවයක්, මේ ගැන උපේක්ෂාවක් හිතේ හටගන්නවා.

මේ විදියටම බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වලා දෙනවා ආපො ධාතුව සම්බන්ධයෙනුත්. මේ ඇතුළත තියෙන ආපෝ ධාතුවත් එළියේ

තියෙන ආපෝ ධාතුවත් එකම ආපෝ ධාතුවමයි. මේ දෙකේ කිසි වෙනසක් නැ. එළියෙන් දැපු ආපෝ ධාතුවේ කොටස් තමයි දැන් අපි මේ ඇතුළෙ භුක්ති විඳින්නේ. නැත්නම් අපි ඒකරාශි කරගෙන ඉන්නේ. නමුත් මේ කාරණාව අපිට තේරෙන්නෙ නැති නිසාම අපි ඒ ඇතුළත ආපෝ ධාතුවට සමහර වෙලාවට වැඩි වටිනාකමක් දෙනවා. නමුත් කාලයක් තිස්සේ හොඳට මේ ධාතුමනසිකාරයෙ යෙදෙනකොට කෙනෙක් මේ ආපෝ ධාතුව ගැනත් නිවැරදි වැටහීමක් ඇති කරගන්නවා. නිවැරදි වැටහීමක් ඇති වුණා නම්, අන්න ඒ හරහා ප්‍රඥාව මත පිහිටපු, ප්‍රඥාව නිසා ඇති වුණ කලකිරීමක් හටගන්නවා. ඒ කියන්නේ මෙතන තියෙන්නේ හුදු ආපෝ ධාතුවක් පමණයි. මේ ඇතුළෙ තියෙන්නෙත් ආපෝ ධාතුවක්, එළියෙ තියෙන්නෙත් ආපෝ ධාතුවක් කියලා, 'ආපො ධාතුයා චිත්තං විරාජෙති' අන්න ආපෝ ධාතුව සම්බන්ධයෙන් හිතේ විරංජනයක්, ඒකෙ නිකං පාට මැකී යාමක්, ඒකට අපි දීපු අධිවටිනාකම අයින් වෙලා ඒකෙ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් වැටහීමක් පටන්ගන්නවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කාරණාවම ඊළඟට තේජෝ ධාතුව සම්බන්ධයෙනුත් කියනවා. මොනවද තේජෝ ධාතු කියලා හඳුන්වලා දෙනවා. කෙනෙක් හොඳට තේජෝ ධාතුව තේරුම්ගන්න තේරුම්ගන්න, ඇතුළත තියෙන තේජෝ ධාතුවත් එළියෙ තියෙන තේජෝ ධාතුවත් එකම තේජෝ ධාතුව බව කෙනෙකුට වැටහෙනවා. කෙනෙකුට වැටහෙන්න වැටහෙන්න අර ඇතුළත තේජෝ ධාතුවට දුන්න අධිවටිනාකම අයින් වෙලා මේක හුදු තේජෝ ධාතුවම බව කෙනෙකුට තේරෙන්න ගන්නවා. තේරෙන්න තේරෙන්න අන්න එයා එළියයි ඇතුළයි නිකන් සම වෙලා, මේ එකම තේජෝ ධාතුවට සම වටිනාකමක් දීලා, අර කලින් තරම් මේ ගැන ලොකු ඇල්මකින් සලකන්නෙ නැතුව, නිවැරදි ආකල්පයකින් තේජෝ ධාතුව දිහා සලකන්න උත්සාහවත් වෙනවා.

මේ විදිහටම පෙන්වලා දෙනවා වායෝ ධාතුව සම්බන්ධයෙනුත්. එතකොට මේ ඇතුළත වායෝ ස්වභාවයත් එළියෙ තියෙන වායෝ ස්වභාවයත් අතර කිසි වෙනසක් නැ, එකම වායෝ

ධාතුවමයි. ඉතින් මේ කාරණාව තේරෙන්න තේරෙන්න, අන්න 'වායෝ ධාතූයා චිත්තං විරාජෙති', මේ වායෝ ධාතුව සම්බන්ධයෙන් හිතේ ඇති වෙන්තේ විරංජනය වූ ස්වභාවයක්. පාට මැකිලා ගිය ස්වභාවයක්. නිවැරදි අවබෝධයක්. අනවශ්‍ය ඇල්මක්වත් අනවශ්‍ය වටිනාකමක්වත් දෙන්නෙ නැතුව නිවැරදි තක්සේරුවක් කරන ස්වභාවයක්. මේ විදියටම ආකාශ ධාතුව ගැනත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නලා දෙනවා.

එතකොට මේ විදිහට කෙනෙක් කරනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරෙන්න තේරෙන්න ප්‍රඥාව දියුණු වෙනවා. "යථාභූතං සමමප්පඤ්ඤාය දිස්වා පඨවීධාතූයා නිබ්බිඤ්ඤි, පඨවීධාතූයා චිත්තං විරාජෙති". මේ විදිහට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ ඒ ධාතුව සම්බන්ධයෙන් දේශනා කරන්නේ. මේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරෙන්න තේරෙන්න, ධාතූන්ගේ යථා ස්වභාවය නිවැරදිව වැටහෙන්න වැටහෙන්න, මේ ගැන කලකිරීමක්, මේ ගැන හිතේ විරංජනයක්, ඇල්ම නැති වීමක් ඇල්ම දුරු වීමක් ටික ටික පහළ වෙනවා.

ධාතූමනසිකාරය මේ පින්වතුන්ට මතකයි. මේක කායානුපස්සනාවේ කොටසක්. ඔන්න දැන් ධාතූමනසිකාරය හරහා හිතේ යම් පමණක උපේක්ෂාවක් පැන නැග්ගට පස්සේ, දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා විඤ්ඤුණ ධාතුව සම්බන්ධයෙන්. දැන් ඔන්න විඤ්ඤුණ ධාතුව ගැන අවබෝධයක් ලබාගන්න අවස්ථාවක් ලැබිලා තියෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ විඤ්ඤුණ ධාතුව සම්බන්ධයෙන් කියන්නේ, 'විඤ්ඤුණෙන කිං විජානාති' - මේ විඤ්ඤුණයෙන් මොකක්ද දැනගන්නේ? අන්න වෙනත් පැත්තකින් තමයි මේ විඤ්ඤුණයේ ස්වභාවය විස්තර කරන්නේ. විඤ්ඤුණයේ කෘත්‍ය වශයෙන් විඤ්ඤුණයෙන් මොකක්ද දැනගන්නේ? 'සුඛනති'පි විජානාති, 'දුක්ඛනති'පි විජානාති, 'අදුක්ඛමසුඛනති'පි විජානාති'. විඤ්ඤුණයෙන් සැප වේදනාවක් කියලා දැනගන්නවා. දුක් වේදනාවක් කියලා දැනගන්නවා. නොදුක් නොසුව වේදනාවක් කියලා

දැනගන්නවා. වේදනාව හඳුනාගැනීම තමයි එතකොට විඤ්ඤාණයේ ප්‍රධාන කාර්යය වෙන්නේ. දැන් ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට තවත් පැත්තකින් නුවණ මෝරන්න, නැත්නම් නුවණ වැඩෙන්න තවත් උපදෙස් දෙනවා; ධර්මය දේශනා කරනවා.

වේදනා සම්බන්ධයෙන් කථා කරනකොට, විශේෂයෙන්ම සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙන් වෙනමම වේදනානුපස්සනාව ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. එතකොට කායානුපස්සනාවෙන් යම් පමණක එකඟතාවක් හිතේ ඇති වුණා නම්, ඒ යෝගාවචරයට පුළුවන් ඊළඟට වේදනානුපස්සනාවෙන් යෙදෙන්න. මොකද කායානුපස්සනාවයි වේදනානුපස්සනාවයි අතර සැහෙන න සමීප සම්බන්ධයක් තියෙනවා. මෙතන මේ ස්කන්ධ පහක ක්‍රියාකාරිත්වයක් සිද්ධ වෙනවා. මේ ස්කන්ධ පහෙන් මුලින් අපේ පහසුවට රූපස්කන්ධයට මුල් තැන දීලා කායානුපස්සනාවේ යෙදෙනවා. ඊළඟට වේදනාස්කන්ධයට මුල් තැන දීලා වේදනානුපස්සනාවේ යෙදෙනවා. එතකොට මේ ස්කන්ධ පහම තියෙනවා කියන එක අපිට තේරුම්ගන්න පුළුවන්.

දැන් වේදනානුපස්සනාවේදී, වේදනාව තමයි අපි මුල් තැනට ගන්නේ. සමහර වෙලාවට සුඛ වේදනාවක් - සැප වේදනාවක් මේ කයේ හටගන්නවා. ඇතැම් වෙලාවට දුක් වේදනාවක් මේ කයේ හටගන්නවා. ඇතැම් වෙලාවට නොදුක් නොසුව වේදනාවක් - ඒ කියන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවක් මේ කයේ හටගන්නවා. ඒ වගේමයි, වේදනාව සමහර වෙලාවට කායික වේදනා වශයෙන් මානසික වේදනා වශයෙන් බෙදෙනවා. කෙසේ හෝ වේවා, මේ වේදනාවේ සැප වේදනා තියෙනවා, දුක් වේදනා තියෙනවා, උපේක්ෂා වේදනා තියෙනවා. ඒ වගේමයි මේ මාර්ගයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ සැප වේදනා විදින්න එපා කියලා, නැත්නම් දුක් වේදනා විදින්න කියලා එහෙම නියමයක් කිසි ලෙසක කරන්නේ නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කාමසුඛල්ලිකානුයෝගයේ යෙදෙනකොට සැප වේදනාව වින්ද, ඒ කියන්නේ බෝසත් අවධියේදී එහෙම දෙයක් වින්ද, හැබැයි

ඒක අන්තයක් වශයෙන් තේරුම්ගත්තා. ඒ වගේමයි අත්තකිලමථානුයෝගයේ යෙදෙනකොට, ඒක උත්සාහවත් වෙලා කරනකොට, දුක්වේදනාත් වින්ද, හැබැයි ඒක අන්තයක් කියලා තේරුම්ගත්තා. ඒක වෙනමයි. නමුත් විශේෂයෙන්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ වේදනා සැප දුක් උපේක්ෂා වුණ පමණින් මේවායේ වර්ග කිරීමක් කරන්නේ නෑ, මෙන්න මේවා විතරක් විදින්න කියලා. මෙතනදී වැදගත් වෙන්නේ මොන වේදනාව විදිද්දීද අපේ හිතේ කෙලෙස් පහළ වෙන්නේ, මොන වේදනාව විදිද්දීද හිතේ කෙලෙස් දුරු වෙන්නේ කියන කාරණයයි.¹⁵

බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, යම් කිසි සැප වේදනාවක් විදිනකොට හිතේ කෙලෙස් පහළ වෙනවා නම්, නූපන් කෙලෙස් උපදිනවා නම්, තියෙන කෙලෙස් තව වර්ධනය වෙනවා නම්, අන්න ඒ සැප වේදනාව අත්හැරලා දන්න කියලා. යම් සැප වේදනාවක් විදිනකොට හිතේ කෙලෙස් දුරු වෙනවා නම්, උපන් කෙලෙස් දුරු වෙලා යනවා නම්, නූපන් කෙලෙස් නූපදී ඉන්නවා නම්, අන්න එබඳු සැප වේදනාවක් වින්දට කමක් නැහැ කියලා කියනවා. ඒ වගේමයි යම් කිසි දුක් වේදනාවක් විදිනකොටත් නූපන් කෙලෙස් උපදිනවා නම්, දැනට ඉපදිලා තියෙන කෙලෙස් වැඩි වෙනවා නම්, අන්න එබඳු දුක් වේදනා අතහරින්න කියලා කියනවා. ඒ වගේමයි යම් කිසි දුක් වේදනාවක් විදිනකොට නූපන් කුසල් උපදිනවා නම්, නූපන් අකුසල් නූපදී තියෙනවා නම්, අන්න එබඳු දුක් වේදනාවක් වින්දට කමක් නැහැ කියනවා; ඒක දරාගත්තට කමක් නැහැ කියනවා. ඒ වගේමයි අදුක්ඛම සුඛ සම්බන්ධයෙනුත්. යම් කිසි අදුක්ඛම සුඛයක් විදිනකොට අකුසල් වැඩෙනවා නම්, කුසල් දුරු වෙනවා නම් අන්න එබඳු අදුක්ඛම සුඛය බැහැර කරන්න කියනවා. ඒ වගේමයි යම් කිසි අදුක්ඛම සුඛයක් විදිනකොට, නොදුක් නොසුව වේදනාවක් විදිනකොට කුසල් උපදිනවා නම්, කුසල් වර්ධනය වෙනවා නම්,

¹⁵ දීඝ නිකාය, සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය

අකුසල් බැහැර වෙනවා නම්, අන්ත ඵබදු අදුක්ඛම සුඛයක් වින්දට කමක් නැහැ කියලා කියනවා.

එතකොට අපිට තේරෙනවා මේ වේදනා සැප දුක් උපේක්ෂා වශයෙන් වර්ග කළ පමණින් 'මේක විදිය යුතුයි මේක නොවිදිය යුතුයි' කියලා නෙමෙයි මෙතනදී කියන්නේ. මේ වේදනාවල නෙමෙයි ප්‍රශ්නෙ තියෙන්නේ; විවිධ වේදනා විදිද්දී අපේ හිතේ කොහොමද කෙලෙස් හටගන්නේ කියන එක ගැනයි සැලකිලිමත් විය යුත්තේ. ඒ යම් අදාළ වේදනාවක් විදිනකොට අපේ හිතේ කෙලෙස් හටගන්නවා නම්, කෙලෙස් වර්ධනය වෙනවා නම්, අන්ත ඵබදු වේදනා තව දුරටත් විදින එක සුදුසු නැහැ. හැබැයි යම් වේදනාවක් විදිනකොට අපේ හිතේ කෙලෙස් නූපදී තියෙනවා නම්, උපන් කෙලෙස් දුරු වෙලා යනවා නම්, කුසල් වැඩෙනවා නම්, අන්ත ඵබදු වේදනාවක් වින්දට කමක් නැහැ. එහෙනම්, මේකත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විශේෂයෙන්ම මේ හිතේ කෙලෙස්වලට තමයි සම්බන්ධ කරලා දේශනා කරන්නේ.

ඊළඟට ඇතැම් සැප වේදනා ගැන විශේෂයෙන්ම සඳහන් වෙනවා. අපි ඒ සැප වේදනාවට ලොල් වෙලා සැප වේදනාවට වහල් වෙලා ඒ ඔස්සේ යනකොට, හුඟක් වෙලාවට රාගානුසය වැඩෙන්න පුළුවන්. උද්භරණයක් වශයෙන් අපි හිතමු චිත්‍රපටියක් බලනවා. මේකේ බොහෝම සිත් කාවදින විවිධාකාර දර්ශන තියෙනවා. මේ දේවල් බැලීම හරහා ඔන්න හිතේ සෑහෙන්න රාගයක් හටගන්නවා. නූපන් රාගයක් දැන් හටගන්නවා. ඒක තව තව වර්ධනය වෙනවා. අපේ හිත දූවෙන්න ගන්නවා රාගයෙන්, මේ බලන දර්ශනය හරහා. අපිට තේරෙනවා අපි මෙතනින් සැප වේදනාවක් විදිනවා, නමුත් හිතේ රාගානුසයක් වැඩෙනවා. ඒ වගේමයි සමහර වෙලාවට අපි යම් දුක් වේදනාවක් විදිනවා; ඒ දුක් වේදනාව හරහා හිතේ ද්වේෂයක් හටගන්නවා. පටිඝානුසයක් වැඩෙනවා. අපි හිතමු, කවුරු හරි අපිට මොකක් හරි වේදනාකාරී දෙයක් කියනවා නැත්නම් කරනවා. ඒ හරහා අපි ඒ තැනැත්තා කෙරෙහි ලොකු ද්වේෂයකින් ඉන්නවා. නැත්නම් අපිත් ප්‍රතික්‍රියා දක්වනවා. මේ හරහා හිතේ ලොකු

ද්වේෂයක් වෛරයක් පටිඝයක් හටගන්නවා. අන්න ඒ විඳින දුක් වේදනාව හරහා පටිඝානුසයක් හිතේ වර්ධනය වෙනවා.

ඒ වගේමයි මෙතනදී මතක තබාගත යුතුයි හැම සැප වේදනාවකින්මත් අර වගේ රාගානුසයක් වර්ධනය වෙන්නේ නැහැ. උදහරණයක් වශයෙන්, අපි හිතමු කෙනෙක් නිරාමිඝ සැපයක් භුක්ති විඳිනවා. ධ්‍යාන සුවයක් භුක්ති විඳිනවා. යම් කිසි සමාධි සුවයක් භුක්ති විඳිනවා. එබඳු සමාධි සුවයකදී දහමේ පෙන්නලා දෙනවා චූල වේදල්ල සූත්‍රයේ හෙම, රාගානුසයක් වර්ධනය වෙන්නේ නැහැ. මොකද මේ ඉන්ද්‍රිය හරහා ආපු සුවයක් නෙමෙයි එතන තියෙන්නේ. ඒ වගේමයි ඇතැම් පටිඝ අරමුණු, නැත්නම් යම් යම් දුක් වේදනා තියෙනවා. ඒ දුක් වේදනා බොහොම මධ්‍යස්ථව විඳගැනීමේ හැකියාවක් මතු වෙලා තියෙනවා නම්, ඇති වෙලා තියෙනවා නම්, ඒ දුක් වේදනා හරහා යනකොට පටිඝානුසයක් වර්ධනය වෙන්නේ නැහැ. ඒ නිසා මේ කාරණා අපි තේරුම්ගත්තහම අපිට පැහැදිලි වෙනවා යම් යම් වේදනා හරහා හිතේ නූපන් කෙලෙස් උපදිනවා. උපන් කෙලෙස් වර්ධනය වෙනවා. ඒ වගේමයි අනුසය වැඩෙනවා. ඇතැම් වේදනා හරහා තියෙන කෙලෙස් දුරු වෙලා යනවා. නැත්නම් නූපන් කෙලෙස් නූපදී යනවා. අර විඳිනට අනුසය වැඩෙන්න අවකාශයක් නැහැ.

ඊළඟට මේ වේදනානුපස්සනාවේම තවත් පැත්තක් තමයි මේ වේදනාව හටගන්න හේතුව මොකක්ද කියලා තේරුම්ගැනීම. දූන් මේ පින්වතුන් දන්නවා ඉබේ නෙමෙයි වේදනාව හටගන්නේ. වේදනාව හටගන්නත් හේතුවක් තියෙනවා. ඒකත් හරි ලස්සනට විස්තර වෙනවා; උපමාවක් හරි ලස්සනට ඉදිරිපත් කරලා තියෙනවා. අපි ඉස්සර වෙලා උපමාවට අවධානය යොමු කළොත්, ඉස්සර කාලෙ ගිනි දල්වා ගැනීම සඳහා භාවිත වෙලා තියෙන්නේ ගිනි ගානා දඬු දෙකක්; නැත්නම් වියළි කෝටු දෙකක්. මේ කෝටු දෙක එකට එක අතුල්ලනවා. එකිනෙක අතුල්ලන්න අතුල්ලන්න එතන යම් කිසි තාපයක් ජනනය වෙනවා; එතන යම් කිසි උෂ්ණයක් පහළ වෙනවා.

එතකොට අපිට තේරෙනවා මේ කෝටු දෙක, මේ වියළි දර කැලි දෙක ඇතිල්ලීම හරහා තමයි උෂ්ණයක් පහළ වුණේ. තාපයක් පහළ වුණේ. යම් අවස්ථාවක මේ කෝටු කැලි දෙක අපි අයින් කරලා තිබුණොත්, වෙන් කරලා තිබුණොත්, අර අතුල්ලන එක නතර කළොත් ඒ හටගත්ත තාපය - උෂ්ණය පහ වෙලා යනවා, දුරු වෙලා යනවා, නැවතත් සිසිල් බවට පත් වෙනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මෙන්න මේ වගෙයි ස්පර්ශයක් නිසා වේදනාවක් හටගන්නවා. ඒ කියන්නේ සැප වේදනාවට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා සැප වේදනාවක් හටගන්නවා. දුක් වේදනාවට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා දුක් වේදනාවක් හටගන්නවා. ඒ වගේමයි නොදුක් නොසුව වේදනාවට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා නොදුක් නොසුව වේදනාවක් හටගන්නවා. අන්න, 'එසස පචයා වෙදනා' ස්පර්ශය නිසා වේදනාව පහළ වෙනවා. මේ කාරණාව ඇත්තටම අපිට භාවනාවේදී අත්දැකගන්න පුළුවන් නම්, අපිට පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය හොඳින්, හොඳ ප්‍රඥවකින් විනිවිද දැකගැනීමේ හැකියාව තියෙනවා. මොකද පින්වත්නි, අපි භාවනා කරද්දී මේ වගේ අංග, නැත්නම් මේ වගේ සන්ධිස්ථාන හොඳට නුවණින් විමසලා බලද්දී ලොකු ප්‍රඥවක් අවදි කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. අපි නිකං ඔහේ වේදනාවක් දිහා බලනවා වෙනුවට අපිට පුළුවන් නම් ටිකක් විමසිල්ලෙන් බලන්න, කොහොමද මේ වේදනාව හටගන්නේ? වේදනාව හටගන්නවාත් එක්කම හැබැයි අපි එතන ඉන්න ඕනෑ. ඒ කියන්නේ වේදනාවක් හටගත්තට පස්සේ එතනට අවධානය යොමු කරලා වැඩක් නැහැ. අපි හොඳට පරීක්ෂාකාරීව ඉන්නවා; සුපරීක්ෂාකාරීව ඉන්නවා. යම් තැනක වේදනාවක් පහළ වෙනවා. වේදනාව පහළ වෙනවත් එක්කම අපි එතන. අපේ අවධානය ඔන්න එතන. අපි කිසිම පරක්කු වීමක්වත් ඉක්මනට යාමක්වත් නැහැ. වේදනාව පහළ වෙනවාත් එක්කම අපි එතන ඉන්නවා. එතකොට තේරෙනවා මෙන්න මේ අහවල් ස්පර්ශය නිසා මෙන්න මෙබඳු වේදනාවක් පහළ වුණා. සැප වේදනාවට තුඩු දෙන ස්පර්ශයක් නිසා සැප වේදනාවක් පහළ වුණා. දුක් වේදනාවට තුඩු

දෙන ස්පර්ශයක් නිසා දුක් වේදනාවක් පහළ වුණා. නොදුක් නොසුව වේදනාවට තුඩු දෙන ස්පර්ශයක් නිසා නොදුක් නොසුව වේදනාවක් පහළ වුණා.

එතකොට මෙන්න මේ 'එසෂ පච්චයා වෙදනා' කියන මේ සන්ධිස්ථානය කෙනෙකුට හොඳට නුවණින් දැකගන්න පුළුවන් නම්, අන්න මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන 'ඉදසුච්චයතාව' එහෙම නැත්නම් 'පට්ච්චසමුප්පාද න්‍යාය', 'පට්ච්චසමුප්පාද ධර්මතාව' තේරුම්ගැනීම සඳහා අපිට මේ වේදනානුපස්සනාව හොඳ අත්වැලක් වෙනවා. හොඳ විවෘත දෙරටුවක් වෙනවා. මොකද පට්ච්චසමුප්පාදයේ තියෙන අංග යුගල වශයෙනුයි තියෙන්නේ. ඒ හැම යුගලක්ම අපි විශේෂයෙන්ම ද්වාදසාංගය වශයෙන් සඳහන් කරනවා. 'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං', ඔය ආදී වශයෙන් අපි කියන මේ ද්වාදසාංගයේ අංග යුගල යුගල හැම එකක්ම 'ඉදසුච්චයතාව' කියන පට්ච්චසමුප්පාද ධර්මතාවට උදහරණ. "එසෂ පච්චයා වෙදනා" කියලා කියන්නේ මේ ඉදසුච්චයතාවට උදහරණයක්.

මොකද්ද 'ඉදසුච්චයතාව' කියලා කියන්නේ? "මෙය නිසා මෙය වෙයි, මෙය ඉපදීමෙන් මෙය උපදී. මෙය නැති කල්හි මෙය නොවේ, මෙහි නිරුද්ධ වී යාමෙන් මෙය නිරුද්ධ වේ". "ඉමසමං සති ඉදං හොති, ඉමසසුප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති" මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි. මෙය ඉපදීමෙන් මෙය උපදී. ඒ කියන්නේ මේ හැම තිස්සෙම ධර්මතා දෙකක් අතරයි මේ සම්බන්ධය පෙන්වන්නේ. එකක් නිසයි තව එකක් හටගන්නේ. එකක් උපදිනවත් එකක්ම තවත් එකක් උපදිනවා. "ඉමසමං අසති ඉදං න හොති, ඉමසස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ජධති". මේක නැත්නම් මේක වෙන්නේ නැහැ. මෙහි නිරුද්ධ වී යාමෙන් මෙය නිරුද්ධ වී යනවා. එතකොට මේක තමයි පට්ච්චසමුප්පාද න්‍යාය. මේක තමයි ඉතාම වැදගත්. අපි ඒ පට්ච්චසමුප්පාදය කියලා අර අංග දෙළහ කටපාඩම් කිරීමට වඩා වැදගත් වෙන්නේ මෙන්න මේ පට්ච්චසමුප්පාද න්‍යාය - මෙන්න මේ

මූලධර්මය - හොඳට හිතේ කාවද්ද ගැනීමයි. ඉතින් මේ කාවද්ද ගැනීමත් පොතෙන් බලලා නෙමෙයි කරන්න තියෙන්නේ. මේ වගේ වේදනානුපස්සනාවක් වගේ තැනකදී, අපිට මේ පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය හොඳින් ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් දැනගැනීමේ අවස්ථාව තියෙනවා. මොකද, ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය යම් කිසි තැනකින් අපි අත්දැකලා තියෙනවා නම්, අන්න ඒක සෝවාන් වෙච්ච ආර්යයන් වහන්සේ කෙනෙක්ගේ මූලික ලක්ෂණයක් කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ‘අරියො චස්ස ඤයො පඤ්ඤය සුද්ධො හොති සුඤ්චිච්ඤො’¹⁶ මෙන්න මේ ආර්ය න්‍යාය, මෙන්න මේ ‘ඉද්දසච්චයතාව’ කියන ආර්ය න්‍යාය ප්‍රඥවෙන් හොඳින් දැකගත්තා; හොඳින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත්තා.

එහෙනම් අපිට තේරෙනවා මේ භාවනාවක් හරහා යන වැඩ පිළිවෙළේදී මෙන්න මේ යම් යම් සන්ධිස්ථාන තියෙනවා අපේ අවධානය යොමු විය යුතු. ඔහේ නිකන් කරන්නන් වාලේ කරලා හරි යන්නේ නැහැ. මේවයෙ තියෙනවා යම් යම් තැන් අපි බොහොම පරික්ෂාකාරීව සැලකිල්ලෙන් බැලිය යුතු. එතකොට වේදනානුපස්සනාවේ මේ ‘චස්ස පච්චයා වෙදනා’ කියන සන්ධිස්ථානය, මේ යුගළ, මේ එකිනෙක හා ඇති සම්බන්ධතාව දැකගන්න අවස්ථාව අපට තියෙනවා. මෙතනින් අදහස් වෙන්නේ නෑ මෙතන විතරයි මේ ඉද්දසච්චයතාව තේරුම්ගන්න තියෙන එකම තැන කියලා. විවිධාකාර භාවනා ක්‍රමවලදී විවිධව තේරුම්ගන්න පුළුවන්. අපි හිතමු දානුමනසිකාරයෙදී එක තැනක් බලන්න පුළුවන්. වේදනානුපස්සනාවෙදී තවත් තැනක්. චිත්තානුපස්සනාවෙදී තවත් තැනක්. මේ විදියට මේ පටිච්චසමුප්පන්න අංග දෙළහ අපි සලකලා බැලුවොත් භාවනාවේ යෙදෙන්න යෙදෙන්න මේ පටිච්චසමුප්පන්න අංගවල තියෙන පටිච්චසමුප්පන්න ස්වභාවය, ඉද්දසච්චයතාව, තැන් තැන්වලින් අපිට විවිධ අවස්ථාවලදී තේරෙන්න ගන්නවා. ඒ නිසා විවිධ තැන්වලදී මේක වටහාගැනීම ඉතාම වැදගත්. මේ සඳහා අපේ හිතේ කුතුහලයක් ඇති කරගැනීම, කොහොමද මේක දැනගන්නේ

¹⁶ සංයුක්ත නිකාය, නිදන සංයුක්ත, පඤ්චවෙරහය සූත්‍රය

කියලා පොඩ්ඩක් වුවමනාවක් ඇති කරගැනීම, ජන්දයක් පහළ කරගැනීම හරිම වැදගත්. මොකද මෙතන තියෙන්නේ හරිම සුක්ෂ්මව දනගැනීමක්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා තමන්වහන්සේගේ ධර්මයේ සාමාන්‍යයෙන් අවබෝධ කරගන්න අමාරු තැන් දෙකක් තියනවය කියලා.¹⁷ එකක් තමයි මේ පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය; පටිච්චසමුප්පාද මූලධර්මය. අනෙක් එක තමයි ‘සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බුපධිපටිනිස්සගො’ ආදී වශයෙන් පෙන්වන නිවන් ස්වභාවය. එතකොට මේ ස්වභාව දෙක ඉතාම සුක්ෂ්මයි කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වලා දෙනවා. ඒ නිසා අපි භාවනාවක් කරද්දි උත්සාහවත් විය යුතුයි විශේෂයෙන්ම පටිච්චසමුප්පාදය අපි මේ භාවනාවෙන් හෙළි කරගන්නේ කොහොමද කියන කාරණය ගැන. එතනදි බුදුරජාණන් වහන්සේගේම වචනය මතක් කරගත්තොත්, “තස්සෙව සුඛවෙදනියස්ස එස්සස්ස නිරොධා යං තස්සං වෙදයිතං සුඛවෙදනියං එස්සං පටිච්ච උප්පන්නා සුඛා වෙදනා සා නිරුජ්ඣති, සා චූපසම්මතීති පජානාති”.¹⁸ දැන් මේ සුඛ වේදනාව සම්බන්ධයෙන් යෝගාවචරයෙක් දැනගන්න හැටි කියනවා. ඔන්න ස්පර්ශයක් තියෙනවා, ඒ ස්පර්ශය සුඛ වේදනාවට තුඩු දීලා තියෙනවා. ඒ වගේමයි මෙයා දැන් මේක දැනගනිමින් ඉන්නවා. තේරුම්ගනිමින් ඉන්නවා. තේරුම්ගනිමින් ඉන්නකොට එයාට තේරෙනවා “මෙන්න මේ එක ජාතියක ස්පර්ශයක් තියෙනවා, මේ ස්පර්ශය නිසා මෙන්න මෙබඳු වේදනාවක් පහළ වෙනවා. හැබැයි මේ ස්පර්ශය නොතිබුණා නම් මේ වේදනාව පහළ වෙන්නේ නැහැ” කියලා එයාට මේ ඇතුළත ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් වශයෙන් වැඩෙන හැටි තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙතනදි කියන්නේ. අර සුඛ වේදනාවට තුඩු දීපු ඒ ස්පර්ශය නිරුද්ධ වෙලා යාමත් එක්ක, ඒක නිසා හටගත්ත සුඛ වේදනාවත් නිරුද්ධ වෙලා යනවා. ඒ නිසා මේ වේදනාව සම්බන්ධයෙන් අපි වේදනානුපස්සනාවක යෙදෙනකොට මේ

¹⁷ දීඝ නිකාය, මහාපදන සූත්‍රය
¹⁸ මජ්ඣිම නිකාය, ධාතුච්චභවග සූත්‍රය

සන්ධිස්ථානය පුළුවන් තරම් බොහොම සුක්ෂ්මව දැකගන්න අපි උත්සාහවත් වෙනවා නම්, අපිට එතනින් ලොකු ප්‍රඥාවක් අවදි කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා.

ඒ වගේමයි අපි වේදනානුපස්සනාවේ යෙදෙනකොට විශේෂයෙන්ම දුක් වේදනාවක් නිරීක්ෂණය කරද්දී එතන ගැටෙන්නේ නැතුව ඉන්න අපිට පුළුවන් නම්, බොහොම මධ්‍යස්ථව ඒ දුක් වේදනාව දැකගන්න අපිට පුළුවන් නම්, ඒක ඉතාම වටිනවා. මොකද අපි වේදනානුපස්සනාවේ යෙදීමෙන් කිසි සේත්ම බලාපොරොත්තු වෙන්නේ නැහැ, දුක් වේදනාවක් හටගත්තහම අපේ මේ බැල්ම හරහා අපේ නිරීක්ෂණය හරහා මේ දුක් වේදනාව පහව යයි කියලා. පහව යාමක් නෙමෙයි අපේ බලාපොරොත්තුව තියෙන්නේ. “කොහොමද මේ දුක් වේදනාවෙන් ඉගෙනගන්නේ, කොහොමද මේ දුක් වේදනාවෙන් මම ප්‍රඥාවක් දියුණු කරගන්නේ, කොහොමද මේ දුක් වේදනාවෙන් මම පටිච්චසමුප්පාදයක් තේරුම්ගන්නේ” කියන එකයි. මේ පහළ වෙන පහළ වෙන වේදනාව එතකොට මේ යෝගාවචරයාට ලොකු සම්පතක් එක අතකින්. මොකද ඒ වේදනාවම තමයි අරමුණ වෙන්නේ. වේදනාව හැම තිස්සෙම වර්තමානයෙමයි තියෙන්නේ. එතකොට මේ කායික වශයෙන් පහළ වෙන වේදනා විශේෂයෙන්ම වර්තමානයෙමයි තියෙන්නේ. එතකොට මේ වර්තමාන අරමුණක් එතන එතන නිරීක්ෂණය කරන්න, නිරීක්ෂණය කරන්න, හිතේ ප්‍රඥාවක් දියුණු කරගන්න අවස්ථාව ලැබෙනවා.

මෙතෙක්දී වැදහත් වෙන හරි ලස්සන ගාථාවක් ඉදිරිපත් වෙනවා සුත්ත නිපාතයේ එන ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රයේ. මේකේ බොහොම සංක්ෂිප්තව වේදනානුපස්සනාව විස්තර වෙනවා.

“සුඛං වා යදි වා දුකං, අදුකංමසුඛං සහ
අජ්ඣතතඤ්ච බහිද්ධා ච, යං කිඤ්චි අත්ථි වෙදිතං.
එතං දුකිනති ඤ්ඤානං, මොසධම්මං පලොකිතං
චුඤ්ඤා චුඤ්ඤා වයං පඤ්ඤා, එවං තත්ථ විරජ්ජති
වෙදනානං බයා හික්ඛු, නිච්ඡානො පරිනිබ්බුතො’ති”

දැන් මෙතනදී කියන්නේ සුඛ වේදනාවක්, නැත්නම් දුක් වේදනාවක්, නොදුක් නොසුව වේදනාවක් තියෙන්න පුළුවන් 'අජ්ඣන්තකඤ්ච ඛහිඨා ව, යං කිඤ්චි අපථී වෙදිතං' ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් වෙන්න පුළුවන්, බාහිර වශයෙන් වෙන්න පුළුවන්. මේ ආකාරයේ යම් කිසි වේදනාවක්, 'එතං දුක්ඛනි ඤ්ඤානා, මොසධම්මං පලොකිතං' මෙන්න මේ සියලුම වේදනාවල තියෙන්නේ පෙළන ස්වභාවයක්. මේවා මේ හට අරගෙන නැති වෙලා යන ස්වභාවයන් නිසා, මේවයේ තියෙන්නේ දුක් ස්වභාවයක්. ඒ වගේමයි මේවයේ තියෙනවා මුළු කරන ස්වභාවයක්. 'මොසධම්මං' මොකද සැප වේදනාවක් නිවැරදිව අපි දකගත්තෙ නැත්නම්, අපි නොදැනුවත්වම වගේ ඒකට ඇලුණොත්, ඔන්න ඒකෙන්ම ටික ටික ටික අපි ඒකටම ලොල් වෙලා, ඒක තුළම පැටලිලා අපි දන්නෙම නැතුව ලොකු මොහඬුරක පැටලෙන ගතියක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි 'පලොකිතං' මේ සැප වේදනා, දුක් වේදනා, නොදුක් නොසුව වේදනා හැම තිස්සෙම කැඩිලා බිඳිලා යනවා. 'චුඤ්ඤා චුඤ්ඤා වයං පඤ්ඤා, එවං තඤ්ඤා විරජ්ජති' අන්න මේ භාවනාව කරන විදිහත් මෙතන විස්තර වෙනවා. ස්පර්ශයක් ස්පර්ශයක් ගානේ දකිනවලු මේ වේදනාවේ ස්වභාවය. 'එවං තඤ්ඤා විරජ්ජති' එම දැකීම හරහාම හිතේ එපා වීමක්, වේදනාවල පාට මැකී යාමක් සිදු වෙනවා.

මේ විදියට කෙනෙක් වේදනාව දිහා පර්යේෂණාත්මකව බලන්න බලන්න මෙතන මේ තියෙන්නේ මගේ වේදනාවක් නෙමෙයි. මෙතන තියෙන්නේ මේ කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් වශයෙන් විදින වේදනාවක් නෙමෙයි. ස්පර්ශයක් නිසා වේදනාවක් හට අරගෙන; දුකට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා දුක් වේදනාවක් හට අරගෙන; සැපයට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා සැප වේදනාවක් හට අරගෙන; උපේක්ෂාවට තුඩුදෙන ස්පර්ශයක් නිසා ඔන්න උපේක්ෂා වේදනාවක් හට අරගෙන. දැන් මුළු කයේම, නැත්නම් මුළු හිතේම, දැන් මේ යෝගාවරයට අනු වෙන්නේ වේදනා ස්වභාවයක් විතරයි. ඒ වේදනා ස්වභාවයනුත් ස්පර්ශයක් නිසායි හටගන්නේ. දැන් බලන බලන හැම තැනම වේදනා ඇති වෙනවා නැති වෙනවා. 'වේදනානං

බයා භික්ඛු, නිව්ඡාතො පරිනිබ්බුතො’ - මේකේ අවසාන ඵලය වශයෙන් මේ වේදනා ගැන නිවැරදි වැටහීම ඇති කරගත්තහම, වේදනා ක්ෂය වී ගිහිල්ලා, මේ වේදනා නිරීක්ෂණය හරහාම හිතේ තණ්හාව දුරු වෙලා, අන්ත කෙනෙක් පිරිනිවෙනවා, නැත්නම් නිවන් දකිනවා. මේ විදිහට බොහොම සංක්ෂිප්ත වශයෙන් මේ ගාථාවේ ඉදිරිපත් වෙනවා.

මේ අනුව අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ වේදනාවක් ගැන අපි දැනුවත් වෙනකොට, මේ වේදනාව දිහා හොඳින් නිරීක්ෂණය කරන්න කරන්න, කෙනෙකුට වැටහෙනවා මේ හේතුවක් නිසායි වේදනාව හටගන්නේ. ඒ හටගත්ත වේදනාව ඔන්න ඉපදුණා, නැත්නම් හටගත්තා. ඒත් එක්කම මේ වේදනාව වෙනස් වුණා. ඊට පස්සේ වේදනාව නැති වුණා. ඒ වේදනාව නැති වුණේ අර ස්පර්ශයත් නිරුද්ධ වෙලා ගියාට පස්සේ. ඒ ස්පර්ශය නැවත නැවත සිද්ධ වෙනවා නම්, මේ වේදනාව නැවත නැවතත් හටගන්නවා. ඒ අනුව මේ දෙක බොහොම සමාන්තරව කෙනෙකුට දැකගන්නත් අවස්ථාව තියෙනවා. මේ විදිහට බලනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, ‘සුඛඤ්ඤ වෙදනං වෙදෙති, ‘සා අනිච්චා’ති පජානාති’,¹⁹ මේ සුඛ වේදනාවක් හටගත්තා. මේක අනිත්‍යයි කියලා තේරුම්ගෙනවා. මේක පවතින දෙයක් නෙමෙයි. මේක හටගත්තා. ඔන්න දැන් නැති වුණා. ‘අනඤ්ඤාසිතා’ති පජානාති’, හැබැයි මේකට දැන් හිත බිහිවෙන්න නැහැ. නිකන් පැත්තකින් වගේ බලාගත ඉන්නවා. දැන් ඒ තරම්ම අල්ලගන්න දෙයක්, එතනම බැසගන්න දෙයක්, අගය කරන්න දෙයක්, බදුගන්න දෙයක් මෙතන නැහැ. මේක හුදු වේදනාවක් පමණයි.

ටික ටික දැන් කෙනෙක්ගේ ප්‍රඥාව දියුණු වෙන්න දියුණු වෙන්න මේක අතහැරෙන ගතියක් මතු වෙනවා. ‘අනභිනඤ්ඤා’ති පජානාති’. මෙන්න සැප වේදනාවක් හටගත්තා; මේකෙන් දැන් ලොකු ඇල්මක් හටගන්නේ නැහැ. දුක් වේදනාවක් හටගත්තත් ඒක එක්කත්

¹⁹ මජ්ඣිම නිකාය, ධාතු විභවය සූත්‍රය

ලොකු ගැටීමක් නැහැ. උපේක්ෂා වේදනාවක් හටගත්තත් ඒකත් එක්ක ලොකු ගනුදෙනුවක් නැහැ. හරියට නිකන් දකිනව මේ ‘අනුන්ගේ වේදනා ස්වභාවයක්’ වගේ. පරතො බැල්මකින් බලනවා. හරියට නිකන් කොහේදෝ වේදනා හටගන්නවා. පැත්තකින් ඉඳන් අපි මේවා ගැන දැනුවත් වෙනවා. ඒ වේදනා එතන එතන නැති වෙලා යනවා. ඒ වගේමයි ඒවා එක්ක ඇලෙන්න යන්නෙන් නැහැ. ඒවා එක්ක ගැටෙන්න යන්නෙන් නැහැ. බොහොම උපේක්ෂාවකින් වේදනානුපස්සනාවක යෙදෙනවා. කාලාන්තරයක් තිස්සේ යම් කිසි යෝගාවචරයෙක් වේදනානුපස්සනාවේ යෙදෙනවා නම්, හුඟක් වෙලාවට විස්තර කරන්නේ මෙන්න මෙබඳු තත්ත්වයක්. ඉතින් ඒ නිසා මේ බුද්ධ වචනයත් එක්ක යම් කිසි කෙනෙක්ගේ වේදනානුපස්සනාව සැසඳෙනවා නම්, ඒ කියන්නේ ටික ටික අපි මේ බුදුහාමුදුරුවෝ කියපු පාචේ ගිහිල්ලා තියෙනවා. ඒ කියන්නේ අපි මුලදි හැබැයි මෙව්වර මට්ටමකට නොසිටින්න පුළුවන්. නමුත් කාලයක් තිස්සේ අපි හොඳින් වේදනානුපස්සනාවේ නිරත වෙන්න නිරත වෙන්න හිත පත් වෙන්නේ ටික ටික ඔය වගේ උපේක්ෂාවකටයි.

ඒ වගේමයි මුලදි නිකන් තනි ඒකකයක් වශයෙන් දැකපු වේදනා සමහර වෙලාවට හොඳට ළං වෙලා නිරීක්ෂණය කරද්දී පුංචි පුංචි වේදනා රාශියක් වශයෙන් කෙනෙකුට වැටහෙන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒක තමන්ගේ සතියේ තීව්‍රතාව, නැත්නම් සතියේ තියුණු බව, සමාධියේ තියුණු බව මත තීරණය වෙනවා. හොඳට තියුණු සතියකින් මේ හටගන්නා වේදනා ස්වභාවයන් දිහා බලනවා නම්, කෙනෙකුට එතන එතන වේදනා රාශියක් හටගෙන නැති වෙලා යන ස්වභාවයක් දැකගන්න ඉඩ තියෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ වේදනාව සම්බන්ධයෙන් දෙන උපමාවත් මේ අපේ අත්දැකීමට කිට්ටු කරගන්න පුළුවන්. ‘වේදනා බුබුළුපැපමා’ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ හරි ලස්සන උපමාවක් දෙනවා. හරියට ලොකු වැස්සක් වහිනකොට ජලාශයකට, වැහි බිඳු ජලාශය මත පතිත වෙනවා. පතිත වෙනකොට මේ ජල බිංදුවක් ගානේ, නැත්නම් වැහි බිංදුවක් ගානේ,

එතන එතන වායු බුබුළක් හට අරගෙන නැති වෙලා යනවා. ආයෙ වායු බුබුළක් හට අරගෙන නැති වෙලා යනවා. ආයෙන් වායු බුබුළක් හට අරගෙන නැති වෙලා යනවා. මේ විදිහට මේ ජලාශයකට වැහි වතුර බිංදු වැටෙනකොට, මේ පින්වතුන් හිතේ චිත්‍රයක් මවාගන්න; ජලාශයකට වැහි වතුර බිංදු වැටෙනකොට වැහි බිංදුවක් බිංදුවක් ගානේ වායු බුබුළක් හට අරගෙන නැති වෙලා යනවා. අන්න ඒ වගේ කියනවා හරියට මේ වේදනාවක්. අපිට සමහර වෙලාවට තනි වේදනාවක් වශයෙන් දැනුණාට, මේක හොඳට සමීප වෙලා කෙනෙක් නිරීක්ෂණය කරද්දී සමහර විට මෙබඳු අත්දැකීමක් ලබාගන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒ කියන්නේ දැන් හම්බ වෙන වේදනා රාශියක්, සියුම් සියුම් වේදනා රාශියක්, එතන එතන හට අරගෙන නැති වෙලා යනවා.

මේ විදියට කෙනෙකුට දැකගන්න පුළුවන් නම්, අන්න අපිට කිට්ටු කරගන්න පුළුවන් බුද්ධ වචනය: “සමුදයධම්මානුපසංසී වා වෙදනාසු විහරති, වයධම්මානුපසංසී වා වෙදනාසු විහරති, සමුදයවයධම්මානුපසංසී වා වෙදනාසු විහරති”²⁰ ඒ කියන්නේ දැන් මේ වේදනාව දකිනවා. කොහොමද මේ වේදනා හටගන්නේ කියන කාරණාව දකිනවා. කොහොමද මේ වේදනා දුරු වෙන්නේ කියන ආකාරය දකිනවා. කොහොමද මේවා ඇති වෙලා නැති වෙලා යන්නේ කියන ආකාරය දකිනවා. එතකොට මේක දකින්න දකින්න දැන් මේක තව දුරටත් මගේ වේදනාවක් නෙමෙයි. මේවා තව දුරටත් මේ අපි දීපු නම්වල, නම් හරහා බැඳිවිච තැන්වල, තියෙන වේදනා නෙමෙයි. ඒ කියන්නේ වේදනාව හොඳට මධ්‍යස්ථ හිතකින් නිරීක්ෂණය කරනකොට අපිට මේ වේදනාව හටගන්න තැන පවා අමතක වෙනවා. ඒ කියන්නේ අපි හිතමු මුලින් ‘දණහිසෙහි’ වේදනාවක් තියෙනවා කියලා තමයි අපි අවධානය එතනට යොමු කළේ. හැබැයි හොඳට සමීප වෙලා මේ වේදනාව නිරීක්ෂණය කරන්න නිරීක්ෂණය කරන්න, අපි අර දීපු නම්ගම් ඔක්කොම අමතක

²⁰ මජ්ඣිම නිකාය, මහාසතිපට්ඨාන සුත්‍රය

වෙලා, අපිට ඉන්න වෙලාව අමතක වෙලා, ඉන්න තැන අමතක වෙලා, අපි දීපු නම අමතක වෙලා, 'දණහිස' කියන එක අපෙන් ගිලිහිලා, ඒ වෙනුවට හුදු වේදනා රාශියක් පමණයි. ඒ හුදු වේදනා රාශියේත් එක එකක ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවය බලබලා ඉන්නවා.

පින්වත්නි අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නෙ, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන මේ දහම ඉතාම සුක්ෂ්මව හිත සරල කරගෙන, සරල බව හරහා ගැඹුරක් අත්දකින දහමක්. එහෙම නැතුව හිත සංකීර්ණ කරගෙන, හිත බර කරගෙන, හිතේ නා නා ප්‍රකාර සංඥ රිංගවගෙන දකින්න බැහැ මේ දේ. ඒකයි අපි පුළුවන් තරම් උත්සාහවත් වෙන්න ඕනෑ කොහොමද අපේ මේ ඔඵවෙ තියෙන බර හැල්ලු කරගන්නේ? කොහොමද මේ හිත සුද්ද කරගන්නේ? කොහොමද අපි ඉගෙනකියාගත්ත දේවල් මේ භාවනා කරන වෙලාවට පැත්තකින් තියන්නේ? පැත්තකින් තිබ්බොත් තමයි අපිට මේ සුක්ෂ්ම බව ගන්න පුළුවන්. ඊට පස්සෙ තමයි අපිට මේ සුක්ෂ්ම හිත, සුක්ෂ්ම එකඟතාව, මේ වගේ එතන එතන දකින දෙයකට - වර්තමාන මොහොතේ දකින දෙයකට - යොමු කරන්න අවස්ථාව ලැබෙන්නේ. ඉතින් මේ විදිහට යම් කිසි කෙනෙක් මේ වේදනා නිරීක්ෂණය කරන්න නිරීක්ෂණය කරන්න, මේ හරහාම ලොකු නිබ්බිදුවක් පහළ වෙනවා. දැන් 'මේ කයේ තියෙන්නේ හුදු වේදනා ස්වභාවයක් පමණයි' කියන අවබෝධයේ කෙනෙක් එළඹ සිටින්න පුළුවන්. අපි අර ධාතුමනසිකාරය ගැන කලා කරද්දි එද කලා කළේ 'මෙතන තියෙන්නේ හුදු ධාතු ස්වභාවයක් පමණයි' කියලා කෙනෙකුගේ අවබෝධය ඇති වෙන හැටි. නමුත් කෙනෙක් වේදනානුපස්සනාවක හොඳින් නිරත වෙනකොට එයා වේදනානුපස්සනාවේම නම් යෙදෙන්නේ, අන්න එයාගෙ හිත හොඳට පිහිටනවා, 'මෙතන තියෙන්නේ හුදු වේදනා ස්වභාවයක් පමණයි' කියන අවබෝධයට.

ඊළඟට මේ කය නැවත නැවත පාවිච්චි කරනවා, තව දුරටත් පාවිච්චි කරනවා මේ හදගත්ත ප්‍රඥව තව තව වර්ධනය කරන්න. හොඳට මේ ප්‍රඥව විපුලත්වයට පත් කරගන්න. තව හොඳට තහවුරු

කරගන්න. ඒ වගේමයි සතිය තව දුරටත් දියුණු කරගන්න. “අපි වෙදනා’නි වා පනසස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති. යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිසසතිමත්තාය” - අන්න සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරනවා, මේ තියෙන්තේ හුදු වෙදනා ස්වභාවයක් පමණයි කියන තැනට හිත පිහිටනවා. ඊළඟට මේ කය පාවිච්චි කරනවා, මේ හිත පාවිච්චි කරනවා, ‘යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිසසතිමත්තාය’ - හුදෙක් තව දුරටත් ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න; තව දුරටත් සතිය හොඳට පිරිපුන් සතියක් බවට පත් කරගන්න. මෙහෙම කාලයක් කරනකොට කරනකොට වේදනාවලින් පවා හිත අයින් වෙලා, ‘අනිසසිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති’ කියන ආකාරයෙන්, කෙනෙක් හොඳට පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය අත්දකිද්දී මේ වේදනාවල යථා ස්වභාවය තේරුම්ගනිද්දී මේවයේ හිත බැසගන්නේ නැතුව, මේවා අල්ලගන්නේ නැතුව, වේදනාවලින් හිත අයින් වෙලා හිත අනිසසිත ස්වභාවයකට, අරමුණු ඇසුරු නොකරන ස්වභාවයකට, හිත විවේකීව ඉන්න ස්වභාවයකට එන්න ඉඩ තියෙනවා.

දැන් තමයි වේදනානුපස්සනාවේ මුදුන්පත් වීමක් මතු කරගන්න තියෙන්තේ. දැන් මේ අනිසසිත ස්වභාවයක් ඇසුරු කරමින් තව තව කෙලෙස් දුරු කරන්න තියෙනවා. කෙනෙක් මේ විදියට කටයුත්ත කරගෙන කරගෙන යනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා වේදනානුපස්සනාවම නම් ඒ යෝගාවචරයාගේ මූල කමටහන වුණේ, ඒකෙන්ම නම් එයා ඉදිරියට යන්නේ, එයා තේරුම්ගන්නාවලු: “කායපරියන්තිකං වෙදනං වෙදයමානො ‘කායපරියන්තිකං වෙදනං වෙදයාමී’ති පජානාති” - දැන් මේ අවසාන මොහොත ගැනයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කථා කරන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මරණාසන්න මොහොතෙදී ‘මේ කය අවසන් වෙන විදිහේ වේදනාවකට තමයි දැන් මුහුණ දෙන්නේ’ කියලා කය අවසන් වෙන ස්වභාවය, කය විනාශ වෙන ස්වභාවය, මරණයට පත් වෙන ස්වභාවයේ වේදනාවක් හරහා දැන් යනවා කියල තේරුම්ගන්නාවලු. “ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදයමානො ‘ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදයාමී’ති පජානාති”. මේ ජීවිතය

අවසන් වෙන ස්වභාවයේ වේදනාවකුයි දැන් අත්දකින්නේ කියලා තේරුම්ගන්නවා. “තසමා එවං සමන්තාගතො හික්ඛු ඉමිනා පරමෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන සමන්තාගතො භොති” මේ විදියට හොඳට ක්‍රමානුකූලව මේ හැම වේදනාවක්ම නිරීක්ෂණය කරමින්, මේවයේ ඇලෙන්තේ නැතුව මේවයෙන් හිත මෑත් කරගනිමින්, හිතේ කෙලෙස් දුරු කරමින් කෙනෙක් ඉදිරියට ගියා නම්, ටික ටික හිතේ කෙලෙස් දුරු වෙලා මේ භාවනාව හරහාම. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ වේදනානුපස්සනාව හරහාත් කෙනෙකුට ලොකු ප්‍රඥාවක් දියුණු කරගන්න පුළුවන් කියලා. ඒ වගේමයි “තසමා එවං සමන්තාගතො හික්ඛු ඉමිනා පරමෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන සමන්තාගතො භොති” - දැන් අර ධාතු සම්බන්ධයෙන්, මේ වේදනා සම්බන්ධයෙන් හොඳට ප්‍රඥාවක් අවදි කරගත්තා නම්, මෙන්න මේක තමයි කියනවා උත්කාෂ්ටම ප්‍රඥව. “එසා හි හික්ඛු, පරමා අරියා පඤ්ඤා යදිදං - සබ්බද්ධකිකියෙ ඤාණං” - ඒ කියන්නේ සියලුම දුක් දුරු කරගැනීමේ ප්‍රඥාවක් තමයි මේ හරහා අවදි වෙන්නේ.

විශේෂයෙන්ම මේ වේදනා ගැන කියනකොට තවත් පැත්තක් මතු කරගන්න වටිනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් සැප වේදනාවක් හරහා යනකොට අපිට උනන්දුවක් නැතත් ඒක තුළ අපේ හිත බැසගන්නා ස්වභාවයක්, ඒක අල්ලගන්න ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි දුක් වේදනාවක් හරහා යනකොට ඒකෙන් අයින් වෙන්න හදන ස්වභාවයක්, ඒකෙන් පැනලා යන්න හදන ස්වභාවයක්, ඒකත් එක්ක ගැටෙන ස්වභාවයක් තියෙනවා. හැබැයි අපි නොදුක් නොසුව වේදනාවක් හරහා යනකොට, ඒ කියන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවක් හරහා යනකොට අපි හුඟක් වෙලාවට ඒක ගැන නොදනුවත්. ඒ කියන්නේ අපි දන්නෙත් නෑ, අපි ඒක ගණන්ගන්නෙත් නෑ. ඒ උපේක්ෂා වේදනාවක් නම් තියෙන්නේ, ඒක හරිම කම්මැලි කරවනසුලුයි. ඒ කියන්නේ ඒ වේදනාව, උපේක්ෂා වේදනාව හරිම කම්මැලි කරනසුලුයි. අපි මොකද කරන්නේ? ඒ උපේක්ෂා වේදනාව හරහා ආපු කම්මැලිකම දුරු කරගන්න කියලා ඔන්න අපි සැප භොයනවා. සැප භොයාගෙන යන මාර්ගයෙදි ඔන්න තණ්හාවක්

වර්ධනය වෙනවා. එතන පටිච්චසමුප්පාදයක් ක්‍රියාත්මක වෙනවා. ඒ කියන්නේ, දැන් මේ උපේක්ෂා වේදනාවක් තියෙන්නේ කියලා අපි දන්නේ නැහැ. උපේක්ෂා වේදනාව ගැන තියෙන්නේ අවිද්‍යාවක්. ඒ අවිද්‍යාව හරහා අපි මොකද කරන්නේ? දැන් මේ තියෙන උපේක්ෂාව දන්නේ නැති හින්දා, ඒක කම්මැලි කරනසුලු නිසා, ඒක ඒකාකාරී නිසා, සැප හොයන්න ගිහිල්ලා අපි ටික ටික දන්නෙම නැතුව තණ්හාවක් උපාදනයක් වර්ධනය කරනවා.

හැබැයි මේකේ අනිත් පැත්ත තමයි අපි භාවනාවකදී අත්දකින්නේ. ඒ කියන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවක් තියෙනවා. උද්ගරණයක් වශයෙන් අපි හිතමු ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලිය තියෙනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලියක් තියෙනවාද කියලා දන්නෙවත් නැහැ. දැන් මේ නොදන්නා වූ, නැත්නම් අමතක කරලා දපු, අතහැරලා දපු, උපේක්ෂා වේදනාවකින් යුක්ත මේ ආනාපාන ක්‍රියාවලිය ගැන, අපි හිතමු කෙනෙක් දැනුවත් වෙනවා. අර වගේ නොදන්න, අර වගේ මගහැරලා දලා ඒ වෙනුවට පුළුවන් තරම් ඇහැ කන පිනවන දේවල් හොයහොයා යනවා වෙනුවට, මේ දැන් තියෙන උපේක්ෂා වේදනාවට අවදි වෙන්න බලනවා. උපේක්ෂා වේදනාව මගහැරලා වෙන දේවල් හොයනවා වෙනුවට උපේක්ෂා වේදනාව ගැන අවදි වෙන්න දැනුවත් වෙන්න බලනවා. හුස්මකට අවදි වෙන්න බලනවා. ඒ කියන්නේ 'මෙන්න මේ අවස්ථාවේදී ආශ්වාසයක් සිද්ධ වෙනවා - මෙන්න මේ අවස්ථාවේදී ප්‍රශ්වාසයක් සිද්ධ වෙනවා' කියලා කාලයක් මේක දියුණු කරනවා නම්, මේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ක්‍රියාවලිය, මේ ආනාපානසතිය කෙනෙක් වඩනවා නම්, දන්නෙම නැතුව ටික ටික සතියත් දියුණු වෙනවා. එතන එතන හිත පවතින්න උත්සාහවත් වෙනවා. හිතේ ප්‍රඥවක් වැඩෙන්න පටන්ගන්නවා. හිතේ ඒකාග්‍රතාවක් වැඩෙන්න පටන්ගන්නවා.

පින්වත්නි, මේ උපේක්ෂා වේදනාව එක පැත්තකින් භාවනාවට බොහොම හොඳ සන්ධිස්ථානයක්. භාවනා සඳහා යොදගන්නා ප්‍රබල කර්මස්ථානයක්. මොකද, යම් කිසි කෙනෙක් අර

උපේක්ෂාව ගැන තිබේවිච අවිද්‍යාව, නැත්නම් උපේක්ෂා වේදනාවක් තියෙනවාද කියලවත් නොදන හිටිය ස්වභාවය අයිත් කරලා උපේක්ෂා වේදනාව ගැන හොඳට දැනුවත් වෙනවා නම්, ඒ දැනුවත් වීම හරහා අවිද්‍යාව දුරු වෙලා ප්‍රඥවක් පහළ වෙනවා. අවිද්‍යාව දුරු වෙලා විද්‍යාවක් පහළ වෙනවා. ඒ කියන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවේ පටිභාගය අවිද්‍යාව වශයෙන් පෙන්වනවා. ඒ කියන්නේ අපි උපේක්ෂා වේදනාවක් ගැන දන්නේ නැත්නම් අපි මොකද කරන්නේ? පුළුවන් තරම් වෙන පැත්තකින් හොයන්න යනවා සැප. සැප හොයන්නේ අපි අවිද්‍යාවක් හරහා. අන්ත පටිච්චසමුප්පාදය, අර සාමාන්‍ය රැල්ල ක්‍රියාත්මක වෙනවා. නැත්නම් සාමාන්‍ය ස්වභාවය, අහු වෙන ගතිය, තණ්හාව වැඩෙන ගතිය, ක්‍රියාත්මක වෙනවා. හැබැයි මේ උපේක්ෂා වේදනාව ගැන කෙනෙක් දැනුවත් වෙනවා නම්, කෙනෙක් සතිමත් වෙනවා නම්, මෙහෙම සතිමත් වෙන්න සතිමත් වෙන්න ඒ අවිද්‍යාව වෙනුවට ඔන්න එතන ප්‍රඥවක් ලියලන්න පටන්ගන්නවා. සමහර වෙලාවට මේ හුස්ම රැල්ලේම සතුටක් පවා ජනනය වෙන ස්වභාවයක් මතු වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා උපේක්ෂා වේදනාව ගැන ප්‍රඥවක් පහළ වුණා නම්, එතෙන්දී සැපයකුත් පහළ වෙනවා. හැබැයි උපේක්ෂා වේදනාව ගැන අපි දන්නෙ නැත්නම් එතන තියෙන්නේ දුකක්.

ඒ නිසා මේ උපේක්ෂා වේදනාව අපේ අවධානයට ලක් විය යුතු තැනක්. හේතුව මේකයි. අපි මේක සාමාන්‍යයෙන් මගහරින තැනක්. මොකද අපේ ජීවිතවල සාමාන්‍යයෙන් සැප වේදනාවත් දුක් වේදනාවත් කියන දෙක තියෙන්නේ අන්ත දෙකක. ඒ වගේමයි වැඩි කාලයක් අපේ හිත තියෙන්නේ, නැත්නම් අපේ කය තියෙන්නේ උපේක්ෂා වේදනාවක. හැබැයි ඒක හරිම ඒකාකාරීයි; කම්මැලි කරවනසුලුයි. අපි ඒ නිසා ඒක සම්පූර්ණයෙන්ම අතහැරලා දලා මගහැරලා තමයි ජීවත් වෙන්නේ. නමුත් දහමේ පෙන්වනවා, කෙනොමද මේ උපේක්ෂා වේදනාවට අවදි වෙන්නේ? දුන් මේ අවස්ථාවේදී උපේක්ෂා වේදනාවක් තියෙනවා කියලා දනගන්නේ කොහොමද? ඒක දනගන්න නම් අපිට වීර්යයකින්ම ඉන්න වෙනවා.

ඒ කියන්නේ සැප වේදනාවක් විශේෂයෙන් දැනගැනීම සඳහා උත්සාහයක් අවශ්‍ය නැහැ. දුක් වේදනාවක් දැනගැනීම සඳහාත් උත්සාහයක් අවශ්‍ය නැහැ. නමුත් උපේක්ෂා වේදනාවක් දැකගන්න නම් උවමනාවෙන් වීර්යයයෙන්ම ඒ කටයුත්ත කරන්න වෙනවා.

ඒ නිසා අපේ මේ උපන් දවසේ ඉඳන් තියෙන හුස්ම රැල්ල ගැන දැනුවත් වෙන්න නම් අපිට වීර්යවත්ත වෙන්න වෙනවා. ඒ කියන්නේ අපිට උවමනාවෙන් ඒ දිහා බලන්න වෙනවා. අවධානයෙන් ඒ දිහා බලන්න අවශ්‍ය වෙනවා. කෙනෙක් මේ විදියට අවධානයෙන් බලන්න බලන්න, උපේක්ෂා වේදනාව හරහා දැනුවත් වෙන්න දැනුවත් වෙන්න, අන්ත අවිද්‍යාව වෙනුවට ප්‍රඥාවක් පහළ වෙලා. ආනාපානසතිය හරහා හිත විමුක්ත වෙන ස්වභාවයක්, නැත්නම් හිත මේ වේදනාවෙනුත් ගැලවිලා යන ස්වභාවයක්, හිත සම්පූර්ණයෙන්ම නිදහස් වෙන ස්වභාවයක් මතු වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා සාමාන්‍යයෙන් කයට දූනෙන දරුණු වේදනා වුණත්, කෙනෙක් හොඳට වේදනානුපස්සනාවක නිරත වෙනකොට, ඒ හරහා ගිහිල්ලා හිතේ නිදහස් භාවයකට පත් වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි, අපි හිතමු සැප වේදනාවක් වුණත් ඒක ගැන ඇලෙන්නේ නැතුව බලලා ඒක හරහා වුණත් හිත නිදහස් වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි, උපේක්ෂා වේදනාවක් වුණත් කෙනෙක් හොඳට මේ වගේ ළං වෙලා බලනවා නම්, ප්‍රඥාවෙන් බලනවා නම්, ඒ හරහා ගිහිල්ලා හිත නිදහස් වෙන්න පුළුවන්.

ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දහම පෙන්වලා දෙනකොට මේ ඕනෑම වේදනාවක් අපි වේදනාවක් වශයෙන් තේරුම්ගන්නවා නම්, ඒක නිවැරදිව නිරීක්ෂණය කරනවා නම්, ඒකෙ තියෙන අනිත්‍ය ස්වභාවය වටහාගන්නවා නම්, ඒකෙ තියෙන පෙළන ස්වභාවය තේරුම්ගන්නවා නම්, ඒක තමන්ට කිසිම පාලනයක් කරන්න බැරි ගතිය තේරුම්ගන්නවා නම්, අනාත්ම ස්වභාවය තේරුම්ගන්නවා නම්, ටික ටික ත්‍රිලක්ෂණය වැඩිලා, හිතේ ප්‍රඥව වැඩිලා, අවිද්‍යාව වෙනුවට විද්‍යාව පහළ වෙලා, අපිට මේ වේදනාවම නිවන් මාර්ගයක් බවට පත් වෙනවා. ඒ නිසා මට මතකයි අති පූජ්‍ය

කටුකුරුන්ගේ ඥාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රකාශයක් කරනවා 'වේදනානුපස්සනාව කියන්නේ නිවන් දකින්න තියෙන කෙටි දුර්ග මාර්ගයක්' කියලා. කෙටියි, හැබැයි දුර්ග මාර්ගයක්. ටිකක් අමාරුයි. ඉවසන්න සිද්ධ වෙනවා. විශේෂයෙන්ම මේ කය දුක් වේදනා ඇසුරු කරනකොට සෑහෙන්න ඉවසීමකින් දුක් හරහා යන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒ නිසා හිතේ හොඳ දරාගැනීමේ ශක්තියක් තියෙනවා නම්, ඉවසීමක් තියෙනවා නම්, ඕනෑම දුකක් දරන්න පුළුවන් අධිෂ්ඨානයක් හිතේ තියෙනවා නම්, කෙනෙකුට වේදනානුපස්සනාව උත්සාහ කරලා බලන්න පුළුවන්.

ඒ වගේමයි, තවත් පැත්තකින් කියනවා නම්, 'දුක් වේදනාවක් තියෙනකොට අනිවාර්යයෙන්ම ඒක හරහාම යා යුතුයි' කියලා නියමයකුත් නැහැ. ඒක තමතමා මත තීරණය වෙනවා. ඒ කියන්නේ, මේ අනුපස්සනා හතරෙන් - කායානුපස්සනාව වේදනානුපස්සනාව චිත්තානුපස්සනාව ධම්මානුපස්සනාව කියන මේ අනුපස්සනා හතරෙන් - කොයි අනුපස්සනාව අපේ ජීවිතවල අපි වැඩියෙන් ඇසුරු කරයිද කියන එක ගැන අපිට පූර්ව නිගමනයකට එළඹෙන්න බැහැ. ඒ නිසා අපි සමහර වෙලාවට ධාතුමනසිකාරය වගේ භාවනාවක්, ආනාපානසතිය වගේ භාවනාවක්, සෑහෙන්න කාලයක් කායානුපස්සනා මට්ටමේදී ප්‍රගුණ කරනවා වෙන්න පුළුවන්. සමහර වෙලාවට ඒක ටික කාලයක් ප්‍රගුණ කරලා වේදනානුපස්සනාවක් වගේ අල්ලගෙන ඒක සෑහෙන කාලයක් ප්‍රගුණ කරනවා වෙන්න පුළුවන්. තවත් කෙනෙක් ඒක කෙටි කාලයක් වර්ධනය කරලා චිත්තානුපස්සනාවක් වගේ දෙයක් සෑහෙන කාලයක් ප්‍රගුණ කරනවා වෙන්න පුළුවන්.

ඉතින් මේ විදිහට අපිට පූර්ව නිගමනවලට එළඹෙන්න හරි අමාරුයි. මේ හිත කොයි විදිහටද ඉදිරියේදී හැසිරෙන්නේ කියලා. ඒකත් අපි සංසාරේ පුරුදු කරපු හැටියට, නැත්නම් අපේ තියෙන ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ගේ අඩු වැඩිකම් අනුව තමයි තීරණය කරන්න වෙන්නේ. ඒ නිසා අපි කවුරු හරි කායානුපස්සනාවක නිරත වෙනවා නම් ඒකෙ කිසි අඩුවක් නැහැ. කවුරු හරි වේදනානුපස්සනාවක

නිරත වෙනවා නම් ඒකෙ අඩුවක් නැහැ. විත්තානුපස්සනාවක යෙදෙනවා නම් ඒකෙ අඩුවක් නැහැ. අපි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ කායානුපස්සනාව තමයි එක පැත්තකින් අපිට බැසගන්න තියෙන පහසුම තැන. එතනින් හොඳට හිතේ සතියක් දියුණු කරගන්නට පස්සේ කෙනෙකුට අන්න වැඩිවිච සතියකින්, හිතේ හදගන්න යම් උපේක්ෂාවකින්, සමාධියකින්, වේදනානුපස්සනාවට එළඹෙන්න පුළුවන්. වේදනානුපස්සනාව කාලයක් කරලා අපි හිතමු කැමති නම් ඊළඟට ස්වාභාවිකවම වගේ හිත දිහා බැලෙනවා නම්, ඒ වගේම හිතේ යන අරමුණුවලට මුළා නොවී හිත දිහා බලන්න පුළුවන් නම්, අන්න විත්තානුපස්සනාවට පිවිසෙන්න පුළුවන්.

එතකොට මේ විදියට භාවනා ක්‍රම විවිධාකාර වශයෙන් පෙළගැහිලා තියෙනවා. ඉතින් අපිත් මේ ක්‍රම සම්බන්ධයෙන් තේරුම් අරගෙන, බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරන මේ දානු සම්බන්ධයෙන්, වේදනා සම්බන්ධයෙන්, විඤ්ඤාණය සම්බන්ධයෙන්, විඤ්ඤාණයේ කෘත්‍ය සම්බන්ධයෙන්, හොඳින් තේරුම් අරගෙන, අපිත් නුවණ දියුණු කරගන්නට ප්‍රමාද නොවී, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන ‘පඤ්ඤං නප්‍රමජ්ජෙය්‍ය’ මේ ප්‍රඥාව වඩන කටයුත්ත නොසලකා හරින්නේ නැතුව, ප්‍රඥාව දියුණු කිරීම අතපසු කරන්නේ නැතුව හිතේ ප්‍රඥාව අවදි කරගැනීම සඳහා අපි උත්සාහවත් විය යුතුයි. ඒ විදිහට මේ ප්‍රඥාව තුළ පිහිටනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ‘චතුරාධිධානො අයං භික්ඛු පුරිසො’ති’ කියන ඒ පළවෙනි කාරණය ‘පඤ්ඤාධිධානො’ මේ ‘ප්‍රඥාව මත පිහිටලයි අපි කටයුතු කරන්නේ’ කියන කාරණයට අපිට අනුගත වෙන්න පුළුවන්. ඉතින් ඒ සඳහා අප සියලුදෙනාටම අද දින ධර්ම දේශනාවෙන් යම් මග පෙන්වීමක් සිදු වේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරමින් අද ධර්ම දේශනාව සමාජිත කරනවා.

සියලුදෙනාටම තේරුවන් සරණයි.

6 | සත්‍ය ස්වභාවය රැකගනිමු

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස

“වතුරාධිධානො අයං, හික්ඛ, පුරිසො’ති”

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මෑණිවරුනි, සද්ධාවන්ත පින්වත්නි, අපි මේ භාවනා වැඩ සටහන සඳහා ඉදිරියෙන් තියාගත්තේ ධාතු විභවිග සූත්‍රය. ධාතු විභවිග සූත්‍රය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේටයි. අපි පොඩ්ඩක් මුල මතක් කරගත්තොත්, මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ මුලදී රජ කෙනෙක්. මේ රජතුමා තමාගේ අදෘෂ්ට මිත්‍ර බිම්බිසාර රජතුමා එවපු හසුන් පත තේරුම් අරගෙන, ඒකේ තිබ්බව කරුණු - බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැන, දහම ගැන, සංඝයා ගැන, ප්‍රතිපදාව ගැන තියෙන කරුණු - තේරුම්ගෙන, තමන්ම නුවණින් තේරුම්ගෙන ශීලයක පිහිටලා, ඊළඟට සමාධි භාවනාවක් වඩලා, බුදුන් ගැන තේරුම්ගෙන, බුදුන් වෙනුවෙන් පැවිදි වෙලා, බුදුරජාණන් වහන්සේ සම්මුඛ වෙන්න එනවා. එතකොට එන අතරමගදී තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ හම්බ වෙන්නේ.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ සෘජුවම මේ ප්‍රතිපදාව දේශනා කරනවා. ප්‍රඥාව පැත්ත දියුණු කරගන්න පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට මග සලස්සනවා. සාමාන්‍යයෙන් ශීල, සමාධි, ප්‍රඥ කියන අනුපිළිවෙළ කථාව අනුව අපිට හිතාගන්න තියෙන්නේ පුක්කුසාති

ස්වාමීන් වහන්සේ මේ වන විට සිල්වත්. ඒ වගේමයි මේ වන විටත් සෑහෙන සමාධියක් සහිතයි. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේට කිසි අපහසුවක් නැති වෙන්න ඇති, පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට සෘජුවම ප්‍රඥ ශික්ෂාව දේශනා කරන්නට. ඒ වගේමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ස්වාමීන් වහන්සේගේ ප්‍රඥව මුහුකුරා යන හැටි, වර්ධනය වන හැටි දැක දැක, දැන් බුද්ධ දේශනාව ඉදිරිපත් කරනවා. ඊළඟට ටිකෙන් ටික ටිකෙන් ටික ගැඹුරට යනවා. මුලින්ම පෙන්නවලා දෙන්නේ කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක්, සත්ත්වයෙක් කියලා කියන මේ ස්වභාවය ධාතු හයක සංයෝගයක්, ධාතු හයක එකතුවක් බවයි.

ඊළඟට තව පැත්තකින් විස්තර කරනවා - මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ ස්පර්ශ ආයතන හයක එකතුවක්, සංකලනයක්. ඊළඟට තවත් පැත්තකින් විස්තර කරනවා මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ හැසිරීම් දහඅට ආකාරයක්. මේ විදිහට විස්තර කරන බුදුරජාණන් වහන්සේ, මේ එක එක පැතිවලින් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගේ හිතේ ප්‍රඥව අවදි කරනවා. මේ බුද්ධ දේශනාවට සවන් දීමෙන් අපිට ටික ටික තේරුම්ගන්න පුළුවන්, මේ අපි 'කෙනෙක්ය පුද්ගලයෙක්ය, මමෙක්ය අභවලාය' කියලා හිතාගෙන හිටියට, බුද්ධ දේශනාවට අනුව මෙතන තියෙන්නේ ධාතුවල එකතුවක්. නැත්නම් මෙතන තියෙන්නේ ආයතන හයක සකස් වීමක් - ආයතනවල හැසිරීමක් තියෙන්නේ. මනස පැත්තෙන් ගත්තොත් මනසේ හැසිරීම් දහඅට ආකාරයක්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේවා ගැන විස්තර කරලා, තව දුරටත් කොහොමද මේ හිත හික්මවන්නේ කියලා විස්තර කරනවා. ප්‍රතිපදාවක නියැලෙන කෙනෙක්ව, දහමට පිළිපත් කෙනෙක්ව කොහොමද විස්තර කරන්නේ කියන එකයි ඊළඟට පෙන්නවලා දෙන්නේ. "චතුරාධිධානෝ අයං, හික්ඛු, පුරිසෝති" එතෙන්දී අධිෂ්ඨාන හතරක් වශයෙන්, ඒ කියන්නේ හිතේ පිහිටීම් හතරක් වශයෙන්, මේ කෙනෙක්ව පුද්ගලයෙක්ව සත්ත්වයෙක්ව හඳුන්වලා දෙනවා. එතෙන්දී මුලින්ම ඉදිරිපත් කරන්නේ "පඤ්ඤාධිධානෝ" - ප්‍රඥව මත පිහිටීම. දෙවනුව ඉදිරිපත් කරනවා "සවාධිධානෝ" -

සත්‍යය මත පිහිටීම. ඊළඟට ඉදිරිපත් කරනවා “වාගාධිට්ඨානො” කියලා අතහැරීම මත පිහිටීම. අන්තිමට ඉදිරිපත් කරනවා “උපසමාධිට්ඨානො” කියලා. මේ හැම දේම සංසිද්ධිමක් මත පිහිටීම; සංසිද්ධිමක් මත පිහිටා කටයුතු කිරීම.

එතකොට මේ එක එක පැත්තෙන් ගත්තහම, ප්‍රතිපදාවක යෙදෙන පිරිසකට සැහෙන දෙයක් ඉගෙනගන්න මේ සූත්‍රයේ තියෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ එක එක කොට්ඨාශයක් හරහා කොහොමද අපේ ප්‍රඥව දියුණු කරගන්නේ, කොහොමද එක එක පැතිවලට අවධානය යොමු කරන්නේ කියලා පැහැදිලි කරනවා. ඉතින් අපි ඊයේ උත්සාහවත් වුණා මේකෙන් “පඤ්ඤාධිට්ඨානො” කියන එක විස්තර කරන්න. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රඥව පැත්තෙන් විස්තර කරන්නේ “පඤ්ඤං නප්‍පමජ්ජයා” ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීමේ අප්‍රමාදී වන්තේය කියන කාරණාව. එතකොට අපිට තේරෙනවා, පොත පත ඉගෙනගන්න, ඉස්කෝලේ යන්න, විශ්ව විද්‍යාලය යන්න කියන නා නා ප්‍රකාර දේවල් ඉගෙනගැනීම සම්බන්ධයෙන් අපි අප්‍රමාදීව කටයුතු කරනවා. හැබැයි මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීමේ කාර්යය වෙනුවෙන් අපි ඇත්ත වශයෙන්ම වෙහෙසෙනවාද කියලා පොඩ්ඩක් බලන්න වටිනවා. සමහර වෙලාවට අපි සැහෙන කැප කිරීමක යෙදෙනවා, අපේ තරුණ කාලෙම කැප කරනවා නා නා ප්‍රකාර විෂය ඉගෙනගන්න; ලෝකායන විෂය ඉගෙනගන්න. ලෝකයේ තියෙන නා නා ප්‍රකාර විෂය ඉගෙනගන්න. ඒකේ අවසාන ප්‍රතිඵලය වශයෙන් ඔන්න අපිට රක්ෂාවක් ලැබෙනවා. දිවි පෙවෙත පවත්වාගැනීම සඳහා ඒකෙන් යම් උපකාරයක් ලැබෙනවා. හැබැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සඳහා අපි එබඳු කැප කිරීමකට සූදනම්ද කියලා අපෙන් ඇහුවොත්, සමහර විට අපි ඒ තරම්ම සූදනම් නැති බවක් පෙන්වන්න පුළුවන්.

මොකද, අපි හිතමු දරුවෙක් පුංචි කාලේ ඉරන් ඉස්කෝලේ යනවා. අපි හිතමු අවුරුදු පහ - හයේදී හරි පටන්ගත්තහම, අන්තිමට

මේ ඉගෙනීමේ කටයුතු ඉවර වෙනකොට අවුරුදු විස්සක් පැනලා. එතකොට අපිට තේරෙනවා අපි සැහෙන කාලයක් තිස්සේ ජීවිතෙන් සැහෙන ප්‍රමාණයක් වැය කරලා තියෙනවා, මේ ලෝකායත විෂය ඉගෙනගන්න. අපේ මේ බහ තෝරගන්න. ඊළඟට විවිධාකාර මාතෘකා ඔස්සේ අපේ දැනුම වර්ධනය කරගන්න. හැබැයි භාවනාවකට වාඩි වුණහම අපි බලාපොරොත්තු වෙනවා හරිම ඉක්මනට සමාධිගත වෙන්න; හරිම ඉක්මනට ප්‍රඥව අවදි කරගන්න. ඉතින් අපේ මේ ඉල්ලීම හරිම අසාධාරණයි වගේ. මොකද, මේ ලෝකයේ තියෙන නා නා ප්‍රකාර දේවල්වලට අවුරුදු ගාණක් වෙහෙසෙන්න නම් අපිට ඕනෑ හැටියේ වෙලාව තියනවා; අවස්ථාව තියෙනවා. අපි ඒවාට වෙහෙසෙනවා. නමුත් මේ භාවනාවකට වාඩි වුණාම අපි ඔන්න ඉක්මනින් ප්‍රතිඵල බලාපොරොත්තු වෙනවා. අපිට තේරෙනවා මේකේ මොකක්දෝ අපිට වැරදීමක් වෙලා තියෙනවා. මෙහෙම දේවල්වලට අපි අනවශ්‍ය විදිහට මූලිකත්වය දෙමින්, ඒ ලෝකායත විෂය ඔස්සේ අපේ මුළු ජීවිතයම කැප කරනවා; මුළු තරුණ කාලයම කැප කරනවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වපු දේට අවධානය යොමු කරන්න, නැත්නම් ඒකට මූලිකත්වය දෙන්න අපි ඒ තරමට යුහුසුලු වෙන්නේ නැහැ.

නමුත් අපි නුවණ පැදිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැන විශ්වාසය ඇති වෙලා සද්ධාව ඇති වෙලා මේ මාර්ගයට පිවිසුණා නම්, අන්න අපි උත්සාහවත් විය යුතුයි - මොකක්ද මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥව? කොහොමද අපි එබඳු ප්‍රඥවක් අපේ සිත තුළ දියුණු කරගන්නේ? ඒක මේ මම අද ඉගෙනගෙන තියෙන විවිධාකාර ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ, විෂය ඔස්සේ මට හොයාගන්න පුළුවන් දෙයක්ද? තර්කය ඔස්සේ හොයාගන්න පුළුවන් දෙයක්ද? හිතලා හොයාගන්න පුළුවන් දෙයක්ද? එහෙම නැත්නම් බොහොම නිහතමානී වෙලා, බිමට බැහැලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන මේ මාර්ගය ඔස්සේ හිත වඩලා හොයාගත යුතු දෙයක්ද? කියලා විමසා බලන්න. ඒ නිසා අපි වර්තමාන කාලයේදී ටිකක් පරිස්සම් වෙන්න වෙනවා. මොකද අද හුඟක් වෙලාවට අපි ක්ෂණික ක්‍රම

හොයන යුගයක් මේක. හැම දේම ‘ක්ෂණික’ වෙලා තියෙන්නේ අද. මේ නිසා මේ හිත හදගන්න එකත් අපි සමහර වෙලාවට ක්ෂණිකව කරන්න බලාපොරොත්තු වෙනවා. නමුත් මෙතන තියෙන්නේ බොහොම ක්‍රමානුකූලව පියවරෙන් පියවර යන ප්‍රතිපදාවක් බව තමයි බුද්ධ දේශනාවට අනුව අපිට හිතාගන්න තියෙන්නේ. වැදගත්ම කරුණ තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රඥව දියුණු කිරීම සම්බන්ධයෙන් අප්‍රමාදී වෙන්න කියලා කියනවා.

එතකොට ප්‍රඥව සම්බන්ධයෙන් කථා කරද්දී අපි දවස් කිහිපයක් මතක් කරගත්තා අපි කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක් කියලා සත්ත්ව සංඥවකින් පැටලිලා තියෙන ස්වභාවයෙන් හිත මුදවාගන්න බුදුහාමුදුරුවෝ පෙන්වාදෙනවා, මෙතන තියෙන්නේ පට්ඨි ධාතුවක්, ආපෝ ධාතුවක්, තේජෝ ධාතුවක්, වායෝ ධාතුවක්, ආකාශ ධාතුවක්, ඒ හැරුණහම මෙතන තියෙන්නේ විඤ්ඤණ ධාතුවක්. මේ ධාතූ සම්බන්ධයෙන් හොඳ විස්තරයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරලා, ඒකේ පුක්කුසාති ස්වාමීන්වහන්සේව හොඳට පිහිටුවලා කියනවා, ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සම්බන්ධයෙන් අප්‍රමාදී වෙන්න; ඒ සඳහා ධාතූමනසිකාරයක් වඩනවා; වේදනානුපස්සනාවක් වඩනවා. ඒ අනුව මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු ප්‍රඥව, ඒ යථාභූත ඤාණ දර්ශනය හිතේ දියුණු කරගැනීමට කෙනෙක් උත්සාහවත් වෙනවා. මොකද, බුද්ධ දේශනාවේම සඳහන් වෙනවා සමහර සූත්‍රවල “සමාහිතො යථාභූතං ජානාති පසසති” යම් කිසි කෙනෙක් හොඳ සමාධිමත් භාවයක් ඇති කරගෙන, ඒ සමාධිමත් භාවය වර්තමානය වෙත යොමු කරලා හොඳට නිරීක්ෂණය කළා නම්, අන්ත හොඳ අවස්ථාවක් තියෙනවා, ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැනගැනීම සඳහා. ඒ වගේමයි වෙනනාකරණය සූත්‍රයේදී කියනවා, මේ විදිහට හිතේ සමාධියක් සහිතව මේ කටයුත්ත කරනවා නම්, තමන්ට ‘ඇත්ත ඇති

සැටියෙන් තේරෙන්න ඕනෑ කියලා චේතනාවක්වත් පහළ කරගන්න දෙයක් නැහැ, ඒක ධර්මතාවක් වශයෙන්ම සිද්ධ වෙනවා කියලා.²¹

ඒක නිසා අපි කරන්නේ ඇත්තටම හේතු සකස් කරගැනීම; හිතේ සමාධිමත් ස්වභාවයක් සකස් කරගැනීම. ඒ සඳහා සතිය පිහිටුවලා, සමාධිමත් ස්වභාවයක් සකස් කරලා, එබඳු සමාධිමත් සිතක් වර්තමාන වශයෙන් එළඹෙන නා නා ප්‍රකාර අරමුණු වෙත යොමු කරමින් අපි ඇතුළත ප්‍රඥවක්, ඇතුළත නුවණක් වැඩීම සඳහා අවශ්‍ය පසුබිම සකස් කරලා දීම. එබඳු පසුබිමක් සකස් කර දීම යම් කිසි කෙනෙක් හොඳට උනන්දුවෙන් උත්සාහයෙන් අඛණ්ඩව මේ කටයුත්තේ යෙදෙනවා නම්, ක්‍රමානුකූලව පියවරෙන් පියවර සමහර වෙලාවට අපිටත් නොදැනීම ඇතුළත ප්‍රඥව දියුණු වෙනවා. මෙසේ ඇතුළත ප්‍රඥව දියුණු වුණා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, ඒකේ එක්තරා අන්දමක දියුණු වීමේ ලක්ෂණයක් වශයෙන් මේ දකින දේ ගැන කලකිරීමක්, දකින දේ ගැන නිබ්බිදවක්, අනභැරීමක් පහළ වෙනවා කියන දේ ඉබේම සිද්ධ වෙනවා; ධර්මතාවක් වශයෙන් සිද්ධ වෙනවා. ආයේ ‘මේක අනභැරේවා’ කියලා චේතනාවක්වත් පහළ කිරීමක් ඕනෑ නැහැ කියලා කියනවා.²² ඒ තරමටම මෙතන තියෙන්නේ හේතුවල සම්බන්ධයක්. ක්‍රමානුකූලව හිතේ සමාධියක් ඇති කරගන්නා නම්, සමාධිමත් හිතට මේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් ජේනවා කියන එක ධර්මතාවක්. ඊළඟට, එබඳු යථාභූතයක් - ඇත්ත ඇති සැටියෙන් - තේරෙනවා නම්, ජේනවා නම්, ඒ දේවල් අනභරිනවා කියන එකත් ධර්මතාවක්.

මේ අනභැරිව්ව ස්වභාවය ගැන තමයි ඊට පස්සේ අද අපිට කථා කරන්න තියෙන්නේ - මොකක්ද මේ “සච්චාධිට්ඨානො”?

²¹ සමාහිතස්ස, හික්ඛවෙ, න වෙනනය කරණියං — ‘යථාභූතං ජානාමි පස්සාමි’ති. ධම්මතා එසා, හික්ඛවෙ, යං සමාහිතො යථාභූතං ජානාමි පස්සාති.

අංගුත්තර නිකාය, එකාදසක නිපාත, වෙනනාකරණිය සූත්‍රය

²² යථාභූතං, හික්ඛවෙ, ජානතො පස්සතො න වෙනනය කරණියං — ‘නිබ්බිදමි’ති. ධම්මතා එසා, හික්ඛවෙ, යං යථාභූතං ජානං පස්සං නිබ්බිදමි.

අංගුත්තර නිකාය, එකාදසක නිපාත, වෙනනාකරණිය සූත්‍රය

සචාර්යවරයාගේ කියලා මෙතෙක්දී අදහස් කරන්නේ මේ සත්‍යය මත පිහිටීම, සත්‍යය මත පිහිටා කටයුතු කිරීම කියන කාරණාවයි. මෙතෙක්දී අපි පොඩ්ඩක් සත්‍යය කියන්නේ මොකක්ද කියලා කෙටියෙන් තේරුම්ගන්න වටිනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතට එන අරමුණු හැම එකක්ම සත්‍යය කියලා පිළිගන්නවා. ඒ කියන්නේ අපි හිතනවා මොකක් හෝ අරමුණක් හිතට ආවා. ඒ හරහා නාමරූපයක් සකස් වුණා; චිත්තරූපයක් සකස් වුණා; හිතේ යම් සංඥාවක් ගොඩනැගුණා. අපි හිතනවා ඒක තමයි 'ඇත්ත'. අපි හිතනවා අපි 'කෙනෙක්' දැක්කා. දැක්කට පස්සේ ඒක මතක හිටියා. 'කෙනාව' මතක හිටියා. ගෙදර ඇවිල්ලත් කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරනකොට ඔන්න චිත්තරූප මැවෙනවා. මැවුණහම අපි හිතනවා, 'ආ මේක තමයි ඇත්ත'. ඉතින් අපි ඒ ඔස්සේ යනවා. ඒ ඔස්සේ බැඳෙනවා. ඒ ඔස්සේ හඹාගෙන යනවා. ඉතින් මෙබඳු ස්වභාවයක් තමයි අපි හැම තිස්සෙම ඇත්ත කියලා පිළිගන්නේ. නමුත් මේක ඇත්තක් නෙවෙයි, මේක බොරුවක් කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා.

හරි ලස්සන ගාථාවක් එනවා ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයේදී - බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා නිකම් අනුකම්පාවෙන් වගේ:

“අනත්තනි අත්තමානිං, පසුස ලොකං සදෙවකං.
නිව්ඨං නාමරූපසමිං, ඉදං සචන්ති මඤ්ඤති.”

“අනත්තනි අත්තමානිං, පසුස ලොකං සදෙවකං” බලන්න, මේ දෙවියන් සහිත මරුන් බඹුන් සහිත සියලු ප්‍රජාව මේ අනාත්ම වූ දෙයක ආත්ම වූ ස්වභාවයක් දකිනවා. “නිව්ඨං නාමරූපසමිං, ඉදං සචන්ති මඤ්ඤති” මේ නාමරූපයට බැසගෙන, “අන්ත ඒකයි ඇත්ත, මෙන්න මේකයි ඇත්ත” කියලා හිතීන් මඤ්ඤනා කරනවා; හිතීන් හිතහිතා යනවා. ඒ කියන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන්නේ, එතකොට මේ අපේ හිතේ පහළ වන නා නා ප්‍රකාර සිතුවිලි, විවිධාකාර සංඥා ස්වභාවයන්, හිතේ පහළ වන විවිධාකාර චිත්තරූප, හුදෙක්ම බොරු කියලා. එහෙම නැත්නම් චිත්තරූප පහළ වෙනවා; ඒවා හුදු මායාවල්. ඒ නිසා අපි ඒවා ඔක්කොම 'ඇත්ත' කියලා

සැලකුවොත් සමහර විට අපි මේ බුද්ධ වචනවලට පටහැණි වෙනවා වගේ. මේ පෙන්නුම් කරන මාර්ගයේදී හිත ටික ටික දහමක් තුළින් විපස්සනාවක් තුළින් දියුණු වෙන්න දියුණු වෙන්න අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ එහෙනම් මේ බොරුවෙන් අපිට මිඳෙන්න වෙන බවයි. හිතේ පහළ වෙන නා නා ප්‍රකාර අරමුණු අපිව මුළා කරන ගතිය, පොළොඹවන ගතිය, අපිව නැවතත් සංසාරයට බඳවන ගතිය, ඒවායේ තියෙන්නේ අනිත්‍ය ස්වභාවයක් බව, දුක් ස්වභාවයක් බව, ආත්ම ස්වභාවයක් තියනවා කියලා පෙන්නුවත් එතන තියෙන්නේ අනාත්ම ස්වභාවයක් බව, නිස්සාර ස්වභාවයක් බව, ටික ටික අපිට තේරුම්ගන්න වෙනවා. මේ දේ තේරුම්ගත්තා නම්, අපි ටික ටික අපේ හිත ශුද්ධ කරගන්න පටන්ගන්නවා. හිත දැන් නම් පාසි බැඳිලා වගේ; හිත මතුපිට තට්ටුව සම්පූර්ණයෙන්ම අපවිත්‍ර වෙලයි තියෙන්නේ. මළකඩ බැඳිලයි තියෙන්නේ. ඉතින් අපි මේ ධර්ම ඔසුච්චි පාවිච්චි කරමින්, විවිධාකාර උපක්‍රම පාවිච්චි කරමින්, ටික ටික මේ මළකඩ ඉවත් කරන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ටික ටික පාසි ටික ඉවත් කරන්න උත්සාහවත් වෙනවා. යම් අවස්ථාවකදී අන්ත පතුල පේන්න පටන්ගන්නවා. යම් අවස්ථාවකදී අර පැහැදිලි වතුර ටිකක් මතු වෙනවා වගේ, පාසි ඉවත් කළාම පැහැදිලි ජලය මතු වෙනවා වගේ, හිතේ අභ්‍යන්තරයේ තියෙන පවිත්‍රතාව, සරල භාවය, පැහැදිලි භාවය, කෙනෙකුට විටින් විට අත්දැකගන්න හම්බ වෙනවා.

ඒක සමහර වෙලාවට විපස්සනාවකදී ක්ෂණ මාත්‍ර වශයෙන් තමයි මුලින් කෙනෙකුට සිද්ධ වෙන්නේ. හැබැයි මේ ක්ෂණ මාත්‍ර වශයෙන් අත්දැකින මේ ස්වභාවය ටික ටික වර්ධනය කරගැනීම සඳහා අපි උත්සාහවත් විය යුතුයි. ක්ෂණ මාත්‍ර වශයෙන් සිද්ධ වෙන මේ පැහැදිලි වීම, මේ සුද්ධ වීම සඳහා ඇත්තටම මේ මතුපිට තට්ටුවේ තියෙන දේවල්වල තියෙන බොරුව, ඒකේ තියෙන මුසාව, ඒකේ තියෙන අනිත්‍ය ස්වභාවය, ඒකේ තියෙන වෙනස් වන ස්වභාවය, ඒකේ තියෙන නිස්සාරත්වය දැනගැනීම හරිම ප්‍රයෝජනවත්. මොකද අපි යම් දේක නිස්සාරත්වය දැක්කොත් තමයි ඒක අතහරින්නේ. අපි ඒක අල්ලාගෙන බදාගෙන දැඩිව ග්‍රහණය කරගෙනයි ඉන්නේ. ඒක

නිසා, ඇස්පනාපිට මේ පහළ වෙන විවිධාකාර සංස්කාර ධර්ම හිතට ඒත්තු යන තාක්, එයාම තේරුම්ගන්න තාක්, ඒවායේ තියෙන නිස්සාරත්වය අපිට පෙන්වාදෙන්න වෙනවා. ඒකයි විපස්සනාවකදී සාමාන්‍යයෙන් අපිට ත්‍රිලක්ෂණය වැටහෙනවා කියලා කියන්නේ. එතකොට ඒවායේ තියෙන ඇත්ත ඇති සැටිය තේරෙන්න ගන්නවා.

කාලයක් තිස්සේ මේක නිරීක්ෂණය කරද්දී නිරීක්ෂණය කරද්දී, ආභ්‍යන්තරික වශයෙන් ප්‍රඥවක් අවදි වෙන්න ගන්නවා. ඔන්න ත්‍රිලක්ෂණයක් වැටහෙනවා. අනිත්‍ය ස්වභාවය වැටහෙනවා. වෙනස් වන ආකාරය තේරෙනවා. වෙනස් වන හැටි ඇස්පනාපිට පේන්න ගන්නවා. ඊළඟට, මෙබඳු වෙනස් වන දෙයක් තුළින් අපි සැනසෙන්න බලාපොරොත්තු වෙනවා නම්, ඒකෙන් අපි සතුටක් සැනසීමක් බලාපොරොත්තු වෙනවා නම්, මේ දෙය වෙනස් වන නිසාම ඒක පවත්වන්න බැරි සතුටක් සැනසීමක් බව අපිම තේරුම්ගන්නවා. ඊළඟට, මේ සිද්ධ වෙන දේවල් අපේ පාලනයෙන් තොර බව, ඒකෙ ඇතුළත කරන 'කෙනෙක් - පුද්ගලයෙක්', ආත්මීය ස්වභාවයක් නැති බව ඔන්න තේරුම් යනවා. එහෙම තේරෙන්න තේරෙන්න මතුපිට තට්ටුව තුනී වේගෙන තුනී වේගෙන ගිහින් යම් අවස්ථාවක හිතටම ආවේණික පිරිසිදු ස්වභාවයක් හිතටම දැනගන්න පුළුවන් වෙනවා.

එනිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, යම් කිසි කෙනෙක් තමන්වහන්සේගේ වචනය විශ්වාස කරනවා නම්, අන්න එයාට චිත්ත භාවනාවක් කරන්න පුළුවන් කියලා. මොකද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේව විශ්වාස කරනවා. භාග්‍යවතුන් වහන්සේව සද්ධාවෙන් අදහනවා. "පහසුරමිදං, හික්ඛවෙ, චිත්තං. තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපකකිලෙසෙහි උපකකිලිට්ඨන්ති"²³ මහණෙනි, මේ හිත ස්වභාවයෙන්ම ප්‍රභාස්වරයි, ස්වභාවයෙන්ම පැහැදිලියි. පවිත්‍රයි. මේකේ මේ බාහිරින් තියෙන තට්ටුව තමයි කෙලෙසිලා තියෙන්නේ. ඉතින් මේ කාරණාව පිළිගන්න, මාව විශ්වාස කරන, යම් කිසි ශ්‍රාවකයෙක් ඉන්නවා නම්, ඒ තැනැත්තා මේ කාරණාව තේරුම්

²³ අංගුත්තර නිකාය, එකකනිපාත, පණ්ණිනාච්ඡ වග්ග

අරගෙන - වර්තමානයේදී අපවිත්‍ර වෙන්න පුළුවන් - නමුත් උත්සාහවත් වෙනවා, මේ බාහිර තට්ටුව පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ හුරලා දන්න.

එතකොට මෙහෙම යන ගමනකදී අපි හිතමු යම් කිසි කෙනෙක් අනිත්‍ය ස්වභාවය හොඳින් තේරුම්ගන්නා නම්, මේ අනිත්‍ය ස්වභාවය හරහාම හිත නිමිති නොගන්නා තත්ත්වයට පත් වෙන්න පුළුවන්. අපි ඊයෙත් කපා කළා, තමතමන්ගේම ඇස්පනාපිට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ මොහොතක් මොහොතක් පාසා ඇති වීම් - නැති වීම් ස්වභාවය නම් ප්‍රකට වෙන්නේ, ඒක ඉතාම වේගයෙන් සිද්ධ වෙනවා නම්, ඒ යෝගාවචරයාට බැර වෙනවා තව දුරටත් ඒකේ නිමිති ගන්න; තව දුරටත් ඒකේ වෙනස් වන ස්වභාවය බලන්න. මොකද, අවධානය යොමු කරනකොටම ඒක නැති වෙලා ඉවරයි. ඉතින් මේක මෙහෙම වෙන්න වෙන්න, යම් අවස්ථාවක මේ “අනිමිත්ත” කියලා කියන, නිමිති නොගන්නා වූ ස්වභාවයකට හිත පත් වෙන්න පුළුවන්. මේක ‘විමෝක්ෂ මුඛ’ හෙවත් නිවන් දෙරටු තුන අතරින් එකක්.

තවත් පැත්තකින් විස්තර කරනවා - කෙනෙක් මේ දේවල් කෙළවරක් නැතිව මේ විදිහට වෙනස් වීම දකිනවා දුක් ස්වභාවයක් වශයෙන්; පෙළීමක් වශයෙන්. මේක බැලීමම පවා එතකොට අසහනකාරීයි. බැලීමම පවා හිතට වෙහෙසක්. අන්න ඒ හරහා කෙනෙක් අතහරිනවා. ඒ හරහා “අප්පණ්හිත” කියන විමෝක්ෂ මුඛය - නිවන් දෙරටුව විවෘත වෙනවා කියලා බුදුහාමුදුරුවෝ කියනවා.

තවත් පැත්තකින් කියනවා, මෙතන තියෙන නිස්සාරත්වය දකින්න දකින්න, කිසිම ආත්මීය ස්වභාවයක් නැති බව, සාරයක් නැති බව දකින්න දකින්න, අන්න ඒ හරහා එපා වෙලා, ඒ හරහා “සුඤ්ඤත” කියන විමෝක්ෂ මුඛයක්, නිවන් දෙරටුවක් විවෘත වෙනවා කියලා.

මෙබඳු නිවන් දෙරටුවක් විවෘත වුණත් පින්වත්නි, අපි මේකට කිසිම වටිනාකමක් දෙන්නේ නැහැ. අපි මීට කලින් මේ ගැන කපා කළා. මොකද, අපි සාමාන්‍යයෙන් වටිනාකමක් දෙන්නේ අපේ රාග

ද්වේෂ මෝහ වැඩෙන, නැත්නම් අපේ තියෙන මාන්තය වැඩි වෙන දේකට. ඒවාට තමයි අපි මුල් තැන දෙන්නේ. හැබැයි මේ කියන ස්වභාව එකක්වත් මමත්වය ඇති කරන දේවල් නෙමෙයි. "මමයා" ඉස්මතු කරන දේවල් නෙමෙයි. ප්‍රතිරූපයක් හදන දේවල් නොවෙයි. නැත්නම් මාන්තයක් හදන දේවල් නෙවෙයි. ඊට හාත්පසින්ම ප්‍රතිපක්ෂ දෙයක්. මෙබඳු ස්වභාවයක් අපිට දූනෙන්නේ හරිම කම්මැලි ඒකාකාරී ස්වභාවයක් වශයෙන්. මේ දේවල් ඇත්ත වශයෙන්ම විපස්සනාවකදී යෝගාවචරයින් අත් නොදකිනවා නොවෙයි. වෙන්තේ අපිට මේ ඔක්කොම මගහැරලා යන එකයි. විශේෂයෙන් මගහැරලා යනවා. මොකද, අපි හඳුනාගන්නේ අපි කැමති දේවල් තමයි නිවැරදියි කියලා. මොකද, අපි වටිනාකම් දෙන්නේ අපේ කෙලෙස්වලට සාපේක්ෂව.

ඉතින් ඒක නිසා අපි අපේ තියෙන කෙලෙස් හරිත භාවයෙන්, කෙලෙස් ස්වභාවයට අහු වෙලා තමයි භාවනාවේ අත්දැකීම් විග්‍රහ කරන්නේ. ඒ කියන්නේ විවිධාකාර භාවනා අත්දැකීම් "ඉතාම හොඳ වටිනා අත්දැකීම්" කියලා ඒවාට අපි ලොකු වටිනාකමක් දෙනවා, අපේ ඇතුළත තියෙන කෙලෙස්වල ස්වභාවයට අනුව. හැබැයි යම් කිසි කෙනෙක් කිව්වොත් "නැහැ නැහැ මේකේ තියෙන්නේ මෙබඳු ඒකාකාරී ස්වභාවයක්. ඔන්න ඕකයි වටින්නේ" කියලා කිව්වොත් කිසි සේත්ම පිළිගන්න කැමති නැහැ. මොකද, එතන නැහැ මමෙක් හදන ගතියක්. එතන නැහැ කිසිම වර්ණනාවක් - ආත්ම වර්ණනාවක් නැහැ. ඒක නිසා හරි අමාරුයි කෙනෙකුට වටහාදෙන්න "මේ මාර්ගයේ යනකොට මේවායේ එපා වීමක් වෙන්න පුළුවන්; අරමුණු බොඳ වෙලා යාමක් සිද්ධ වෙන්න පුළුවන්; අරමුණේ නිමිති මැකිලා යන ස්වභාවයක් වෙන්න පුළුවන්. අන්න එබඳු ස්වභාවයක් අපි අගය කරන්නේ කොහොමද, එබඳු ස්වභාවයක් වර්ධනය වීම හරහා හිත අරමුණුවලින් අයින් වෙලා යන්නේ කොහොමද" කියලා මේ වගේ දෙයක් විස්තර කිරීම හරිම අපහසුයි. ඒත්තු ගැන්වීම හරිම අපහසුයි. හරියට නිකං අපි තොටුපළක් හොයාගෙන යනකොට තොටුපළ හඳුනාගන්න බැරි වුණා වගේ. අපි අවුරුදු ගණන් භාවනා කරනවා.

මොකද, මේ තොටුපළ හොයාගන්න බැරිව. මොකද, අපි දන්නේ නැහැ කොහෙද සමබරතාව ඇති කරගන්න ඕනෑ, කොහෙද නවතින්න ඕනෑ, මොකක්ද මේ කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවය, කෙලෙසුන්ගෙන් අඩු ස්වභාවය කියලා අපිට සමහර විට වැටහීමක් නැහැ. ඉතින් එබඳු තැන්වලදී ඇත්තටම කලාණ මිත්‍ර ආශ්‍රයකින්ම තමයි හුඟක් වෙලාවකට ඒත්තු ගන්වන්න වෙන්නේ. මොකද, නැත්නම් තමා විසින්ම මේක කරගන්න හරිම අමාරුයි.

ඒක නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ විශේෂයෙන්ම සුඤ්ඤත, අනිමිත්ත, අප්පණ්හිත ස්වභාවයක් වඩන හැටි සැහෙන්න විස්තර කරලා තියෙනවා. ඒ වගේමයි, මේ නිමිතිවලින් තොර නම් අපේ හිත, ඒ හිත කුසල පක්ෂයේ පිහිටන බව, ඒ වගේමයි ඒ හිතේ පිවිතුරු භාවයක් ඇති වන බව - අකුසලවලින් ඇත් වෙන බව, අකුසල්වලින් තොර බව, සඳහන් වෙලා තියෙනවා. අංගුත්තර නිකායේ සනිමිත්ත වග්ගයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා:

“සනිමිත්තා, හික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා, නො අනිමිත්තා.

තසෙසුච නිමිත්තස්ස පහානා එවං තෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා න භොනති”ති.

“සනිමිත්තා, හික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා, නො අනිමිත්තා” මහණෙනි, යම් තාක් අකුසල ධර්මයන්, පාපකාරී අකුසල ධර්මයන් තියෙනවා නම්, ඒවා පහළ වෙන්නෙම නිමිති සහිතවමයි. “තසෙසුච නිමිත්තස්ස පහානා එවං තෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා න භොනති” ඒ නිමිතිවලින් ප්‍රභාණය වූ ස්වභාවයක්, නිමිතිවලින් තොර වූ ස්වභාවයක් තියෙනවා නම්, එතකොට අර කියන පාපක අකුසල ධර්මයන් සිද්ධ වෙන්නේ නැහැ; එබඳු පාපක අකුසල ධර්මයන්ට පවතින්න හැකියාවක් නැහැ.

දැන් අපි යන්න ඕනෑ පාර කෙලෙසුන් නැසීම සඳහා නම්, අපි යන්න ඕනෑ පාර ටික ටික කෙලෙස් දුරු වෙන පැත්තට නම්, අපිට

සිද්ධ වෙනවා මොකක්ද මේ කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවය කියලා විමසන්න. මොකද, 'කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවය' කියන්නේ මොකක්ද කියලාවත් තේරෙන්නේ නැතිව අපිට අමාරුයි කෙලෙසුන්ගෙන් හිත අයින් කරගන්න. අපි සාමාන්‍යයෙන් දෙයක් කරන්නේ, තවත් දෙයක් තේරුම්ගන්නේ යමකට සාපේක්ෂකවයි. මුලින් ඒ නිසා අපිට සිද්ධ වෙනවා, කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවය හඳුනාගන්න. ඉතින් එබඳු ස්වභාවයක් තමයි මුලින්ම අපිට හම්බ වෙන්නේ. භාවනාවක් වඩාගෙන යනකොට දියුණු කරගෙන යනකොට හිත පත් වෙන්න පුළුවන් මෙන් මෙබඳු නිමිති රහිත ස්වභාවයකට; නැත්නම් අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයකට. එබඳු ස්වභාවයක් පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ පුහුණු වෙන්න අවශ්‍යයි. පොඩ්ඩ පොඩ්ඩ පුහුණුවෙන් තමයි මෙබඳු තත්ත්වයක හිත පිහිටන්න ගන්නේ; එබඳු තත්ත්වයක හිත හුරු වෙන්න ගන්නේ. මොකද, මේ කිසිම දෙයක් අපි හුරු කරලා නැහැ. අපි සාමාන්‍යයෙන් පුරුදු කරලා තියෙන්නේ විවිධාකාර අරමුණුවලින් හිත පුරවාගෙන ඉන්න. හිත පුළුවන් තරම් බර කරගෙන ඉන්න. ඉතින් එහෙම හිත බර කරගෙන, සංඥ බහුල කරගෙන, නා නා ප්‍රකාර අරමුණුවලින් හිත පුරවාගෙන ඉන්න අපිට හිතේ අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයක්, නිමිතිවලින් තොර ස්වභාවයක්, සංඥවලින් තොර ස්වභාවයක් හිතාගන්නවත් බැහැ. ඉතින් අපි එහෙම නිමිතිවලින් තොර ස්වභාවයකදී හිතන්නේ සම්පූර්ණයෙන්ම අපිට හැම දෙයක්ම අමතක වුණා වගේ. හරියට නිකං සරුංගලයක තුළ කඩාගත ගියා වගේ. උන් හිටි තැන් නැති වුණා වගේ. අපට පිහිටක් නැති වුණා වගේ ස්වභාවයක් තමයි සාමාන්‍යයෙන් වැටහෙන්නේ. ඒ නිසා ටික ටික මේ දේවල් ගැන විශ්වාසයෙන්, බුද්ධ ගෞරවයෙන් ධර්ම ගෞරවයෙන් සංඝ ගෞරවයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහි විශ්වාසයෙන් අපි මේ කටයුත්ත කරන්න උත්සාහවත් විය යුතුයි.

මේ යන ගමනේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ විටින් විට මේ ක්‍රමානුකූලව අරමුණුවලින් තොර වන ස්වභාවය විස්තර කරනවා. විශේෂයෙන්ම මජ්ඣිම නිකායේ චූළ සුඤ්ඤත සූත්‍රයේත් මහා

සුඤ්ඤත සුත්‍රයේත් හොඳ විස්තරයක් එනවා. අපි මඳක් චූල සුඤ්ඤත සුත්‍රයට අවධානය යොමු කළොත්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, සාපේක්ෂකව බලනකොට ඇතැම් අවස්ථාවලදී දේවල් තියෙනවා; ඇතැම් අවස්ථාවලදී දේවල් නැහැ. උදහරණයක් වශයෙන් කියනවා නම්, අපි ගමක් ඇසුරු කරගෙන, නගරයක් ඇසුරු කරගෙන ජීවත් වෙනකොට නා නා ප්‍රකාර අරමුණු අපේ හිතේ තියෙනවා. අපිට වැඩ රාජකාරි සම්බන්ධයෙන් නා නා ප්‍රකාර අරමුණු හිතේ තියෙනවා. කරන්නා වූ විවිධාකාර වැඩ රාජකාරි සම්බන්ධයෙන් අපේ හිතේ සංඥ තියෙනවා. අපි ඇසුරු කරන පිරිස සම්බන්ධයෙන් නොයෙකුත් සංඥ අපේ හිතේ තියෙනවා. බැලුවම ඉතින් අපේ හිතේ අප්‍රමාණ සංඥ රාශියක් පොදි බැඳලා තියෙනවා. අපේ සාමාන්‍ය හිතේ එබඳු ස්වභාවයක් තියෙන්නේ.

හැබැයි අපි හිතමු, අරණ්‍යයකට පැමිණිලා, යම් කිසි සුඤ්ඤගාරයකට පැමිණිලා, ඒ තරම් පිරිසක් නැති තැනකට පැමිණියහම, අපි ඒ තැන කොහොම හරි හිත පවත්වන්න උත්සාහවත් වෙනවා නම්, අපිට හැකියාවක් ලැබෙන්න පුළුවන්, අර අපි ගත කරපු සංඥ බහුල ස්වභාවයෙන් මඳකට අයින් වෙලා, දැනට මේ සීමාවල් තුළ තියෙන සංඥවල පමණක් හිත එකඟ කරගන්න. ඒ කියන්නේ තාමත් සංඥ නැතිවා නෙවෙයි, සංඥ තියෙනවා. හැබැයි කලින් තරම් රළු සංඥ ගොඩක් නොවෙයි. දැන් තියෙන්නේ සංඥ අඩු ප්‍රමාණයක්. කලින් සංඥ මහා ගොඩක් තිබුණා. මොකද, කලින් තමන් කළ වැඩ රාජකාරි සම්බන්ධයෙන්, ඇසුරු කරගෙන හිටිය පිරිස නිසා සංඥ මහා ගොඩක් තිබුණා. නමුත් දැන් ඉන්නේ පිරිස ටිකක් නිසා, දැන් කරන්න තියෙන වැඩ රාජකාරි ප්‍රමාණය අඩු නිසා තමන්ගේ හිතේ යම් තරමක සංඥ අඩු බවක් තියෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මෙබඳු තැනකින් තමයි මේ ස්වභාවය හඳුනාගන්න තියෙන්නේ. ඒ කියන්නේ, යම් දෙයකට සාපේක්ෂකව ඔන්න දැන් නම් සංඥ අඩුයි. හිතේ යම් හිස් බවක් තියෙනවා. මොකද, අර තිබිව්ව සංඥ පොදි හැලිලා තියෙන්නේ. මගහැරිලා තියෙන්නේ. අන්න ඒ නගර ආශ්‍රිත තමන් කර කර හිටිය රැකියා ආශ්‍රිත, ඇසුරු කර කර

හිටිය පුද්ගලයන් ආශ්‍රිත විවිධාකාර සංඥ අපිට තරමක් අයින් කරන්න පුළුවන් නම්, අන්න ඒ සංඥ ගොඩෙන් ඒ හිත හිස්.

හැබැයි තාමත් හිතේ සංඥ ගොඩක් තියෙනවා. මොනවාද? දැනට ඇසුරු කරන මේ අරණ්‍යය සම්බන්ධයෙන්, දැනට ඇසුරු කරන මේ පිරිස සම්බන්ධයෙන්, කරගෙන යන මේ වැඩය සම්බන්ධයෙන්. ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා කොහොමද ඒකත් තව ටිකක් ඉස්සරහට ගෙනියන්නේ. අපි හිතමු කෙනෙක් ඉරියව්වකට හිත දනවා. වාඩි වුණා, වාඩි වෙලා ඒ ඉරියව්වට හිත දනවා. කෙනෙක් සාර්ථක වුණොත්, දැන් එයාගේ හිතේ තියෙන්නේ මේ ඉරියව්ව පිළිබඳ සංඥ ටිකක් පමණයි. එතකොට මේ ඉරියව්වේ රිදුම් කැක්කුම් තියෙනවා; ස්වභාවය ජේනවා. ස්වරූපය වැටහෙනවා. අපි හිතමු විවිධ වූ සංඥ ගොඩක් අපේ හිතේ තියෙනවා. හැබැයි ඒ වෙනකොට අනුන් සම්බන්ධයෙන් තියෙන සංඥ ටික ඔක්කොම දැන් හිස්. ඉන්න ස්ථානය ගැන තියෙන සංඥ ටික හිස්. ඒ පැත්තෙන් ඔන්න සුඤ්ඤත ස්වභාවයක් තියෙනවා; හිස් ස්වභාවයක් තියෙනවා. හැබැයි තාමත් හිතේ 'දෙයක්' තියෙනවා. ඒ මොකක්ද? මේ ඉරියව්ව පිළිබඳව තියෙන සංඥව. මේක තව දුරටත් ඉස්සරහට අරන් යනවා.

එතකොට තේරෙනවා මෙතන තියෙන්නේ මේ සතර මහා ධාතුවක්. මේ සතර මහා ධාතුවේ ක්‍රියාකාරිත්වයක් මෙතන තියෙන්නේ. තව ටිකක් ඉදිරියට යනකොට තේරෙනවා ධාතු හතරක ක්‍රියාකාරිත්වයක් මේ තියෙන්නේ කියලා. එතකොට තමන්ගේ හිත ටිකක් සරල වෙනවා. සරල වුණාම ඉරියව්වේ තිබුණ නා නා ප්‍රකාර රිදුම් කැක්කුම් වෙනුවට "මේ ධාතු හතරේ ක්‍රියාකාරිත්වය" කියලා තේරෙනවා. ඔන්න හිත තවත් ටිකක් සරල වෙනවා. මෙතෙක් තිබිච්ච මහා ගොඩක් බර හැල්ලු වෙලා, තිබිච්ච මහා ගොඩක් සංඥවලින් අයින් වෙලා, ටිකක් සරල සංඥ ස්වල්පයක හිත පිහිටන්න ගන්නවා. අර තිබිච්ච මහා ගොඩක් සංඥවලින් දැන් හිත හිස්. ඊළඟට, සතර මහා ධාතූන්ගේ ලක්ෂණවලින් අයින් වෙලා, අපි හිතමු එක ධාතුවකට, උදහරණයක් වශයෙන් පඨවි ධාතුවට හිත එකඟ වෙනවා

නම්, ඉතිරි ධාතූ තුන සම්බන්ධයෙනුත් හිත හිස්. ඒ වුණාට හිතේ සංඥාවක් තියෙනවා. ඒ මොකක්ද? මේ වර්තමාන වශයෙන් තියෙන පඨවි ධාතුවේ සංඥාව.

මේක ක්‍රමානුකූලව වර්ධනය කරලා, සමහර වෙලාවට ටික ටික ටික අයින් කරලා, අපි හිතමු මේ පඨවි ධාතුව වෙතිනුත් හිත අයින් වෙන්න පටන්ගන්නවා. ඒකත් අරමුණු නොකර ඉන්න පටන්ගන්නවා. අනුන්ගේ දෙයක් දිහා බලනවා වගේ, ඒකේ තිබිවිච්ච හැඩතල, ඒකේ තිබිවිච්ච රේඛා, ඔක්කොම මැකිලා යන ස්වභාවයක් මතු වෙනවා. හරියට නිකං විරංජනය වෙලා, පාට මැකිලා ගිහිල්ලා ඇතින් වගේ ජේන ස්වභාවයක්, තමන්ගේ නොවේ වගේ ජේන ස්වභාවයක් මතු වෙනවා. එතකොට තමන්ට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ දැන් නම් අර ඉස්සර තරම් සංඥා ගොඩක් නැහැ; දැන් ඒකත් ඇතට ගිහිල්ලා. ඊටත් වඩා, නිකං බොඳ වෙලා ගිහිල්ලා. යම් අවස්ථාවක මේක පවා අත්හැරුණොත් එක්තරා අන්දමකින් නිමිති නොගන්නා වූ ස්වභාවයකට, හිස් ස්වභාවයකට එන්න පුළුවන්. ඒ ආවොත් කෙනෙකුට තේරුම්ගන්න පුළුවන්, දැන් නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන නිමිති රහිත තත්ත්වයට - කෙටි කාලයකට හෝ - හිත පත් වෙලා තියෙනවා කියලා.

සාපේක්ෂක වශයෙන් එතකොට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ මෙබඳු හිස් ස්වභාවයක්, මෙබඳු අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයක්, නිමිතිවලින් තොර ස්වභාවයක් ක්‍රමානුකූලව ප්‍රතිපදාවක යෙදීමෙන් කෙනෙකුට ගන්න පුළුවන් බවයි. මෙබඳු ප්‍රතිපදාවක යෙදිලා මේ අනිමිත්ත ස්වභාවයක් වගේ තත්ත්වයක් කෙනෙකුට ගන්න පුළුවන් නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා "තස්ස අනිමිතෙත වෙනොසමාධිමහි විතං පකඤ්ඤාති පසීදති සනතිධාති අධිමුච්චති."²⁴ අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ තව අපිව උනන්දු කරනවා. මේ හටගත්ත අනිමිත්ත ස්වභාවය තුළ හොඳට හිත බැසගන්න මනා ලෙස හිත පහදවනවා. හිත ඒ තුළ හොඳින් පිහිටුවනවා. ඒ සඳහාම

²⁴ මජ්ඣිම නිකාය, චූළසුඤ්ඤාන සූත්‍රය

කැමැත්තක් ඇති කරගන්නවා. දැන් ටික ටික ටික ටික මේ අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයට අපි එක් කරගෙන යනවා.

ඊළඟට මේක කොයි තරම් අපි දියුණු කරනවද කියන එක සම්බන්ධයෙන් විස්තරයක් මහා සුඤ්ඤාන සූත්‍රයේ හරිම ප්‍රායෝගිකව බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරනවා. යම් අවස්ථාවක “සො අජ්ඣාතං සුඤ්ඤාතං මනසිකරොති. තස්ස අජ්ඣාතං සුඤ්ඤාතං මනසිකරොතො අජ්ඣාතං සුඤ්ඤාතාය චිත්තං පකඤ්ඤාති පසීදති සන්තිධාති විමුච්චති.” ඒ කියන්නේ යම් අවස්ථාවක මේ යෝගාවචරයාට පොඩ්ඩක් තේරිලා, දැන් මෙබඳු ස්වභාවයක් තියෙනවා කියලා වැටහිලා, දැන් එයා උත්සාහවත් වෙනවා - අපි හිතමු වාඩි වෙලා භාවනා කරනවා. දැන් අරමුණක් භාවිත කරනවා. මුලින් මේ අරමුණ හරහා ගිහිල්ලා ඒකේ ත්‍රිලක්ෂණය හොඳින් වටහාගෙන ත්‍රිලක්ෂණය බලමින් ඉන්නකොට, මේ වැටහීම හරහා අර අනිමිත්ත ස්වභාවයට යෑම සඳහා එයා ප්‍රයත්නයක් දරනවා; වීර්යයක් දරනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - මේ අජ්ඣාත වශයෙන් - අධ්‍යාත්ම වශයෙන් දූනෙන දෙයක් තමයි දූනට භාවිත කරන්නේ. “තස්ස අජ්ඣාතං සුඤ්ඤාතං මනසිකරොතො සුඤ්ඤාතාය චිත්තං න පකඤ්ඤාති න පසීදති න සන්තිධාති න විමුච්චති.” සමහර වෙලාවට මේක අසාර්ථක වෙනවා. ඒ කියන්නේ මෙයා කලින් කෙටි කාලයක් අනිමිත්ත ස්වභාවයක් අත්දැක්කට ඇතැම් වෙලාවක මෙයා සම්පූර්ණයෙන් අසාර්ථකයි. අපි හිතමු වර්තමාන වශයෙන් පහළ වෙත වේදනාවක් දිහා බලාගෙන යනවා. එතකොට බලාපොරොත්තු වුණාට මේ හරහා ගිහිල්ලා හිත නිමිති නොගන්නා තත්ත්වයකට යයි කියලා, ඒක සිද්ධ වුණේ නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කොයි තරම් ප්‍රායෝගිකව මේ කරුණ මෙහෙම විස්තර කරලා තියනවාද කියලා පෙන්වන්නයි මම මේක මතු කරලා පෙන්වන්නේ. මේ තරමටම විස්තර කරනවා. යමෙක් ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් තියෙන - ඇතුළත අරමුණක් - භාවිත කරලා, හිත නිමිති නොගන්නා ස්වභාවයකට පත් කරගන්න උත්සාහවත් වෙනවා. ඒ වුණාට සමහර විට සාර්ථක වෙන්නේ නැහැ.

තවත් අවස්ථාවක බාහිර තියෙන අරමුණක් පාවිච්චි කරමින් උත්සාහවත් වෙනවා. අපි හිතමු ශබ්දයක් වගේ දෙයක් ආවා. ඒකේ පුළුවන් තරම් හොඳට, ඒකේ තියෙන අනිත්‍ය ස්වභාවය හොඳින්ම දැක දැක සිටිමින් භාවනාවේ යෙදෙනවා, පුළුවන් වෙයිද මේ හරහා අනිමිත්ත ස්වභාවයකට හිත නංවන්න කියලා. සමහර වෙලාවට සාර්ථක වෙනවා; සමහර වෙලාවට සාර්ථක වෙන්නේ නැහැ.

ඒ වගේම ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් වේදනාවක් වෙන්න පුළුවන්, ධාතු ලක්ෂණයක් වෙන්න පුළුවන්, හිත දිහාම බලලා වෙන්න පුළුවන්, මේ විදිහට මේ අපේක්ෂිත අරමුණක් පාවිච්චි කරල භාවනා කරද්දී ඇතැම් වෙලාවට සාර්ථක වෙනවා; ඇතැම් වෙලාවට සාර්ථක වෙන්නේ නැහැ. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - යෝගාවචරයා තේරුම්ගන්නවා, "මේ වෙලාවේ උත්සාහ කළා. හැබැයි සාර්ථක වුණේ නැහැ" කියලා. එයා එතකොට තමන් සම්මර්ශනය කර කර හිටිය අරමුණම නැවතත් ගන්නවා. අරගෙන නැවතත් උත්සාහවත් වෙනවා. නැවතත් ඒ තුළින් හොඳට ප්‍රඥාව අවදි කරගැනීම සඳහා කටයුතු කරනවා.

එහෙම උත්සාහ කරන්න කරන්න, දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - ඔන්න එතකොට සාර්ථක වෙනවා. අපි හිතමු බාහිර අරමුණක් ගන්නවා. බාහිර අරමුණක් අරගෙන අර විදිහට කටයුතු කරනවා. හොඳට ඒ දිහා නුවණින් විමසමින් බලාගෙන ඉන්නවා. අපි හිතමු මේ උත්සාහයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, බහුලීකාත කිරීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔන්න සාර්ථක වෙනවා. ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - දැන් මේ යෝගාවචරයා ඉඳගෙනම භාවනා කරලා ඇති වෙලා දැන් එයාට ඇවිදින්න හිතෙනවාලු. "වඩකමාය විතතං නමති" මේ ඉතාම ප්‍රායෝගිකව විස්තර කරන ආකාරය. "වඩකමාය විතතං නමති" මේ යෝගාවචරයාට දැන් හිතෙනවා 'ඇවිද්ද නම් හොඳයි' කියලා; සක්මනට ගියා නම් හොඳයි කියලා. හැබැයි එයාගේ හිතේ අධ්‍යාසයක් තියෙනවාලු. "එවං මං වඩකමනං නාහිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අත්ථාසුචස්සන්ති" "දැනට නම් මගේ හිතේ

යම් පිරිසිදු භාවයක් ඇති කරගන්නා; ඉඳගෙන යම් භාවනාවක් වඩාගන්නා. මේ සක්මනට ගියාට පස්සේ නැවතත් නම් හිතේ නා නා ප්‍රකාර අකුසල් පිරෙන එකක් නම් වෙන්න එපා” කියලා ප්‍රාර්ථනාවක්, එහෙම නැත්නම් බලාපොරොත්තුවක් සහිතව තමයි එයා කටයුතු කරන්නේ. අන්ත උත්සාහයක් දරනවා. සක්මනට ගිහිල්ලත් සක්මන් කරද්දීත් පුළුවන්ද මේ තත්ත්වය ගන්න? ඉතින් සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙනවා. එතන මතු වෙන අරමුණු දිහා බලනවා. බලබලා උත්සාහවත් වෙනවා. අප්‍රීඤ්ඤා වශයෙන්, ඇතුළත වශයෙන් දූනෙන දේවල් හරහා මේ කියන අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයකට, අනිමිත්ත ස්වභාවයකට හිත පත් කරගන්න පුළුවන්ද? ඉතින් සමහර වෙලාවට සාර්ථක වෙනවා; සමහර වෙලාවට සාර්ථක වෙන්නේ නැහැ. ඉතින් තව තව උත්සාහවත් වෙනවා. මේ පුහුණුව හරහාම සාර්ථකත්වය ටික ටික වැඩි වෙනවා.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා - සමහර වෙලාවට මේ යෝගාවචරයාට හිතෙනවාලු හිටගන්න. හිටගෙන ඉන්න ඉරියව්වේ මේක කරන්න පුළුවන්ද? එතකොට මතු වෙන මතු වෙන සංස්කාර ස්වභාවයන්, වර්තමාන වශයෙන් මතු වෙන දේවල් හොඳට සම්මර්ශනය කරනවා. හොඳට හිතීන් විමසලා බලනවා. ඒ දේවල් හොඳින් වැටහෙන්න වැටහෙන්න, ඔන්න දැන් හිටගෙන ඉන්ද්‍රදීර්ඪන් නිමිති නොගන්නා ස්වභාවයකට පත් වෙන්න පුළුවන්. ඇතැම් වෙලාවකට ඒක සාර්ථක වෙනවා; ඇතැම් වෙලාවකට අසාර්ථක වෙනවා.

එයාට හිතෙනවා ‘දැන් හොඳයි නිදගන්නා නම්’ කියලා. ඉතින් නිදගෙන ඉන්න ඉරියව්වෙන් උත්සාහවත් වෙනවා. බලනවා පුළුවන්ද මේ තත්ත්වය ගන්න. ඉතින් මේ තත්ත්වය ප්‍රායෝගිකව අත්හදා බලනකොට ඇතැම් වෙලාවට සාර්ථක වෙනවා; ඇතැම් වෙලාවට සාර්ථක වෙන්නේ නැහැ.

ඊළඟට හිතෙනවා එයාට පොඩ්ඩක් කාත් එක්ක හරි කතා කරන්න. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ

යෝගාවචරයාට දැන් හිතෙනවාලු “ආයෙමත් මම කතාවට පැටලිලා - තේරුමක් නැති කතාවකට ගියොත් ආයෙත් හිතේ නිමිති බහුල වෙනවා”. අපි හිතමු දේශපාලන කතා වෙන්න පුළුවන්; නැත්නම් අසල්වාසී ගෙවල් දෙරවල්වල කතා වෙන්න පුළුවන්. “තේරුමක් නැති නා නා ප්‍රකාර කතාවලට ආයෙත් නම් මම පැටලුණොත් අමාරුවෙන් හිතේ හදගත්ත මේ පිරිසිදු භාවය ආයෙත් කෙලෙසිලා යනවා. අමාරුවෙන් හදගත්ත මේ නිමිති නොගන්නා ස්වභාවය ආයෙත් සම්පූර්ණයෙන්ම අපවිත්‍ර වෙලා යනවා”. බුදුරජාණන් වහන්සේ දහමේ විස්තර වන දෙතිස් කථා ගැනම කියලා, තව දුරටත් කියනවා මේ යෝගාවචරයා දැන් අර හිත කෙලෙසන, හිතේ නිමිති වැඩි කෙරෙන, තව තව හිතේ කෙලෙස් නංවන, එබඳු දෙතිස් කථාවලින් තොර වෙලා ඉන්න උත්සාහ ගන්නවා. ඒ වෙනුවට පුළුවන් තරම් හිත උනන්දු කරවන, දහමට අලවන, හිතේ දහමක් ප්‍රගුණ කිරීම සඳහා උත්සාහවත් කරවන ඒ දසකථාවල - අපිච්ඡේදා සනතුධිකථා පච්චෙකකථා අසංසග්ගකථා... ඔය ආදී වශයෙන් දහමේ විස්තර කරන එබඳු නිවැරදි කථාවක එයා යෙදෙනවා.

ඊළඟට සමහර වෙලාවට හිතේ යම් යම් විතර්ක පහළ වෙනවා. ඉතින් එයා උත්සාහවත් වෙනවා, කොහොමද හිතේ විතර්ක සමනය කරන්නේ කියලා. මොකද, විතර්ක ඔස්සේ අපි හිතට ඔහේ යන්න ඉඩ හැරියොත් දන්නෙම නැතිව විතර්ක වර්ධනය වෙලා ප්‍රපංච දක්වා දුවන්න පුළුවන්. ප්‍රපංච දක්වා දිව්වොත් ආයෙත් ඔන්න හිතට නිමිති එනවා. ආයෙත් හිත වල් වදින්න පටන්ගන්නවා. අර හදගත්ත නිකෙලෙස් භාවය ආයෙමත් කැඩිලා බිඳිලා යනවා. ඒ නිසා විපස්සනා භාවනාවේදී ප්‍රපංච සමනයට මුල් තැනක් ලැබෙනවා. අපි සාමාන්‍යයෙන් ඉඳුරන්ගෙන් අරමුණු නොගන්නා අවස්ථාවලදී හිතට ඔහේ ඉබාගාතේ ගිහිල්ලා කැමති කැමති දේවල් හිතහිතා ඉන්න ඉඩ නොදී හිත ආරක්ෂා කරගන්න සෑහෙන්න උත්සාහවත් වෙනවා. එබඳු උත්සාහයකින් තමයි හිත කෙළවරක් නැතිව නිමිති ගන්න ස්වභාවයෙන්, කෙළවරක් නැතිව ඇතුළත කථාව වැඩෙමින් කතන්දර ගොතමින් යන ස්වභාවයෙන් හිත මුදවාගෙන, හිත ටිකක් නිස්කලංක

වෙන්න, හිත ටිකක් විවේක වෙන්න අවස්ථාව ලැබෙන්නේ. එබඳු විවේකයක හිත පවත්වනකොටත් හිතට විතර්ක එන්න පුළුවන්. කාම විතර්ක එන්න පුළුවන්. ව්‍යාපාද විතර්ක එන්න පුළුවන්. විහිංසා විතර්ක එන්න පුළුවන්. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - අන්න එබඳු කාම විතර්ක විහිංසා විතර්ක ව්‍යාපාද විතර්ක හිතේ තියාගන්නේ නැතිව, හිතේ විතර්ක පහළ කරගන්න ඕනෑ නම්, අන්න තෙක්ඛම්ම විතර්ක, අවිහිංසා විතර්ක, අව්‍යාපාද විතර්කම හිතේ උපදවාගැනීම සඳහා උත්සාහවත් වෙන්න කියලා.

දැන් පින්වත්නි, මේ විදිහට බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝම ප්‍රායෝගිකව මේ දේවල් විස්තර කරලා තියෙනවා. දැන් මේ විදිහට කෙනෙක් මේ ස්වභාවයන් දියුණු කරගන්න නම්, දැන් එයාට තේරෙනවා, යම් සමාධියක් හරහා ගිහිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරන ආකාරයට හොඳට සමාධිය දියුණු කරලා තමයි මෙබඳු තත්ත්වයක් අත්දකින්නේ කියලා. කාලයක් තිස්සේ මේක ප්‍රගුණ කරන්න ප්‍රගුණ කරන්න, බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරන විදිහට ටික ටික මේ භාවනාව වඩන්න වඩන්න, අන්න හිත ටික ටික මේ තත්ත්වය හඳුනාගන්නවා. මේ තත්ත්වය හඳුනාගන්න හඳුනාගන්න, අද මාතෘකාවේදී කියපු “සචමනුරකෙඛයා” මේ අනිමිත්ත ස්වභාවය පුළුවන් තරම් ආරක්ෂා කරගන්න, මේ ස්වභාවය හිතේ පවත්වාගන්න, ඒක තුළ හිත පිහිටුවන්න, ඒක නිකං ‘හිතේ ගෙදර’ වගේ කරගන්න උත්සාහවත් වෙනවා. මොකද, දැන් හිත පවතින්නේ පුළුවන් තරම් නිකෙලෙස් ස්වභාවයක. දැන් හිත කෙලෙසුන්ගෙන් තොර තත්ත්වයක පැවැත්වීම සඳහායි උත්සාහයක් තියෙන්නේ. හිත විවේක කරගැනීම සඳහායි උත්සාහයක් තියෙන්නේ. හිත පුළුවන් තරම් නිමිතිවලින් තොරව පවත්වාගැනීම සඳහායි උත්සාහයක් තියෙන්නේ.

ඒ නිසා බොජ්ඣංග සම්බන්ධයෙන් විස්තර කරද්දී, බොජ්ඣංග දියුණු කරගැනීම ගැන අවවාද කරද්දී බුදුරජාණන්වහන්සේ කියනවා “සතිසමෙඛාජ්ඣංගං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සගහපරිණාමිං;

ධම්මවිචයසමෙඛාජ්ඣං භාවෙති විචේකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සගාපරිණාමිං.”²⁵ මේ හැම බොජ්ඣංගයම දියුණු කරන ආකාරය පෙන්වනවා. කොහොමද? මෙන්න මේ විචේක ස්වභාවය පුළුවන් තරම් ඇසුරු කරමින්; මෙන්න මේ විරාග ස්වභාවය පුළුවන් තරම් ඇසුරු කරමින්; අරමුණු කෙරෙහි දැන් තියෙන්නේ විරාගී ස්වභාවයක්; අරමුණු ගැන ඒ තරම්ම ලොකු උනන්දුවක් නැහැ; ඒ වගේමයි අරමුණු දුරු වෙලා යන හැටි - නිරුද්ධ වෙලා යන හැටි දකිමින්; ඒ වගේමයි අරමුණු ආවත් ඒවා අතහරිමින්. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව විස්තර කරද්දී පටිසම්භිදමාර්ගයේ හෙම කියනවා, කෙනෙක් උත්සාහවත් වෙන්නේ ඉදිරිපත් වන අරමුණ තේරුම් අරගෙන ඒක අතහැරලා, අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයකට හිත නංවන්නයි කියලා.

ඉතින් මෙබඳු ක්‍රමයක් හරහා, මෙබඳු ප්‍රතිපදාවක් හරහා තමයි හිත ටික ටික හඳුනාගන්නේ එයාටම ආවේණික පිරිසිදු භාවයක් තියෙනවා, එයාටම ආවේණික විචේක ස්වභාවයක් තියෙනවා, එයාටම ආවේණික නිශ්චල භාවයක් තියෙනවා, එයාටම ආවේණික නිසංසල භාවයක් තියෙනවා කියලා. එතකොට මෙබඳු ස්වභාවයක් ගැන පවා ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා - මේක තාමත් දිගට පවත්වන්න බැහැ. මොකද, ආයෙත් අරමුණක් ආපු ගමන් මේ නිශ්චල භාවය, මේ පිරිසිදු භාවය කැඩිලා බිඳිලා යනවා. මේ තත්ත්ව පවා අනිත්‍යයි. මේක පවා සංස්කරණයක් කරලා තමයි හදගෙන තියෙන්නේ. මේ තත්ත්වයට පවා ඇලෙන්න ඕනෑ නැහැ. මොකද පින්වන්නි, මේ කිසිම දෙයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන්නේ අරක අතහැරලා මේක අල්ලන්න නොවෙයි. මේක ඉතින් ටික කාලයකට අල්ලගත්තට කමක් නැහැ. හැබැයි ඉතින් බුදුහාමුදුරුවෝ පෙන්වනවා - මේකත් අනිත්‍ය වශයෙන් දකින්න. මේකෙන් මේ තියෙන්නේ සංඛත ස්වභාවයක්. තාමත් හිත කෙලෙසුන්ගෙන් යුක්ත නම්, හිතේ කෙලෙස් තාම තියෙනවා නම්, නැවතත් ආයේ පිරිසිදු

²⁵ මජ්ඣිම නිකාය, ආනාපානසති සූත්‍රය

හිත කැඩෙනවා; අර හදගත්ත නිසංසල භාවය, අර හදගත්ත පිවිතුරු භාවය ආයෙමත් කැඩෙනවා; ආයෙමත් කෙලෙසෙනවා. ඒ නිසා තාමත් මේ හදගත්ත ස්වභාවය අනිත්‍යයි. තාමත් මේ හදගත්ත ස්වභාවය සංඛතයි. ඒ නිසා මේ හදගත් ස්වභාවය සෑහෙන්න විර්යයක් දරල, සමාධියක් හරහා ගිහිල්ලා තමයි යාන්තම් පවත්වගන්නේ. ඉතින් මේ තත්ත්වය දකින්න කියනවා.

මේ තත්ත්වය දකින්න දකින්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා දුන් ටික ටික ආශ්‍රව ක්ෂය වෙන්න ගන්නවා. ඒක වූල සුඤ්ඤත සූත්‍රයේදී මේ විදිහට දේශනා කරනවා. "අයමපි ඛො අනිමිතො වෙනොසමාධි අභිසංඛිතො අභිසංඤ්චතයිතො" දුනට හැදිලා තිබෙන මේ අනිමිත සමාධිය පවා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා - මේකත් - "අභිසංඛිතො" මේකත් උචමනාවෙන් හදගත්ත දෙයක්. "අභිසංඤ්චතයිතො" මේකත් හොඳට හිතල හදගත්ත දෙයක් තාම තියෙන්නේ. තාම භුක්තියට සින්න වෙලා නැහැ. සම්පූර්ණ වශයෙන් තමන්ට ඕනෑ වෙලාවක ඕනෑ මට්ටමට ගන්න තාම ඇවිල්ලා නැහැ. කෙලෙස් නිසා මේ තත්ත්වය තාමත් අනිත්‍යයි. තාමත් මේක පවත්වන්න සෑහෙන්න විර්යයක් දරන්න වෙනවා. තාමත් උත්සාහයක් දරන්න වෙනවා. උත්සාහය හරහායි තාමත් මේ තත්ත්වය ගන්නේ. මේ අස්ථාවර බව හොඳින් දැකගන්න කියනවා.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා "යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසංඛිතං අභිසංඤ්චතයිතං තදනිචං නිරොධධම්මන්ති පජානාති" ඒ නිසා මේ හදගත්ත ස්වභාවයත් දකින්න කියනවා. මේකත් අනිත්‍ය ස්වභාවයක්. මේකත් නැති වෙලා යන ස්වභාවයක්. මොකද, තාමත් කෙලෙස්වලින් පහර දෙනවා. විටින් විට මේ දේ දකින්න දකින්න බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - "තස්ස ඵලං ජානතො ඵලං පස්සතො කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, භවාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, අවිජ්ජාසවාපි චිත්තං විමුච්චති" මේ තත්ත්වය දුන් භාවිත කරනවා, හිත හුරු කරනවා, පුරුදු කරනවා, පුළුවන් තරම් කෙලෙසුන්ගෙන් හිත මුදවාගැනීම සඳහා. එතකොට මේ බුදුරජාණන්

වහන්සේ පෙන්වන සියලුම උපක්‍රම කෙලෙසුන්ගෙන් හිත මුදවාගැනීම සඳහා ඵල්ල කරලා තියෙනවා. ඒ අනුව මේ විපස්සනාවෙන් ටිකෙන් ටික, ටිකෙන් ටික අපිව ඉස්සරහට අරගෙන යනවා. අරගෙන ගිහිල්ලා අපිට මුලින්ම කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවයක් හඳුන්වා දෙනවා. ඒ කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවය හොඳට බහුලීකෘත කරන්න කියනවා. ඒ කෙලෙසුන්ගෙන් තොර ස්වභාවයට ඵල්ල වන ප්‍රහාර ගැන අවදියෙන් ඉන්න කියනවා. මොකද, කෙලෙස් හරහායි හිත නැවතත් කෙලෙසෙන්නේ. කෙලෙසුන් නිසයි හිත නැවතත් නිමිති ගන්නේ. කෙලෙසුන් නිසයි හිත නැවතත් අරමුණු ගන්නේ.

එතකොට මේ දේ දකින්න දකින්න බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - අන්න කාමාශ්‍රවයන්ගෙනුත් හිත නිදහස් වෙනවා; භවාශ්‍රවයන්ගෙනුත් හිත නිදහස් වෙනවා; අවිජ්ජාශ්‍රවයන්ගෙනුත් හිත නිදහස් වෙනවා. දැන් මේ තත්ත්වයට පත් වුණා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - අන්න තේරුම්ගන්නවා, දැන් මේ කථා කරන්නේ කෙළින්ම අරහත්වය ගැන; යම් අවස්ථාවක සම්පූර්ණයෙන්ම කාමාශ්‍රව දුරු වුණා නම්, යම් අවස්ථාවක සම්පූර්ණයෙන්ම භවාශ්‍රව දුරු වුණා නම්, අවිජ්ජාශ්‍රව සම්පූර්ණයෙන්ම දුරු වුණා නම්, ඒ කියන්නේ ආශ්‍රවක්ෂය මට්ටමට පත් වුණා නම්, අරහත්වයට පත් වුණා නම්, එතකොට තේරුම්ගන්න කියනවා, දැන් මේ අවස්ථාවේදී කාමාශ්‍රවයෙනුත් මේ හිත හිස්; මේ හිත ශුන්‍යයි. භවාශ්‍රවයෙනුත් මේ හිත ශුන්‍යයි. අවිජ්ජාශ්‍රවයෙනුත් මේ හිත හිස්; ශුන්‍යයි කියලා. අන්තිමට කියනවා මෙන්න මේක තමයි ගන්න තියෙන උපරිම ශුන්‍යතාව; මේක තමයි තියෙන පරම ශුන්‍යතා ස්වභාවය.²⁶

මේ විදිහට උනන්දු කරවන බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සුඤ්ඤත සූත්‍රයේ කියනවා, "මහණෙනි, ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි

²⁶ යථාභුච්චා අවිපලලඨා පරිසුඤා පරමානුඤ්ඤා සුඤ්ඤතාවකකන්ති භවති. මජ්ඣිම නිකාය, චූළසුඤ්ඤත සූත්‍රය

මිත්‍ර වූ ආකල්පයකින් හැසිරෙන්න; සතුරු ආකල්පයකින් හැසිරෙන්න එපා” කියලා. ඊළඟට මොකක්ද මේ සතුරු ආකල්පය, මොකක්ද මේ මිතුරු ආකල්පය කියලා කියනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා - මේ විදිහට තමන්ගේ ශ්‍රාවකයන් උනන්දු කරවද්දී, තමන්ගේ ශ්‍රාවකයන්ට මාර්ගය පෙන්වලා දෙද්දී, යම් කිසි ශ්‍රාවකයෙක් කන් යොමන්තේ නැත්නම්, කියන දේ අහන්තේ නැත්නම්, වෙන වෙන දේවල් ගැන හිත යොදවනවා නම්, අන්ත එබඳු හැසිරීම තමයි මේ ‘සතුරු විදිහට හැසිරීම’. යම් කිසි ශ්‍රාවකයෙක් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනය විශ්වාස කරනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන විදිහට කටයුතු කරන්න උත්සාහවත් වෙනවා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන වචනයට ඇහුම්කන් දෙනවා නම්, අන්ත ඒක තමයි මිත්‍ර වූ ආකල්පය. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ ආරාධනා කරනවා මිත්‍ර වූ ආකල්පයකින් ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත කටයුතු කරන්න කියලා.

ඒ නිසා මේ පින්වතුන් හිතට ගන්න, මේ දේශනා සියල්ලේදීම ඇත්තටම බුද්ධ වචනයමයි අද මතු කරගන්න උත්සාහවත් වුණේ. බුද්ධ වචනය ඉතාම පැහැදිලිව සෘජුව දේශනා කරලා තියෙනවා. ඒ නිසා අපි මේ භාවනා ක්‍රමය මේ බුද්ධ වචනයත් එක්ක සසඳන්න සසඳන්න ඒකත් එක්ක හොඳට ගැලපෙනවා නම්, අපිට මේ භාවනාව හොඳ විශ්වාසයෙන් යුතුව වඩන්න අවස්ථාව තියෙනවා.

ඒ නිසා අපි ටික ටික මේ සඳහා උත්සාහවත් වෙමු. යම් අවස්ථාවක බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන විදිහට ටික ටික අපේ හිතෙත් කාමාශ්‍රව දුරු කරගෙන, භවාශ්‍රව දුරු කරගෙන, අවිජ්ජාශ්‍රව දුරු කරගෙන, යම් හෝ දවසක බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන උතුම් වූ ඒ සුඤ්ඤත තත්ත්වය අපේ හිතෙත් ඇති කරගැනීම පිණිස අද දින ධර්ම දේශනාව අප සියලුදෙනාටම හේතු වේවා කියා පාර්ථනා කරමින් ධර්ම දේශනාව අවසන් කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

7 | උත්තරීතර අත්හැරීම

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස

“වතුරාධිධානො අයං, භික්ඛු, පුරිසො’ති”

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මැණිවරුනි, ශ්‍රද්ධාවන්ත පින්වතුනි, අපි මේ එකසිය අනූභයවෙනි භාවනා වැඩසටහනට මාතෘකාව වශයෙන් තියාගත්තේ ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය. දැන් අපි ධාතු ච්ඡේදන සූත්‍රයේ ටික ටික ගැඹුරට ගැඹුරට යනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය හරහා සෑහෙන්න ගැඹුරු ධර්මයක් දැන් කියාදෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මූලින්ම කියනවා මේ ‘කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් සත්ත්වයෙක්’ කියලා කියන්නේ ධාතු හයක එකතුවක් කියලා. එතකොට මේ සතර මහා ධාතුවත් ඒ වගේම ආකාස ධාතුවත් විඤ්ඤාණ ධාතුවත් කියන මේ ධාතු හයකින් සැදුම් ලත් ස්වභාවයක් තමයි මේ සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් කෙනෙක් කියන්නේ, කියලා ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ ධාතු පැත්තෙන් හොඳ අවබෝධයක් මේ ස්වාමීන් වහන්සේට ලබලා දෙනවා.

මීළඟට කියනවා තවත් පැත්තකින්, මේ කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා කියන්නේ, සත්ත්වයෙක් කියලා කියන්නේ,

පුරුෂයෙක් ස්ත්‍රියක් කියලා කියන්නේ ස්පර්ශ ආයතන හයක එකතුවක් කියලා. ඊළඟට ස්පර්ශ ආයතන පැත්තෙන් තව පැත්තක් පෙන්වලා දෙනවා; ඒ පැත්තෙන් වැටහීමක් ඇති කරලා දෙනවා. ඊළඟට තවත් පැත්තකින් පෙන්වලා දෙනවා මේ මනසේ හැසිරීම් පැත්තෙන්. අපි දේවල් බලනකොට, දේවල් අහනකොට, ගඳ සුවඳ විඳිනකොට, රස බලනකොට, ඊළඟට කයෙන් ස්පර්ශ ලබනකොට, හිතීන් දේවල් හිතනකොට, ඒවයේ තියෙන ආස්වාදය හරහා ගිහිල්ලා සැප භෝගයන් ස්වභාවයක්, ඒකෙන් සතුටු වෙන ස්වභාවයක්, ඒක තුළම නිමග්න වෙන ස්වභාවයක්, නැවත නැවත ඒවා ඉල්ලන ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒවයේම තමයි එතකොට හිත හැසිරෙන්නේ. හිතේ හැසිරීම් අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරනවා, මේ දහඅට ආකාරයකින් තමයි හිත හැසිරෙන්නේ. සාමාන්‍ය මනුෂ්‍යයා ඉතින් මේ වගේ ආකාර දහඅටකින් තමයි හිත හසුරුවමින් මුළු ජීවිතයම ගත කරන්නේ.

අපි හිතමු යම් කිසි කෙනෙක් සාමාන්‍යයෙන් කිසිම දහමක් ඒ තරම්ම ශ්‍රවණය කරලා නැහැ. ඉතින් මේ මාර්ගය ප්‍රතිපදාව පිළිපදින්නේ නැහැ. උදේ ඉඳන් රැ වෙනකල් කරන්නේ මෙන්ම මේ වාගේ දේවල් තමයි: ඇහෙන්න රූප පෙනෙනකොට ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. ඊළඟට කනෙන් ශබ්ද ඇහෙනකොට ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. දිවෙන් රස බලනකොට ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. ඊළඟට නාසයෙන් ගඳ සුවඳ විඳිනකොට ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. කයෙන් ස්පර්ශ විඳිනකොට ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. ඊළඟට මනසට අරමුණු ආවහම ඒවා ඔස්සේ හිත දුවනවා. ඉතින් මේ විදියට මුළු ජීවිත කාලෙම කෙනෙකුට පුළුවන් මේ ආයතන හරහා හම්බ වෙන විවිධාකාර අරමුණු ඔස්සේ හිත යොදමින්, ඒවා තුළම නිමග්න වෙමින්, ඒවායේම හැසිරෙමින් කාලය ගත කරන්න. ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔන්න ඔය පැත්තක් මේ ස්වාමීන් වහන්සේට උගන්වනවා.

ඊළඟට තවත් පැත්තක් හෙළි කරනවා. මේ ගැඹුරු පැත්තක් හෙළි කරන්නේ. කොහොමද මේ ප්‍රතිපදාවකින් හික්මෙන කෙනෙක්

සාමාන්‍යයෙන් හැසිරෙන්නේ? ඔන්න ඒ සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සිතේ පිහිටීම හතරක් පෙන්වනවා. “වතුරාධිධානො අයං, හික්ඛු, පුරිසෝති” ක්‍රම හතරකට හිත පිහිටුවලා කටයුතු කිරීම ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේ දැන් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට උගන්වනවා. ඒකේ පළවෙනි අධිෂ්ඨානය වශයෙන්, නැත්නම් පළවෙනි සිතේ පිහිටීම වශයෙන් පෙන්වලා දෙන්නේ ‘පඤ්ඤාධිධානො’ ප්‍රඥාව තුළ හොඳට හිත පිහිටුවන්න; ඒ සඳහා කිසි සේත්ම ප්‍රමාද වෙන්න එපා කියලා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ. ‘පඤ්ඤං නප්‍රමාදෙස්සයා’ ප්‍රඥාව මත පිහිටීම පිණිස, නැත්නම් ප්‍රඥාව වර්ධනය කරගැනීම පිණිස, හිත තුළ නංවාගැනීම පිණිස ප්‍රමාද වෙන්න එපා කියලා. ඒ පැත්තෙන් විස්තර කරන්නේ ධාතු ගැන හොඳ අවබෝධයක්; ඒවා ප්‍රත්‍යක්ෂයක් වශයෙන් දැනගැනීමක්. ඊළඟට විඤ්ඤුණ ධාතුව පැත්තෙන් - මේ විඤ්ඤුණය හරහා විවිධාකාර වේදනා දැනගනිමින් වේදනානුපස්සනාවක් හරහා කොහොමද මේ වේදනා ගැන නිවැරදි අවබෝධයක් ඇති කරගෙන, කිසිම වේදනාවකට ඇලෙන්නේ නැතුව, කොහොමද හිතේ දියුණුවක් ඇති කරගන්නේ, කෙලෙස් ටික දුරු කරගන්නේ කියන කාරණය පෙන්වා දෙනවා.

ඒ පැත්තෙන් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට බුදුරජාණන් වහන්සේ සෑහෙන්න අවබෝධයක් ලබා දීලා, ඊළඟට පෙන්වලා දෙනවා ‘සච්චාධිධානො’; ‘සච්චමනුරකෙය්‍යා’ කියලා. යම් කිසි විදියකට ප්‍රඥාව තුළ හොඳට හිත පිහිටියට පස්සේ, හිත හොඳින් ප්‍රඥාව තුළ වැඩුවට පස්සේ, හිත ටික ටික ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරුම්ගන්නවා. ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරෙන්න තේරෙන්න, ඇත්ත ඇති සැටියෙන් තේරීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, නිරායාසයෙන්ම ධර්මතාවක් වශයෙන්, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා අවබෝධය හරහා පහළ වෙන කලකිරීමක් හිතේ ඇති වෙනවා. ඒ කියන්නේ දේවල් හොඳට ප්‍රඥවෙන් දැක්කා නම්, ප්‍රඥවෙන් තේරුම්ගත්තා නම්, හිතට තේරුම්ගියා නම්, හිත ඒවා අතහරිනවා ධර්මතාවක් වශයෙන්.

එතකොට මේ කාරණාවෙදි තමයි ඊළඟට ‘සච්චමනුරකෙකියා’ කියලා පෙන්වන්නේ. ඒ කියන්නේ යම් අවස්ථාවක හිත මේ ‘ස්කන්ධ ධාතු ආයතන’ ආදී වශයෙන් පෙන්වන, මේ වර්තමාන වශයෙන් පැනනගින්නා වූ විවිධාකාර අරමුණු හොඳින් නිරීක්ෂණය කිරීම හරහා, ටික ටික මේවායේ ත්‍රිලක්ෂණය වැටහිලා අතහැරියට පස්සේ හිත පත් වෙන්න පුළුවන් යම් කිසි විවේක ස්වභාවයකට. අරමුණුවලින් තොර ස්වභාවයකට. එහෙමත් නැත්නම් අරමුණු අල්ලාගන්න නැති ස්වභාවයකට; අනිස්සිත ස්වභාවයකට. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ඊළඟට මෙබඳු අනිස්සිත ස්වභාවයක් ආරක්ෂා කරගන්න, මෙබඳු තත්ත්වයක හිත පවත්වන්න, පුළුවන් තරම් හිත එබඳු තත්ත්වයක පවත්වමින් හිතට හුරු කරලා දෙන්න, ‘මෙන්න මෙහෙම නිකෙලෙස් ස්වභාවයක් තියෙනවා’ කියන එක හිතට ඒත්තු ගන්වන්න කියලා. අපි ඒක සම්බන්ධයෙන් තමයි ඊයේ සෑහෙන්න සාකච්ඡා කළේ.

ඊළඟට මේ කාරණයටම පදනම් වෙන තුන්වෙනි කාරණය බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා ‘වාගාධිධානෝ’. ත්‍යාගය තුළ, එහෙමත් නැත්නම් අතහැරීම තුළ හිත පිහිටුවන්න කියලා. එතකොට මේ ත්‍යාගය තුළ, අතහැරීම තුළ සිත පිහිටුවීම සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා ‘වාගමනුබුද්ධෙය්‍ය’ මේ ත්‍යාගය හොඳට වඩනවයි කියලා. මේ ත්‍යාගය කියලා කිව්වහම මෙතන අතහැරීම කියන අදහසයි තියෙන්නේ. කොහොමද මේ අතහැරීම හොඳින් ක්‍රියාවත් කරන්නේ? අද අපිට ඒක තමයි ටිකක් ගැඹුරට සාකච්ඡා කරන්න තියෙන්නේ. එතකොට මොනවද මේ අතහරින්නේ? කොහොමද අතහරින්නේ? ඒ වගේම මොනවද මේ අතහරින්න තියෙන්නේ? දැන් පින්වත්නි, මොනවද අතහරින්න තියෙන්නෙ කියලා කිව්වහම, මෙතනදි බුදුරජාණන් වහන්සේම පැහැදිලි කරනවා ධාතු විභවය සූත්‍රයේ, මේ අතහරින්න තියෙන්නේ ‘උපධි’ කියලා.

“තසෙසුව ඛො පන පුඛෙඛ අවිඤ්ඤානො උපධි භොනති සමන්තා සමාදින්නා. ත්‍යාසස පභිනා භොනති උච්ඡන්තමුලා තාලාවස්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා”

දැන් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට බුදුහාමුදුරුවෝ විස්තර කරලා දෙනවා - භාවනාවක් පටන්ගන්න කලින්, නැත්නම් මේ ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයකට පිවිසෙන්න කලින්, කෙනෙක් එකතු කරගත්ත රැස් කරගත්ත උපධි රාශියක් තියෙනවා. උපධි කියලා කියන්නේ අපි සාමාන්‍යයෙන් ‘අපි සතුයි’ කියලා දේවල් ගොඩක් අල්ලගෙන ඉන්නවා. ඒ ගොඩ සමහර වෙලාවට භෞතික දේවල් වෙන්න පුළුවන්, එහෙම නැත්නම් භෞතික නොවන දේවල් වෙන්නත් පුළුවන්. ඉතින් මේ ඔක්කොම ටික අපේ ඔළුවෙ තියාගෙන තමයි ඉන්නේ. අපි කොහේ ගියත් ඔළුවෙ තියෙනවා සැහෙන්න බරක්. ඒ තමයි අපි හදගත්ත උපධි ටික. ඕක සරලව තේරුම්ගන්න ටිකක් සාකච්ඡා කරලා බැලුවොත්, අපි හිතමු අපි පුංචි කාලෙ ඉඳලා ඔන්න යමක් ඉගෙනගන්නවා. ඉගෙනගෙන අපි ශිෂ්‍යත්වයෙන් පාස් වෙනවා. ‘මම ශිෂ්‍යත්වයෙන් පාස් වෙච්ච කෙනෙක්’ කියලා ඔන්න එතන අපි උපධියක් ඇති කරගන්නවා. ඊළඟට අපි හිතමු ඉස්කෝලෙන් පළවෙනියා වෙනවා, දෙවෙනියා වෙනවා. කොහොම හරි අපි ටිකක් ඉගෙනගන්න දක්ෂයි. ‘මම ඉගෙනගන්න දක්ෂයෙක්’ කියලා ඔන්න එතන උපධියක් හැදෙනවා. ඊළඟට අපි හිතමු අපි ක්‍රීඩා කරන්න දක්ෂයි. ඉතින් ඒ ඒ ක්‍රීඩාවට අපි දක්ෂ වෙනවා. ඔන්න ‘මම ක්‍රීඩකයෙක්’, අහවල් ක්‍රීඩකයා කියලා මම ඒ තුළින් කෙනෙක්ව හදගන්නවා. මමෙක්ව හදගන්නවා. ඊළඟට අපි හිතමු සාමාන්‍ය පෙළ විභාගයෙන් ඉහළින්ම පාස් වෙනවා. ඔන්න පාස් වුණා කියලා එතනින් හදගන්නවා ලොකු මමත්වයක්. හිතේ මාන්නයක් හදගන්නවා; කෙනෙක්ව හදගන්නවා. අපි හිතමු පාස් වෙන්න බැරි වුණා. ‘අනේ මට පාස් වෙන්න බැරි වුණානෙ; මම ඉතින් අසමත් වුණානෙ’ කියලා එතනින් පවා හදගන්නවා කෙනෙක්ව. එහෙම නැත්නම් ඔන්න අපි විශ්ව විද්‍යාලයකට යනවා. ගියාට පස්සේ එතනදිත් හදගන්නවා කෙනෙක්. “මං චිතරයි ආවෙ විශ්ව විද්‍යාලෙ

අපේ ඉස්කෝලෙන්. අනිත් අයට එන්න බැරි වුණා. මම තමයි ඉතින් ඉගෙනගන්න දක්ෂ” කියලා එතනින් ලොකුවටම කෙනෙක් හදගන්නවා.

නැත්නම් අපි හිතමු අපි ඉගෙනගන්න නෙමෙයි, වෙනත් දෙයකට දක්ෂයි. අපි ශක්තිවන්තයි. ඔන්න ඒ පැත්තෙන් ඉස්සරහට යනවා. අපි ශක්තිමත් භාවය අතින් කෙනෙක් හදගන්නවා. නැත්නම් තැනක් හදගන්නවා. ඒ හරහා අපි යම් පමණක කෙනෙක් වෙනවා. අපි පුද්ගලයෙක් වෙනවා. ඊළඟට අපි හිතමු දැන් විශ්ව විද්‍යාලයකට එහෙම ගියා නම්, අපි උපාධියක් අරගන්නවා. දැන් උපාධියක් ගත්තට පස්සේ ඔන්න තවත් අමාරුයි. ඔළුවට තව කැල්ලක් එකතු වෙනවා. නමේ අගටත් සෑහෙන්න කැලි එකතු වෙනවා. ඊට පස්සේ තව තව හදගන්නවා. ඒකත් දැන් තව ටිකක් බරයි. දැන් ඔළුව තවත් ටිකක් බරට තමයි තියෙන්නේ. දැන් මොකද සෑහෙන්න ඔළුව පිරිලා අර දගන්න දේවල්වලිනුත්. එතනිනුත් අපි කෙනෙක් හදගන්නවා. ඉතින් මේවා වෙද්දි සෑහෙන්න ඉතින් තව කෙලෙස් එකතු වෙලා. අර කලින් හිටිය උප්පත් ශ්‍රේණි අමතක වෙලා, ලොකු ලොකු විපර්යාස වෙනවා අපි තුළ. ඉතින් මේවත් එක්ක අපි කෙනෙක් හදගන්න, “කෙනාව” ප්‍රමිඛාගන්න ස්වභාවයක් තියෙනවා.

ඊළඟට අපි හිතමු අපි හරිම සෝභාමත් ශරීරයකින් යුක්තයි. අනිත් අයට වඩා ටිකක් කැපිලා පේනවා. එහෙම නම් ඉතින් ඔන්න එතනිනුත් අපි කෙනෙක් හදගන්නවා, පුද්ගලයෙක් හදගන්නවා. ඒ වාගෙමයි අපිට හොඳ රස්සාවක් තියෙනවා. ඉතින් ‘අනිත් අයට වඩා හොඳ රස්සාවක් මට තියෙනවා’ කියලා ඔන්න කෙනෙක් හදගන්නවා. ‘මම දැන් ප්‍රධානියෙක් - මම ප්‍රධානියා; අනිත් අය මං කියන දේ අහන්න ඕනෑ’ කියලා එතනිනුත් කෙනෙක් හදගන්නවා. අනිත් අතට ගත්තොත් මම ඒ තරම්ම ප්‍රධානියෙක් නෙමෙයි කියලා හිතමු. මං මේ කවුරු හරි යටතේ ඉන්න කෙනෙක්. හැබැයි මගේ ප්‍රධානියා හරහා මම ලොකු තැනක් හදගන්නවා. සාමාන්‍යයෙන් ඔය කාර්යාලවලට එහෙම ගියාම ප්‍රධානියාට වඩා උඩින් ඉන්නවා අර යට ඉන්න මනුස්සයා. මොකද, යට ඉන්න මනුස්සයා ප්‍රධානියාගෙ

බලයක් අරගෙන. ඉතින් එතනින් එයා කෙනෙක් හදගෙන; පුද්ගලයෙක් හදගෙන.

ඊළඟට අපි හිතමු අපිට යමක් කමක් තියෙනවා. ධන ධාන්‍ය තියෙනවා. එතනින් මේ ධනවත් භාවය හරහා අපි කෙනෙක් හදගන්නවා. අපිට වතුපිටි ඉඩකඩම් ආදියත් තියෙනවා. ඔන්න අපි 'ධනවතෙක්' කියලා එතනින් කෙනෙක් හදගන්නවා. අපේ දරුවෝ හොඳට ඉගෙනගන්නවා. මම අහවලාගෙ අම්මා, මම අහවලාගෙ තාත්තා කියලා ඉතින් අපි අනුන්ට අපිව හඳුන්වලා දෙනවා. අපි ඔය විදියට දරුවන් හරහා පවා කෙනෙක් හදගන්නවා. තවත් ඉතින් ඔහොම ඔහොම යනකොට සමහර වෙලාවට අපි ලෙඩ රෝගවලින් පවා කෙනෙක් හදගන්නවා. ඉතින් මේ විදියට අපි මේ ලෝකෙ තියෙන නා නා ප්‍රකාර දේවල්වලින් හැම තිස්සෙම උත්සාහ කරන්නෙම කෙනෙක්ව හදන්න; යමක් හරහා ප්‍රතිරූපයක් නගාගන්න.

දැන් හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙක් නම්, බණ ටිකක් කිව්වහම ඔන්න "මම තමයි ඒ බණ හොඳටම කිව්වෙ; අනිත් අය හොඳට අහගෙන හිටියා ඒ බණ. මං කියපු දේ හොඳට මං පැහැදිලිව කිව්වා" කියලා ඉතින් මතක් වෙනවා. 'බණ කිව්වා' කියලා කෙනෙක් හදනවා. ඊළඟට අපි හිතමු කවි බණ කියනවා. මම තමයි මිහිරිව කවි බණ කියන්නේ කියලා ඔන්න කෙනෙක් හදනවා. අපි හිතමු අපි උගන්වනවා. 'මම තමයි උගන්වන්න දක්ෂම' කියලා ඔන්න කෙනෙක් හදගන්නවා. ඊළඟට අපි අපේ ගුරුවරු සම්බන්ධ කරගෙන එතනින් කෙනෙක් හදගන්නවා, 'මම අහවලාගේ ගෝලයෙක්' කියලා. නැත්නම් අපි ගුරුවරයෙක් වෙලා අපි යටතේ ගෝලයෝ ඉන්නවා නම් ඒ ගෝලයෝ අල්ලගෙන ඔන්න කෙනෙක් හදගන්නවා. ඊළඟට අපි විහාරස්ථානාධිපති නම් එතනින් කෙනෙක් හදගන්නවා. සේනාසනාධිපති නම් එතනින් කෙනෙක් හදගන්නවා. මේ විදියට ඉතින් හික්ෂුන් වහන්සේලාට නම් සෑහෙන්න ගරු නම්බු එකතු වෙනවා. ඉතින් ඒවා හරහාත් කෙනෙක් හදනවා.

මේ විදියට බැලුවහම ගිහි ජීවිතයෙනුත් හරි අමාරුයි ගැලවෙන්න; මේ පැවිදි ජීවිතයෙනුත් හරි අමාරුයි ගැලවෙන්න කෙනෙක් හැදීම වෙතින්. මේ අනුව, මේ මුළු ජීවිතය පුරාම අපි කොහොම කොහොම හරි කෙනෙක් වෙලා, පුද්ගලයෙක් වෙලා ප්‍රතිරූපයක් ගොඩනගමින් තමයි ජීවත් වෙන්නේ. අපි කොහෙ හරි ඇතකට ගියාම අපි කොහෙ හරි රටකට යන්න හැදුවාම ඔන්න කියනවා අනන්‍යතාව ඔප්පු කරන්න කියලා. ඉතින් අනන්‍යතාව ඔප්පු කරන්න අපි අර ඔක්කොම සහතික ටික ඉදිරිපත් කරනවා. බැංකු සහතික අරගන්නවා. අපේ තියෙන වත්කම් ඔක්කොම පෙන්වනවා. ඉතින් මේ ඔක්කොම හරහා අපි මේ උපධි ටික තමයි මේ පෙන්වන්නේ. දැන් පින්වත්නි, මේ උපධි ටික සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රායෝගිකව හැදෙන ආකාරයයි මං මේ කිව්වෙ.

ඉතින් සාමාන්‍යයෙන් මේක සරලව කියනවා නම්, මේ ස්කන්ධ පහේ උපාදන කරගෙන තමයි මේ ටික සිද්ධ වෙන්නේ. නමුත් මේක අපි විස්තර කරලා බැලුවහම, මේ විදියට ලිහලා බැලුවහම, ප්‍රායෝගිකව බැලුවහම, පුදුමාකාර විදියට අපි කෙනෙක් හදමින්, මමෙක් හදමින් තමයි මුළු දවස පුරාම ජීවත් වෙන්නේ. එතකොට පින්වත්නි මේ ටික ගලවලා දනවා කියන එක ලේසි නැහැ. අපිට සමහර වෙලාවට භාවනා කරන්න පුළුවන්, උදයවය බලන්න පුළුවන්. මේ ඔක්කොමත් කරන්න පුළුවන්. හිතේ සමාධියක් හදගන්නත් පුළුවන්. සමාධියක් හදගෙන හිත එකඟ කරගෙන, සෑහෙන්න ගැඹුරකට යන්නත් පුළුවන්. හැබැයි ඒත් මේ හිතේ තියෙන උපධි ටික අතහැරගන්නවා කියන එක පහසු නැහැ.

විශේෂයෙන්ම කොහොමද මේ උපධි අතහරින්නේ කියන කාරණාව සම්බන්ධයෙන් හරි ලස්සන සුත්‍රයක් එනවා ලටුකිකොපම සුත්‍රය කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මම හික්ෂුන් වහන්සේලාට අවවාද දෙනවා රාත්‍රි හෝජනයෙන් වළකින්න කියලා. එතකොට සමහර කෙනෙක් මට දෙස් නගනවා ‘ඇයි මේ තරම් රැට නොකා ඉන්න කියන්නේ. මම කොහොමද රැට නොකා ඉන්නේ’ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේට නිග්‍රහ කරනවාලු. ඊළඟට

බුදුහාමුදුරුවෝ කියනවා මුදල් අතහරින්න කියලා. 'මං කොහොමද මේ මුදල් භාවිත නොකර අද ජීවත් වෙන්නේ' කියලා බුදුහාමුදුරුවන්ට නිග්‍රහ කරනවා. තව කියනවා මේ රටේ ඇති තාක් දේවල් රැස් කරගන්න යන්න එපා, බහුභාණ්ඩික වෙන්න එපා, තියෙන දේකින් සෑහීමකට පත් වෙලා ඉන්න කියලා. ඉතින් ඒකත් හරි අමාරුයි. අරවා මේවා ඔක්කොම ටික කුටියේ දගන්නවා. ඉතින් ඔතනත් හරි අමාරුයි.

බුදුහාමුදුරුවෝ කියන්නේම අතහරින්න කියලා නේ. ඉතින් ඒ වුණාට අපිට හරි අමාරුයි අතහරින්න. ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා සමහර වෙලාවට මහා දෙයක් ඇත්තෙන් නැහැ. මහණ වුණාට පස්සේ සාමාන්‍යයෙන් ඒ තරම් දෙයක් ඇත්තෙන් නැහැ. හැබැයි මේ තියෙන දෙක තුන තදින් අල්ලගෙන. සමහර වෙලාවට සිවුර ලොකුවට අල්ලගෙන. සිවුරේ පාට ලොකුවට අල්ලගෙන. නැත්නම් ඔන්න පාත්තර ටවිකෙ අල්ලගෙන. පාත්තරය අල්ලගෙන. සෙරෙප්පු දෙක අල්ලගෙන. හිතාගන්න බැරි තරම් පුංචි දේවල් බරපතළ විධියට අල්ලනවා. ඇත්තටම මහණ වුණාට පස්සේ තමයි අපි මේ පුංචි දේවල් කොයි තරම් නම් තදින් අල්ලනවාද කියලා අපිටම තේරෙන්නේ. ඒ කියන්නේ ගිහි කාලෙ නම් විවිධාකාර දේවල් තියෙන හින්දා, තියෙන දේවල් ගැන හොයා බලන්න බැරි තරම් කාර්යබහුල හින්දා, හරි අමාරුයි තියෙන දේ පරිස්සම් කරගන්න. නමුත් මහණ වුණාට පස්සේ තියෙන්නේ දෙක තුනයි. මේ දෙක තුන දම්වැලක් දම්මා වගේ මහා තදින් අල්ලනවා. ඉතින් ඒකට කවුරු හරි හොඳ නෑ කිව්වොත්, නැත්නම් ඒක කවුරු හරි එහෙ මෙහෙ කළොත් හෙම ඔන්න සෑහෙන්න අමාරුයි.

ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ වගේ තමයි, මේ අතහරිනවා කියන එක ලේසි නෑ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කොයි තරම් අතහරින්න කිව්වත් අපි ඉතින් අතහරින්න කැමතිත් නැහැ. ඒ නිසා බුදුහාමුදුරුවෝ කියනවා මේ අතහැරීමේ යෙදෙන පුද්ගලයෝ ජාති හතරක් ඉන්නවා. එක පුද්ගල ජාතියක් ඉන්නවා, එයා මේ උපධි

අතහරින ප්‍රතිපදාවක් පිළිපදිනවා. ඉතින් ඒ අතරේ උපධි සම්බන්ධයෙන් සිතුවිලි එයාගෙ හිතට එනවා. දැන් අපි සාකච්ඡා කළා මොනවද උපධි කියන්නේ. මේ විදියට මොනව මොනව හරි අපේ හිතේ මමෙක් හදපු දේවල් තියෙනවා. ඉතින් මං කලින් විස්තර කළා වගේ මේ ටික මේ පින්වතුන් හිතාගන්න. මම කොහොමද මමෙක් හදගෙන ඉන්නේ; තමතමා වශයෙන් හිතන්න දැන්. ඒ කියන්නේ දැන් හදගත්ත 'මමෙක්' ඉන්නවා. මෙන්න මේ මේ සන්ධිස්ථාන හරහා තමයි මම මාව අර්ථ දක්වන්නේ. මට අයිති මෙන්න මේ ටික. මම කරපු වැඩ මෙන්න මේ මේවා. මගේ දක්ෂතා මෙන්න මේවා. එතකොට මේ දක්ෂතා හරහා මමෙක් හදනවා. 'මම බණ කියන්න දක්ෂයි' කියලා ඔන්න හදනවා. 'මම සිත්දු කියන්න දක්ෂයි' කියලා හදනවා. 'මම කථා පවත්වන්න දක්ෂයි' කියලා හදනවා. නැත්නම් 'මම ක්‍රිකට් ගහන්න දක්ෂයි' කියලා හදනවා. ඉතින් මේ වගේ ක්‍රීඩා හරහා හදනවා. දක්ෂතා හරහා හදනවා. හිතාගන්න බැරි තරම් අපි මේ තියෙන හැම දෙයක් හරහාම කෙනෙක් හදනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මේ විදියට අපි හදපු දේවල් සම්බන්ධයෙන් හිතට එනවා. ඔන්න නා නා ප්‍රකාර සිතුවිලි එනවා. සිතුවිලි ආවහම කෙනෙක් ඉන්නවා. මේවා අතහරින්නේ නැතුව ඒවා ඔස්සේම හිත දුවවනවා. ඒ කියන්නේ මේ මමෙක් හදන සිතුවිලි, අපි අල්ලාගත්ත දේවල් හා සම්බන්ධ සිතුවිලි ඔන්න සැහෙන්න හිතට එනවා. ආවහම ඒවා ඔස්සේම හිතට යන්න දීලා ඔහේ ඉන්නවා. ඉතින් කවදාවත් සිතුවිලිවලින් බැහැර වීමක්, උපධිවලින් අයිත් වීමක් කිසි සේත්ම වෙන්නෙ නැහැ. ඔන්න එක පුද්ගලයෙක් බුදුරජාණන් වහන්සේ එහෙම දකිනවා.

තවත් පුද්ගලයෙක් ඉන්නවා, එයාගෙ හිතටත් මේ විදියටම සිතුවිලි එනවා උපධි සම්බන්ධයෙන්. මේ අල්ලගත්ත දේවල් සම්බන්ධයෙන් සැහෙන්න සිතුවිලි එනවා. හැබැයි උත්සාහයක් කරනවා අයිත් කරන්න. තුන්වන පුද්ගලයෙක් ඉන්නවා ටිකක් තේරිලා හිත ටිකක් සංයමයෙන් තියාගෙන ඉන්නවා. ඒ කියන්නේ මොකක්වත් අල්ලන්නේ නැතුව හිත තියාගන්න පුළුවන් තත්ත්වයක්

තියෙනවා. ඒ හිතේ දැන් මොකක්වත් නැහැ. මොකක්වත් අල්ලපු ස්වභාවයක් නැහැ. ඒ කියන්නේ අඩු තරමින් භාවනා කරන්න ගිහිල්ලා, අපි හිතමු ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස බලාගෙන ඉඳලා ආනාපානසතියක් හරහා ගිහිල්ලා, ටික ටික සැහෙන්න ගැඹුරකට ගිහිල්ලා, විපස්සනාවට ගිහිල්ලා අරමුණත් අතහැරලා දනවා. ඔන්න මොකක්වත් අල්ලන්නේ නැති ස්වභාවයක් තියෙනවා. අපි හිතමු ධාතු මනසිකාරයක් හරහා ගිහිල්ලා සැහෙන්න ඒකේ ත්‍රිලක්ෂණය දැකලා ඒ හරහා අතහැරීමක් සිද්ධ වෙනවා. පොඩි වෙලාවකට හෝ අතහැරපු ස්වභාවයක් - මොකක්වත් අල්ලපු නැති ස්වභාවයක් තියෙනවා. එහෙම නැත්නම් චිත්තානුපස්සනාවක් හරහා ගිහිල්ලා සිතුවිලිවල ඇති වීම් නැති වීම් ස්වභාවයක් දැකලා, සමහර වෙලාවට ත්‍රිලක්ෂණය වැටහිලා අතහරිනවා. කෙටි හෝ වෙලාවකට අතහැරපු ස්වභාවයක් තියෙනවා. අපි ඊයෙත් සාකච්ඡා කළා වගේ මෙන්න මෙබඳු මේ අතහැරපු ස්වභාවය කෙනෙක් වර්ධනය කරනවා. ඒක තුළ හිත පවත්වන්න උත්සාහවත් වෙනවා. හැබැයි ඒත් හිත පරණ පුරුද්දට දේවල් අල්ලනවා. මොකද සමහර වෙලාවට සතිය දුර්වල වුණාම දේවල් අල්ලනවා. එහෙමත් නැත්නම් අපේ හිතේ තියෙන ආශ්‍රව ධර්මයන් නිසා අනුශය ධර්මයන් නිසා අපි කලින් ගත කරපු ජීවිතයෙදි, උපධි බහුල ජීවිතයෙදි අපි පුළුවන් තරම් 'හොඳයි හොඳයි' කියලා අල්ලගත්තු දේවල් ඔන්න මතක් වෙවී නැවතත් හිතට එනවා. හිතේ අපි ඇති කරගත්ත නිදහස ආයෙ නැති වෙලා යනවා. හැබැයි සිහිය පිහිටවපු ගමන් නැවතත් හිත උපධිවලින් යුහුසුලුව නිදහස් කරගැනීමේ හැකියාවක් තියෙනවා. මේ විදියට කටයුතු කරන තුන්වෙනි පුද්ගල කොට්ඨාසයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ අගය කරන්නේ සම්පූර්ණයෙන්ම උපධි අතහැරපු කෙනෙක්ව. ඒ තමයි රහතන් වහන්සේ. "උපධි දුකඝ්ඤා මූල'නි - ඉති විදිඤා නිරූපධි හොති, උපධිසංඛයෙ විමුක්තො". අන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ හතරවෙනි පුද්ගලයාව පෙන්වනවා. රහතන් වහන්සේ 'මේ උපධි තමයි දුකෙහි මූල' කියලා තේරුම් අරගෙන, 'නිරූපධි හොති' උපධි

සම්පූර්ණයෙන් දුරු කරලා දැමීමා. 'උපධිසඞ්ඛයෙ විමුතො'. උපධි සම්බන්ධයෙනුත් හිත නිදහස් කරගන්නා. මේ තත්වය තමයි ටික ටික අපි වර්ධනය කරන්න උත්සාහවත් වෙන්න තියෙන්නේ. හැබැයි ඉතින් දිග කාලයක් මේ සඳහා ගත වෙන්න ඉඩ තියෙනවා.

මේ සම්බන්ධයෙන් තවත් විස්තර වෙන අවස්ථාවක් තියෙනවා ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'යං කිඤ්චි දුක්ඛං සමෙඛහාති සබ්බං උපධිපච්චයාති'. යම් තාක් මේ ලෝකේ දුක් පහළ වෙනවා නම් පහළ වෙන්නේ මේ උපධි ටික නිසා. පින්වත්නි, මේක ඒ තරම්ම හිතාගන්න අමාරුත් නැහැ. අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන්නේ අපි රැස් කරගත්තු තරමට තමයි සැප විඳින්නේ කියලා. සාමාන්‍යයෙන් ගිහි ජීවිතයේදී අපි බලන්නෙම ඔය දෘෂ්ටි කෝණයෙන්. මොනවා මොනවා හරි අපි රැස් කරගෙන තියෙනවා නම්, මොනවා මොනවා හරි අපි හරිහම්බ කරගෙන තියෙනවා නම්, ඒ හරහා තමයි අපි සතුටු වෙන්නේ. ඒ හරහා තමයි අපි සතුටක් හොයන්නේ. එතකොට අපි රැස් කරගත්තු තරමට, ඒ රැස් කරගත්තු දේවල් හරහා හිතේ යම් ආතතියක් ගොඩනැගෙනවද, ඒ අපි රැස් කරගත්තු දේවල්වලට වෙනත් අයගෙන් තර්ජන ඇති වීම හරහා හිතේ ආතතියක් ගොඩනැගෙනවද, නැත්නම් අපි රැස් කරගත්තු දේවල් කැඩිලා බිඳිලා යාම නිසා ඒවායෙන් ආතතියක් ගොඩනැගෙනවද, ඒවාත් ඒවාටම ආවේණික අනිත්‍යත්වයට පත් වීම නිසා ඒවා තුළින් අපේ හිතට ආතතියක් ගොඩනැගෙනවද, මෙබඳු කාරණා අපි ඒ තරම්ම හිතන්නේ නැහැ. අපි පුළුවන් තරම් ඒ නිසා රැස් කරනවා.

යමක් කමක් තියෙන කෙනෙක් ඒ තියෙන ප්‍රමාණයෙන් සැහෙන්නේ නැහැ. අපි හැම තිස්සෙම මොකක්දෝ මඳිකමකින් පෙළෙනවා. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'ඌනො ලොකො අතිතො තණ්හාදසො'²⁷ මේ ලෝකේ මොකක්දෝ අඩුවක් තියෙනවා. කොයි තරම් ධන ධාන්‍ය තිබුණත් කෝටි ගණන් ධනය

²⁷ මජ්ඣිම නිකාය, රට්ඨපාල සූත්‍රය

තිබුණත් ඒත් මේ හිතට ඒක මදි. හැම තිස්සෙම හිත මොකක්දෝ දෙයක් ඉල්ලනවා. ඒ නිසා හැම තිස්සෙම තණ්හාවට දස වෙලා අපි කටයුතු කරනවා. ඒ නිසා අපි නිරන්තරයෙන්ම රැස් කරනවා. නිරන්තරයෙන්ම තව තව දේවල් එකතු කරගන්න හදනවා. ඒ එකතු කරගෙන ඒවා තුළින් අපි කෙනෙක් ගොඩනගනවා. ඒවා තුළින් අපි ලොකු මමත්වයක් හදනවා. අපි කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් ප්‍රතිරූපයක් හදනවා.

ඉතින් මෙබඳු ස්වභාවයක් ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා - මෙන්න මේ හරහායි දුක එන්නේ. මේ හරහායි දුක ඇති වෙන්නේ. 'යං කිඤ්චි දුකං සමෙඛාති සබ්බං උපධිපච්චයාති' යම් තාක් දුකක් හටගන්නවා නම් ඒ දුක හටගන්නේ මේ උපධි ටික නිසා. 'උපධිනං කෙච අසෙසවිරාගනිරොධා නඤ්චි දුකං සමභවොති'²⁸ යම් ආකාරයකින් මේ උපධි ටික හිතින් අතහැරගන්න පුළුවන් වූණොත්, එහෙම නම් දුක හටගන්න හේතුවක් නැහැ. මෙතනින් අදහස් වෙන්නේ නැහැ අපි රැස් කරගත්තු සියලුම දේවල් ටික පන්සලට ගිහිල්ලා භාර දෙන්න කියලා. ඒක නෙමෙයි මේ කියන්නේ. මෙතනින් අපි කියන්නේ මේ ටික කොහොමද හිතින් අතහැරගන්නේ. ඉතින් අපි සමහර වෙලාවට පන්සලට ගිහිල්ලා භාරදුන්නත් ගෙදර ඇවිල්ලා කල්පනා කරනවා 'අපරාදෙ ඒක දුන්නේ' කියලා. නැත්නම් ඒක තාමත් අපි අල්ලාගෙන ඉන්නවා. මේ වගේ අපි බොහෝ විට අතහරිනවා කියලා තව කෙනෙකුට දුන්නත් අපි හිතින් අල්ලගත්තු ස්වභාවයක් ඉතිරිවෙලා තියෙනවා.

ඒ නිසා අපි මේ දේවල් භෞතික වශයෙන් වෙනත් කෙනෙකුට දීලා මේකෙන් නිදහස්වීම ම නෙමෙයි මෙතන අදහස. කොහොමද අපි හිතින් උපධි ටික අතහරින්නේ, කොහොමද අපි මේ හිතේ තියෙන බර අතහැරගන්නේ, කොහොමද හිතෙන් උපධි අතහැරලා හිත නිදහස් කරගන්නේ. මෙතනයි ඇත්තටම අමාරුම තැන. අපි සමහර වෙලාවට දේවල් අතහැරලා මහණ වෙනවා. මහණ

²⁸ බුද්දක නිකාය, සුත්තනිපාත, ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රය

වුණත් ඔන්න අපිට අර අතහැරපු දේවල් නැවත නැවත මතක් වෙන්න ඉඩ තියෙනවා.

මේ අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කරනවා,
“උපධිනිදනා පහවනති දුක්ඛා, යෙ කෙච්චි ලොකස්මිං අනෙකරුපා.
යො වෙ අච්චා උපධිං කරොති, පුනස්සුනං දුක්ඛමුපෙති මජ්ඣෙ.”

මේ උපධි නිසයි මේ දුක වෙන්නේ. මේ ලෝකේ විවිධාකාර විදිහට දුක් දෙමිනස් ඇති වෙන්නේ උපධි ටික නිසා. හැබැයි ඕක අපි දන්නේ නැහැ. ඒ නිසාම තව තව මේ දේවල් රැස් කරනවා. ඒ නිසා, ‘පුනස්සුනං දුක්ඛමුපෙති මජ්ඣෙ’ අනුවණ තැනැත්තාට ඒ නිසා නැවත නැවත දුක හටගන්නවා. නැවත නැවත දුකට පත් වෙනවා. නැවත නැවත හිතීන් දුක් විදිනවා.

‘තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා, දුක්ඛස්ස ජාතිස්සභවානුපස්සී’.

ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ නිසා මෙතැන හොඳින් දැනගෙන ‘උපධිං න කයිරා’ - හිතට අනවශ්‍ය බරක් දෙන්න යන්නෙ නෑ මේ දේවල් අල්ලගෙන. ඒ හරහා උපධි නිසා ඇතිවන දුක ටික ටික දුරු වෙන්න පටන්ගන්නවා.

ඉතින් මේ වගේම හරි ලස්සන සිද්ධියක් සම්බන්ධයෙන් උදන පාලියේ සක්කාර කියන සූත්‍රයෙ සඳහන් වෙනවා. එක්තරා අවස්ථාවක බුදුරජාණන් වහන්සේත් හික්ෂු සංඝයාත් වැඩවාසය කරනකොට ඒ ප්‍රදේශයේ හිටපු අනෙකුත් ලබ්ධිකයන් - පරිබ්‍රාජකයන්, නිගණ්ඨයන් ආදී ඒ අනෙකුත් පිරිස් - සෑහෙන්න ප්‍රශ්නයකට මුහුණ පානවා. මොකද, බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් සංඝයා වහන්සේලාගෙන් කීර්තිය වර්ධනය වෙන්න වර්ධනය වෙන්න මිනිස්සු බුදුරජාණන් වහන්සේටත් සංඝයා වහන්සේලාටත් සලකනවා. මිනිස්සුන්ට මේ අනිත් කට්ටිය අනෙකුත් විවිධාගමිකයන් අමතක වෙලා යනවා. ඒ කියන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේටත් සංඝයා වහන්සේලාටත් ගිහිල්ලා පිරිකර පූජා කරනවා; විහාරස්ථාන සකස් කරලා දෙනවා; පුළුවන් තරම් සංග්‍රහ කරනවා. එතකොට දන්නෙම

නැතුව අර නිගණ්ඨ ආදී අනෙක් පිරිස් දැන් ලොකු අපහසුතාවකට පත් වෙනවා. මොකද, ඒ අයට දනයක් හරියට හම්බ වෙන්නෙත් නැහැ. ආරාධනාවක් හම්බ වෙන්නෙත් නැහැ. ඉන්න තැනක් හරියට ලැබෙන්නෙත් නැහැ. තියෙන එක ආයෙ අලුත්වැඩියා කරගන්නත් කියක්වත් නැහැ. හරිම ප්‍රශ්නයකට මුහුණ දෙනවා. දැන් මොකද කරන්නේ? මේ පිරිස මේ සංඝයා වහන්සේලා පිණ්ඩපාතෙ යනකොට පැත්තක ඉඳගෙන පුළුවන් තරම් පරුෂ වචනයෙන් බනිනවා. දැන් මේක ඉවසන්න බැරි හික්ෂුන් වහන්සේලා ඇවිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේට කියනවා, “අනේ බුදුරජාණන් වහන්ස පිණ්ඩපාතෙ යන්න නම් බැහැ. මේ හැමතැනම ඉඳගෙන අර පරිබ්‍රාජක නිගණ්ඨ ආදී අනෙකුත් පිරිස් අපිට ඉතාම කැත විදිහට පරුෂ වචනයෙන් බනිනවා. අපි ඒ හින්දා මේ තැන අතහැරලා යමු” කියලා, තමන්ට මුහුණපාන්න වෙච්ච ඒ අප්‍රසන්න තත්ත්වය ගැන බුදුරජාණන් වහන්සේට ඇවිල්ලා පැමිණිලි කරනවා.

හරි ලස්සන ගාථාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙතනදී කියනවා;

“ගාමෙ අරක්කො සුබදුක්ඛච්චෙධා,
නෙවතතතො නො පරතො දහෙථ.
චුසනති එසසා උපධිං පටිච්ච,
නිරූපධිං කෙන චුසෙය්‍යං එසසා”

බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ගමේ වෙන්න පුළුවන්, අරණයේ වෙන්න පුළුවන්, නැත්නම් නගරයේ වෙන්න පුළුවන්, මේ විදියට අපිට සැප දුක් හම්බ වෙනවා. ඒ කියන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේටත් සංඝයා වහන්සේලාටත් සාමාන්‍ය මනුෂ්‍යයන්ට වගේම මේ වගේ සැප දුක් හම්බ වෙනවා. ඒක ඉතින් මනුෂ්‍ය ස්වභාවය. අපි කාටත් මේ අට ලෝ දහමට මුහුණ දෙන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒකයි මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ, ‘නෙවතතතො නො පරතො දහෙථ’ හැබැයි “මේවා කරන්නේ මෙන්න මෙයා. අරයා තමයි මේක කළේ.

මටමයි මේක වුණේ” කියලා කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් වශයෙන් මේක දකින්න එපා. ‘ඵසනති එසසා උපධිං පටිච්ච’ මේ ස්පර්ශයෝ ස්පර්ශ වෙන්නේ උපධි ටික නිසා. ‘නිරුපධිං කෙන ඵුසෙය්‍යුං එසසා’. යම් කිසි කෙනෙක් උපධිත්ගෙන් තොර නම්, නිරුපධි තත්ත්වයකට පත් වෙලා නම්, කොහොමද මේ ස්පර්ශයන් ස්පර්ශ කරන්නේ?

බොහොම ගැඹුරු කාරණාවක් තමයි බුදුහාමුදුරුවො කියන්නේ. අපිට යම් කිසි කෙනෙක් බනිනකොට අපිට රිදෙන්නේ, පින්වත්නි අපේ තියෙන මමත්වය හරහා. අපි හදගත්ත ප්‍රතිරූපයට කොහෙන් හරි වදිනවා නම් අපිට රිදෙනවා. අපි මේ මේ වගේ හැකියා සහිත කෙනෙක් කියලා අපි හදගෙන තියෙනවා ප්‍රතිරූපයක්. කවුරු හරි කියනවා “නෑ එහෙම දෙයක් නෑ” කියලා අපිට යම් කිසි අභියෝගයක් එල්ල කරනවා. ඔන්න අපිට රිදෙනවා. අපි හිතමු අපි උපාධියක් අරන් ඉන්නවා. තව කෙනෙක් උපාධිය හැල්ලුවට ලක් කරනවා. මේ උපාධිය අපි උපධි වශයෙන් අල්ලගෙන තියෙන නිසා අපිට රිදෙනවා. ඉතින් මේ වගේ හිතාගන්න අපි විවිධාකාර දේවල් අල්ලගෙන තියෙනවා. විවිධාකාර දේවල් හරහා අපි මමෙක්ව හදගෙන තියෙනවා. ඒ මම හදගත්ත මගේ අනන්‍යතාවට කවුරු හරි අභියෝගයක් එල්ල කරනවා නම්, කවුරු හරි ඒ දේවල් අවශ්‍යවට භාජනය කරනවා නම්, අපිට හොඳටම රිදෙනවා. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ ‘ඵසනති එසසා උපධිං පටිච්ච’. එහෙනම් මේ ස්පර්ශයන් ස්පර්ශ කරන්නේ අන්න අර උපධි හරහයි. අර අපි හදගත්ත දේවල් ටික හරහයි. අපි අර හිතීන් ගෙතියන, ඒ මමත්වයෙන් අල්ලගත්ත දේවල් ටික හරහයි. ඒ මමත්වයෙන් අල්ලගත්ත දේවල් ටික නිසයි අපිට රිදෙන්නේ.

‘නිරුපධිං කෙන ඵුසෙය්‍යුං එසසා’ ඒත් යම් කිසි කෙනෙක් සම්පූර්ණයෙන් මේ දේවල් ටික හිතීන් අත්ඇරලා නම් ඉන්නේ, කිසිම දෙයක් අල්ලගෙන බදගෙන නැත්නම්, එයාට කොයි තරම් බැන්නත්, කොයි තරම් නිග්‍රහ කළත් ඒ හිතට එහෙනම් රිදෙන්න හේතුවක් නැහැ. ඒ නිසා රහතන් වහන්සේලාටත් බුදුරජාණන් වහන්සේටත් අනන්තවත් විවිධාකාර අන්දමින් නිග්‍රහ ලැබිලා තියෙනවා. අපි

හිතනවා අපිට විතරයි මිනිස්සු බනින්නේ කියලා. බැලුවහම බුදුරජාණන් වහන්සේ තරම් නිග්‍රහ විඳපු කෙනෙක් නැති තරම්. ඒ තරමට බුදුරජාණන් වහන්සේට බුදු වෙලත් සෑහෙන්න නිග්‍රහවලට භාජනය වෙන්න වෙලා තියෙනවා. ඒ වගේමයි අනෙකුත් රහතන් වහන්සේලා පවා ඇතැම් වෙලාවට බොහෝම නිග්‍රහවලට භාජනය වෙලා තියෙනවා. ඒත් බුදුරජාණන් වහන්සේත් රහතන් වහන්සේලාත් නිරූපධි තත්ත්වයක් හරහා නොසැලී ඉන්නවා. කොයි තරම් අර වගේ නිග්‍රහවලට භාජනය වුණත් නොසැලී ඉන්නවා. ඇතැම් වෙලාවට මාරයා ගිහිල්ලා බුදුහාමුදුරුවෝ පිණිඩපාතෙ යනකොට, පිණිඩපාතෙ නොලැබෙන විදියට විවිධාකාර දේවල් කරනවා. ඒත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මම ප්‍රීතිය තමයි අනුභව කරන්නේ කියලා මාරයට උත්තර දෙනවා. ඉතින් මේ වගේ අවස්ථා ගණනාවක් තියෙනවා. ඒ වගේමයි ඔය දේවදත්ත නොයෙකුත් කටුක දේවල් කරද්දීත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සෑහෙන්න පීඩාවලට ලක් වෙනවා. නමුත් උන්වහන්සේ නොසැලී ඉන්නවා.

ඉතින් මේ වගේ කාරණා හරහා පින්වත්නි අපි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ, කොහොමද අපි මේ හිතීන් අල්ලාගෙන ඉන්න දේවල් ටික පොඩ්ඩක් හරි අතහැරගන්නේ. ඉතින් මේ කාරණාවෙදි තමයි අපිට විශේෂයෙන්ම විපස්සනාවක් ප්‍රයෝජනවත් වෙන්නේ. අපි මේ දේවල් තේරුම් අරගෙන නිකන් අපි ගාව තියෙන දේවල් අතහැරීම ම නෙමෙයි මෙතනදි අදහස් වෙන්නේ. කොහොමද මේ දේවල් අපේ හිතෙන් ටික ටික අතහැරලා ජීවත් වෙන්නේ? හිතෙන් කොහොමද තණ්හාව දුරු කරන්නේ? හිතෙන් කොහොමද මේ බර හැල්ලු කරන්නේ? ඔතනදි තමයි අපි ගැඹුරු විපස්සනාවක් හරහා යන්නේ. එතකොට මේ ගැඹුරු විපස්සනාවක් හරහා යනකොට, හිතේ නිදහස් ස්වභාවයක් පවත්වනකොට, ටික ටික මේ නිදහස් ස්වභාවය පවත්වන්න හිත පුරුදු වෙනවා. මේ නිදහස් ස්වභාවය තමයි කිසිම ආතතියකින් තොර ස්වභාවය. මොකක් හෝ අරමුණක් ඇසුරු කරනකොට, විවිධාකාර දේවල් උපාදන කරගෙන ඉන්නකොට, අල්ලගෙන ඉන්නකොට, ග්‍රහණය කරගෙන ඉන්නකොට, සෑහෙන්න

හිතේ ආතතියක් ගොඩනැගෙනවා. සෑහෙන්න හිතේ තියෙනවා තද වෙච්ච ස්වභාවයක්, බර වෙච්ච ස්වභාවයක්, රළු වෙච්ච ස්වභාවයක්. නමුත් යම් අවස්ථාවක අපි කිසිම දෙයක් අල්ලන්නේ නැතුව අනන්තරා දැලා හිත එයාටම ආවේණික නිදහසක් භුක්ති විඳිනවා නම්, බොහොම සරල භාවයක් භුක්ති විඳිනවා නම්, මොකක්වත් අරමුණක් නැතිව එයා නිදහසේ ඉන්නවා නම්, අන්න ටික ටික හිත තේරුම්ගන්නවා “මෙන්න මෙබඳු ස්වභාවයකුත් තියෙනවා. මෙන්න මෙබඳු නිදහසකුත් තියෙනවා. මොකක්වත් අල්ලපු නැති, ඒත් ඉතාම හොඳ අවදි භාවයකුත් සහිත හොඳ සතියකුත් සහිත ස්වභාවයකුත් තියෙනවා” කියලා.

ටික ටික මේ තත්ත්වය ප්‍රගුණ වෙද්දී චූණත් ආයෙමත් හිත ගිහිල්ලා පරණ පුරුද්දට දේවල් අල්ලනවා. අර තමන් අල්ලගත්ත දේවල් ටික, නැත්නම් අර මූලින් හදගත්ත ප්‍රතිරූපය, තමන් හදගත්ත අනන්‍යතාව නැවතත් ඒ හා සම්බන්ධ දේවල් මතක් වෙනවා. අපි හිතමු කෙනෙක් මොනවා හරි වැඩක් කරලා ගිහිල්ලා - අපි හිතමු යම් කිසි කුසල කර්මයක් කියලා - දනයක් දුන්නා කියලා හිතමු. දනයක් දීලා අපි ගෙදර ගියාට පස්සේ විවේකීව ඉන්නකොට මතක් වෙනවා මම මේ දනෙ දීපු හැටි. “මම තමයි එතනදි නිවැරදිව දනෙ දුන්නේ. මම තමයි ශුද්ධාවෙන් ඒ වෙලාවෙ කටයුතු කළේ. අනිත් අයටත් මම තමයි පාර පෙන්වලා දුන්නේ. කොහොමද හරියට දනෙ දෙන්නේ කියලා මම තමයි ඉගැන්නුවේ”. ඔන්න අර “මම” කරපු හොඳ වැඩේ අල්ලගෙන සිතුවිලි සමුදයක් හිතේ දියත් වෙනවා. දන්නෙම නෑ මේ සිතුවිලිවලට අහු වෙලා දෑත් මේ කරපු කුසලය හරහා අවිජ්ජා ආශ්‍රවයක් ගොඩනැගෙනවා. එක පැත්තකින් අපි සාමාන්‍යයෙන් කියනවා කුසලයක් කරලා කුසලය මෙනෙහි කරන්න කියලා. නමුත් මේ කථා කරන විපස්සනා මට්ටමේදී, කුසලයක් පවා නැවත නැවත මෙනෙහි කිරීම තුළින් මමෙක්ව හදගැනීමක්, කෙනෙක්ව හදගැනීමක්, ප්‍රතිරූපයක් හදගැනීමක්, අවිද්‍යාව පෝෂණය කිරීමක් සිදු වෙන බවයි අපි තේරුම්ගත යුත්තේ.

ඉතින් ඒ නිසා ටිකක් ගැඹුරුයි මේ හරිය. සමහර වෙලාවට අපිට හිතාගන්නත් අමාරුයි. තවත් පැත්තකින්, මේ කියන දේ නිකන් එකිනෙකට පටහැණි වගේ තේරෙන්නත් පුළුවන්. ඒ නිසා අපි ටිකක් පරිස්සමෙන් මේ කියන දේවල් ගන්න තියෙන්නේ. මොකද, අපි භාවනාවෙන් ටිකක් හරි දියුණු වුණාම, නැත්නම් භාවනාවෙන් ටිකක් හරි මේරුවහම තමයි මෙබඳු තත්ත්වයක් තේරෙන්නේ. මොකද, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ මේ කුසල් හිතක් පවා හුදු සිතක් පමණයි. අපි දවලුත් කපා කලා, මතක් කරගත්තා -

“සරාගං වා චිත්තං ‘සරාගං චිත්ත’නති පජානාති, චීතරාගං වා චිත්තං ‘චීතරාගං චිත්ත’නති පජානාති; සදෙසං වා චිත්තං ‘සදෙසං චිත්ත’නති පජානාති, චීතදෙසං වා චිත්තං ‘චීතදෙසං චිත්ත’නති පජානාති”.²⁹

එහෙම නම් පින්වත්නි, මේකෙ කුසල් පැත්තයි අකුසල් පැත්තයි දෙකම සමාන මට්ටමේ ලා තමයි, හුදු සිතුවිලි මාත්‍රයක් හැටියට පමණයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විත්තානුපස්සනාවෙදි පෙන්වලා දෙන්නේ. එහෙනම් අපි පොඩ්ඩක් මේ වගේ තැන්වලදි ටිකක් පරිස්සම් විය යුතුයි. මෙතනින් අදහස් වෙන්නේ නැහැ කුසලයයි අකුසලයයි සමානයි කියලා. මෙතනින් අදහස් වෙන්නේ මේ අවස්ථාවෙදි අපි සතිමත්ව තේරුම්ගන්නවා ‘මේක සිතට ආපු කුසල් සිතුවිල්ලක්. ඒක අකුසල් සිතුවිල්ලක් නෙවෙයි. ඒක ඇවිල්ලා කුසල් සිතුවිල්ලක්, හැබැයි ඒකත් ඇති වෙලා නැති වෙලා යනවා’. ‘මේක හිතට ආපු අකුසල් සිතුවිල්ලක්. මේක මේ කුසල් සිතුවිල්ලක් නෙමෙයි. මේක අකුසලයක්. අකුසල් සිතුවිල්ලක්. හැබැයි මේ අකුසල් සිතුවිල්ලත් ඇති වෙලා නැති වෙලා යනවා’. ඔන්න එක පැත්තකින් කිසිම දේකට - කුසලයකටවත් අකුසලයකටවත් - වැඩි ඡන්දයක් නොදී, අන්න තමන් වෙනමම පැත්තක වර්ධනය වෙනවා. මේ හිතේ තමන්ටම තියෙන, තමන්ටම ආවේණික, හිතටම ආවේණික පාරිශුද්ධියක්, හිතටම ආවේණික පිරිසිදු බවක්, හිතටම ආවේණික නිදහසක් තමයි එතෙතදි පදනම කරගන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ

²⁹ මජ්ඣිම නිකාය, මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය

කියන 'පහසුරමිදං, හික්ඛවෙ, චිත්තං'³⁰ කියන වගේ මට්ටමක් තමයි මෙතනදී පදනම කරගන්නේ. නැත්නම් හිතේ තියෙන අනිස්සිත භාවයක් තමයි හිතේ පදනම කරගන්නේ. එතෙතේදී ඒ කථා කරන අනිස්සිත ස්වභාවය, සාමාන්‍ය කුසල් සිතකින්වත් සාමාන්‍ය අකුසල් සිතකින්වත් නෙමෙයි පවිත්‍ර වෙලා තියෙන්නේ. ඒ හිතටම ආවේණික පවිත්‍රතාවක් හරහා.

ඒ නිසා විපස්සනාවකදී අපි බලාපොරොත්තු වෙන්නේ නැහැ මේ 'හිත', ලෝකෙ තියෙන ඉතාම ප්‍රබලම කුසල් සිත්වලින් පුරවාගැනීමක්. මෙතනදී බලාපොරොත්තු වෙන්නේ කුසලයන් අකුසලයන් දෙකම අයිත් කරලා, මේ හිත කොහොමද නිදහස්ව පවත්වන්නේ. මේ හිත කොහොමද නිමිති නොගන්නා තත්ත්වයකින් පවත්වන්නේ. මේ හිත කොහොමද එකක්වත් අල්ලන්නේ නැතුව අසාණිහිත මට්ටමකින් පවත්වන්නේ? මේ හිත කොහොමද එකකවත් සාරයක් දකින්නේ නැතුව ශුන්‍ය ස්වභාවයකින් පවත්වන්නේ? මෙන්න මෙබඳු පාරක් හරහා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන පරිදි නිවන් දෙරටුවක් විවෘත වෙන්නේ. ඒ නිසාම මේ 'සුඤ්ඤත, අනිමිත්ත, අසාණිහිත' කියන තත්ත්වවලට 'විමොක්ඛමුඛ', නැත්නම් නිවන් දෙරටු කියලා කියනවා. මෙබඳු දේවල් ඇසුරු කරමින් තමයි කෙනෙකුට මේ උපධි ටිකක් අතහැරගන්න සිද්ධ වෙන්නේ. මොකද දැන් මේ කථා කරන, අපි හිතමු මේ අනිස්සිත ස්වභාවය කෙනෙක් වඩන්න වඩන්න, එබඳු තත්ත්වයකම හිත පවත්වන්න පවත්වන්න, බුදුරජාණන් වහන්සේ අවවාද කරනවා, 'අනිස්සිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති'³¹ මේ ලෝකේ කිසිම දෙයක් දැන් නම් අල්ලගන්න යන්න එපා. උපධි අල්ලගන්න යන්න එපා. අතීතයේ කරපු කියපු දේවල් අල්ලගන්න යන්න එපා. අනාගතයේදී කරන්න තියෙන දේවල් අල්ලගන්න යන්න එපා. වර්තමානයේ කරන කියන දේවල් අල්ලගන්න යන්න එපා. ඉගෙනගත්ත දේවල් තමන්ගෙ හිතින් අල්ලගන්න යන්න එපා. හිතේ දගත්ත සංඥ අල්ලගන්න යන්න එපා.

³⁰ අංගුත්තර නිකාය, එකක නිපාත, පණ්ණිනාච්ඡ වග්ග
³¹ මජ්ඣිම නිකාය, මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය

තමන්ගේ දක්ෂතා අල්ලගන්න යන්න එපා. ඉතින් මේ විදියට බැලුවහම අල්ලන්න කියලා කිසිම දෙයක් නැහැ.

එනිසාම දහමේ විස්තර වෙනවා “සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායාති”³² මේ ලෝකයේ කිසිම දෙයක් ‘හොඳයි’ කියලා අල්ලන්න නම් නැහැ කියලා. ඇත්තටම කියනවා නම් අල්ලගන්න තැන තමයි මාරයා ඉන්නේ. එනිසා මේ උපධි අතහැරීම ගැන කථා කරද්දී විශේෂයෙන්ම අපිට කථා කරන්න වෙන්නේ අතහැරීම සම්බන්ධයෙන්. මේ අතහැරීම සම්බන්ධයෙන් කථා කරද්දී, ‘කවදද මේවා අතහැරලා ඉවර කරන්නේ, කවදද අපි සම්පූර්ණයෙන්ම කාමාශ්‍රවයන් භවාශ්‍රවයන් අවිජ්ජාශ්‍රවයන් හිතීන් දුරු කරන්නේ’ කියලා කෙනෙකුට ප්‍රශ්නයක් ඇති වෙන්න පුළුවන්. එතකොට එතනදී තමයි අපිට නැවතත් බුද්ධ වචනය මතක් කරගන්න සිද්ධ වෙන්නේ. අපි මේ දේවල් අතහැර අතහැර යන බව ඇත්ත. නමුත් අපි බලාපොරොත්තු වෙන තරමට, අපි බලාපොරොත්තු වෙන ඉක්මනට, අපේ හිතේ මේ තියෙන කෙලෙස් දුරු වෙන්නේ නැහැ.

මේක හරි ලස්සන උපමාවකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරනවා. යම් කිසි කෙනෙක් - වඩුවෙක් වෙන්න පුළුවන්, නැත්නම් ගස් කපන මනුෂ්‍යයෙක් වෙන්න පුළුවන් - එයා වැයක් පාවිච්චි කරනවා. වැයක් දිනපතාම පාවිච්චි කරනකොට, කාලයක් යනකොට අවුරුදු ගාණක් තිස්සේ මේ කටයුත්තේ යෙදෙනකොට, එයාට තේරෙනවා වැයෙ මීට දූන් නම් ගෙවිලා. දූන් නම් ආයෙ මේ වැයෙන් ගහක් කපන්න, නැත්නම් ලියක් සහින්න තරම් මේ වැය පාවිච්චි කරන්න විදිහක් නැහැ. මොකද, මීට ඒ තරමටම ගෙවිලා. හැබැයි මීට ගෙවුණේ සම්පූර්ණයෙන්ම මේ මනුෂ්‍යයාගෙ අත ගැවීම හරහා. ඉතින් ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, මේ වැ මීට ගෙවෙනකොට, එක එක දවසකදී ගෙවෙන ප්‍රමාණය කිසි සේත්ම ප්‍රමාණ කරන්න බැහැ. හැබැයි කාලයක් තිස්සේ මේක පාවිච්චි කරන්න පාවිච්චි කරන්න, යම් දවසක එයාටම ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙනවා,

³² මජ්ඣිම නිකාය, චූළනණ්භාසඞ්ඛය සූත්‍රය

මේක නම් දැන් පාවිච්චි කරගන්න බැරි තරමටම ගෙවිලා කියලා. අලුත් මිටක් ගහන්න වෙන තරමට ඔන්න දැන් අර තිබිච්ච මිට ගෙවිලා තියෙන්නේ. ඔන්න දෙන එක උපමාවක්.

තවත් උපමාවක් දෙනවා, ඒ කාලේ නැව් බඳින්න පාවිච්චි කරලා තියෙනවා බොහොම බරපතල විදියට හදගත්ත, ඔය වේවැල් එහෙම එකතු කරලා හදගත්ත, බොහොම ශක්තිමත් කෑම. මේ කෑමවලින් තමයි තොටුපලකට, නැත්නම් වරායකට ආවහම නැවක් බැඳලා තියලා තියෙන්නේ. ඉතින් මේ කෑමේ කාලයක් යනකොට වැස්සට තෙමෙනවා. මුහුදු වතුරට ගෙවෙනවා. එහෙමත් නැත්නම් දිරනවා. ඒත් එක්කම සමහර වෙලාවට ඔන්න හිම කුණාටු ඇවිල්ලා ඒකටත් ඉතින් ගොදුරු වෙනවා. ඉතින් අවුරුදු ගානක් යනකොට අර නැව් බඳින කෑමේ කැඩෙනවා; දිරලා දිරලා ගිහිල්ලා ඔන්න නැව් බඳින කෑමක් කැඩෙනවා. ඒ තරම්ම ක්‍රමක්‍රමයෙන් ටික ටික ක්ෂය වෙන ස්වභාවයක් තමයි මේ කෙලෙස්වලත් තියෙන්නේ.

බන්ධ සංයුක්තයේ 'වාසිජටෝපම' කියන සූත්‍රයෙදී, බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා දැන් මේ විදියට භාවනා කර කර යන හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙක් වෙන්න පුළුවන්, යම් කිසි යෝගාවචරයෙක් වෙන්න පුළුවන්, එයාගෙ හිතේ සිතුවිල්ලක් පහළ වෙනවලු, අනේ මගේ හිත ආශ්‍රවයන්ගෙන් මිදේවා කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා එයාගෙ හිතේ එහෙම ප්‍රාර්ථනාවක් පහළ වුණාට එයාගෙ හිත ආශ්‍රවයන්ගෙන් මිදෙන්නෙ නැහැ. මොකද තාමත් සතර සතිපට්ඨාන ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ කරලා නැහැ. තාමත් සමයක් ප්‍රධාන ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැහැ. තාමත් ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැහැ. තාමත් බල ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැහැ. තාමත් සප්ත බොජ්ජඪ්ඨ ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැහැ. තාමත් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැහැ. ඒ නිසා මේ සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් හොඳින් ප්‍රගුණ වෙලා නැත්නම්, එයාගෙ හිතේ ප්‍රාර්ථනයක් තිබුණයි කියලා ඒ හිත ආශ්‍රවයන් කෙරෙත් ක්ෂය වෙන්නේ නැහැ කියලා. ඒකට හරි ලස්සන උපමාවක් දෙනවා. දැන් කිකිළියෙක්

ඉන්තවලු බිත්තර දහයක් දෙළහක් විතර දලා. දැන් මේ කිකිළි බිත්තර රකිනවා වෙනුවට බිත්තර රකින්නේ නැතුව ඉන්තවලු. දැන් මේ බිත්තර ටික තියෙනවා, හැබැයි බිත්තර රකින්නේ නෑ. කිකිළි ඉතින් වෙන කොහෙ කොහෙ හරි යනවා. හැබැයි කාලයක් ගියාට පස්සේ කිකිළිට අදහසක් එනවලු - ප්‍රාර්ථනාවක් එනවලු, අනේ මගෙ මේ පැටවු ටික මේ හොටෙන් ඇනලා හරි, නැත්නම් කකුලේ නිය තුඩින් ඇනලා හරි, දැන් මේ බිත්තර කටු පුපුරාගෙන මේ පැටවු ටික එළියට ආව නම් හොඳයි කියලා. මේ කිකිළිට මෙහෙම අදහසක් පහළ වුණා කියලා, ප්‍රාර්ථනාවක් ආසාවක් ඇති වුණා කියලා, මේ පැටවු ටික එළියට එයිද කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රශ්න කරනවා. එතකොට ඉතින් අපිට තේරෙනවා ඉතින් මේ පැටවුන්ට එළියට එන්න විදියක් නැහැ, මොකද මේ බිත්තර ටික රැකලා නැහැ. ඒ අවශ්‍ය කරන උණුසුම දීලා නැහැ. ඉතින් බිත්තර ටික රැක්කොත් කිකිළි කොහෙවත් යන්නෙ නැතුව එතෙක්ට වෙලා හොඳට උණුසුම ලබලා දුන්නොත්, අන්න කාලයක් ගියාට පස්සේ මේ දේ සිද්ධ වෙයි. නමුත් ඒ දේ කළේ නැත්නම් ප්‍රාර්ථනයක් තිබුණ පමණින්, ආසාවක් තිබුණ පමණින් පැටවු ටික එළියට එන්නේ නැහැ.

හැබැයි බුදුහාමුදුරුවෝ අතින් පැත්තට කියනවා යම් කිකිළියෙක් ඉන්නවා. ඔන්න බිත්තර තියෙනවා දහයක් පහළවක්. ඉතින් මේ බිත්තර ටික උඩ ඉඳගෙන මේ කිකිළි හොඳට බිත්තර ටිකට අවශ්‍ය උණුසුම ලබලා දෙනවා. දිනපතාම ඒ දේ කරනවා. හොඳට උණුසුම ලබලා දෙනවා. ලබලා දුන්නට පස්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා, 'අනේ මේ පැටවු ටික නිය සිලින් ඇනලා හරි, මුව තුඩින් කොටලා හරි, මුං ටික එළියට එන්න ඕනෑ' කියලා ආසාවක් ඇති වුණේ නැතත් උන් ටික එළියට එනවලු. මොකද හොඳට අවශ්‍ය කරන උණුසුම ලබලා දුන්නා. කරන්න ඕනෑ කාර්යය කෙරුවා. ඉතින් කාලයක් ගියාට පස්සේ අන්න මේ පැටවු ටික එළියට එනවා. මේ කිකිළි ආයෙ අලුතෙන් ප්‍රාර්ථනයක් ඇති කරගන්න උවමනා නැහැ. මොකද, කරන්න ඕනෑ කාර්යය කෙරිලයි තියෙන්නේ. අන්න ඒ වගේ කියනවා, සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් හොඳින් වැඩුවා නම්

ඒකේ පරිපූර්ණත්වයකට පත් වුණා නම්, අපි හිතුවත් නැතත් කාර්යය ඉෂ්ට වෙනවා.

ඒ නිසා පින්වත්නි, අපි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ, මෙතන තියෙන්නේ සම්පූර්ණයෙන්ම හේතුඵල දහමක්. ඉතින් අපි හේතු ටික සම්පාදනය කළා නම්, අපේ ප්‍රාර්ථනාවක් තිබුණත් නැතත් ඒකේ ඵලය ලැබේවි. ඒ නිසා අපිට තියෙන්නේ හේතු ටික සම්පාදනය කරන්නයි. ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ 'වාගමනුබ්‍රූහෙයා' කියලා කියන්නේ, පුළුවන් තරම් උපධි දෑක දෑක ප්‍රභාණය කරන්න කියන කාරණයයි. එතකොට උපධි ටික දෑක දෑක ප්‍රභාණය කරන්න නම්, අපේ හිතේ තියෙන්න ඕනෑ එක්තරා අන්දමකින් සෑහෙන්න පිරිසිදු භාවයක්. හිතේ පිරිසිදු භාවය පිළිබඳව යම් අත්දැකීමක් අපිට අවශ්‍ය වෙනවා. අන්න ඒ පිරිසිදු භාවයට, අත්හැරපු ස්වභාවයට සාපේක්ෂකව තමයි, අපේ හිත යමක් ඇල්ලුවහම 'ඔන්න හිත යමක් ඇල්ලුවා' කියලා තේරුම්ගන්නේ. හිත ඇල්ලුවහම දූනෙන ආතතිය අපිට හොඳට දූනෙන්නේ අතහැරපු ස්වභාවයක තියෙන, ආතතියෙන් තොර සිතේ ස්වභාවය අපි හොඳින් අත්දැකලා තිබුණොත් පමණයි. එතකොට මෙන්න මෙබඳු කාරණා කීපයක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ උපධි අතහැරීම සම්බන්ධයෙන් දේශනා කරන්නේ.

ඉතින් උපධි අතහැරලා, මමෙක්ව අතහැරලා සම්පූර්ණයෙන්ම නිරූපධි තත්වයට පත් වෙන්නෙ කොහොමද කියලා නොයෙකුත් අවස්ථාවලදි හික්ෂුන් වහන්සේලා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහලා තියෙනවා. "කථං නු ඛො, භනෙන, ජානතො කථං පසුතො ඉමසම්ඤච සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙ බහිද්ධා ච සබ්බනිමිතෙනසු අභංගාරමමංගාරමානානුසයා න භොනතී'ති?"³³ - "කොහොම කළොත්ද 'මමෙක්' හදන එක, 'මම' කියලා හදගන්න එක, 'මගේ' කියලා හදගන්න එක දුරු වෙලා යන්නේ?" කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් ප්‍රශ්න කරපු අවස්ථා තියෙනවා. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන්නේ, අතීත වෙන්න පුළුවන්,

³³ සංයුත්ත නිකාය, රාහුල සංයුත්ත, අනුසය සූත්‍රය

අනාගත වෙන්න පුළුවන්, වර්තමාන වෙන්න පුළුවන්, හොඳ දේවල් ප්‍රණීත දේවල් වෙන්න පුළුවන්, රළු දේවල් වෙන්න පුළුවන්, මේ විදියට විවිධාකාර අන්දමින් අපි තුළ රූපය සම්බන්ධයෙන් හිතුවිල්ලක් පහළ වුණා නම්, අන්ත ඒක මම නෙමෙයි, මගේ නෙමෙයි, මගේ ආත්මය නෙමෙයි, කියලා ඒක අතහරින්න කියලා කියනවා. ඒ කියන්නේ ස්කන්ධ පහ සම්බන්ධයෙන් මොකක් හෝ සිතුවිල්ලක් අපේ හිතට එනවා නම් - දැන් මේ කියන්නේ එක්තරා අන්දමකින් බොහොම සුක්ෂ්ම මට්ටමක විත්තානුපස්සනාවක්; හිත ගැන හොඳ අවධානයෙන් ඉන්නවා. හිත ගැන අවධානයෙන් ඉන්නැද්දී අපිට අපේ කියලා අල්ලගත්ත ස්කන්ධ පංචකය විතරක් නෙමෙයි, 'සබ්බනිමිතොසු' කියලා කිව්වහම එළියෙ තියෙන දේවල් හා සම්බන්ධයෙන් වුණත්, ඕනෑම බාහිර තියෙන දෙයක් සම්බන්ධයෙන් වුණත් මොකක් හෝ දෙයක් අල්ලගෙන අතීත කාලෙදී කරපු දෙයක් වෙන්න පුළුවන්, අනාගතයේදී කරන්න තියෙන දේවල් වෙන්න පුළුවන්, වර්තමාන වශයෙන් තියෙන දේවල් වෙන්න පුළුවන්, ළග තියෙන දේවල් වෙන්න පුළුවන්, දුර තියෙන දේවල් වෙන්න පුළුවන්, විවිධාකාර දේවල් සම්බන්ධයෙන් මොකක් හෝ ඇල්මක්, මොකක් හෝ අල්ලාගැනීමක් හිතේ සිද්ධ වෙනවා නම්, අන්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ඒකට ඇලෙන්න යන්න එපා. ඒක හිතීන් අත්හැරලා දන්න. ඒකෙන් හිත නිදහස් කරගන්න. නැවතත් හිත අල්ලපු නැති, නිදහස් වූ ස්වභාවයකට පත් කරගන්න. මෙන්න මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ අවවාද දෙනවා.

ඉතින් පින්වත්නි, අපි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ, ටික ටික ක්‍රමානුකූලව හිතීන් දේවල් අතහැරගෙන යන පාරක් තමයි අපිට තියෙන්නේ. ඒ නිසා නිවන හඳුන්වනවා 'පරමො අරියො වාගො යද්දං සබ්බපටිපට්ඨිසුගො'³⁴ කියලා. 'උත්තරීතර වූ ආර්ය වූ අත්හැරීම එනම් සියලුම උපධි අතහැරීම නිවනයි' කියලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. ඉතින් ඒ කාරණාවත් එක්ක මම අද ධර්ම

³⁴ මජ්ඣිම නිකාය, ධාතුච්චවග සූත්‍රය

| ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය

දේශනාව අවසන් කරනවා. අප සියලුදෙනාටම උතුම් වූ නිවන් සුව අවබෝධය පිණිස අද දින ධර්ම දේශනාවක් හේතු වේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

8 | මඤ්ඤානා දුරු කළ හිකෙලෙස් සිතක්

නමො තසං භගවතො අරහතො සමමා සමුදාසං

“යථ ධීතං මඤ්ඤාසංචා නසවතනනි, මඤ්ඤාසංචෙ ඛො පන අසවතමානෙ මුනි සනෙතාති චුචති”

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්ස, ගෞරවනීය මැණිවරුනි, සද්ධාවන්ත පින්වත්නි, අපි දැන් මේ භාවනා වැඩ සටහනේ දින කිහිපයක් තිස්සේ ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය විස්තර කරගෙන එනවා. ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ තමන්වහන්සේ වෙනුවෙන් පැවිදි වෙච්ච පුක්කුසාති කියන රජතුමාට, නැත්නම් පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේටයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ටිකෙන් ටික ටිකෙන් ටික, ගැඹුරට ගැඹුරට පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේව එක්කගෙන යනවා. පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ තුළ ගුණදහම් වැඩෙන ආකාරයට බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැඹුරු ධර්ම කාරණා පුළුල් කරමින්, ප්‍රඥාව තව තව වර්ධනය වෙන විදිහට මේ දේශනාව ගෙනහැර පානවා.

මුලින්ම අපි මතක් කරගත්තොත්, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවලා දෙනවා මේ කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක්, සත්ත්වයෙක්, පුරුෂයෙක්, ස්ත්‍රියක් කියලා කියන්නේ ධාතු භයක් බව. ඊළඟට

පෙන්වලා දෙනවා මේ කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක්, සත්ත්වයෙක් කියලා කියන්නේ ආයතන හයක් බව; ස්පර්ශ ආයතන හයක් බව. ඊට පස්සේ තවත් පැත්තකින් පෙන්වා දෙනවා මනසේ හැසිරීම් දහ අට ආකාරයක් කියලා. ඊළඟට අධිෂ්ඨාන හතරක් කියලා. මේ අධිෂ්ඨාන හතර අපිට ඉතාම වැදගත් වෙනවා, භාවනානුයෝගී පිරිසක් වශයෙන්. මොකද, මෙතන තියෙන්නේ ප්‍රතිපදාවේ යෙදෙන පිරිසක් කොහොමද මේ අධිෂ්ඨාන හතරක, එහෙම නැත්නම් හිතේ පිහිටීම් හතරක, පිහිටලා කටයුතු කරන්නෙ කියලා. පිහිටීම් හතරක් මුල් කරගෙන, පිහිටීම් හතරක් උපයෝගී කරගෙන, ආශ්‍රය කරගෙන, කොහොමද හිත වර්ධනය කරන්නේ?

ඒකෙ කරුණු හතරක් සඳහන් වෙනවා. “වතුරාධිධානො අයං, හික්ඛු, පුරිසොති” බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා මේ කෙනෙක්, සත්ත්වයෙක්, ස්ත්‍රියක්, පුරුෂයෙක් කියලා කියන්නේ සිතේ පිහිටීම් හතරක් කියලා. එතකොට මේ ආකාරයට ඇත්තටම පෙන්වා දෙන්නේ ප්‍රතිපදාවේ යෙදෙන කෙනෙක්ගේ සිත පිහිටුවිය යුතු ආකාරයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ හතර ආකාරයකින් එය පෙන්වනවා. ඒකෙන් ටික ටික හිත සියුම් වන ස්වභාවයක්, උතුම් වන ස්වභාවයක්, උත්කාෂ්ට වන ස්වභාවයක් තමයි පේන්න තියෙන්නේ.

මේ පෙළගැස්ම තුළ බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලින්ම කියනවා “පක්ඛුකුධිධානො” කියලා, ඒකට විශේෂත්වයක් දීලා තියෙනවා. “පක්ඛුකුං නසමජ්ජය්‍ය” ප්‍රඥාව තුළ සිත පිහිටුවන්න උත්සාහවත් වෙන්න. ප්‍රඥාව වැඩිමෙහි ප්‍රමාද වෙන්න එපා කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. එතකොට ප්‍රඥාව සම්බන්ධයෙන් කියනවා නම්, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙන්වන ප්‍රඥාවත් අපි සාමාන්‍යයෙන් එදිනෙදා ජීවිතයේදී කථා කරන, තොරතුරු මතක තබාගෙන, එහෙම නැත්නම් දැනුම රැස් කරගෙන අපි එකතු කරගන්නා බුද්ධියත් අතර ලොකු වෙනසක් තියෙනවා. මෙතෙන්දී මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන්නේ ධාතු සම්බන්ධයෙන් හොඳ ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් අපි තුළ ඇති කරගැනීමක්. මෙබඳු ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් ඇති කරගැනීම, සෑහෙන්න භාවනාමය ඥානයක් එක්ක යන ගමනක්. එතකොට එබඳු

ගමනකදී යෝගාවචරයෙක් හිතේ එක්තරා අන්දමක සමාහිත භාවයක් ඇති කරගෙන, එකගතාවක් ඇති කරගෙන, අන්න ඒ සමාහිත වූ හිතින් වර්තමාන වශයෙන් එළඹෙන විවිධාකාර අරමුණු හොඳින් නිරීක්ෂණය කරනවා. මැදහත් සිතකින් නිරීක්ෂණය කරනවා. අන්න එබඳු නිරීක්ෂණය හරහා, මැදහත් නිරීක්ෂණ හරහා, කාලයක් කරපු නිරීක්ෂණය හරහා තමයි ඒ යෝගාවචරයාගේ අභ්‍යන්තරයෙහි ප්‍රඥවක් වර්ධනය වෙන්නේ. මේ අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා මේ ප්‍රඥව දියුණු කරගැනීම සඳහා පරක්කු වෙන්න එපා. ඒක දියුණු කරගන්න ප්‍රමාද වෙන්න එපා. මේක සඳහා කාලයක් වැය කරලා ප්‍රඥව දියුණු කරගන්න උත්සාහවත් වෙන්න කියලා. ඒ සඳහා ප්‍රමාද වෙන්න එපා කියන කාරණාව තමයි "පඤ්ඤං නප්‍පමච්ඡෙස්සයා" කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ අපට මතක් කරලා දෙන්නේ.

මේ කාරණාව මතක් කරලා දීලා, දෙවනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, "සච්චාධිධානෝ" කියලා - සත්‍යය මත පිහිටා කටයුතු කරන්න. මෙතෙක්දී මේ කියන්නේ අපි බොරු කියන එක වළක්වලා ඇත්ත කථා කරන්න කියන අර්ථයෙන් නෙමෙයි. ඊට වඩා හුඟාක් ගැඹුරු අර්ථයක්. සාමාන්‍යයෙන් සංස්කාරයන්ගේ ස්වභාවය තමයි, අනිත්‍ය වූ ස්වභාවය; ඇති වෙලා නැති වෙලා යන ස්වභාවය; උදය වය ස්වභාවය. මේවායේ තියෙන්නේ මූලා කරන ස්වභාවයක්. මොකද අපිට ජේන්න තියෙනවා ඇත්තටම 'තියෙනවා' වගේ, දිගට පවතිනවා වගේ. නමුත් ඇත්ත වශයෙන් දිගට පවතින්නේ නැහැ. හොඳට විමසුම් නුවණකින් බලනකොට, විපස්සනාවකින් බලනකොට, කාලයක් තිස්සේ ළං වෙලා නිරීක්ෂණය කරනකොට, අන්න තේරෙනවා ඉතාම ක්ෂණික බිඳී යාමක්, ඉතාම ක්ෂණික ඇති වෙලා නැති වී යාමක් මේ සංස්කාර ධර්මයන් තුළ තියන බව. සමහර වෙලාවට සුබ වශයෙන් ජේන්න තියෙනවා. නමුත් විමසලා බලන විට ඒකේ ගන්න තරම් සුභයක් නැහැ. තියෙන්නේ අසුභයක්. තවත් පැත්තකින් එතකොට අර පෙනවන රූපය නෙමෙයි ඇත්ත වශයෙන්ම ඇතුළේ තියෙන්නේ. එළියට ජේන්න තියෙන නිත්‍ය

ස්වභාවය නෙමෙයි ඇත්ත වශයෙන්ම ඇතුළේ තියෙන්නේ. අනිත්‍ය ස්වභාවයක් තමයි ඇතුළේ තියෙන්නේ.

සමහර වෙලාවට සංස්කාර ස්වභාවයන් තුළින් අපි සතුටක් බලාපොරොත්තු වෙනවා. තෘප්තියක් බලාපොරොත්තු වෙනවා. නමුත් ඒ බලාපොරොත්තුව කඩාකප්පල් වෙනවා. මොකද, මේ දේවල් නිරන්තරයෙන් වෙනස් වන විට, ඒ වෙනස් වීම හරහාම දුකක් හටගන්නවා. මොකද අපි බලාපොරොත්තු වෙන්නේ යම් කිසි දිගට තියෙන සැපයක්. උදහරණයක් වශයෙන් කියනවා නම්, අපි හිතමු කෙනෙක් තරුණ කාලයේදී තරුණ ස්වභාවයට ඇලිලා තෘප්තියක් බලාපොරොත්තු වෙනවා. නමුත් මේ තරුණ ස්වභාවය දිගට පවතින දෙයක් නෙමෙයි. මොකද, අනිත්‍යතාව කියන ලෝකයේ තියෙන ධර්මතාවට යටත් නිසා මේ තරුණ භාවය ටික ටික විශැකිලා යනවා. ඒකත් එක්කම අර තරුණ සිරුර, තරුණ ස්වභාවය සම්පූර්ණයෙන්ම අතුරුදහන් වෙලා, අපි ඒකෙන් බලාපොරොත්තු වුණා නම් සතුටක්, අපි ඒකෙන් බලාපොරොත්තු වුණා නම් තෘප්තිමත් භාවයක්, අන්න අපි හිත රිදවාගන්නවා. මොකද, අපිට එබඳු තෘප්තිමත් භාවයක් සදකාලිකව ලබන්න හැකියාවක් නැහැ.

එතකොට මේ කියපු සරල උදහරණයට වඩා, වර්තමාන වශයෙන් දේවල් ඇති වෙලා නැති වෙලා යනකොට කෙනෙක් සෑහෙන ගැඹුරකින්, බොහොම තියුණු මට්ටමකින් මේ දුක ස්වභාවය අවබෝධ කරගන්න ඉඩ තියෙනවා. ඒ කියන්නේ, සරලව මේ තරුණ බව සම්බන්ධයෙන් උපමාවක් දුන්නට, විපස්සනා භාවනාවක් හරහා හොඳට සමාහිත වූ හිතකින් කෙනෙක් මේ වර්තමාන වශයෙන් ඵලඹෙන අරමුණු නිරීක්ෂණය කරනකොට, ඇස්පනාපිටම සිදු වෙන දේවල් දකිනකොට, “කොහොමද මෙබඳු හරි ඉක්මනට වෙනස් වන ධර්මතාවක් තුළින් අපි සතුටක් බලාපොරොත්තු වෙන්නේ” කියලා හැඟීමක් කෙනෙක්ගේ හිතේ ඇති වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේමයි මේ දේවල් වෙනස් වෙන්නේ අපිට කිසි සේත්ම පාලනය කරන්න බැරි ස්වභාවයකින්. ඒ වගේමයි මේවා වෙනස් කරන කෙනෙක් ඇත්තෙන් නැහැ. අපේ අණසකට යටත් වෙන්නෙන් නැහැ. මේවායේ දිගට

පවත්නා වූ සාරයකුත් නැහැ. ඉතින් මේ තත්ත්වය තේරෙනකොට කෙනෙක්ගේ ප්‍රඥාව තවත් වර්ධනය වෙනවා. අනාත්ම ස්වභාවයක් වැටහෙනවා. හැබැයි මේවා සාමාන්‍යයෙන් අපිට පෙන්නුම් කරන්නේ නිත්‍ය ස්වභාවයක්; සැප ස්වභාවයක්; ආත්මීය ස්වභාවයක්; සුභ ස්වභාවයක්. ඒ නිසා මේවාට සාමාන්‍යයෙන් කියනවා සංඥ විපල්ලාස කියලා. ඒ කියන්නේ අපිට එළියට පෙන්නලා තියෙන්නේ ඇත්තටම බොරුවක්. ඇතුළේ අපි ටිකක් විමසලා බලනකොට, ප්‍රඥාවක් දියුණු වෙනකොට තමයි, මේවායේ තියෙන සත්‍ය ස්වභාවය හොඳට වැටහෙන්නේ.

අන්න ඒ නිසා මේ සංස්කාර ස්වභාවයන් තුළ මුසාවක් තියෙන බව, ඒවා ඇත්ත නොවන බව, ඒවායේ පෙන්වන දේ ඇත්ත වශයෙන්ම ඒවායේ නොමැති බව, කෙනෙකුට ටිකක් ගැඹුරට යනකොට වැටහෙන්න ඉඩ තියෙනවා. අන්න එබඳු වැටහීමක් ආවා නම්, යථාභූත ඥාණ දස්සනයක් හිතේ ඇති වුණා නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, ධර්මතාවක් වශයෙන් නිබ්බිදවක් පහළ වෙනවා. ධර්මතාවක් වශයෙන් හිතේ කලකිරීමක් පහළ වෙනවා. අනභැරීමක් සිද්ධ වෙනවා. ඊළඟට මේ දකින දේ ගැන විරාගයක් පහළ වෙලා, එපා වීමක් ඇති වෙලා, රස නැති වෙලා ගිහිල්ලා, රස මැකිලා ගිහිල්ලා, රස බොද වෙලා ගිහිල්ලා, අන්න හිතේ එක්තරා අන්දමක අනභැරිව්ව ගතියක්, හිත තමන් එක්කම ඉන්න ගතියක්, නිදහස් ස්වභාවයක්, අනිස්සිත ස්වභාවයක් මතු වෙන්න පුළුවන්. මේ අනිස්සිත ස්වභාවය මත පදනම් කරගෙන, ඒක ආශ්‍රය කරගෙන, තව දුරටත් එතකොට අපි දහම දියුණු කරගන්න වෙනවා. අනිස්සිත ස්වභාවය, උපාදනයක් නොකරන ස්වභාවය, නිදහස් ස්වභාවය, අපිට 'සත්‍ය ස්වභාවය' වශයෙන් පිළිගන්න පුළුවන්. මේ සත්‍ය ස්වභාවය, අමාරුවෙන් මතු කරගත්ත, භාවනාවක් හරහා හඳුනාගන්න මේ සත්‍ය ස්වභාවය තව තව වර්ධනය කරන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. "සච්චාධිධානො - සච්චමනුරකෙඛයා" මේ සත්‍යය මත පිහිටමින්, "සච්චමනුරකෙඛයා" ඒක තව තව ආරක්ෂා කරගන්න.

හොඳින් ආරක්ෂා කරගන්න. තව තව වර්ධනය කරගන්න. මොකද, මේක තමයි හොඳට අපේ හිතේ ගෙදර වගේ කරගන්න තියෙන්නේ.

තුන්වෙනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “වාගාධිධානො” - මේ සත්‍යය මත පිහිටලා, මේ අනිස්සිත ස්වභාවය තුළ පිහිටලා, මේ නිදහස තුළ පිහිටලා, විවේකය තුළ පිහිටලා, තව දුරටත් හිතේ තියෙන විවිධාකාර කෙලෙස් දුරු කරගන්න. විශේෂයෙන් අපි ඉස්සර, ‘මමෙක්’ හදගත්තා; ප්‍රතිරූපයක් හදගත්තා; ‘කෙනෙක්’ හදගත්තා; පුද්ගල ස්වරූපයක් හදගත්තා; මමත්වයක් හදගත්තා. මෙන්න මේ උපධි සමූහය වික වික වික ප්‍රභාණය කරන්න කියලා කියනවා. හුගක් වෙලාවට භාවනාවට අපි දක්ෂ වෙන්න පුළුවන්. නමුත් විවිධාකාර හේතු කාරණා හරහා කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක්, මමෙක්, හදන ස්වභාවය හරිම සුක්ෂ්ම නිසා එක පැත්තකින් අපි නිදහස් වෙනකොට තවත් පැත්තකින් අපි අහු වෙන්න පුළුවන්. මොකද, ඒ තරම්ම මේ හිතේ තියෙනවා හරි වංචනික ස්වභාවයක්. එක පැත්තකින් අපි කෙලෙස් අඩු කරගෙන යනකොට තවත් පැත්තකින් අහු වෙනවා. ඒක නිසා තියුණු ප්‍රඥාවක් අවශ්‍ය වෙනවා; බොහොම පැහැදිලි මනසක් අවශ්‍ය වෙනවා; ඉතාම හොඳ නිහතමානිත්වයක් අවශ්‍ය වෙනවා මේ තමන්ගේම හිතේ මතු වෙන කෙලෙස්, ‘කෙලෙස්’ වශයෙන් හඳුනාගෙන, ඒ වික දුරු කරගන්න.

මට මතකයි ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේ ඉතාම ප්‍රබල උපමාවක් මේ සම්බන්ධයෙන් දෙනවා. ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේ කියනවා ඒක හරියට “තමන්ගේම දරුවා වනේ දලා කොටනව වගේ” වැඩක් කියලා. ඒ තරමටම ඒක ඉතාම ප්‍රබල කාර්යයක්. මොකද අපි කැමතියි මමෙක්ව හදගන්න. හිතාගන්න බැරි තරම් විවිධාකාර ක්‍රම හරහා අපි මමෙක්ව හදනවා. පුංචි පුංචි දේවල් වෙන්න පුළුවන්. ඒ හරහා අපි මමෙක්ව හදනවා. සාමාන්‍ය දේවල්වලට වඩා ප්‍රබල දේවල් වෙන්න පුළුවන්. ඒ හරහා අපි මමෙක්ව හදනවා. ඊටත් වඩා ලොකු දේවල්, අපි අල්ලාගන්න දේවල් තියෙනවා; ඒවා නැවත නැවත මෙනෙහි කරමින් අපි කෙනෙක්ව, මමෙක්ව හදනවා. ඒක නිසා මේ ‘මමයා

හැඳීම' දැක දැක ප්‍රභාණය කිරීම සෑහෙන්න අමාරු වැඩක්. සෑහෙන්න හිත් වේදනා ගෙනදෙමින් පවා අපිට ඒක කරන්න වෙනවා. කොහොමද මම මේ තරම් ආරක්ෂා කරගත් දේවල්, 'මගේ ස්වභාවය මෙන් මේකයි' කියලා මං රැකගත්තු දේවල්, මේ තරම් මම ලොකු වටිනාකමක් දීපු දේවල්, කොහොමද දැක දැක හිතින් අයින් කරගන්නේ? අපිට ඒක ටික ටික තමයි කරන්න වෙන්නේ. එක පාරටම කරන්න පුළුවන් කටයුත්තක් නොවේ.

කෙනෙක් හොඳට පටිච්ච සමුප්පාදය තුළ පිහිටියම, මෙතන තියෙන්නේ හේතුඵල දහමක් කියලා හොඳට ගැඹුරින් වටහාගත්තම, එතකොට මේ කාරණාව ඒ තරම්ම අමාරුත් නැහැ. මොකද, මෙතන අපි කෙනෙක් පුද්ගලයෙක් කියලා ලොකු මමත්වයකින් ගත්තොත් තමයි මේක අතහැරගන්න අමාරු. නමුත් ටික ටික භාවනාවක් වැඩෙනකොට, විපස්සනාවක් වැඩෙනකොට කෙනෙක් තේරුම්ගන්නවා, මෙතන තියෙන්නේ මේ ධාතු ස්වභාවයක්; මෙතන තියෙන්නේ ආයතන ස්වභාවයක්; මෙතන තියෙන්නේ ස්කන්ධ ස්වභාවයක්. ඒ හැම දෙයක්ම විවිධාකාර හේතු මතයි ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ. මේ හේතු සම්බන්ධයෙන් මට කිසිම පාලනයක් නැහැ. ඒ නිසා මේක මට අයිති දෙයක් නොවෙයි. 'මෙතන තියෙන්නේ හුදු හේතුඵල දහමක්' කියලා කෙනෙක් නැවත නැවත මේ දහම වටහාගන්න වටහාගන්න, හොඳින් මේ හේතුඵල දහම තුළ හික්මෙන්න හික්මෙන්න, ඒක නැවත නැවත ප්‍රතිපදාවක් තුළින්ම තහවුරු වෙන්න තහවුරු වෙන්න, දහමට ඉඩ දෙන ගතියක්, අතහැරලා දන ගතියක් හිතේ මතු වෙන්න පුළුවන්. එතකොට ටික ටික තමයි, තමන්ම දැක දැක, එතන එතන මමෙක් හදද්දී, එතන එතන පුද්ගලයෙක් ප්‍රතිරූපයක් හදද්දී දැක දැක තමයි, ඒකත් ප්‍රභාණය කරන්න තියෙන්නේ.

ඊළඟට බුදුරජාණන්වහන්සේ හතරවෙනි සිතේ පිහිටීම වශයෙන් පෙන්වනවා "උපසමාධිධානෝ". "උපසමාධිධානෝ" කියන්නේ 'ශාන්ත භාවය තුළ පිහිටන්න' කියන කාරණයයි. ඒ ශාන්ත භාවයක් තුළ පිහිටීම සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා

කරනවා “සන්තිමෙව සො සිකෙකියා” - මේ ශාන්ත භාවය තුළම හික්මෙන්න කියලා කියනවා. මොකක්ද මේ ශාන්ත භාවය? මේ හතරවැනි සිතෙහි පිහිටීම වශයෙන්, එතකොට මේ ශාන්ත භාවය තුළම හිත පිහිටුවාගන්න කියලා කියනවා. එතෙතදී බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “තසෙසව ඛො පන පුබ්බෙ අවිඤ්ඤානො උපධි භොනති සමත්තා සමාදිනතා. ත්‍යාසස පහීනා භොනති උච්ඡන්තමුලා තාලාවඤ්ඤාතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුසාදධමමා” මේ විදිහට විස්තර වෙනවා. අපේ හිතේ කාලාන්තරයක් තිස්සේ තිබුණා නම් ලෝභ සහගත ස්වභාවයක්, ලෝභයක් අභිජ්ජාවක් තිබුණා නම්, අන්න ඒක ටික ටික ප්‍රභාණය කරලා දනවා. ඒ වගේමයි මේ හිතේ තිබුණා නම් යම් කිසි ආසාතයක්, වෛරයක්, ද්වේෂයක්, අන්න ඒක ටික ටික දුරු කරලා දනවා. ඒ වගේමයි අපේ තිබුණා නම් යම් අවිද්‍යාවක්, මෝහයක්, අන්න ඒ මෝහය, ඒ අවිද්‍යාව ටික ටික දුරු කරලා දනවා. එතකොට රාග ද්වේෂ මෝහ ටික ටික දුරු කරලා දුරු කරලා ගිහිල්ලා සම්පූර්ණයෙන් රාගක්ෂය, ද්වේෂක්ෂය, මෝහක්ෂය කියන ඒ නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීම - අරහත්වයට පත් වීම තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙතෙතදී පෙන්වන්නේ. ඒ කියන්නේ රාග ද්වේෂ මෝහයන්ට ඉන්න ඉඩ නොදී ටික ටික රාග ද්වේෂ මෝහයන් ප්‍රභාණය කරනවා; රාග ද්වේෂ මෝහයන්ට තැන දෙන්නේ නැතිව, රාග ද්වේෂ මෝහයන්ට හිතේ අරක්ගන්න දෙන්නේ නැතිව, පුළුවන් තරම් හිත ශාන්තව තියාගන්නවා; පුළුවන් තරම් හිත විවේකීව තියාගන්නවා; පුළුවන් තරම් හිත නිකෙලෙස්ව තියාගන්නවා කියන කාරණය තමයි මේ “සන්තිමෙව සො සිකෙකියා” මේ ශාන්ත භාවය තුළම කෙනෙක් හික්මෙනවා කියලා කියන්නේ.

එතකොට පින්වත්නි, මෙතන බුදුරජාණන් වහන්සේ හිත ආරක්ෂා කරගැනීම සම්බන්ධයෙන්, හිතේ රාග ද්වේෂ මෝහ දුරු කිරීම සම්බන්ධයෙන් හරිම ප්‍රබලව අපිට දේශනා කරලා තියෙනවා. සූත්‍රයක් තියනවා “දුතියගඤ්ඤබඬ සූත්‍රය” කියලා, බන්ධ සංයුක්තයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, මේ සංසාරයක් පුරාවට, හිතාගන්න බැරි තරම් අනාදිමත් කාලයක ඉඳන් අවිද්‍යා නීවරණයෙන්

වැසිලා තණ්හා සංයෝජනයෙන් බැඳිලා, සත්ත්වයෝ සංසාරයේ ඉපිද ඉපිද මැරී මැරී ගමන් කරනවා. මේකේ මූලක් හොයාගන්න බැහැ. මේ සංසාර ගමන පටන් අරන් තියෙන්නේ ආත්ම භාව සියයකට පෙරයි කියලා අපි හිතුවොත් ඒක වැරදියි. ආත්ම භාව දහකට පෙරයි කියලා හිතුවොත් ඒකත් වැරදියි. අපි හිතමු ආත්ම භාව කෝටියකට පෙරයි කියලා, එහෙම හිතුවොත් ඒකත් වැරදියි. බුදුරජාණන් වහන්සේම දේශනා කරනවා, මේ සංසාර ගමනේ මූලක් දකින්න බැහැ කියලා. මොකද අවිද්‍යා නිවරණයෙන් වැහිලා, ඒ වගේමයි තණ්හා සංයෝජනයෙන් බැඳිලා, යන ගමනක්මයි මෙතන තියෙන්නේ. අපි සාමාන්‍යයෙන් සහායකයෙක් අරගෙන යනවා. නැත්නම් අපි අතවැසියෙක් අරගෙන යනවා. සමහර වෙලාවට අපි කැමති කෙනෙක් අරගෙන යනවා මේ ජීවිතයේදී. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, තමන්ට සංසාරයේ සැරිසරද්දී තමන් සහායට අරන් ගිහින් තියෙන්නේ, තමන්ගේ සහායකයා කරගෙන ගිහින් තියෙන්නේ වෙන මොකක්වත් නොවෙයි තණ්හාව කියලයි.

“තණ්හාදුකියො පුරිසො, දීඝමදධාන සංසරං.
ඉඤ්ඤාචාඤ්ඤාචාභාවං, සංසාරං නාතිවතති.”³⁵

තණ්හාව දෙවැන්නා කරගෙන, තණ්හාව සහායකයා කරගෙන තමයි මේ දීර්ඝ වූ සංසාරයේ සත්ත්වයා සැරිසරන්නේ.

එතකොට පින්වත්නි, සාමාන්‍යයෙන් තණ්හාව පෝෂණය කරන ස්වභාවයක් තමයි අපි සාමාන්‍යයෙන් ඉෂ්ට කරන්නේ. තණ්හාවම දෙවැන්නා කරගෙන තමයි, අපි මේ සංසාරයේ සැරිසරලා තියෙන්නේ. ඉතින් ඒ නිසා අපේ හිත් තුළින් මේ සංසාරය දුරු කිරීම, අවිද්‍යාව දුරු කිරීම කියන එක ටික ටික ප්‍රඥාවක් අවදි කරගනිමින් තමයි කරන්න තියෙන්නේ. බුදුන් සරණ ගිහිල්ලා, දහම් සරණ ගිහිල්ලා, සංඝයා සරණ ගිහිල්ලා ප්‍රතිපදාවක් හරහා තමයි එතකොට කෙලෙස් දුරු කරන මාර්ගයකට අපි අවතීර්ණ වෙන්නේ. ඒ නිසාම

³⁵ බුද්දක නිකාය, සුත්ත නිපාත, ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රය

බුදුරජාණන් වහන්සේ අපිට අවවාද කරනවා “අභිකුණං සකං චිත්තං පච්චෙක්ඛිතඛබ්බං” නිතර නිතර හිත ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරල බලන්න. හිතට අවවාද කරගන්න “දීඝරත්තමීදං චිත්තං සංකිලිධං රාගෙන දෙසෙන මොහෙතා’ති”³⁶ - දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ, අනාදිමත් කාලයක් තිස්සේ අපි සංසාරයේ සැරිසරද්දී, හිත නිරන්තරයෙන්ම රාගයෙන් කෙලෙසුණා, හිත නිරන්තරයෙන් ද්වේෂයෙන් කෙලෙසුණා, හිත නිරන්තරයෙන් මෝහයෙන් කෙලෙසුණා හිත අපචිත්‍ර වුණා කියලා නිතර නිතර මතක් කරලා දෙන්න කියනවා. දැන් මේ බුද්ධ ශාසනය ලැබුණ අවස්ථාවක අපිට මේ කාරණා ගැන හිතන්න පුළුවන් නම්, අපිට මේ කාරණා නිතර නිතර මෙනෙහි කරන්න පුළුවන් නම්, අපේ හිතේ එක්තරා අන්දමකින් පෙළගැස්වීමක් ඇති වේවි, අධිෂ්ඨානයක් ඇති වේවි, “අඩු තරමින් මේ භවයේදීවත් තිබුණට වඩා රාගය මම පොඩ්ඩක් අඩු කරගන්නවා, තිබුණට වඩා මේ හිතේ ද්වේෂය මම අඩු කරගන්නවා, තිබුණට වඩා මේ හිතේ මෝහය පොඩ්ඩක් හරි මම අඩු කරගන්නවා” කියලා අපිට සුළු වූ හෝ අධිෂ්ඨානයක්, වින්තූප්පාදයක් ඇති කරගන්න අවස්ථාව තියෙනවා.

මේ විදිහට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියන අන්දමින් විටින් විට අපි දිනාම හැරිලා අධිෂ්ඨානයක්, හිතේ අදහසක් ඇති කරගන්නා නම්, “අභිකුණං සකං චිත්තං පච්චෙක්ඛිතඛබ්බං - ‘දීඝරත්තමීදං චිත්තං සංකිලිධං රාගෙන දෙසෙන මොහෙතා’ති” කියලා, ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. “චිත්තසංකිලෙසා, භික්ඛවෙ, සත්තා සංකිලිසුන්ති; චිත්තවොදනා සත්තා විසුජ්ජාධන්ති” මහණෙනි, මේ හිත අපිරිසිදු වීමෙන්මයි, සිත කෙලෙසීමෙන්මයි සත්ත්වයා අපිරිසිදු වෙන්නේ. ඒ වගේමයි හිත පිරිසිදු වීමෙන්මයි සත්ත්වයා පිරිසිදු වෙන්නේ. ඒ නිසා කෙනෙක්ගේ පිරිසිදු බවට අපිරිසිදු බවට මූල හේතුව වන්නේ මේ හිතේ තියෙන රාග ද්වේෂ මෝහයි. ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයේදී ඔය බ්‍රාහ්මණයෝ විවිධාකාර වුන සමාදන් වෙලා ගංගා නම් නදියේ ගිලිලා උත්සාහයක් දැරුවා මේ කස

³⁶ සංයුත්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්ත, දුතියගද්දලබද්ධ සූත්‍රය

හෝදලා, කය ස්නානය කරලා, කෙලෙස් දුරු කරන්න. කෙලෙස් සෝද හරින්න. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වා මේ කිසිදු ක්‍රමයකින් - මෙබඳු බාහිරව අපි ඇඳුම් පැළඳුම් පවිත්‍ර කරගන්නා කියලා, කය ස්නානය කර ගන්නා කියලා - කෙලෙස් දුරු වෙන්නේ නැහැ. කෙලෙස් දුරු වෙන්න නම් ප්‍රතිපදාවක යෙදෙන්න ඕනැ. හැබැයි මතක් කරලා දෙනවා රාගයෙන් ද්වේෂයෙන් මෝහයෙන් කාලාන්තරයක් තිස්සේ - අනාදීමත් කාලයක් තිස්සේ මේ හිත කෙලෙසිලයි තියෙන්නේ. ඒ හින්දා මේ බුද්ධ ශාසනයක් ලැබී ඇති කාලයේ අපිට අවස්ථාවක් තියෙනවා, අපිටම මග පෙන්වීමක් කරගන්න, ලොකු ධෙරියයක් වීරියයක් ඇති කරගන්න අවශ්‍ය වෙනවා “කොහොම හරි මේ ජීවිතයේදී යම් පමණකින් හෝ කෙලෙස් අඩු කරගත යුතුයි” කියලා.

ඒ නිසා පින්වත්නි, මෙතන “උපසමාධිධානෝ” කියන තැන බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන්නේ හිතේ කෙලෙස් පුළුවන් තරම් දුරු කරගැනීම පිණිස, පුළුවන් තරම් හිත නිකෙලෙස්ව පවත්වාගැනීම පිණිස දරන උත්සාහය ගැනයි. එතකොට කෙනෙක් ප්‍රතිපදාවක් හරහා භාවනාවක යෙදිලා, අපි අර කපා කරපු විදියට ක්‍රමානුකූලව හිතේ අනිස්සිත භාවයකට - නිදහස් භාවයකට, මොකකටවත් ඇලිවිව නැති ස්වභාවයකට හිත ගන්නා නම්, අන්න එබඳු හිත, කෙටි කාලයකට හෝ නිකෙලෙස්ව පවත්වාගන්න අවස්ථාව තියෙනවා. ඒකයි අපි මීට කලින් මතක් කළේ “සනිමිත්තා, හික්ඛවෙ, උප්පජ්ජනි පාපකා අකුසලා ධම්මා, නො අනිමිත්තා”³⁷ මහණෙනි, හිතේ කෙලෙස් පහළ වෙන්නේ හැම තිස්සෙම නිමිති ඇසුරු කරමින්. එහෙනම් යම් කිසි හිතක් නිමිති ඇසුරු නොකර අනිමිත්ත ස්වභාවයක, සුඤ්ඤත ස්වභාවයක, අප්පණිහිත ස්වභාවයක, සුළු හෝ වේලාවක් පවත්වන්න පුළුවන් නම්, අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ අන්න ඒ සුළු වේලාවේ හිත පවිත්‍රයි. හිත කෙලෙසුන්ගෙන් තොරයි. රාග ද්වේෂ මෝහයන්ගෙන් තොරයි.

³⁷ අංගුත්තර නිකාය, දුක නිපාත, සනිමිත්ත වග්ග

එහෙත්ම අපි එබඳු ස්වභාවයක් අගය කරන්න, එබඳු ස්වභාවයකට වටිනාකමක් දෙන්න, මේකයි මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිවැරදි වූ සිතක්, නැත්නම් පවිත්‍ර වූ සිතක්, කෙලෙසුන්ගෙන් තොර වූ සිතක් යයි පෙන්වලා දුන්නේ කියලා තේරුම්ගන්න, උත්සාහවත් වෙන්න වෙනවා. මොකද ඇත්තටම අපිට තේරෙන්නේ නැහැ ඒ ස්වභාවයේ තියෙන වටිනාකම. ඒ හිතේ තියෙන රාග ද්වේෂයන්ගේ දුරු වූ ගතිය අපිට ඇත්තටම තේරෙන්නේ නැහැ. අපිට ඇත්තටම හිතෙන්නේ ඒක හරිම ඒකාකාරී කිසිම වැදගම්මකට නැති ස්වභාවයක් කියලා. ඒ නිසා අපි කාලාන්තරයක් තිස්සේ මේ දහම ප්‍රගුණ කරන්න වෙනවා, විපස්සනාව වඩන්න වෙනවා අපිට මේ අලුතෙන් හඳුනාගන්නා තත්ත්වවල වටිනාකම තේරෙන්න. ඒ තරම් ගැඹුරක් තියෙනවා මේ තත්ත්වයේ. මොකද, අපි පොතින් පතින් බලපු පමණින්, තර්කයෙන් වටහාගත්ත පමණින්, මේ දේවල් අපිට තේරෙන්නේ නැහැ. අපි, අපි වශයෙන්ම මේ හිතේ දහමක් ප්‍රගුණ කරලා, මේ දේවල් අපි අපිම යම් පමණකට බහුලීකෘත කරලා තමයි, මේවායේ තියෙන වටිනාකම තේරුම්ගන්න වෙන්නේ. සාමාන්‍යයෙන් අපි වටිනාකම් දෙන්නේ අපේ හිතේ මමත්වයක් වැඩෙනවා නම්, අපේ හිතේ මොනවා හරි ක්ලේශයක් වැඩෙනවා නම්, අපේ හිතේ ලොකු මාන්තයක් වැඩෙනවා නම්, 'කෙනෙක් ප්‍රතිරූපයක්' හදනවා නම්, අන්න ඒවාටයි. අපි ඒ දේවල්වලට වටිනාකමක් දෙනවා. නමුත් මෙතන තියෙන මේ නිකෙලෙස් ස්වභාවයේදී කිසි සේත්ම මමෙක් හදන්නේ නැහැ. කිසි සේත්ම ආත්ම ස්වභාවයක්, ප්‍රතිරූපයක් හදන්නේ නැහැ. ඒ හින්දා අපි කෙලෙස් හරිත හිතෙන් මෙබඳු ස්වභාවයකට කිසිම වටිනාකමක් දෙන්නේ නැහැ.

ඒ නිසා අපිට බුදුන් සරණ ගිහිල්ලා, දහම සරණ ගිහිල්ලා, සගුන් සරණ ගිහිල්ලා තමයි විශ්වාසයෙන් සද්ධාවෙන් මෙබඳු වූ ස්වභාවයක් කාලාන්තරයක් තිස්සේ ප්‍රගුණ කරන්න වෙන්නේ. ඒ විදියට කාලාන්තරයක් තිස්සේ ප්‍රගුණ කරන්න ප්‍රගුණ කරන්න, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ "සන්තිමෙව සො සිකෙකියා" - පුළුවන් තරම් ශාන්ත ස්වභාවයක හිත පවත්වන්නී,

නිකෙලෙස් ස්වභාවයක් තුළ හිත පවත්වන්නේදී, අනිස්සිත ස්වභාවයක් තුළ හිත පවත්වන්නේදී, ඒ සඳහා හික්මෙද්දී, හිතේ කෙලෙස් ටික ටික දුරු වෙලා යනවා. ඒකයි අපි ඊයෙන් මතක් කරගන්නේ, වූල සුඤ්ඤාන සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ අනිමිත්ත ස්වභාවයක හිත පවත්වනකොට අන්න ටික ටික කාමාශ්‍රවයන්ගෙනුත් මේ හිත මීදෙනවා; ඊළඟට භවාශ්‍රවයෙනුත් මේ හිත මීදෙනවා; අවිජ්ජාශ්‍රවයෙනුත් මේ හිත මීදෙනවා. ටික ටික තමයි මේ ආශ්‍රව ක්ෂය කරන්න තියෙන්නේ. මේක දවසකින් දෙකකින් වෙන දෙයක් නොවෙයි. මේක ලොකුවට අපිට පාලනය කරන්න පුළුවන් දෙයකුත් නොවෙයි. හේතුඵල දහමක් අනුව, ක්‍රමානුකූලව සිදු වන දෙයක් මෙතන තියෙන්නේ. අපි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා වගේ සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් හොඳින් දියුණු කරගන්නා නම්, හරියට අර කිකිළි තමන්ගේ බිත්තර ටික හොඳට උණුසුම් කළා වගේ, එහෙ මෙහෙ දුවන්නේ නැතිව හොඳට ඒ උණුසුම් සැපයුවා නම්, අන්න දන්නෙම නැතිව එයාගේ පැටව් ටික, නිය සිලෙන් ඇනලා හරි, නැත්නම් මුව තුඩින් ඇනලා හරි කටුව කඩාගෙන එළියට එනවා, එයා බලාපොරොත්තු වුණත් නැතත්. එනිසා අපිට තියෙන්නේ මේ හේතු ටික සම්පාදනය කරන්නයි.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා "තසමා එවං සමන්තාගතො හික්ඛු ඉමීනා පරමෙන උපසමාධිධානෙන සමන්තාගතො භොති" යම් කිසි කෙනෙක් මේ විදිහට රාග, ද්වේෂ, මෝහ දුරු කරගන්නවා නම්, අන්න එයා තමයි කෙලෙස් සංසිද්ධි කියන මේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රතිපදාවේ නිරත වෙලා ඉන්නේ. "එසො හි, හික්ඛු, පරමො අරියො උපසමො - යද්දං රාගදෙසමොභානං උපසමො" ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කොටස අවසන් කරමින්, පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දේශනා කරනවා, මෙන්න මේක තමයි පරම වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ආර්ය වූ සංසිද්ධි. මොකක්ද? මේ රාග ද්වේෂ මෝහයෙන් විමුක්ත වූ හිතේ සංසිද්ධි. එතකොට රාග ද්වේෂ මෝහයෙන් සම්පූර්ණයෙන් අපේ හිත දුරු කරගන්නා නම්, අන්න ඒක තමයි මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වූපසමය.

මේ විදිහට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ හතර ආකාර වූ හිතේ පිහිටීම පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දේශනා කරලා, ඊට පස්සේ තව පැත්තකට පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගේ අවධානය යොමු කරනවා. මොකක්ද මේ පැත්ත? ඒක තමයි මම අද මාතෘකාව වශයෙන් තියාගත්තේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “යඝ ධීතං මඤ්ඤාසාවා නප්පවත්තනි, මඤ්ඤාසාවෙ ඛො පන අප්පවත්තමානෙ මුනි සනෙතාති චුච්චිති” අපි මෙතෙක් වෙලා කථා කරපු ඒ සතර ආකාර හිතේ පිහිටීම ඇසුරෙන් යම් කිසි කෙනෙක් හිතේ හටගන්නා විවිධාකාර මඤ්ඤනා දුරු කරනවාද, අන්න ඒ මඤ්ඤනාවලින් දුරු වූ, මඤ්ඤනාවලින් තොර වූ, ඒ මුනිවරයාටම “ශාන්ත වූ මුනිවරයෙක්” කියලා කියනවා. “මුනි සනෙතාති චුච්චිති” මේ “මුනි සනෙතා” කියන්නේ, ‘ශාන්ත වූ මුනිවරයා’ කියන්නේ රහත් වහන්සේටයි.

දැන් මේ අන්දමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් සුක්ෂ්ම පැත්තක් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට පෙන්වලා දෙනවා. අර හතර ආකාරයක හිතේ පිහිටීම ඇසුරු කරමින්, ඒවා තුළ වර්ධනය වෙමින්, පුළුවන් තරම් උත්සාහවත් වෙන්න කියනවා, හිතේ තියෙන මඤ්ඤනා දුරු කරගන්න. මේ හිතේ තියෙන මඤ්ඤනා ගැන හරි රසවත් සිද්ධියක් වාර්තා වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වලා දෙනවා හරි ලස්සන සිද්ධියක්.³⁸ හුගාක් ඉස්සර කාලයේ දෙවියොත් අසුරයොත් අතර ලොකු යුද්ධයක් තිබිලා තියෙනවා. දැන් මේ දෙවියොත් අසුරයොත් අතර තිබිච්ච මේ මහා සංග්‍රාමයේදී අසුරයෝ පරාජය වෙනවා. දෙවියො ජයග්‍රහණය ලබනවා. දැන් මොකද වෙන්නේ? අසුරයින්ගේ ප්‍රධානියා වෙලා ඉඳලා තියෙන්නේ වේපචිත්ති කියලා අසුරයෙක්. දැන් මේ වේපචිත්ති කියන අසුරෙන්නදුයා බැඳගෙන එනවා දෙවියෝ. දෙවියෝ ඇවිල්ලා පස් පොළකින් බැඳලා මේ අසුරෙන්නදුයව තැන්පත් කරලා තියෙනවා. මේ බැඳීමිවල ස්වභාවය බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරලා තියෙනවා. යම් කිසි අවස්ථාවකදී වේපචිත්ති අසුරෙන්නදුයට හිතූණොත් “මේ දෙවියො

³⁸ සංයුත්ත නිකාය, වෙදනා සංයුත්ත, ආසිච්ඡ වග්ග, යචකලාපි සූත්‍රය

හරිම ධාර්මිකයි. අසුරයෝ හරිම අධාර්මිකයි. මම ඒ නිසා අසුර පුරයට යන්නේ නැතිව දෙවියොත් එක්ක මෙහෙම නවතිනවා” කියලා හිතුවොත්, අන්න මේ බැම්ම ලිහිල් වෙනවා. හැබැයි යම් වෙලාවක හිතුවොත් “මේ දෙවියෝ අධාර්මිකයි, අසුරයෝ ධාර්මිකයි, මම කොහොම හරි මේ දෙවියන්ගෙන් අතමිදිලා අසුර පුරයට යන්න ඕනෑ” කියලා හිතුවොත්, ඔන්න බැම්ම තද වෙනවා කියලා කියනවා.

දැන් පින්වත්නි, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන බැම්ම, මේ දෙවියෝ අසුරයින්ව බැඳලා දලා තියෙන බැම්ම, යකඩ දම්වැලකින්වත් එහෙම නැත්නම් මොනවා හරි වෙනත් වේවැලකින්වත් බැඳපු බැඳීමක් නොවෙයි. ඒක මේ අසුරේන්ද්‍රයාගේ හිතේම තියෙන බැම්මක්. ඒක ඉතින් දෙවියන්ගේ ආශ්චර්යයකින් වෙන්න ඇති. නමුත් මේ අසුරේන්ද්‍රයාගේ හිතේ තියෙන බැඳීමක් හරහායි එයාගේ බැම්ම තද වෙන්නේ. එයා වෙන ආකාරයකට හිතුවොත් මේ බැම්ම ලිහිල් වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, මෙන්න මේ වගේ හරිම සුක්ෂ්මයි මේ වේපවිත්ති අසුරයව බැඳලා තිබිව්ව බැඳිල්ල. “මහණෙනි, මීටත් වඩා හරිම සුක්ෂ්මයි මේ මාරයාගේ බැම්ම. මෙන්න මේ මාර බැම්ම, මේ මාර බැඳීම මේ අසුරේන්ද්‍රයාගේ බැඳිල්ලටත් වඩා සුක්ෂ්මයි කියලා කියනවා. මේකේ සුක්ෂ්ම භාවය බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වනවා මෙන්න මේ විදිහට.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “අසමී’ති, හික්ඛවෙ, මඤ්ඤානමෙතං.”³⁹ ඒ කියන්නේ, ‘මම වෙමි’ කියලා කවුරුවත් හිතුවොත්, නැත්නම් ‘මම ඉන්නවා’ කියලා කවුරුවත් හිතුවොත්, මෙන්න මේකත් මඤ්ඤානාවක් කියලා කියනවා. “අසමහමසමී’ති මඤ්ඤානමෙතං.” ‘මේ මම වෙමි’ කියලා, ඔන්න අපි හිතමු අපේ ශරීරය දිහා බලලා ‘මේ ඉන්නේ මම’ කියලා හිතුවොත් අන්න ඒක මඤ්ඤානාවක් කියලා කියනවා. ඊළඟට “හවිසුනති මඤ්ඤානමෙතං.” ඒ කියන්නේ “මම ඉස්සරහට ඉන්නවා; මම හෙට ඉන්නවා; මම හෙට

³⁹ සංයුත්ත නිකාය, වෙදනා සංයුත්ත, ආසිවිස වග්ග, යවකලාපි සූත්‍රය

යනවා; මම හෙට ගෙදර යනවා; මම වැඩ සටහන ඉවර වෙලා යනවා” අන්ත ඒකත් මඤ්ඤනාවක් කියලා කියනවා. ඊළඟට “න හවිස්සන්ති මඤ්ඤිතමෙතං” එහෙම නැතුව, “මම දැන් නැහැ” කියලා හිතුවත් ඒකත් මඤ්ඤනාවක් කියලා කියනවා. මඤ්ඤනාවක් කියලා කියන්නේ මේ කෙනෙක්, පුද්ගලයෙක්, මමෙක් මුල් කරගෙන හිතේ හටගන්නා හැඟීම්; හිතේ හටගන්නා ස්වභාවයන්. හිතේ යම් කිසි සිතුවිලි ධාරාවක් පහළ වෙනවා නම්, සිතුවිල්ලක් පහළ වෙනවා නම් ‘මම’ මුල් කරගෙන, අන්ත ඒ හැම දෙයක්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මඤ්ඤනාවක්; තණ්හා දිට්ඨි මාන හරහා ආපු ස්වභාවයක්.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “මඤ්ඤමානො ඛො, හික්ඛවෙ, ඛඥො මාරස්ස” යම් කිසි කෙනෙක් මේ විදිහට මමෙක් මුල් කරගෙන හිතේ හැඟීම් පහළ කර ගන්නවා නම් ඔහු මාර බැම්මෙන් බැදිලයි ඉන්නේ. “අමඤ්ඤමානො මුත්තො පාපිමතො” යම් කිසි කෙනෙක් මෙබඳු මඤ්ඤනා හිතේ ඇති කරගන්නේ නැත්නම්, අන්ත එයා මාර බැම්මෙන් මිදිලයි ඉන්නේ. එතකොට පින්වත්ති, මේක හරිම සුක්ෂ්මයි. මොකද අපි හිතන්නෙම මමයා අල්ලගෙන. මොකද මම මේ ඉන්නවා; මම දැන් කථා කරනවා; මම බණ කියනවා; මේ පින්වතුන් බණ අහනවා; මම බණ අහනවා. හැම තැනම ‘මමෙක්’ ඇතුළත් කරගෙන තමයි අපි හිතන්නේ. එතකොට මේ විදිහට අපි මේ ‘මම’ කෙනෙක් ඇතුළත් කර ගැනීමත් තොරව හිතනවා කීමත්, හිතාගන්නවත් බැරි තරම් හරිම සුක්ෂ්මයි. ඒ නිසයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ, අර වේපවිත්ති අසුරේන්ද්‍රයව බැඳපු බැම්මටත් වඩා හරි සුක්ෂ්මයි මේ මාර බැම්ම කියලා.

ඉතින් මේ ‘මඤ්ඤනාවලින් හිත මුදගැනීම’ කියන ඉතා ගැඹුරු සුක්ෂ්ම කාරණය බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කියලා දෙන්නේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගේ හිත සැහෙන්න දියුණු වුණාට පස්සේ; ප්‍රඥාවෙන් හිත සැහෙන්න ප්‍රබල මට්ටමකට වැඩුණට පස්සේ. ඒ නිසා මේ පින්වතුන් කලබල වෙන්න අවශ්‍ය නැහැ, “මේවා මම කොහොමද අයින් කරන්නේ” කියලා. මොකද මේ බුදු කෙනෙක්

තමන්ගේ ඉදිරියේ ඉන්න ශ්‍රාවකයාගේ හිතේ ධර්මතාවල ප්‍රගුණ වෙන මට්ටම බලබලා තමයි, මේ ධර්මය දේශනා කරල තියෙන්නේ. ඉතින් අපිට මේක තාම නොවැටහුණා කියලා කලබල වෙන්න දෙයක් නැහැ. කවද හෝ අපේ හිත තුළත් හොඳට මේ දහම ප්‍රගුණ වුණාම මෙන්න මේ සුක්ෂ්ම ස්වභාවයන් අපිටත් වැටහේවි.

එතකොට පින්වත්නි, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා මේ මඤ්ඤනා කිරීම කියන එක හරි භයානකයි. ඒ නිසා උන්වහන්සේ දේශනා කරනවා “මඤ්ඤිතං, හික්ඛවෙ, රොගො” මහණෙනි, මේ මඤ්ඤනා කිරීම කියන එක ලෙඩක්. “මඤ්ඤිතං ගණේධා” මේක හරිම ගඩුවක්, ගෙඩියක්. “මඤ්ඤිතං සලලං” මේ මඤ්ඤනා කිරීම උලක්. “තසමාතිහ, හික්ඛවෙ, ‘අමඤ්ඤමානෙන වෙතසා විහරිස්සාමා’ති - එවඤ්ඤි වො, හික්ඛවෙ, සික්ඛිතබ්බං” ඒ නිසා මහණෙනි, “මේ මඤ්ඤනා නොකරන සිතකින් මම ජීවත් වෙන්න ඕනෑ” කියලා හික්මෙන්න කියනවා. අපිට පුළුවන් නම්, මෙන්න කටයුත්තක් තියෙනවා කරන්න. අර වැරදි විදිහට මමෙක් මුල් කරගත්ත, මම කේන්ද්‍ර කරගත්ත විදිහට හිතන්නෙ නැතිව, හිත හික්මවාගන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. මේ සම්බන්ධයෙන් ධාතුච්ඡේදන සූත්‍රයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “සබ්බමඤ්ඤිතානං තෙව, හික්ඛු, සමතික්කමා මුනි සනෙතාති වුච්චති” ඒ කියන්නේ හොඳට භාවනාවක් වඩලා, ටික ටික හිත හඳුනාගෙන, හිතේ හටගන්නා මෙබඳු ස්වභාව තේරුම් අරගෙන, සියලු මඤ්ඤනා හිතීන් අයිත් කරගෙන, හිත තැන්පත් කරගෙන, හිතේ රාග ද්වේෂ මෝහ දුරු කරගෙන, හිත ශාන්ත ස්වභාවයක පවත්වනවා නම්, අන්න එයාට තමයි ‘ශාන්ත වූ මුනිවරයෙක්’ කියලා කියන්නේ.

එතකොට අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ විශේෂයෙන් විපස්සනා භාවනාවක යෙදෙන පිරිසක් නම් අපේ හිත ඉබාගාතේ යන ගතිය පුළුවන් තරම් වළක්වාගන්න අපි උත්සාහවත් විය යුතුමයි. ඒ කියන්නේ අපේ හිත හරි කැමතියි දේවල් හිතහිත ඉන්න. වැඩක් නැත්නම් අපි ඉතින් අයිතකට වෙලා මොනවා හරි කල්පනා කර කර,

කල්පනා කර කර ඒ ඔස්සේ කතන්දර ගොතගොතා, කතන්දර ගොතගොතා ඉන්න හරි කැමතියි. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අවවාදයේ පිහිටලා අපිට කරන්න තියෙන්නේ මේකයි. එබඳු ආකාරයට හිත අතොරක් නැතිව හිතනකොට, අතොරක් නැතිව හිත දෙඩමලු වෙනකොට, අපි තේරුම්ගන්න ඕනෑ 'මේ දෙඩමලු වීමෙන්, මේ ඇතුළේ කථාවෙන් මට කොහෙත්ම ප්‍රයෝජනයක් නැහැ; ඒක මට හානිකරයි. ඒක තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු ප්‍රපංච ස්වභාවය. ඒ ප්‍රපංචවලින් හිත මුදවාගන්න අවශ්‍යයි' කියලා තමයි, ටිකක් ගොරෝසු මට්ටමකින් ප්‍රපංච කඩාගන්න උත්සාහවත් වෙන්නේ.

ඒ ගොරෝසු මට්ටමෙන් ප්‍රපංච කඩාගත්තට පස්සෙ තමයි, විතර්ක මට්ටමක් හම්බ වෙන්නේ. විතර්ක හරහා, කාම විතර්ක - ව්‍යාපාද විතර්ක - විහිංසා විතර්ක, මේ විදිහට දහමේ පෙන්වන තමන්ට අවැඩදැයි විතර්ක අපිට අයිත් කරන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒවත් අයිත් කරලා ඒ තට්ටුවත් කඩාගත්තට පස්සෙ තමයි, මෙන්න මේ වගේ ඉතාම සුක්ෂ්ම මට්ටමේ උපධි මට්ටමක් අහු වෙන්නේ. මමෙක් මුල් කරගෙන කොහොමද මේ හිතේ සිතුවිලි ධාරා ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ? ඉතාම ශාන්ත ස්වභාවයකින් හිත ටික වෙලාවක් තියෙනවා; හැබැයි ඔන්න නැවතත් මඤ්ඤනාවක් ඉදිරියට එනවා. මමයා මුල් කරගත්ත හැඟීමක් ඉස්සරහට එනවා. අන්න ඒක තේරුම්ගත්තා නම්, අන්න බුද්ධ වචනයේ පිහිටලා, බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අවවාදයේ පිහිටලා ඒකට යන්න අරිනවා. නැවතත් ඒ හිත නිදහස් ස්වභාවයකට, විවේක ස්වභාවයකට පත් වෙනවා. ඉතින් මෙබඳු ප්‍රතිපදවක් හරහා තමයි අපිට ටික ටික මේ මඤ්ඤනාවලින් තොර වූ සිතක් පැවැත්වීම සඳහා උත්සාහවත් වීමට තියෙන්නේ.

බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා මෙන්න මේ ස්ථාන හතරක - ඒ කියන්නේ "පඤ්ඤාධිධ්‍යානෝ" කියන මට්ටමේ, "සච්චාධිධ්‍යානෝ" කියන මට්ටමේ, "වාගාධිධ්‍යානෝ" කියන මට්ටමේ, ඊළඟට "උපසමාධිධ්‍යානෝ" කියන මට්ටමේ හිත පිහිටුවමින් කටයුතු කරන්න කියලා. හොඳට ප්‍රඥව වර්ධනය කිරීම සඳහා අපි උත්සාහවත්

විය යුතුයි. ඊළඟට ප්‍රඥාව වර්ධනය වීම හරහා හිතේ ඇති චූෂා නම් යම් කිසි නිකෙලෙස් ස්වභාවයක්, අන්ත ඒ ස්වභාවය ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා අපි උත්සාහවත් විය යුතුයි. ඊළඟට තව දුරටත් මේ හිතේ තියෙන කෙලෙස් හරහා ගොඩනැගෙන මමත්වය, නැත්නම් උපටි දුරු කරගැනීම සඳහා උත්සාහවත් විය යුතුයි. ඒවා දුරු කරද්දී තමයි ශාන්ත භාවයක් ඇති වෙන්නේ. අන්ත ඒ ශාන්ත භාවය තවතවත් පවත්වාගනිමින්, රාග ද්වේෂ මෝහයන්ට ඒ ශාන්ත ස්වභාවය කෙලෙසන්න ඉඩ නොදී හික්මෙන්න අවශ්‍යයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, මෙන්න මේ හතර ආකාරයක හිතේ පිහිටීම් කෙනෙක් පුහුණු කරනවා නම්, ඒ හතර ආකාරයේ පිහිටීම් හරහා තමයි මේ මඤ්ඤනා ටික ටික දුරු කරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. “යඬ ධීතං මඤ්ඤස්සවා නප්පවත්තනි, මඤ්ඤස්සවෙ ඛො පන අප්පවත්තමානෙ මුනි සනෙතාති චුච්චි” අර කලින් කථා කරපු අධිෂ්ඨාන හතරේ, හිතේ පිහිටීම් හතරේ හොඳින් පිහිටා සිටිමින්, ඒ පිහිටීම් හතර හොඳින් ඇසුරු කරමින්, හිතේ මතු වන මමත්වය මුල් කරගත් හැඟීම් දුරු කරගන්නවා නම්, එබඳු මඤ්ඤනා නැති තැනැත්තාට ‘ශාන්ත වූ මුනිවරයා’ කියනවා කියලා පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට විස්තර කරලා දෙනවා.

මේ විදිහට දැන් බුදුරජාණන්වහන්සේ හොඳ ගැඹුරු ගැඹුරු කාරණා ඉදිරිපත් කරමින් පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට ධර්මය දේශනා කරනවා. දැන් මේ ධර්මයට හොඳින් සවන් දීගෙන ඉන්න පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ තේරුම්ගන්නවා “මේ නම් ඇවිල්ලා ඉන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේමයි. මේ ඇවිල්ලා ඉන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේමයි. මා කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් මේ ශාස්තෘන් වහන්සේමයි මේ මා ඉදිරියෙහි ධර්මය දේශනා කරන්නේ” කියලා. අන්ත පින්වතුනි, මේ ඉස්සරහ ඉන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේයි කියලා ධර්මය හරහා හඳුනාගන්නවා. හඳුනාගෙන ඉක්මනට නැගිටලා “අනේ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මට සමා වෙන්න” කියලා මේ තමන්ගේ පත්කඩය ඉස්සරහ අතුරලා, කකුල් දෙක අල්ලලා වැඳ වැටිලා සමාව ඉල්ලනවා. “අනේ භාග්‍යවතුන් වහන්ස මට සමා

වෙනත්; මම මෝඩයෙක් වගේ හැසිරුණා; මම දැන හිටියේ නැහැ මේ ශාස්තෘන් වහන්සේයි මගේ ඉස්සරහ ඉඳලා ධර්මය දේශනා කරන්නේ කියලා. ඒ නිසා මම ආවුසෝ වාදයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ආමන්ත්‍රණය කළා. ඒ නිසා මට සමා වෙනත්” කියලා පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් සමාව ඉල්ලනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ එතනදී හරි ලස්සන අවවාදයක් දෙනවා. පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට කියනවා, “ඔබට ඇත්ත වශයෙන් මාව හඳුනාගන්න බැරි වුණා. ඒ නිසා මට ආවුසෝ වාදයෙන් කපා කරන්න තරම් ඔබ ඒ අවස්ථාවේදී අනුවණින් යුක්තවයි හැසිරුණේ. කෙසේ නමුත් මේ තමන්ගේ වරද, වරද වශයෙන් දැකලා හික්මෙනවා නම්, අන්න එතනදී ඒ වරද වරද හැටියට දැකලා හික්මීම, නැවතත් එබඳු වරදක් නොකිරීම සඳහා කටයුතු කිරීම, මෙන්න මේක තමයි මේ ආර්ය විනයෙහි වර්ධනයක් කියලා කියන්නේ. මේ ආර්ය විනයේ හැසිරෙනවා කියලා කියන්නේ. මේ ආර්ය විනයෙහි දියුණුවක් කියලා කියන්නේ මෙන්න මේ විදිහට වරද, වරද හැටියට දැකලා හික්මීමයි” කියලා කියනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනයම මතක් කරගත්තොත් “වුඬිහෙසා, හික්කු, අරියසස විනයෙ යො අවචයං අවචයනො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති” මේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට කියනවා “පුක්කුසාති, මේ ආර්ය විනයෙහි වරද, වරද හැටියට දැකලා නිවැරදිව ඒ සඳහා පිළියම් කිරීම, ඒ වගේම ඉදිරියේදී එබඳු වරදක් නොවීම සඳහා කටයුතු කිරීම, මෙන්න මේක තමයි ආර්ය විනයෙහි වෘද්ධියක් කියලා කියන්නේ. ආර්ය විනයෙහි දියුණුවක් කියලා කියන්නේ මෙන්න මේ ස්වභාවයටයි”.

දැන් මේ විදිහට බණ අහගෙන හිටිය පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ ඕරම්භාගිය කියන සංයෝජන පහ දුරු කරලා උතුම් වූ අනාගාමී ඵලයේ පිහිටනවා. ඊළඟට පින්වන්නි, බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් පුක්කුසාති ස්වාමීන්වහන්සේ මේ ශාසනයේ

උපසම්පදාව ඉල්ලනවා. සාමාන්‍යයෙන් උපසම්පදාව දෙන්න නම් වර්තමානයේ උනත් ඒ සඳහා යම් යම් දේවල් ටිකක් සම්පාදනය කරගන්න වෙනවා. ඒ කියන්නේ පාත්‍රයක් තියෙන්න ඕනෑ; තුන්සිවුර තියෙන්න ඕනෑ. මෙන්න මේ අංග ටික සම්පූර්ණද කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් විමසනවා. එතකොට කියනවා “භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මට ඒවා සම්පූර්ණ නැහැ” කියලා. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කියනවා “ඒවා සම්පූර්ණ නැත්නම් ඒවා සම්පූර්ණ කරගන්න තුරු මට ඔබව උපසම්පද කරන්න බැහැ” කියලා. ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේට වන්දනා කරලා පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ වඩිනවා සිවුරු සොයන අදහසින්. මෙහෙම වඩිනකොට බියපත් වෙච්ච එළදෙනක් ඇනලා උන්වහන්සේ අපවත් වෙනවා. ඉතින් මේ පරිච්ඡේදය එතනින් හමාර වෙනවා.

පසුව භික්ෂූන් වහන්සේලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසනවා “භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අර විදිහට බොහෝම හුදකලාව පුක්කුසාති කියන ස්වාමීන් වහන්සේට ධර්මය දේශනා කළා. එතුමන් ධර්මය ඇහුවා. එතුමාගේ ඊළඟ හවය කොහෙද සිද්ධ වුණේ?” කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා “පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේ හරිම ප්‍රඥවත්තයි. මාව හුඟක් ප්‍රශ්න අහලා වෙහෙස කළේ නැහැ. මම කියපු කෙටි ධර්මය ඉතාම ප්‍රබලව, ඉතාම තීක්ෂණව අවබෝධ කරගත්තා. ඕරම්භාගිය සංයෝජන පහ දුරු කරගෙන, නැවත මෙලොවට නොපැමිණෙන ඒ උතුම් වූ අනාගාමී ඵලයේ පිහිටියා” කියලා උත්තර දෙනවා.

ඒ නිසා පින්වත්නි, අපිට තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ පුක්කුසාති ස්වාමීන් වහන්සේට දේශනා කරන ධාතුච්ඡිඛ සූත්‍රය සෑහෙන්න ප්‍රඥව මුල් කරගත්ත ධර්ම දේශනාවක්. විශේෂයෙන්ම විපස්සනාවට විශාල පිටුවහලක්. විපස්සනාව සඳහා විශේෂ මග පෙන්වීමක් මේ සූත්‍රයේ අන්තර්ගතයි. ධාතු සම්බන්ධයෙන්, ආයතන සම්බන්ධයෙන්, හිතේ හැසිරීම් සම්බන්ධයෙන්, ඒ වගේම අනිස්සිත වූ ස්වභාවයක් ඇසුරු කරගෙන තව දුරටත් අපේ හිත දියුණු

කරගන්නේ කොහොමද කියන එක සම්බන්ධයෙන්, සෑහෙන්න කරුණු රැසක් මේ සූත්‍රයේ අන්තර්ගත වෙනවා.

අපිත් එතකොට මේ කරුණු හැකි තාක් අපේ ශක්ති පමණින් තේරුම් අරගෙන, මේ ලබ්‍ය මිනිස් ආත්ම භාවය තුළදී, මේ බුද්ධ ශාසනයක් ලැබිවිච අවස්ථාවේදී අපේ හිතෙන් මේ දහම ප්‍රගුණ කරගෙන, අපි තුළින්ම මේ දහමේ යම් හෝ ප්‍රදේශයක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගෙන, අපේ හිතෙන් රාග ද්වේෂ මෝහ දුරු කරගෙන ඒ උතුම් නිවන් සුව සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිසම මේ ධර්මය අප සියලුදෙනාටම හේතු වේවා කියලා අපි ප්‍රාර්ථනා කරමු. මේ ධර්ම දේශනාවත් එක්කම අපි මේ දවස් කිහිපයේ ධාතුච්ඡේද සූත්‍ර දේශනාව මුල් කරගෙන පවත්වනු දේශනාවලිය අවසන් වෙනවා.

සියලුදෙනාටම තෙරුවන් සරණයි.

යථා ධීතං මඤ්ඤාසසවා නප්පවතතනි, මඤ්ඤාසසවෙ ඛො පන
අප්පවතතමානෙ මුනි සනෙතාති චුච්චතී'ති

යම් අධිෂ්ඨානයෙකැ පිහිටියහුට උත්සන්න වූ (තෘෂ්ණාදී) මඤ්ඤනාවෝ
නො පවතිත් ද, උත්සන්න වූ මඤ්ඤනා නො පවත්නා කල්හි
ක්ෂීණාසුව මුනි තෙම උපඤාන්තය.

(ධාතුවිභවිත සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය)

ISBN 978-955-4877-12-2

9 789554 877122